

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Vocabularius rerum

Brack, Wenceslaus

[Basel], 27. Okt. 1483

[urn:nbn:de:bsz:31-300951](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-300951)

Lc 11 (SSO)

2: ER3

1: ER4

R

Manuscript title: Incipit tabula vocabularii

Incipit tabula vocabularii.

De celo 7 eius partibus.	.i.
De nominibus dei.	.ij.
De filio dei.	.ij.
De sancto spiritu.	.iij.
De angelis 7 choris.	.iij.
De tempore.	.iij.
De die 7 eius partibus.	.iij.
De nocte 7 suis partibus.	.iij.
De ebdomada.	.iij.
De mensibus.	.iij.
De anni partibus.	.iij.
De impressionibus.	.iij.
De homine 7 eius origine atq; sexu.	.iij.
De proprietatibus hominis interioris et de affectibus.	.v.
De integralibus 7 corporalibus partibus hominis.	.v.
De sanguine.	.viij.
De complexionibus.	.viij.
De affinitatibus 7 gradibus.	.viij.
De patris.	.viij.
De amicitis.	.viij.
De amicalis.	.viij.
De materteris.	.viij.
De nuptijs 7 ex his contractis amicitijs 7 appedictijs.	.ix.
Civium 7 populi 7 vocabula senioꝝ.	.ix.
Militie 7 belli vocabula.	.x.
De panno 7 tela materia siue instrumentis eoz.	.xi.
De vestimentoꝝ nominibus.	.xi.
De indumentis sacerdotalibus.	.xiij.
De indumentis pedum 7 crurum capit 7 ceterorum.	.xiij.
De ornamentis hominum.	.xiij.
De lectisternijs.	.xiij.
De navigio.	.xiij.
Nauium genera.	.xiij.
De domo 7 eius partibus.	.xiij.
De edificijs sacris.	.xiij.
De sepulchris.	.xiij.
De publicis edificijs.	.xv.
De tere vocabulis.	.xv.
De locis terre.	.xv.

Loca terre inferiora.	.xvi.
De itineribus.	.xvi.
De ponderibus.	.xvi.
De mensuris.	.xviij.
De mensura agrorum.	.xviij.
De escis.	.xviij.
De potibus.	.xviij.
De singulis vasorum generibus primo de escarijs.	.xviij.
De vasis vinarijs 7 aquarijs.	.xviij.
De vasis olearijs.	.xviij.
De vasis coquinarijs 7 pistorijs.	.xviij.
De vasis repositorijs.	.xix.
De vasis luminariorum.	.xix.
De lectis 7 sellis.	.xix.
De vehiculis.	.xix.
De clericis et episcopis.	.xx.
De monachis.	.xx.
Nomina fidelium.	.xx.
De philosophis.	.xx.
De poetis.	.xxi.
De magis.	.xxi.
De rusticis 7 eorum instrumentis.	.xxi.
De agris.	.xxii.
De culturis agrorum.	.xxii.
De frumentis.	.xxii.
De leguminibus.	.xxii.
De stabulis.	.xxii.
De pastoribus.	.xxii.
De equis 7 eorum ornamentis.	.xxiii.
De scriptoribus 7 eoz instrumentis.	.xxiii.
De fabris 7 eorum instrumentis.	.xxiii.
De metallis.	.xxiii.
De fabris lignarijs.	.xxiii.
De murarijs 7 eoz instrumentis.	.xxiii.
De hijs que in ecclesia sunt.	.xxiii.
De libris ecclesie.	.xxv.
De festis 7 officijs sacris.	.xxv.
De officijs sacris.	.xxv.
De musica 7 speciebus eius.	.xxv.
De ludis.	.xxvi.
Loca penalia.	.xxvi.
De venatione aucupio piscatura et captura animalium 7 ceteroz i genere.	.xxvi.
De molitore 7 pistore.	.xxvii.
De carnifice.	.xxvii.
De sutore.	.xxvii.
De hijs q; mercator 7 similia sunt.	.xxvii.

Handwritten notes in the left margin:
 De...
 De...
 De...
 De...
 De...

De ratoribus 7 balneatoribus	.xxvij.
Ad iudices spectantia.	.xxviii.
Instrumenta legalia.	.xxviii.
De rebus.	.xxviii.
De medicis.	.xxviii.
De vineatore	.xxviii.
De animalibus in genere.	.xxix.
De pecudibus in specie.	.xxix.
De minutis animalibus.	.xxx.
De serpentibus.	.xxx.
De vermibus.	.xxx.
De piscibus	.xxxi.
De auiibus.	.xxxi.
De volucrum vocali pprietate.	.xxxi.
De quadrupedū vocali pprietate.	.xxxi.
De artoribus in generali.	.xxxi.
De artoribus in speciali.	.xxxi.
De herbis.	.xxxi.
De Oleribus	.xxxi.
De lapidibus 7 gemmis.	.xxxi.

Ethimologie

nominum quorundam 7 est liber decim^o
ysidori in ethimologijs ordine alphi-
beti. .xxxv.

De verbis par

mula positō ob tabule paruitatem. xl.

Tractatus de

modo epistolandi fm ordinem.	.xlv.
Precepta i scribendis eplis suada.	.li.
De punctis	.lii.
De figuris talium punctorum	.lii.
De diebus mensium.	.liii.
Januarius quot dies habeat.	.liii.
De amore quomodo exprimat.	.liiii.
Crede secreta quomodo exprimit.	.liiii.
Retinere 7 tacere secreta.	.liiii.
Quomodo pseritatem eloquam.	.liiii.
Aduersitatem edicemus.	.lv.
Risum aut leticiam proloquimur.	.lv.
Fletum offeremus.	.lv.

Tristitiam 7 merorem proloqui.	.lv.
De irato animo exprimendo.	.lv.
De peste 7 febribus exprimendi.	.lv.
De morte.	.lv.
Quomodo amenitatem loci 7 tempori describemus.	.lv.
Hyemis 7 loci importunitas atq; inse- cunditas.	.lv.
Studium nostrum exprimemus.	.lv.
Petitōnis precepta.	.lvi.
Exemplum desuper.	.lvi.
Petitō ad amicum pro studij emolimē to.	.lvi.
Petitō filij ad patrem pro studij suffra- gio.	.lvi.
Petitō filij ad matrē. vt pro filio apud patrem intercedat.	.lvii.
Petitō famulatum quēcumq; aut pro uisoriam aut adiutoriam zc. hoc modo. 7 primum pluraliter.	.lvii.
Ad idem singulariter.	.lvii.
Exemplum desuper.	.lvii.
Aliud exemplum	.lvii.
De amico exemplum.	.lviii.
Pro filio apud indementes p̄rem.	.lviii.
Aliud in simili genere.	.lviii.
Est aliud genus epistolare consolato- rium.	.lviii.
Exemplum.	.lviii.
Aliud exemplum.	.lix.
Aliud ad eum qui spoliatus est	.lix.
Exemplum.	.lix.
Aliud exemplum.	.lix.
Sunt etiam epistole quedam gratiarū relatorie.	.lx.
Exemplum.	.lx.
Aliud simile.	.lx.
Pro cenobitis in conuiuijs 7 dedicatiō- bus suis ad doctos sic gratie agunt.	.lx.
Aliud ad idem.	.lx.
Aliud ad idem.	.lx.
In primicijs ad dicos agim ^o gr̄as.	.lx.
Familiarissima epla de felici economia prepositi in hofen.	.lx.

Item prologus
in didascalicon bugonis. .lxiii.

Item liber

primus hugonis	.lxiiii.
Quod studium sapientie pbia sit.	.lxiiii.
De triplici anime viz solum hominem ratione peditum.	.lxiiii.
Que res ad philosophiam ptineat.	.lxv.
De ortu theoricę pcticę z mechanicę.	.lxv.
De tribus rerum materijs.	.lxv.
De mundo suplanari z sablanari.	.lxvi.
In quo homo sit similis deo.	.lxvi.
De tribus operibus	.lxvi.
Quid sit natura.	.lxvi.
De ortu loyce	.lxvii.
Epilogus prescriptorum	.lxvii.

Liber secundus

vidascolicon de discretōe artium.	.lxviii.
Diuisio philosophie	.lxviii.
De theologia	.lxviii.
De mathematica.	.lxviii.
De quaternario anime.	.lxix.
De quaternario corporis.	.lxix.
De quadruo.	.lxix.
De arismetica.	.lxix.
De musica.	.lxix.
De Geometria.	.lxix.
De astronomia.	.lxx.
Arismetica	.lxx.
Musica.	.lxx.
Geometria.	.lxx.
De astronomia.	.lxx.
Diffinitō quadruum.	.lxx.
De pbisica.	.lxx.
Quis sit vnusquisq; artū termin⁹.	.lxxi.
Collatō supradictorum	.lxxi.
Diuisio practice.	.lxxi.
Diuisio mechanicę.	.lxxi.
Prima lamificum.	.lxxii.
Secunda armatura	.lxxii.
De nauigatōe.	.lxxii.
De agricultura.	.lxxii.
De venatōe.	.lxxii.
Sexta medicina.	.lxxiii.
Septima theatrica.	.lxxiii.
Logica q̄ est quarta pbic pars.	.lxxiii.
De gramatica.	.lxxiii.

De ratōe differendi	.lxxii.
Supradictorum recapitulatō.	.lxxiii.

Liber tercius

vidascolicon hugonis de modo et ordine legendi z disciplina z autorib; arcū ac de primis inuentōib; arcū.	.lxxiiii.
De inuentōib; singularū arcū.	.lxxiiii.
Vnde initium litteraz hebreoz.	.lxxv.
Que artes p̄cipue legende sunt.	.lxxv.
De duobus scripturarū generib;.	.lxxv.
De Coherencia artium.	.lxxvi.
Vnicuiq; arti quod suum est tribuēduz esse.	.lxxvi.
Quid sit necessarium studentib;.	.lxxvi.
De introductōe.	.lxxvi.
De ordine legendi.	.lxxvii.
De modo legendi	.lxxvii.
De meditacōe.	.lxxvii.
De memoria.	.lxxvii.
De disciplina.	.lxxviii.
De humilitate	.lxxviii.
De studio querendi necnō de vita philosophorum.	.lxxviii.
Permenides.	.lxxix.
Demoscenes	.lxxix.
Plato.	.lxxix.
Socrates	.lxxix.
Alid poetas venio.	.lxxix.
Sophodes.	.lxxix.
De reliquis quatuor preceptis.	.lxxix.
De Quiete.	.lxxix.
De scrutinio.	.lxxix.
De paupertate.	.lxxx.
De Exilio.	.lxxx.

Liber quartus

hugonis vidascolicon de studio diuinarum scripturarum.	.lxxx.
Scripture diuine.	.lxxx.
De triplici ordine veteri testamēti.	.lxxx.
De triplici ordine noui testamēti.	.lxxx.
De autoribus diuinorum librorū.	.lxxx.
De Bibliotheca.	.lxxx.
De interpretibus.	.lxxx.

De autoribus noui testamenti	.lxxii.
Quae alia sunt haec sunt apocripba.	.lxxii.
Ratio de vocabulis diuinorum libro rum.	.lxxii.
De nouo testamento.	.lxxiii.
De canonibus euangeliorum.	.lxxiii.
De canonibus conciliorum.	.lxxiii.
De quatuor principalibus alijs.	.lxxiiii.
Qui bibliothecas fecerunt.	.lxxiiii.
Quorum scripturae sunt autentice.	.lxxiiii.
Quae scripturae sint apocriphe.	.lxxiiii.
Et bimolae quaedam ad lectionem perti nentium.	.lxxv.

De studendi et ordine legendi.	.xc.
De ordine qui est in disciplinis.	.xc.
De allegoria.	.xci.
De tropologia id est mortalitate.	.xcii.
De ordine litterarum.	.xcii.
De ordine narrationis.	.xcii.
De ordine expositionis.	.xcii.
De littera.	.xciii.
De sensu.	.xciii.
De Sententia.	.xciii.
De modo legendi.	.xcv.
De meditatione.	.xcv.
Diuisio plene continentium.	.xcv.
De arte magica.	.xcv.

Liber quintus

vidascolicon hugonis de quibusdam sa cre scripturae proprietatibus et modo lege di.	.lxxv.
De triplici intelligentia.	.lxxvi.
Quae res etiam significant in diuina scri ptura.	.lxxvi.
De septem regulis sacrae scripturae.	.lxxvi.
Prima regula.	.lxxvi.
Secunda regula.	.lxxvi.
Tercia regula.	.lxxvii.
Quarta regula.	.lxxvii.
Quinta regula.	.lxxvii.
Sexta regula.	.lxxvii.
Septima regula.	.lxxvii.
Quid studium impediatur	.lxxvii.
Quis sit fructus diuinae intelligentiae.	.lxxviii.
De exemplo et doctrina.	.lxxviii.
Quomodo legenda sit sacra scriptura ad correctionem morum.	.lxxviii.
De lectione incipientium et opere perfe ctorum.	.lxxix.
De quatuor gradibus exercitij spirita lis.	.lxxix.
De tribus generibus legentium.	.xc.

Liber sextus

hugonis in vidascolico. Qui est de mo

Encestaus Brack arq̄
p̄fessor. 7 examinator
in Constañ. suis scoli
p̄tis salutem plurimā
dicit. Multa ad te p̄
stans iuuenta. 7 assi
dua eruditōne 7 beni

uolentia afficioz ea q̄ soled, vtpote mea
tuis longe plerūq; posthabuerim. Sic
est p̄fecto. boni viri munus. potent̄ idēz
quod tuēf. ob q; nomen susceptū nedū
vendicare. verum etiā tueriqua optime
possit. **H**acipe impulsus occasione tuos
p̄desse tam votis euz rudimētis quoad
potui induxi animum. **E**st q; optimi
adolescentuli ad me iam prece nō pau
ca declinastis. et qd̄ verecunde expetere
voluistis. intuitu defixo silenter. indice
rubore. saq; explo distis. **Q**uid em̄ ener
uacius te sepe numero scolasticis armis
egentem nihil sua ad p̄tatione ausis li
gue cōmittere. **V**enit priscoz vicō id i
solentie p̄cipiēdi genus. aut mltā (si qn̄
do teniq; sit) barbarice strepitu efferre
canoro. **N**on obsecute seuerini decretis
maternum obticent eloq;uz. **E**go vero
qui ab hisce inuoluor sudoribz. eam pa
lestram nolens sequi cogor. in medium
nil noui dare potui. **S**ed ne tamē iustis
te abigam oratōibus que ex autenticis
vidi acceptōra. ne te ex pluribus obtū
derem. teneritati tue subscriptis consi
gnauī modicis puerili progressu tabel
los. vale.

De celo 7 eius p tibus

Celum
Firmamentum
Polus
Olimpus
Æther

Der bimel

Differunt tamē. Quia celum dicit̄ aut
q; omnia celat. vel q; est stellis tāq; vas
celatis. i. insculptis signis impressis. **A**li
quādo celū p̄ aere ponit. vt est illud vir

gili in sexto. **D**ominū celo cōfise sereno
Firmamentū dicit̄. Quia suis le gibus et
cursu est firmatum. **P**olus vero a pun
cto dicit̄ qui terminat axem. talis vō pū
ctus est duplex sc; articus 7 antartic⁹. **Z**c
Olimpus a monte sicilie vt credo altis
simo. **Æ**ther vero locus dicit̄ in q; sunt
sidera. **E**t reuera æther modo pro igne
modo p̄ aere varie accipit̄.

Spera die sper. corpus solidū rotundū
7 in hoc differt a circulo qui ē in plano.
Item theologi dissentiūt 7 philosophi
de numero celoꝝ. **N**am vltra octauam
speram quā vocamus p̄mūz mobile po
nunt celum trinitatis. empirēū. cristal
linum. **E**mpirēū quod quasi ignitū so
nat. **S**pere planetarū sunt septem. **P**ri
ma saturni. **S**ecda iouis. **T**ercia martia
Quarta solis. **Q**uinta veneris. **S**exta
mercurij. **U**ltima lune. sub qua est p̄pe
tuum bellūz qualitātū primāz in elemē
tis ad se p̄tinuo repugnantibz. **E**st enīz
sub luna ignis qui est summe calidus et
remisse sic⁹. sub quo aer qui est summe
humidus 7 imp̄fecte calidus. ergo ignis
7 aer in calido simbolisant id est conue
niunt. ideo facilior in se est transitus id
est mutatio talū elementoz. **A**qua sub
aere est nisi in locis vbi deus terrā pro
pter respirantia in ea aquis voluit esse
visco optam. **E**st em̄ aqua summe frigi
da. imp̄fecte humida. igni maxime con
traria. **I**deo deus vtriusq; simbolisans
puta aerem tanq; bonum arbitriū in me
dio posuit. **T**erra infimū est elementoz.
summe sicca 7 imp̄fecte frigida. aeri con
traria. voluit prudens deus aquaz esse
in medio. 7 hoc totū vocam⁹ mundum.
7 quodlibet seorsum p̄tez mundi. **I**deo
quia sunt in continuo motu. 7 ibi nulla
est quies. **N**am sperē planetarū ferūtuz
contra octauam speram. licet p̄ eam ra
piuntur. **E**lemēta vero p̄petuo pugnāt
in se. non vt primū se temptāt corripere.
sed q̄tuz quodq; possit alterū in se hoc
est in sui naturam cōvertere. **I**deo mun
dus dicitur. q; est sp̄ in motu 7 hoc quo
ad speras. vel alteratōem 7 hoc q; ad ele
menta.

Janne celi sunt due. vna ex qua sol pro
cedit sicut est oriens. Alia in qua sol re-
cipitur. et est occidens.

Plaga Clima est pars celi idem sunt.

Oriens aufgang der sunnen.

Ocidens nydergang.

Septentrio. gen. mitternacht. a septem
stellis que illic rotantur

Meridies mittag. quia medius dies.
vel q. sol in meridie meri id est puz di-
em facit.

Emisperium. id est media sphaera habet
mel.

Orison. id est terminator visus. habet
mel.

Cenit. punctus qui ymaginatur in celo.
lineam supra caput nostrum terminari.

Zodiacus est circulus animaliam que
aristoteles vocat obliquum. quia obli-
que per octauam sphaeram constat. Alij eu-
dem vocant signiferus. quia fert signa que
sunt duodecim.

Lacteus. circulus quem philoso. vocat
galaxiam. et vulgo vicie der wisy weg

Circuli celi sunt quinque scilicet articus ab ar-
cturis signis que in septentrione esse. cir-
culus vero huic directe oppositus antar-
ticus est. ab anti quod est contra. quia arti-
co contrapositus. Secundus circulus vi-
citur tropicus. id est reuolutiois. quia in
eo sol aequilonis finibus estatem faciens
vltra eum non transit. sed statim reuertit

Tercius circulus est equinoctialis. in quo
sol facit equinoctium. id est equat nocte
diei. quod fit in ariete et libra. Jacinti
et die sancti gregorii. Quartus circulus
est antarcticus vt supra. Quintus est tro-
picus hyemalis. Nam cum sol ad eum
puenit facit hijs qui sunt ad aequilones
hyemem et hijs que ad austrum sunt esta-
tem. In secundo circulo solsticia sunt. quo-
rum vnum est estiuale in cancro die vi-
ti et modesti. Aliud hyemale quod est in
capricorno die lucie.

Eclipsis est luminis defectio

Stella stern. a stando dicta. quia non ni-
si per sphaeram cui est infixam mouet. Dicunt
enim philosophi Stella est densior pas-
sibus Ideo recipit illuminationem

Astrum ein grosser stern. vt sunt orion.
betes etc.

Sy dus ein gestirn. a considerado. Nam
ambulantes in mari et tempore observa-
tores ea considerant

Planeta. planet. a planon quod est er-
rare. Nam abusio est planetas stellas vi-
cere. nisi addamus erraticas stellas vi-
cendo.

Cometa pfatenscho wantz an de hymel
quasi stella camata vel crinita

Sol sunne. quia solus lucens.

Luna monath. quia luce nitet alicia pu-
ta luce solis. hanc et lucinam poete vocat
eo quod parientibus fert lucem etc. Virgilius
in bucol. Casta faue lucina. Terentius in
in andria. Diuuo o lucina ser opem etc.

Item luna in celo. dyanam in terris
vntationi pesse vero pierpinam inferi vi-
cari trime hinc oritur nomen

Phebus. appollo sunne.

Phebe. plexes monath. Fingunt poete
iouem concubuisse latone. et ex ea in ve-
los insula phebum genuisse phebe.

Astron (signorum primus) septem stellis
circa axem iuxta polum arcticum rotat
vntationem vocamus. quod in fabulis liquet
ouidianis in metamorphosis. Vocamus
et septentrionem quasi septem teriones
Nam teriones quasi teriones boues ara-
torij dicuntur. quia terram terunt. quia
tales stelle in plaustrum modum vertun-
tur vocamus plaustrum.

Astrum. sy dus post eandem maioris
vntationem in signo betes

Orion astrum ante thauri vestigia quo
modo aburina orion fabule testantur

Hyades stelle septem in fronte thauri.
et tempore vernali oriuntur. pluuiaque
colligunt.

Plyades a pluralitate dicte. septem sunt
stelle ante genua thauri eadem vicium
vergilia. quia tempore veris oriuntur
et occasu suo yemem ortu estatem. pme
que nauigationis tempus ostendunt.

Canicula der hund stern. Sirion eadem
vocant. Caniculares dies inde venire.
Nam tunc sol calorem suum duplicat.
quo corpora dissoluit euaporando. tem

Patris mei attatus michi tritauius est,
ego illi trinepos vel trineptis.

Cognati sunt patris, agnati matris.

Äffines vtriusq; hec guarrius

Cognatō gelypschaft von vatter

Ägnatō von der muoter. Äffinitas vō

vatter vnd muoter. Isidorus aliter de

hijs dicit. Q; agnati ex patre, z vū de

sunt filij in locum eorum succedunt vt el

sent nepotes aut eius filij.

Cognati quasi pro pinquitate iuncti, et

veniunt p semici sexus psonas.

Pro ximi nachfrandt, a sanguinis ppin

quitate.

Consanguinei, quia ex vno sanguine id

est patris semine.

Fratres brueder, quia sunt ex eodem se

minis fructu.

Sorores sch western, q; sociate semine

Germani brueder, ex eadem genitrice,

id est matre.

Germane gesch western, similiter vteri

ni ex vno eodemq; vtero licet ex diuer

sis patribus.

Gemini gemelli, q; vno ptu geniti

Fratres patruales sunt quozuz patres

germani fratres inter se sunt.

Patruales bruederkinder.

Patruus vetter, patris frater quasi ali

us pater.

Ämica bas, soror patris quasi alta mat

Ämatertera beslin, soror matris qsi alte

ra mater.

Fratruales sunt filij matertere

Nepos kindes sun.

Neptis kindes tochter

Compater genatter, *an caput exten*

Commater geuetterij, *et pater p. h. h. h.*

Patrinus gotte.

Patrina gotta.

Consobrini gesch visterkindt. qsi con

sorini, siue hoc ex fratre z sorore, siue ex

duabo sit soronibus.

Äuunculus matris meę frater, quia ab

quo dimiuit,

De patruis.

Patris mei frater michi patruus ē, ego
illi fratris filius vel filia.

Patru mei pater michi pater magnus
est, ego illi filij fratris filius vel filia.

Patru mei auus michi propatruus est
ego illi filij filie nepos aut neptis.

Patru mei, pauus, michi ad patruus ē,
ego illi nepotis aut neptis filij fili⁹ aut
filia.

De amitis.

Patris mei soror, michi amica est, ego il
li fratris filius aut filia

Ämice mee mater, michi amica magna
est, ego illi fratris filie filius aut filia.

Ämice mee auia, michi proamita ē ego
illi neptie filius aut filia.

Ämice mee proauia michi abamita est
ego illi nepos aut neptis.

De auunculis

Matris meę frater, michi auuncul⁹ est,
ego illi sororis filius aut filia

Äuunculi mei pater michi auuncul⁹ ma
gnus est, ego illi filij sorori fili⁹ aut filia.

Äuunculi mei auus, michi proauunca
lus est, ego illi filij sororis nepos aut ne
ptis.

Äuunculi mei proauus michi abauun
culus est, ego illi neptis filius aut filia.

De materteris

Matris meę soror michi matertera est,
ego illi sororis filius aut filia

Matertee mee soroz. michi matertera
māa est. ego illi sororis nepos aut neph
tue mee soroz michi abmatertera est.
ego illi pnepos soroz aut pnepus.
Proaue mee soroz michi promaterte
ra est. ego illi sororis neptis filius aut fi
lia.

De nuptiis et ex his tractis ami ciciis et appēdi ciis

Maritus man. Marita fra
Masculus mendlin.
Sponsus brutgam.
Sponsa braut. Et verito spondeo id ē p
mitto. vel a sponda id est lecto. Nā spō
sa condormiendo sponso suā exit spōdā:
Atrato quod dat p coniugio. dicitur
quasi bona arra.
Atra ein baffe. nam inter coniuges fie
bant quedam stipulatōes et pmissōes.
Coniuges quasi fide coniuncti. ppter in
diuiduam vitā vt subiciantur iugo ma
trimonij.
Coniugium vermahelung.
Procus kupler. a scando nuptias
Pronuba eemacherin.
Innuba. vnuermahelte.
Nuptie. brutlosse. q. in hīs primū nu
bentium capita velantur.
Dxoies quasi vnxoies. Nam olim nu
bentes puelle ad postes mariti venien
tes anteq̄ ingrederent lanceis vittis or
nate oleo vngebantur
Matrona nupta casta. Dnō matrimo
nium vie ee. matrona que in matrimo
nium venit. vel quia in matrimonij tru
sq̄ ideo dicitur matrona.

Mater que genuit. Materfamilias q̄
solennitate iuris in familiam mariti ve
nit. buhmuter.

Monogamus der ein eefra wen hat q̄
vni tantu nupsit. Est enim monos vni
et gama mulier.

Digam^o. vir duarum aut vidue. Diga
mus idem. nam gama mulier dicit^r

Didua wittwe. quasi viro ydus id est
viro prinata

Diduus wittling.

Fratrissa vxor fratris.

Leuir. frater mariti quasi sit leuus. non
verus vir.

Janices. z weyer brueder wiber.

Socer qui dat filiam.

Gener qui duxit filiam.

Socrus schwigere.

Paranymph^o. brutfuere oder bueter.

Paranymphba brutfuerein.

Hymeneus deus nuptiarum.

Hymen deus castitatis et pellicula vir
ginitatis.

Centigo. quia tangit et tactu rumpitur
illud quod apparet et floret dicit^r.

Duoriciū viri et femine sepatio.

Repudium femine reiectō. hec q̄l' a se
gisti dicantur.

Epitalmion est carmen nuptiarum.

Osculum pacis est.

Basium amicorum est.

Suauium. lasciuorum est

Ganneo. huorenbus

Ganneum

Lupanar buorbus

Prostibulum.

Prostituta. buor. meretrix idem.

Scortum buebin.

Pellex zu wyb.

Pelliceo blāde decipio et est meretriciū.

Concubina. vnelich wyb.

Leno buob

Lenocinium bueberey

Lena buebynn.

Prostibularius frauenwirt.

Prostibularia frauenwirtin.

Adulter eebreder.

Adultera eebrecherin.

Fornicarius buerer.

pus medicine prohibitum.

Lucifer mane. Desper aut hesperus in se
ro. Venus idē semper.

Signa celi sunt duodecim. scilicet Tri-
es ter wider. Taurus ter och. Ge-
mini 3 wyling. Cancer Krebs. Leo lewe
Virgo Junckfraw. Libra wag. Scor-
pio vel scorpius scorpion. Capricorn^o.
steynpock. Aquarius wasserman. Pi-
scis visch. Hec signa aut quia ab effecti-
bus diuersis a celo mortalibus infusa
sortita sunt huiusmodi appellatōem va-
riam. Aut gentiliū incredulitas. hec ce-
lo in suorum diuini memoriam intulit 2
colit. Nam arietem ob iunis hamonis
memoriam qui in arietis ymagine. aut
conutus ut aries ab egyptijs adoraba-
tur signum celi constituerunt. Pariter.
iouem cretensem. taurum. quia cū Eu-
ropa a genoris filia tauri habitu mun-
dum pertrauit. Gemini. quod signuz. p-
pter castorem 2 pollucem fratres 7 cete-
ra in fabulis poetarum.

Planete similiter a gentilibus. ut fable-
ferunt in celum translati hominum no-
ibus. Saturnum regez crete. Iouem ei^o
filium. similiter martem iouis adulterio
procreatum 2c. Nostra fides ea licz ob-
seruat sine tamen (non ut gentes) super-
stitōne.

De noibus dei

El hebraice deus dicitur latine

Ichuros id est fortis.

Elhanatos id est immortalis

Sabaoth id est exercituum dominus.

Eleon id est excelsus.

Edonai id est dominus. Ja idēz quod
ultima sillaba alleluia dicit id est omēs
laudate dominum.

Tetragramaton id est ineffabile et glo-

riosum nomen dei.

Saddan id est omnipotens.

Eternus id est immortalis.

Incorruptibilis. incommutabilis. om-
nipotens dicitur deus.

De filio dei

Cristus. crismate vinctus. hoc est dono
gratie

Messias id est cristus.

Dieus id est saluator.

Emanuel id est nobiscum deus.

Unigenitus. quia nullus sibi frater fuit
diuinitatis excellentia

Primogenitus. humanitatis susceptōe
in qua p gratie adoptōnem fratres vi-
gnatus est habere.

Principium quia ab ipso sunt omnia.

Finis. quia in fine temporum humiliter
voluit in carne nasci. Et quia ultra ipm
quod querimus aliud nil est.

Os dei. quia verbum eius est.

Verbum quia p ipsum pater omnia tā
q̄ p nuncium iussit 2 reuelauit.

Veritas. quia non fallit.

Vita quia creauit omnia. aut sua passio-
ne vitam nobis dedit.

Ymago dei dicitur propter patris si-
militudinem.

Figura. quia in forma serui patris imē-
sam designauit magnitudinem.

Manus dei. quia per ipsum omnia fa-
cta sunt

Dextra. propter effectuz operis totius
creature.

Brachium. quia omnia continet.

Virtus. q̄ patris in se habet potestātē.

Sapientia. quia secreta reuelat.

Splendor. ppter quod manifestat

Lumen. quia illuminat.

Lux. quia ad veritatem oculos cordis

aperit.
Fons. quia omnium fontale principium.
Alpha et **o.** principium et finis
Mediator. inter deum et hominem.
Misus. quia huic mundo apparuit.
Homo. quia natus ex virgine.
Propheta. quia futura reuelavit.
Sacerdos. quia se hostiam obtulit pro nobis
Pastor. quia nos oues eius.
Uitis. quia nos eius palmites.
Panis uiuus. nam uiuificat
Magister. quia suos docuit.
Mirabilium operator. quia deum se ostendit
Nazarenus. quia de nazareth loco.
Nazareus. id est sanctus.
Dia. quia per ipsum ad patrem gradimur.
Hostium. per quod ad deum est iter
Mons quia est fortis.
Petra. quia credentium firmitas.
Lapis angularis. quia pacem angelis et hominibus in se fecit.
Fundamentum. quia in eo firmissima fides.

De sancto spiritu.

Spiritus sanctus. quia patris et filii.
Spiritus. eo quod inspirat. Est enim uno modo generale. et sic incorporea creatura omnis spiritus meruit dici.
Spiritus sanctus non est genitus. quia sic duo essent in trinitate filii. Neque est ingenus. quia sic duo essent in trinitate patres quod est hereticum sed ab utroque est processio.
Paracletus id est consolator. quia apostolos lugentes Christus per ipsum consolatus est.
Septiformis. propter septem eius dona que merentibus tribuit. puta spiritum sapientie et intellectus. consilii et fortitudinis. scientie et pietatis et timoris domini.
Donum. quia datur dignis.
Caritas. quia naturaliter eos a quibus vel ad quos procedit coniungit.

Gratia. quia gratis a deo datur.
Digitus dei. ut eius operatoria virtus cum patre et filio significetur.
Ignis. quia ignitus vel in ignis forma cunctis apostolis insedit
Lingua. quia eos quod loquerentur docuit
Spiritalis unctio. per similitudinem. quia sicut oleum naturaliter fertur supra omnem liquorem cui permiscetur. ita spiritus unctus domini ferebatur super aquas. ut in exodo.
Trinitas. quia trium personarum unitas patris. filii. spiritus sancti.

De angelis et choris

Angelus. id est nuncius. nomen officii. quia naturaliter spiritus sunt. mittunt enim de celo hominibus ad annuncianum aliquid
Archangelus. quasi archa angelorum. erengel. quasi summus sit angelus et nuncius.
Michael. quasi quis ut deus interpretatur quia ultra alios micat. Ideo michael interpretatur.
Gabriel. id est fortitudo dei.
Raphael. quasi medicina dei per ipsum nunciatur.
Oriel. interpretatur ignis dei. veluti moysi in rubo apparuit.
Chori vel ordines spirituum nouem scilicet. angeli. archangeli. throni. dominationes. virtutes. principatus. potestates. cherubim. et seraphim.
Virtutes. quidam misteria angelica sunt per que fiunt signa et miracula mundo
Potestates dicuntur. quia sua potestate spiritus malignos coercet. ne nobis nocent quantum cupiunt.
Principatus sunt. quia agminibus angelorum sunt. iubendo explorare quod deus vult per ipsos fieri.
Dominiones quia potestatibus et virtutibus preminent. et ipsis dominant.
Throni. sunt angelorum agmina qui quasi

3
sedes dicunt. eis deus pfidet. 7 per eos
sua iudicia decernit
Cherubin. id est sublimes potestates an
gelorum. 7 plenitudo scientie dicuntur.
Seraphin angelorum multitudo.

De tempore.

Tempus. zeit.

Momentum. augenblick. minimū. tem
poris.

Hora. stunde.

Annus. iar. q: renouat in se vt annulus
Dies tag. a dyan id est clarus. Nam so
lis pſentia 7 claritas diem absentia ve
ro noctem facit. Sunt q: gētiles suis dijs
dies sacrarunt Dies naturalis continet
viginti quatuor horas puta noctes 7 di
em artificialem. Artificialis vero solum
xij. continet qui est dies noster. quo sol
ab oriente mouet in occidens Dicuntur
em dies. q: pagani suis dijs eos sacrant
vt dies solis. sūnntag. Lune. mentag.
Martis. zinstag. Mercurij. mittwoch.
Jouis. donstag. Veneris. frytag. Sa
turni. sambstag. Licet in celo alius eorū
quasi in septimane diebus sit ordo. Ta
men q: sol qui facit diem occupat p̄mā
domice diei horam. tan q: princeps pla
netarum. 7 sic continuando a sole s̄m or
dinem celi tunc venus sibi adaptabit se
cundam horam domice diei. Mercurij
terciā. Luna quartam. Saturnus quintā
Jupiter sextam. Mars septimā. Sol
octauā. Et sic p̄putando p̄ omēs horas
diei naturalis habem⁹ primā horā sede
ferie lune puenire. 7 sic de alijs planetis.
Itē egyptij inchoāt dies ab occasu sol
Perse 7 populi greci ab ortu solis. Itē
mensis a sexta hora diei. Romāi 7 nos
a media nocte. Hebraei a vesp̄arū hora.
Ferie dicte sunt a fando. q: in eis nobis
sit tempus victōnis. id est in diuino vl
in humano officio fari.

De die 7 ei⁹ par tibus

Mane. frue. nam mane a manu id est to
no. nil enim luce melius estimatur

Meridies. q: sit medius vel purus 7 cla
rus dies. Est enim merum purum. quia
tunc sol micat e celo medio.

Suprema. diae vltima que in die ps
supereſt

Sero vel serum. spat. quia tunc p̄pe est
no x. 7 sere sunt clausē

Hodie. quia hoc die. 7 quottidie. id est
quot diebus. Cras quod est sequenti di
ei Hesternum. gestryg. Pridie quod sit
p̄ori die. Postridie. q: sit posteriori die.
Perēdie. id est parante die vel in ante
cessu id est primus. Nudius aduerbius
indeterminati temporis significatiuum.
nisi addamus numerū ordinis. vt nudij
ulsterius. nudius quartus.

De nocte 7 suis partibus

Nox. nacht. q: nocet oculis. Partes no
ctis sunt septem. Desperū prima pars.
a stel'a occidentē q: solem occidūū sequit̄
Dñi vigil. in bucol. Itē diem clauso cō
ponet vesp̄ olimpo. Tenebre q: teneant
ymbriā. Crepusculū. dubia lux. h est me
dium inter lucem 7 tenebras. Cōticiuū
tpus quo omnia silent. Intempestū me
dium noctis dicē. quasi inactuosum. q:
tunc quiescunt omnia.

Gallianum. quia galli tunc diem nun
ciāt futur. Matutinū ē tps inter abces
sum tenebrarū. 7 aduentū aurorem. Di
luculum. q: iam incipiat lux diei videri

De ebdomoda

Ebdomoda, a numero dierum dicitur
Septimana, quia septem sunt in ea ma-
ue id est lucis, et sol septies in ea oritur

De mensibus.

Mensis, a mense id est luna vel defectio
Naz omni mense luna deficit cum incendi-
tur. Ianuarius, quia est ianua anni. Vel
a iano deo bifronti ad signandum introi-
tum et exitum anni, et hunc romani colue-
runt et superis sacrarunt.

Februarius, a februo id est plutoe, qui
infernū ydolum cui hunc mensem sacra-
runt romani gentiles.

Marcus a marte romano auctore vel
quia animantia suos mares vocant ad
coeundi opus quod fit in marcio

Aprilis quasi aprilis quia poros terre apit
ad germinandam. Vel a prodis id est ve-
nere cui aprilē sacrarunt.

Maius a maya mercurij matre. Vel a
maioribus et principibus reipublice, qui
bus est sacratus. Junius similiter a iunio
ribus natu vel a iunone. Nam antea po-
pulus romanus diuisus erat in centuri-
as seniorum et iuniorum. Julius et augustus a
cesaribus nominati qui prius erant qui-
tilis et sextilis quasi quintus et sextus a mar-
cio qui tunc a romanis primus mensis anni
erat. Ceteri inde a numero dicti sunt. Se-
ptēber, october, nouēber, decēber, quia
a marcio septim^o, octau^o, non^o et decim^o
fuerunt. Item cuiuslibet mensis tres sunt
dies festi a romanis instituti scilicet kle, no-
ne et yd^o, quia hijs diebus officia magistra-
tuum aut alterabantur aut elegebantur.
Kle a colendo, primi dies mensium quos et
romani et hebrei coluerunt. None dies
post primū, qui fuit klaz quatuor vel sex, pri-
mi a nundinis nomen sumpsērunt, quia

hijs nundine erant in populo romano.
Idus vero sunt proximi dies octo post no-
nas, aut ab yduo id est separatōe nundina-
rum, aut ab edendo, quia erant apud vere-
res dies epularum ut patet in kalendario.
Tempus bimestre, ad est duorum mensium
Trimestre, id est trium mensium, et sic de singulis
Dimatus, tui, et wey iar zeytt,
Trimatus, tui, dory iar zeytt.

De anni partibus

Ver, quia vires, das glentz
Estus, ver summer, ab estu.
Autumnus, ver herbst, a tempestate
Hyems, ver winter.

Initia temporum anni.
Ver petro vel estas exinde sequetur.
Hanc dat vrbano autūmū simpboriano
Festū dementij caput est hyemis veniet

De impressiōib⁹

Tonitruus, donner kloppf.
Fulgur, fulgor et fulmē, wetter glast od
schlag, Ictus celestis iaculi dicitur a fe-
riendo id est patiēdo. Drisit tū fulgur
quia tangit, fulgor quia incendit, fulmē
quia findit.
Cune^o est lapis qui fulmē descendit, stral.
Iris, regentogen.
Halo, arcus apparens ambire sydera
in modum corone.
Pluuia, regen.
Nimbus, ein grosser schneller regen
Imber et pluuiam et nimbū signat vi-
ctus eo quod terram inebriet
Labrocera, grob regentropff.
Persecada, kleyn regentropffin.
Gutta, tropff, Stilla, tachtropff
Grando, bagel, a granorum similitudine,
Nix, schnee, Ningo gis, schneyben.

Glacies. eyß. Gelu keltin.
 Pruina. ryff. a purendo artores
 Ros. tau. Nebula wolcken.
 Notus terre. erdtbidung.
 Eclipsis solis. sunnen schines vndt zug.
 vel sunnen finster.
 Eclipsis lune. monat finster. oder vorle
 schung.
 Cauma. incensio facta in aere appares q
 z ipercauma dicitur
 Ventus. wind. quia eius flat⁹ velmēs
 est z violentus. Trahit enim venti no
 mina aut a locis a quibus flant. vt affri
 cus ab affrica. Subsolanus. quia sub so
 le oritur. Flut a conditōne. vt vlturnus
 quia nocet vltui. Zephirus quia facit
 virere gramina zc. Vnde autez quilibz
 flat p adiunctos sibi collaterales patet
 in figura.
 Turbo. wyndfbrut. Ventus in se reflex
 xus turbo dicitur. z aliquādo ex pluri
 bus ventis contra se motis turbo est

De homie z ei⁹ origie atqz sexu

Homo. mensch. ab humo
 Entropos grece mensch. Nam ana sur
 sum z tropos reuolutio. quia sol⁹ homo
 celum spectat. Vnde ouid. primo meta
 mor. Pronaqz cum cetera spectet anima
 lia terram. Os homini sublime dedit. ce
 lumqz videre.
 Homuncio. menschlin. Homuncul⁹ id
 Diminutina quantitatis humane non
 nature
 Gnanus. z werglin. Pigmeus idem
 Humanitas. menscheyt
 Humanus. ior. affimus. menschlich. Hu
 manitus. humaniter. adue:bia idem.
 Adam prima creatura nomen a quatu
 or plagis. aut quia forte ab agro dama
 sceno. Vel quia ab eo nobis damnum
 venit. adam a quo damnum
 Prothoplastus. der erst vatter.
 Prothoplastia. tis. die erst schöpfung
 Plasma. schöpfung oder geburt
 Eva. quia cum effectu ve. Vnde euax. in
 teriectō volentis
 Adam creatus. eua facta. cristus conce
 ptus. nos geniti.
 Eua seduxit. maria reduxit. Adam pec
 cavit. cristus liberauit.
 Vir. man a vtute.
 Virunculus. ein mendlin.
 Virum. aduerbiū. von man zuo man.
 per singulos viros
 Viriliter. mändlich
 Mulier. weyb. quia mollis anni. aut qz
 inconstans vt mola. Vnde theren. ymo
 certe noui ingenium mulierum. Vbi tu
 velis nolunt. vbi tu nolis. cupiūt vltro.
 Et ygilius de dydone ait. Variū semp
 z mutabile femina
 Muliebitas. weybheyt.
 Muliebris. weyblich
 Muliebriter. weyblich.
 Femina. frau. a femine.
 Virgo. iunckfrau. z yginem ab etate
 viridi. Virgilius dixit in buco. de pasi
 phe Infelix ygo que te demencia cepit
 Virguncula. iunckfrewlin.
 Adolescens. iungling.
 Puer. qz nō parit. aut quia purus est.
 Infans. vnred. quia non fatur

onficium ne quid in viam angelitus de
cidat.
Guttur.kel.Collum.bals.
Gula.vorderbals.
Cervix.binderbals.
Gurgulio.schlund.
Mentum.kyn.
Thorus sayste an dekyn Palear idem.
Allo mō p lecto dicit. Inde contoral
vt infra in capitulo de lectisternijs
Barba.bartt.
Eptebus.onbartt
Lanugo.iungbartt.
Rumen.yndruck. Ruma idex. vel i gut
ture nodulus existēs. Erumna inde ve
nit id est miseria.
Sublinguium. opculuz est gurguliois.
rotz.alio modo est humor naturalis fri
gidus 7 humidus in corpore humano.
Catarrus.schnupff oder pbnisel.
Canna.pulmonis. das rotz von der lun
gen.vt supra vocalis arteria.
Ysophagus.schlund rotz.
Trachea.lungenrotz.
Fluris.or. Fluricula. orleplin.
Flures hominū. Fluriculas asinoruz vel
brutorum dicas.
Cartilago.krüschpel. waychbayn. sicut
in auriculis 7 similibus.
Brachium.arm.
Vlna.vorder arm
Iacertus.binderarm. qz lateri insitus.
Cubitus.elbogen. quia eo flexo incuba
mus super ipō
Manus.band. 7 potestas dicitur vt ar
mata manus. id est potestas.
Callus est durities manus.
Cirus.band. vñd Ciroteca. kentbuch.
quia tegit arum.
Digitus.finger
Pollex. daum.
Index. der zeyger
Medius. der mittel finger.
Fluricularis. orfinger.
Annularis. rinckfinger.
Tr. das mittel in der handt
Dextra. rechte handt.
Leua. lincke handt. Sinistra. idem.
Pungnus. faust

Palma gestrackt bandt.
Pungillus. feustlin.
Punguis. nagel. Pungula idem
Pungues hominū. Pungule brutorum.
Tertus. glaych.
Terticulus. glaychlin.
Musculus. musbratt.
Vlna. üchsen oder arm. vettach.
Ucella. vnderichs. Subbircus vel B
bircinus. idem. Nam alleo id est mo
ueo. Inde enim brachia mouentur. Et
quia ibi semper sudoris est rector. id sub
bircus dicitur. 7 bircus a fetore animal
est quod multum fetet.
Titillius. kützelsteych.
Tittillo las. lare. kützlen.
Glandula. vries
Dumerus. achsel. Armus idem. Diffe
runt tamen nam humeri hominū. armi
vero brutorum
Scapula. schulter.
Interscapulum. zwischen der schulter.
Pale. arum. sunt dorsū dextra. leuaqz me
bra eminentia
Truncus a collo ad inguem.
Pectus brust. Torax idem Differunt ta
men. nam pectus est inter eminentes mā
millarum partes quasi pexū. Torax ve
ro a collo ad stomachum tenditur.
Cutis. hautt.
Pellis. leder oder hautt.
Corium. leder. Differunt tamen. Cutis
carnez tegit. Pellis. quia iniurias tegit.
Corium. quia ea caro tegatur. Item cu
tis hominis vel dum est in animali. Pel
lis dum est in abstracta. Corium dum est
in vsum dispositum. vt Cutis bouis. pel
lis cerdonis. corium sutoris
Mamma me. dicitur a mala. quia rotū
da est vt mala. Inde mamilla le. dimi.
Et sunt mamme mulieruz. mammille vi
rorum. vbera pecorum.
Papille sunt capita mammaram q̄ lu
gentes comprehendunt. dūt wertzlin.
Vber. brust oder eütter. 7 vbera pro eo
significato solū dicit plr.
Lacmilch.
Sudor. schweyfloch.
Sudor. schweys.

Truina. schmerb.
 Pingue. sayst. Pinguedo idem. Diffe-
 runt tamē. Quia ysto. in. xi. ethymolo.
 Truinam dicit auti adherere. Pingue
 vero quo dilbet corpus dicitur. Serui
 primo geor. virgilij dicit q̄ neq̄ pigue
 do neq̄ pinguitudo liceat dicere, sed
 nos sic vsurpauimus.
 Macer. a. ii. mager.
 Maci. s. magering.
 Macilentus. gantz mager.
 Crassus. feyst.
 Crassitudo. feyste.
 Copulentus. grofleybig.
 Caro. fleysch. Caruuncula. fleyschlin
 Pulpa. mager fleysch.
 Item caro. quia cecidit. id est mortua ē.
 Inde cadauer. schelm. Pulpa vero. q̄a
 pulsata 7 p̄cussa vt in macello. Donat
 in cōmentarijs therencij. q̄ palpas ho-
 mines. carnes vero bruta vt lupi aut ca-
 nes comedunt Et caro quasi cado. quia
 mortua nature aut suo vicō.
 Nervus. geeder. walten wach. sic car-
 tilago. oder har wach.
 Os ossis. payn.
 Compagia. capita ossiuz sunt. quia ner-
 ui hijs sunt compacti.
 Medulla. march.
 Costa. ryp.
 Latus. sytt. q̄ latet dū sup eum iacem.
 Dorsum.
 Tergum. Ruck.
 Tergus oris. Differūt tamen. Dor-
 sum quia dūru ad labores 7 ad portādū
 Terguz. q̄ supini in terra super tergo so-
 li homines iacent. Tergus brutoz. Dū
 virgilij primo eneid. Tergora diripiūt
 costisq̄ viscera nudāt. Et tergora quia
 quasi terfa apparent.
 Nucha. ruckenmark.
 Spina dorsi. ruckenpayn.
 Spondilia. sunt iuncture dorsi.
 Venter.
 Illius. bauch.
 Vterus. Differūt tamē. Venter. q̄a
 cibum digerit acceptuz. Illius q̄a cibū
 recipit 7 solet purgari ab abluendo di-
 ctus. Vter^o mulier est q̄ in eo p̄cipiūt.

Umbilicus nabel
 Illia. kleyn dermlyn
 Clunis. arfback. Nates. idem. Differūt
 quia a cluno id est defendo. quia seden-
 tis ossa defendunt. Nates vero q̄ dūni
 sedemus eis innititur. Illia vero quia
 obuoluamus nos. Est enim ilios grece
 obuoluere
 Genitalia. gemecht. Inguina idem.
 Inguem 7 mulierum 7 virorum potest
 esse.
 Priapus
 Dactylus
 Ramex.
 Virga virilis. zagel.
 Veretru. quia virus emittit.
 Ereus
 Mentula
 Prepuccium. zagel decklin.
 Testis. bod. oder ein zueg. quia sicut q̄li-
 bet mas perfectus habet duos testes ita
 in ore dūum vel trium stat omne verbū
 id est testamentum.
 Testiculus. bödlin
 Vulua. quia ventris valua
 Ilurea porta hec idē significant
 Pudenda. scham.
 Posteriora. quia natura retro posuit.
 ne dūm illa purgantur inquinemur al-
 pectu.
 Femur. quia ea parte sexus viri et femi-
 ne discrepant. Est ea pars que est ab in-
 guinibus ad genua. buff
 Sperma tis. man. amen.
 Menstruum. frauenkranckheyt. Quia
 omni mēse sanguis stuit liuidus p̄ spinā
 dorsi.
 Ypomenes. venenū stillans ex vulua
 Matrix. pellicula que post conceptum
 semen statim attractum clauditur. 7 con-
 tinet in se decem cellulas.
 Matrix. bermuter
 Embrio. ein vngeto: in kindt
 Abortiuus. vnzeyttig kindt.
 Secundina dicitur pellicula in qua pu-
 er voluitur in vtero matris. Et dicitur
 a seq̄. q̄ sequit in mūdū. kindsburdlin.
 Merda. oreck. Stercus idem.
 Urina. barm. Urines sunt pori

Quia in vtero matris
 p̄cipiuntur p̄ hunc ab
 vng. 15

vesice per quos destillat vrina. Et dicitur
vrina quia fit ex digestione vstura
Naz medici dicunt qd vrina est colame
tum sanguinis 7 oim humoru naturaliu.
Prinale. haren glaf.
Madula. bruntzkadel oder bruntz wi
del. Sipharius. idem. 7 pprie mulieru.
Nam siphonis est sibilus quem mu
lieres immingendo faciunt.
Mintura bruntz.
Anus. arf. Culus. idem.
Coxa. geschloß
Crus. bayn. quia in eo curimus. sed sub
genibus illa pars crus est.
Genu. knye Genicalo las. lare. knyebie
Poplesitis. knyefcheyb. gen.
Suffragiens. knyebiege. od knye wey
che. quia subtus franguntur 7 inclinane
sicut supra in brachijs.
Tibia. schinbeyn. ad similitudinez tube.
Sura. wad.
Talus. knod. sub sura.
Pes. fuos. quasi poda. quia a greco no
mine tractum. Inde calopes vel calopo
dium. holtzschuch. quasi ligneus pes
Solea fool. quia solum id est terrazum
primivus
Calx
Calcaneus fool.
Planta
Differit tamē. quia a calcando calx. Et
plantie plāta. solea a solo imprimēdo.
Subtellus. fuosbyliu. qd est sub talo.
Pedica. zete oder fuosbylen quia pedes
capit.
Pedoz. fuosstand.
Dillux. grof zete. cetera vt sup digitus
Angina. halßgeschwulß.
Drexis. vomitus exiens ex ore.
Drexia. infirmitas ex nimia comestōe.
Cor. hertz
Decordia. hertzwee.
Cordiac. hertzader. 7 est aliquādo cor
dis passio
Vena. ader. quia per eam sanguis venit
id est fluit p corpus 7 iuncturas.
Precordium. vorhertze.
Pulsus. schlag.
Pulsatilis. schlagader.

Splen. miltz.
Splenetica. miltzader.
Fecur. leber. Epar idem.
Colon. bodler der grof darm. a quo ve
nit Colica passio. vt infra patebit.
Illa. kleyn dermlin.
Epatica. leberader.
Fibre. iecoris extremitates. Et sunt que
daz vene dicte fibre quia ab ariolis ad
phebiaras. p oracul captandis ferebāt
Bilis. gallenbittere. humor fellis. et al
quando pro ira ponitur.
Fel. gall.
Cistifellis. gallenblatter. quasi cista fell.
indedinabile.
Effect^o talium.
Co: sapit. Pulmo loquit. Fel comouet
ira. Splē ridere facit. Fecur cogit ama
re.
Vesica. blatter. quasi vas aque.
Vritides. blatterlöchlin.
Lumbus inebriat. quia in lumbis confi
sit libido.
Ren. nyer.
Lien. maßdarm.
Lienteria infirmitas lienis.
Podexias. arf darm.
Reticulum. netzlin.
Stomachus mag.
Intestinum. angeweyde. Viscus idem.
Etplr maxime p hoc significato reper
tur Sunt enim viscera fm ysid. xj. et bi.
circumfusa cordis loca quasi visio. et
ab alijs viscera dicuntur omnia interio
ra sub cute 7 maxime solide carnes Dec
seruius. Exta. plerūqz pro eodem.
Omentum. wamm oder gederm. 7 con
tinet intestinorum maiore ptez fm ysid.
Cecum. intestinum quod est sine forami
ne. 7 vere hoc est impossibile. nam habet
vnum foramen per quod recipit. 7 aliud
per quod expellit. sed talia foramina re
spectu aliorum intestinorum non sunt di
recte opposita. sed iuxta se posita. Ideo
cecum dicitur.
Ieiunum. tenue intestinum. Inde ieu
nium. quia extenuat ventrem.
Dmasum. kuttlen.
Colus. krumerdarm. oder budler. quia
digestum p ipm colatur.

Colica passio coli.
Laxus waych in dē bauch.
Constipatus hert in dē bauch.
Constipato hertung.
Eructato auß werffung. prouenit enim
 ex cibi superfluitate.
Tace schlag od̄ guot. **Appoplexia** id̄.
Spasmus krampff.
Paralisis mēbriozum resolutio.
Paraliticus gichtbruchig.
Stranguiria urine constrictō.
Dysenteria blutſchyl.
Dyaria die ruor.
Epilēsis.
Morbus caducus fallentſiech.
Morbus comicialis.
Epilēticus qui patitur epilentiam.
Derruca wertz.
Emorroidis id̄is fluxus sanguis. et forte
 dum p̄ os exspuimus. Et quia domin⁹
 sanauit in ewangelio emorroidem mu-
 lierem vocatam a sanguinis fluxu.
Podagra pedum. **Curogra** est manuz
 infirmitas.
Idropilis wasserſucht.
Idropicus wasserſuchtig.
Singultus tui. anhelitus difficil' attra-
 ctio. Vel vt medici dicunt. singultus ē
 sonus violente cōmotōis oris. ex fumo
 ſa ſtomachi diſpoſitōne proueniēs. Et
 vici' forte die phnuſtz oder de: neſch.
Febris kaltſiechtag.
Terciana dry tegig.
Quartana viertegig.
Cottidiana febris. teglich'.
Lepra feltſiechtag.
Leprosus maltzig oder feltſiech'.
Epidimia peſtilentz. **Peſtilencia** idem.
Calculus gry: n. Etiam calculus paru⁹
 lapillus cadens in calceum ledit calcem.
 Etiam calculus lapis quo calcalatur id
 eſt computatur.
Letargia obliuionis iſirmitas. **Teletio**
 flumine inferni. vt. vi. eneyd'.
Scabies.
Prurigo raude. ex ardore.
Pruritus tui.
Prurigo quaſi purigo. qui ex ardore
 ad ſcalpendum impellit ⁊ purit mēbra.

Pruriginosus.
Pbanaticus. menig reudig.
Scabiosus.
Crispus kruf.
Ernis paſſus. breythar. lang zu lotzt.
Lentigo rubea faciei macula ad modum
 lentis.
Lentiginosus rylameth'.
Cecus plindt.
Surdus taub.
Mutus ſtum.
Edentulus on zen.
Mancus on hand. qz carens manu.
Claudus lam oder hynckat.
Loripes ſteltzer.
Contractus lam.
Mutilato mēbriozum priuato.
Derrigo hautſiech windel.

Sanguis

Sanguis bluot. in corpore. quis ſagiat
 corpus.
Emor ſch weyſ.
Santes eytter. **Tibi idem**.
Putris tre.
Putridus da. dum. faul.
Marcidus.
Tabidus.
Capitosus birnig.
Lunaticus menyg.
Ulcus cris. eyſ.
Dulnus wund.
Cicatrix maſe.

Complexio

Complexio art oder aygne natur. auß
 vier element eygenſchaft.
Melancolia terrea et ſicca ⁊ frigida cō-
 plexio. Inde melancolicus. granis. tar-
 dus. iners. lutei coloris. triſtis. ꝛc.

Flegma aquea frigida ⁊ humida com-
plexio. Et fere omnes mulieres flegma-
tice sunt.

Sanguinea optima est. aerea humida
⁊ calida. Et qua sanguineus ad optima
aptus. pulcher amabilis liberalis. affabi-
lis. prudens.

Colera ignea. calida ⁊ sicca siccitate ig-
nis. Inde colericus ꝛc.

De affinitatib⁹ ⁊ gradibus.

Pater vatter.

Cure vt tutor.
Donois vt abbas.
Geniture id est nature
Erate quia senex.
Creatōnis vt deus
Adoptiuus. ex optione.

Pater

Optio id est electio.
Putatiuus. quia putat vt
Ioseph pater hiesu
Legittimus eelicher vatter
Adulterinus eebuchlich
er vatter.
Natural. quouismō quia
genuit.

Pitricus stieffvatter. Et pater a patra-
tōne. est eniz patratō venerei ꝑsumatō
Genito: geperer

Paterfamilias hufvatter.

Mater muter quasi i generatōe existēs
materis. q: masculus in eā semen terit

Querca stieffmutter. q: si noua mater.

Materfamilias. hufmutter.

Parentes. quasi parientes.

Pater generat. m̄r marit. vtꝛqꝫ gignit.

Puerpera. kindtpererin.

Gemellipera. que non duos sed plures
parit pueros. sicut gemini ⁊ wyling. Et

nō solū duo sed plures possunt via ge-
mini. teste Isido. ix. et by.

Filius sun.

Vnigenitus. eingetomer sun.

Primo genitus. erst getomer sun.

Prinignus. stieffsun. q: prius genitus.

Genatus. id est filius quasi generatus.

Filius adoptiuus. erwelter sun.

Filius legitimus. eelicher sun.

Filius naturalis quouismodo genitus.

Filius adulterin⁹. eebuchlicher sun.

**Posthumus. nach getoren. quia huma-
to id est sepulto patre est genitus.**

**Filius doctrine. filius imitatiois. vt apo-
stolus nos vocat filijs**

Barthardus generalis est.

Spiritus ex concubina.

Nothus ex adultera.

Manser ex scorto.

**Soboles. ꝑgeneci ordinatō dicēdo ꝑi-
mogenitus. vnigenitus. medius. nouis-
simus. ꝛc.**

Filia. tochter. Gnata idem.

Prinigna stiefftochter. q: ꝑus genita.

Dicitur de filio supra.

**Item notus de patre nobili m̄re igno-
bili. Spiritus ecouerso. vel ex patre in-
certo. ⁊ matre vidua quasi extra purita-
tem castitatis conceptus.**

Diphanus na.

Pupillus la. wylsun.

Orbatus ta.

**Pupillus matre. Diphanus patre. or-
batus utroꝫ caret parente.**

Filius. eny. patris pater.

Filia vel ana. ana.

Filius paternus. Filius maternus.

Filia vel ana paterna.

Filia vel ana materna.

**Filucto: mei generis est michi pater. ego
illi filius vel filia.**

**Patris mei pater. michi auus est. ego il-
li nepos aut neptis.**

**Patris mei auus michi proauus ē ego
illi pronepos vel pneptis.**

**Patris mei proauus michi abauus est.
ego illi abnepos vel abneptis.**

**Patris mei abauus michi attauus est:
ego illi adnepos vel adneptis.**

Fornicaria huererit.
Stuprator. q̄ virginem violat. Deser-
tor: idem. quia & gini fertum id est crimi-
le deponit.
Sacrelegus. q̄ in psonam sacram agit.
Incestator qui in amicam agit.
Raptor qui rapit quem cognoscit
Mecus est generale.
Zelotipus. qui meā amat vel ego suā.
Inde zelotipia. q̄ est suspitō amōis

Ciuium ⁊ popu- li ⁊ vocabula se- niorum.

Ciuis. burger. q̄ ciues quasi in vnuz vt
uiuunt coeuntes dicuntur.
Ciuilis. burgerlich. Inde ciuilitas.
Consul. ratsker. a consulendo.
Proconsul. einer an eins ratskerin stat.
Exconsul. quia functus est consulatu.
Dictator. fuit populi magister. ⁊ est ro-
me dignitas sup consules. durabat em̄
dictatura ad quin quennū. cū oī anno.
consules qui duo erant variabantur.
Edictū. künigklich gebot. Et quia a di-
ctatoribus edicta condebantur.
Populus cōprehendit ⁊ ciues ⁊ plebez
Plebs. gemeyn volck. demptis senato-
ribus ⁊ patribus. ⁊ plebs d̄: eo q̄ ples.
Vulgus. id est plebs. Vulgus eo q̄ q̄s
q̄ facit quod vlt. Est enim vulg^o p̄s-
sim inhabitans multitudo.
Tribus. hui. geschlecht.
Tribunus. quia iura tribuit. aut tribu-
ta dat siue colligit Romani creauerunt
tribunos plebis ⁊ militum ꝛc.
Senatus. ein ratt. a senioribus.
Cōscripti patres. romani senator: es. q̄a
eorum nomina aureis litteris ⁊ enea ta-
bula conscribebantur
Senatusconsultus. a consulendo dicit̄.
quia senatus consuluit

Senatus decretū. eines rats meynung.
Plebiscitum. eo q̄ plebs scire debet.
Censor. ein richter. a censo eris. sunt eniz
patrimoniorum iudices.
Iudex. vrteyler. quasi ius dicens
Iusticiū. q̄. quasi iuris taciū. qd̄ fit cum
iudicis sententia aut silet aut repellitur.
Praeses. ein vogt. quia prouincie p̄est.
Praefectus idem.
Prouincia. eyn verforzung. regiones a
romanis bello victe dicebantur puincie
p̄cul victe quibus dabat. Praefectus. i.
pcurator. dicimus em̄. istac in re. meam
accipe puinciam. i. pcuratōem. valet em̄
idem. q̄ meas tuere vices. aut ptes. Et
hoc threntianū est Vnde in phormioe
D geta geta durā accepisti puinciam
Pretor. ein obier der stat quasi p̄ceptor
Pretorium. rathbauß.
Questor. quasi questor apud quē que-
stiones agebantur
Proceres. die edlen. q̄si alijs p̄cedētes.
Primores. quia alijs p̄eeminēt
Primores ⁊ p̄ceres pluraliter dicuntur.
Nummulari. seckler. Numerari^o idem
Erarius. der stat seckel. quia ibi era de-
ponuntur. Erarium. locus talis.
Cazophilacium. ein schatz seckel. vbi
gaze (die schetz) referuantur.
Fiscus. ein gemeyner seckel.
Sindic^o. ein gemeiner pcurator. vt syn-
dicus ecclesie. syndicus capituli.
Municeps. nati in eodem municipio.
Municipium. ein vorburg. q̄bus extra
habet ciuitatis municio. id est defensio.
Municipium. freyheit. a principe impe-
trata. Inde iura municipalia.
Burgum. ein burg. Inde burgarius et
burgensis.
Protothotarius. statshreyber
Scabinus. assessor iudicis. zunfftmeyst.
Monopolion Ein zunfft oder
Collegium ein samlung.
Zunfft. Fictum est Ind
magister zunftarum sicut magister ciuuz
Tabellio onis. ein leyffel. brieff treger.
Tabellarius idem. a tabulis.
Mercenarius. a myettling. Conducti-
cius. idem.

Conductor. gleytzhiierer.
Ticolonius vel ticoloniator. zoller.
Publicanus. idem.
Exacto. schatzung
Pedagium. fuos zoll
Edagium. wagen oder roß zoll
Villa. wiff. a vilibus personis in ea.
Villanus. wiffman. Villana wiffwib
Villicus. rector ville dicitur
Colonus. arbeytter. ackerman. od reb
man. sunt enim aduene quibus locatur
ager pro emphyteosi. i. pro usufructu
Emphyteosis. to dem zuns.
Inquilinus. ynseb. quasi aliena incolēs
Aduena. frömdler. Aduenena manet. sz
inquilinus ad tempus manet.
Exterus. frömdler. Alienus. idem
Longinquus. fer her frömbd
Indigena. eingetömer.
Incola. yn woner. sed ex aduenis. pprie.
Alienigena. fremdt getören.
Rurigena. genitus in rure.
Francigena. genitus in francia
Sueuigena. genitus in suenia.
Peregrinus. bilgerin. eo q parētes ei
ignorantur
Urbanus. natus in vrbe. statman.
Opidanus. natus in opido. Romani
quōdam solum vrbant. quia sola roma
merebatur vrbis nomē. Ceteri aut opi
dani ab opidis. aut castellani a castell
Opidum. stettlin oder mercklin. q opes
in vrtem ferebat aut bis abundabat.
Famulus. ein knecht. 7 ex ppria familia
Seruus. ein knecht. quia in bello serua
tus. nam iure belli seruus debuit occidi.
Mancipium. ein dienst. quia manu ca
ptum. vt homo. equus. hec sunt inducta
iure gentiū. q iure naturali oēs liberi na
scimur.
Verna. knecht oder magt. cōmūis ge.
Vernaculus. knechtlin.
Architriclinus. schaffner.
Patronus. ver wese
Pedagogus. züchter oder lerer
Pedisequus. a nachuolgend knecht
Empticius seruus. gekauffter knecht.
Liber. frey. Inde liberalis 7 liberalitas.
Ingenuus. edel. a genere sed nō a facto

habet libertatem.
Libertus. ein entledigter knecht. quasi
a seruitute liberatus
Libertinus. filius liberti.
Manumissus. ledig gesagter
Dediticius. quia se victum dedit.
Dedito. ein auffgebung. castri vel bur
gi aut ciuitatis oppugnanti
Pallacium. pfaltz.
Palantinus. pfaltzgraff
Palluus. landtuoget
Inbursator. einseckler.
Ebursator. aufgeber.

Milicie 7 belli vocabula

Miles. ritter. quia romulus post vrbes
conditam mille elegit quos milites id ē
propugnatores vocauit.
Bellum. streytt. Antifrascos. quia non
pulcrum. bellus ior. istimus. id est pul
crum. rex. künig. quia regit.
Tyrannus. künig. ppria significatione.
q fortis. Naz tyro onis. id est fortis
Satrapa. est sapiens vel potens rex
Dux. hertzog. nam ducit exercitum.
Princeps. fürst. dignitatis nomen
Monarcha. ein eyniger fürst.
Iulius monarcha. romanoz pimus fuit
Tetrarcha. qui tenet quartam partē re
gni qis aput indeam philippus fuit
Ciliarcha. gewaltiger über tausent rit.
Centurio. gewaltig über hundred ritter
Miles ordinarius qui per ordinem mi
litat 7 adhuc sine gradu. Et dicitur gre
garius quia humilis 7 ex grege
Extraordinarius. q adeptus est virtuti
Emeritus. ein alter ritter. qui scēs a mi
litia. his rome taberna meritoria fuit cō
stituta vt omnibus amore patrie in mi
litia consumptis tandem quo viuerent
prouisum erat Veteranus idem.
Equester. reyter. ab equo.

Tyro onis. starker. aptus militie.
 Tyrocinium. id est noua militia. Nam
 electo tyrone intemptabatur.
 Stipendius. sold. a stipitibus. i. denarijs
 Pedester. suo knecht. a pede.
 Phalanx. id est legio. sbar.
 Satelles. itisqui satis latus tuetur
 Satellitium. est satellitis stipendium.
 Excubitor. qui excubias seruat.
 Excubie aru. schilt wach. eo q extra cu
 bant ppter exercitus custodiam
 Velites. quasi veloces pugnatores. naz
 in bellis romanorum post terga milituz.
 equis insidebant. cum ventum erat ad
 hostes descenderant.
 Castrum. ein bö. olim nulla his mulier
 interfuit. quasi castuz. ne militia lascinie
 cederet.
 Tentorium. gezelt
 Funda. schlyng. nam iactibus lapidum
 pugnatur. vt traso apud therencaum in
 oppugnatōe edium thaidis.
 Fundibularij. qui pugnāt cum funda.
 Sagittarij. cum sagitta.
 Balistarij. cum arcu 7 balista. sic cuz bā
 bardis. zc.
 Balista nomen cepit ab inuentoribus.
 scilicet a balearibus populis
 Clipeus. schilt. Inde dipefer. Delta
 idem. ad lune similitudinem.
 Umbilicis. rotundus clipeus.
 Ombo onis. est locus in medio clipei a
 quo dependet. Inde vmbilicus.
 Parma. ein kleyns schiltlin. a paruitate
 Scutum. buckler.
 Egis. clipeus pelle caprina tectus.
 Telum. lang geschos.
 Iaculum. quia iacit. etiam p telo capie.
 Venabulum. iag spies.
 Spiculum. geschos. ad modum spice.
 Lancea. sper.
 Cuspis spies.
 Falarica fuer pfeyl.
 Gladius
 Mucro spitz.
 Ensis. schwert.
 Spata.
 Differunt tamen. Ensis ansa. mucro scā
 dit. gladius totum Spata q lata

Framea. messer. a fractura.
 Inceps. gladius vtrobicq scindens
 Sica. stabschwert.
 Sicarius. quia fert sicam. velut antho
 nius in senatu romano sicarius inuētus
 est. teste tulio in padoxis. Est enim his
 pena statuta vt in titto lege de sicarijs.
 Pugio. regen. Trusile. idem. quia in tru
 dendo stimulat.
 Clinicalus. cultellus. dunoib sup ligatus
 Cestus tui. Cestus a
 Claua eysenner kolb. cedendo.
 Contus. id est par
 tiendo dictus. veluti inter varetē 7 En
 tellum. virgilius in qnto commemorat.
 Item contus etiam genus gladij ē a co
 ctando id est inquirendo. Nam occidit
 querendo animam.
 Balista. armbrust. ab alearibus popul.
 Arcus. togen. quia a remotis arcet
 Corda. syen. quia extensa sicut corda.
 Pharetra. kocher. quia fert iacula
 Aries instrumentum belli simile arieti.
 Erax. cratis testudo. hec ab animalibus
 nomina capiūt p similitudine u. Cratis
 pies virgultis contextus. testudo. quia
 bellantes tegit sicut testa conachā.
 Petrania. quia iacit petras.
 Mango. quia manib agit. ein toler.
 Matoriu. quia picitur 7 plectu in pas
 tes scinditur. suoq tactu mortificat
 Galea. helm. sed ex corio
 Cassis. helm. sed ex ferro vel auro.
 Galea est peditum. Cassis militam
 Manubie. spolia manu capta.
 Conus. quod supra ponit galee. Crista
 idem.
 Torax. brustblech.
 Lorica. pantzer. cetera a partib indu
 mentorum trahunt sua nomina.
 Voles velitis. est leuis armatura
 Ferentarij. pro eodem significato.
 Tessera. krey. vt dum datur clam mili
 tibus. ne fiat confusio inter eos.
 Cauteriu. zeychen. signatura vt sunt cau
 ti de se. als rot kreutz von östereich.
 Legio. ein sbar. ab electōe militum. cō
 tinet ei milia armatoz sex aut. 6.6.6.6.
 vt glij dicunt.

Legio teste ysidoro habet sexaginta centurias. manipulos. xxx. cohortes. xij. Turmas. cc.
 Centuria. centum militum est.
 Manipulus. ductor militum est. Sūt enim hī qui primo bellū incipiunt. Unde apud Terentium. vbi est ille manipulus furum sagga.
 Turma. est triginta equitum.
 Cohors. quingentos habet milites.
 Alces. spitz. quia ferro armata.
 Exercitus. schar. ab exercicio belli.
 Classis. diuisio bellantium est.
 Nodus. est peditum densa multitudo.
 Cuneus. est in vnum militum collecta multitudo. Coitō. p eodem significato.
 Ala est triginta equitum multitudo. qz vt ale auem ita ipsi tegunt exercitum.
 Cornu. est extremum exercitus q̄si acutum. die bynderspitz.
 Algmen. exercitus dum trāsit ab agēdo.
 Nauale bellum. wasser streytt.
 Campestre bellum. felt streytt.
 Castrametari. ein felt schlaben.
 Circūuallare. vmblegen.
 Oppugnare. bestreytten.
 Funditus euertere. zegrunt verstoren.
 Funditus eradicare. idem.
 Dirimere bellum. streytt vnder zieben.
 Dare treugas. ein fride nemen.
 Emittere treugas. ein fride absagen.
 Indicere bellum. ein streytt verkünd.
 Temptare bellum. scharmitzlen en.
 Luctari. ringen.
 Duellum. z weyer person streytt.
 Delabrum vel bra. hellenbarth.
 Gladiator. fechter. Dimicatio. idem.

De panno ⁊ tela materia. siue instrumentis eorum.

Lana. woll. a laniendo.
 Pellus. woll. ab euellendo. quia antiquus oues non tondebāt cum non dū forper inuentus esset.
 Linum. flachs. quia lenē ⁊ mollē est.
 Bussus. genus lini candidissimi ⁊ mollissimi ⁊ nascitur in egipto.
 Canabum vel canabis. haniff. ⁊ dicitur ad canne similitudinem. quia sic crescit. alij per p. scribunt.
 Stupa. reyff oder kunkel flachs.
 Tumentum. a werck. quia tumet.
 Placium. est stupa ⁊ crassedo serica.
 Sericum. syde. quia feres populi innē. tozes serici fuere.
 Bomber. toum woll. Etiam vermis dicitur qui net sericum.
 Destuca. agen.
 Filum. faden.
 Glomus mi. vel eris. kluel.
 Colus. kunkel.
 Fusum vel fusa se. spindel.
 Pensum. wirtel. quia appendet fuso.
 Alabrum. haspel. a vnabus alis.
 Gurgillus a giro. i. circulo.
 Naxa gamstal a me.
 Globellum a globo. ta. i. circulo.
 Panus. quia ex eius cur.
 Panulus spuol. su p stamē sit panus. Et dicitur canellus. quia est ex cannis factus.
 Subtela. spuol sel. vel ille stilus q̄stamen distinguit dum textitur.
 Vertibulum. spuolysen. quia vertitur.
 Tela. lyn watt. oder gewep.
 Stamen. gewep. quia stat. der zetel.
 Trama. wessel. est enim filus quod recta via mittit p telam. Inde trames id ē recta via.
 Subtegmen. der eintrag.
 Telacium. weberstuol.
 Licium. bidfaden. harlauff. oder warffband vel kam. vel wess. Et dicitur eo qz ligat stamina.
 Siler. ⁊ willich Trilex. dreylich.
 Radius. weberschefflin. Raucia. idez.
 Pecten. weberströl. oder blatt.
 Textrina. tunch.
 Scansilq. prettsuol.

Textrinum. sub pedibus textoris. idem
 Dido: iris. weben. Tero. idem.
 Textor. weber. Textrix. weberin.
 Pannus. tuoch.
 Netrix. neerin oder spinnerin.
 Pannitorium. tuochbauß.
 Textorium. weberbauß.
 Paniso. as. arc. spuolen.
 Panisator. spuoler.
 Panisatrix. spuolerin.
 Licitorium. lignum quo licium inuol-
 uitur. das wesselholz.

De vestimento rum nominibus

Vestis. klayd. 7 pprie mulierum. Vesti-
 mentum. idem. 7 pprie virorum.
 Pallium. mantel. quasi pellium qz anti-
 quitas ex pellibus fuit. 7 est virorum
 Mantellus. mantel
 Mantuculus. vimi. ein kleyns mentelut
 Penula. mantel. quasi deo: sum pendes
 Palla. ein erlicher frauen mantel
 Collibium. iunckfrawen mantel.
 Clamis. mantel. 7 virorum est. Et scdm
 ysid. xix. est in latere apertura.
 Clamis. ein mantel offen auff der seyten
 Mantus palliu. quod solu man^o tegat
 Pretexta fuit puerile olim palleum qd
 pueri vsqz ad. xvj. annos ferebant. 7 so-
 li nobilium pueri. dum studijs manci-
 parentur. vnde pretexti dicebantur. et
 dicitur pretexta. quia ei latior pretere-
 batur purpura.
 Toga. fm ysid. pallium rotundum qd
 inundante sinu sub dextro in sinistram
 ponitur. vt pater in picturis trium reg.
 Item toga vestis romana. quod nobi-
 les tempore pacis portabant. Toga ve-
 ro vlgo a nobis. badtemat. Toga pal-
 mam induebantur victores. In quibus
 picte erant palme id est victorie eorum
 Toga candida. induebantur candidati

qui pfecti in marcium campu magistra-
 tus ambitone tenebantur
 Palludamentum. pallium regis in bel-
 lo. quo induto significabat omibo mes-
 regis esse ad bellum Consuevit enim al-
 bus aut purpureu esse. licz Marc^o Cras-
 sus. pullo id est nigro paludameto con-
 tra partios utebatur. De hoc valen^o
 libro primo caplo de pdigijs. S. non si-
 nit nos Marcus Crassus zc. viciat enim
 paludamentum a palam 7 mente. quia
 ipso induto palam est mens principis
 de bello faciendo.
 Sagum sagi. pallium militare.
 Zulea. bettbler mantel
 Zmiculiu. fm ysid. buoren mantel. erat
 em ex lino. 7 in adulterio dephese eo eti-
 am iduebatur ne pallam contamiarent
 Licet valerina libro primo de silata re-
 gione. Zmiculum scribit dyonisiu ab-
 stulisse ydolo.
 Molotes. kuirten mantel.
 Amphitapus. ynné vnd aussen rauch
 kleyde.
 Pellucium. beltz. quia ex pellibus.
 Tunica. ein rock an ermcl. Teste nonio
 marcello
 Circutextu. ein sywalkleyd oder ein ge-
 stepft kleyd. Ciclas. idem.
 Trabea. ein sammat kleyd. quasi trans-
 beatum faciens. nam regij honori erat
 trabeatum esse.
 Mastruga. vel mastruca. beltz od kirsé
 fit enim pelibus brutoruz qua veste sar-
 di vtuntur
 Dyplois. ein zwifaltig kleydt
 Anatoladus. pannus vel syndon q mu-
 lieres humeros tegunt
 Syndon. samat. oder wasser pfeller
 Pegillum reginarum. pepulum ho ma-
 tranarum. ein schleyer.
 Plage 7 plagelle. linteum torale. scdm
 noniu marcellum dicitur. 7 est grande.
 Strophium. fastia breuis quo colliga-
 tur mammille. ein schützlin
 Renno. ein rauch deck metelin bis auff
 den nabel.
 Patagium. guldiner mantel
 Polimitz. ein kleyd von vil farben.

Rucha. sch. weyßtuch. Sudariū idem
Inclusum vel inchlussa. ein ynwendigs
kleyd. quasi intusstrum. quia intus cor
poni adhaeret.

Camisia. hemat. quia in hijs camis id ē
stratis antiqui dormiebant.

Castula. teste nonio. est palliolum pre-
cinctui quo nude infra papillas cingun-
tur. et est mulierum. ein vnder schürtz

Toga. et feminarum. et mulierum est
Flammeum. ein sturtz. vel id quo mulie-
res sua tegunt capita

Reticulum. tegmen capitis mulierū ad
rete similitudinem.

Tapete. tercie declinatōnis s̄m marcel-
lum tegmē vnice varijs pictū coloribz
ein gemale deckloch.

Capucium. haubtloch. Etiam aliq̄ndo
capitum tegmina.

Supparuz. ein schürtz. a femore vsqz ad
talos protensum

Limbus. ein frauen rock vnden mit sa-
mat verbrennt oder beschlagen. Inde
est q̄ limbus aliquando capitur p̄ ora

vestimenti. ein bast. Alio modo limb⁹
inferni pars dicitur. Sunt enim quatu-
or partes inferni. scilicet. Infernus dam-
natorum. Limbus puerorum. Purgato-
rium. et limbus patrum.

Pānuia. peccata vestis. ein bletzt kleyd
Cocinus. ein rotter pfeller.

Coccinia. ein roth kleyd. sicut purpura.
a cocco rubeo flore tractum est.

Teristrum. ein küttel oder ein schlütlin.
aut quia eo terit faciem. aut a theros id
est estas. quia estivalis vestis est.

Suparus. stanch

Supara. longe vestes dicunt. et est p̄se.

Interula. ein vnder hemmat. quasi int⁹
adherens

Talaris. tunica longa vsqz ad talos

Talare. pallium longum ad talos

Lumbare. ein kleyde das man auf gürt
quia lumbis adhaeret.

Dombiana. totum wollen kleyd. Mol-
licina idem. quia mollis vestis.

Sericea vestis. seydenkleyd

Diosericea. gantz von seyden

Tramosericea. ein halbs seyden kleyd.

cuius trama ex serico et stamen ex lineo
Purpurea vestis. ein rotes kleyd
Diofona. ein gantz rotes kleyd. qz olon
valet totum.

Bissina. ex optimo et molli lino.

Limostena. ein kleyd. halb wollen halb
flecken. quia in stamine linuz in trama
lanam habet.

Acupicta. glyssamet kleyd. quasi acu te-
xta. tunica inconsutilis sicut nostri biesu
christi etc.

De indumentis sacerdotis

Casula. meh gewaud. Et aliquando do-
mus pauperis diminutivū a casa. quia
ad cadendum inclinata.

Dalmatica. dyaconrock. Quia ei⁹ vsus
et textura in dalmatica regione primus
inuentus est.

Dumerale. der briefter goller. quia hu-
meros tegit

Superhumeral. humeral.

Alba. alb der weyß leynen rock.

Roma. gürtel

Manipulus. hantfann.

Stola. stol. que et succingula. quia i am-
tobus sacerdotis lateribus succingitur

Succingulum. vnder gürtel.

Superpellicium. chorkemmat

Scapulare. zepler. quia inter scapulas
dependet.

Almucium. kutzbuot.

Cuculla. ein münchs katten oder guggl

Aculeus. idem. quia insutus ad modum
aculei.

Sucortus. kürsen. mulierum vestis est.

*Callobius. hantfann. qz vñ
p̄. fenc. et dyaconus lino
s̄m vñ dalmatica qz p̄
quidam dicitur qz p̄*

12

De indumentis pedum ⁊ crurū capitis ⁊ cetero rum.

Pileus. huott.
Galerus. bilgerin buot. et ponitur sepe
pro corona.
Mitra. haub. ⁊ proprie mulierum
Caliendrum. raucher kutz buot. qz cali-
dum.
Cirotheca. hentschuoch.
Manica. ermel.
Caligo. hof.
Calceus. schuoch.
Sotular. prißschuoch.
Derea. styfel. Crepida. idem. quia calcā
do crepat id est sonat.
Culpo. prißschuoch. a culpando. qz de-
licati culpant ipsum.
Pera. paurschuoch. latus vt pera.
Coturnus. calceus tragicorum. socc^o co-
micorum. Vnde oraci^o in poetria. Hūc
socc^o cepere pedem grandescqz coturni.
Paticus. sockel.
Clauatus. rynchschuoch.
Solea. sool. Planella idem
Sandalia. bischoffschuoch.
Soccus. sock.
Liga. hofnestel.
Fascia. wiegenbandt.
Pedules. lis. suoßtuoch.
Pedux. suoßstrich.
Baxee. mulierum calciamenta
Corrigia. schuochryem.

De ornamentis hominum.

Ditta. haub. oder barbandt. Et a vin-
cio is. ire dicit. quia ligat crines.
Cenia. haubenbädt. vel extremitas vit-
te dependens in modum corone.
Inauris. auerring oder schel. ornamēta
auribus illigata. als die zygeyer habē
Torques. halsband. ⁊ virorum est
Monilia vero mulierum.
Armille. quia armis circulus induitur.
id est brachijs. ⁊ virorum est ab armo-
rum virtute collate victorie causa. q̄ oli
virile dicebantur.
Monile. pectoris ornamentum.
Fibula. ein brust heftlin oder am man-
tel oder ein schön gürtel ring.
Lunula. bullula aurea mulierum in lu-
ne similitudinem dependens
Spinter. ein vorspang. od ein gluff
Speculum. spiegel. quia in ipsum speci-
es rei recipitur.
Crinile. crentzlin. a crinibus. Sertū. id.
a fertis herbis.
Corona. kron. quia circuitu vna.
Dyadema. küniglich kron
Sceptrum. küniglich zepter
Tridens. idem. quia tres quasi dentes.
Laurea. corona ex lauro in signum triū-
phi. Inde laureatus. id est coronatus
Et baccalarius. id est coronatus lauri.
bacca. qualis mos in atthenis fuisse com-
pitur.
Tyara. bischoff oder abbt kron.
Infula. ynfel. Inde infolatus.
Cingulus. mansgürtel
Cingulum. frauen gürtel.
Cingula. le. gurt. ⁊ est equorum
Strophium. phij. ein guldiner gürtel
Et licet de sancto iohanne baptista vi-
citur strophium ex bidentibus. id est pel-
libus ouium
Baltens. ritter gürtel.
Bulla. gürtel. spang. vel tumor aque ex
cadente pluuiali gutta in eam. ein was-
serblatt. Etiam bulla sigillum cere im-
pressum. Inde ballatus
Semianctum. halb gürtel.

De lectisterniis

Thorus, beth 7 pprie qui solz esse de herbis. Inde thoralis vel pthoral. gemahel
Lectus, beth. quia de varijs floribz legatur.

Stratum, beth. qui substernit quiescenti

Puluinus, küßly. a plumis dicitur.

Pulvillus, küßlin.

Pulvinar, bankpsulbin.

Lodex, golter. quasi iudex. quia i ludis iuvenes theatrum exientes. cum in proscubula irent. his facies suas ob verendam tegebant

Fultra, quia lectos fulciant siue caput 7 vocantur reclinatoria. nuck betlin. reclinatorium oder gütschlin od lotterbetli

Sponda, spanbet.

Cernical, haubtküßlin. a cernice

Enclitra, bettzyech.

Thoral, decklach.

Tapetum, teppich. pedibus substernit

Simplum tapetum, halbrauch teppich

Æmphytabum, bayder teyl rauch teppich.

Stragula, gestryfft tuoch.

Diltrum, berintuoch. a villis.

Tegimen vel tegmen, decky.

Tegumentum, coopatorium. **Coopculū** idem.

Cortina, ymbhang. de pellibus.

Velum, ymbhang. a velando

Æuleum, heydenisch werck. ab attallo

rege pganorum in eius aula reperta pānus in parietibus regum extensus

Ænabratum, pānus sursum in templis

vel regum aulis protensus.

Petasma matris, parietibus templi extenditur.

Linteum, velum quod in lectulo sternit leylach. Et quodlibet linteum. **Linteamen** idem.

Mappa, quasi manappa. 3 wehel

Mappella, ein kleyns 3 weheli

Manutergium, est togilla cum qua tergitur manus.

Facitergium

Facletuz

Sudarium

schweyßtüchlin

od wischtüchlin

Et dicit sudariū quia sudore abstergit.

Stragulum, decke. **Stratorium**, idem.

quia strato superiatur.

De nauigio

Nauderus, schyffker.

Nauta, schiffman. nauem tuens. diere

lis poetica. **Nauita**, idem

Nauis, schiff. a nando dicta

Proa, vorder Schiff. quasi prior pars.

Puppis, hynder Schiff. quasi posterior.

Carina, venter nauis. aut quasi curina. vel quia caret rima.

Fou, pluraliter. tabulata aut latera concava nauium. onera vel incessus ferētia.

Ægania, trāsitus horatoria ad remiges

Columbaria, loca vbi remi eminent a columbarum nidis similitudinem.

Transra, sedilia remigum. q: transgressaliter in naue ponuntur.

Remus, ruoder a remouendis fluctibus

Palmula, das brayt an dem ruoder.

Remex, est gubernator nauis. ruoger

Remigium, ruoging

Æntemne, quasi ante amnem. anhenck. ne fluctus nauem turbant

Malus, segeltovm.

Clauus, nachschalt. ruoder oder steier nagel. quia clauo nauis regitur.

Ænchora, encker oder back. **Virgil**. **Ænchora** de proa iacitur.

Consilla, pfall. qua ligatur nauis

Ælueus, wasserlauff. in nauis.

Ælueolus, schapff. instrumentum nauticum. puta hausorū. do man wasser mit außschöpffet.

Scrupus, ruoder seyl.

Restis, wyd.

Funis, sayl oder strick.

Velum, segel. **Linteum**, pro eodem.

Rudentes, segel seyl. quia ventis contra

eti. ut a fini rudent.

Pronesia, bandsayl. alias profuesium
quo fune in litore ligatur nauis

Contus, stösel.

Trudes, dis, schalty.

Alcateon, der groß mittel segel.

Dalum, der kleyn segel vomen in dem
scheff.

Epidromos, der groß segel binden in
dem schiff.

Cataforates, ancker bly, anckore iungie
vt descendat ad explorandam profun-
ditatem.

Remulus, zugseyl.

Cerutus.

Dentilogium, wyndgemerck

Arthemo.

Puluine sunt machine quibus naues de-
ducuntur et adducuntur in portu, weel,
höltzey.

Nauis genera

Nauis dicta, a gnauo id est prudenti
rectore.

Celox, ein schnels schiffin, quasi velox.

Phaselus, camparum nauigium.

Lembus, fischer schiffin.

Dona, canpulus cymba, lenuncius, ca-
rabus, pro eodem.

Oneraria, ein scheff mit guot.

Barca, ein scheff mit kauffmanschatz.

Corbita, ein gros langsam scheff.

Pontonium, nisi impellitur non transit

Scaffa, ein angetengt schiffelin, Cara,

scopus, idem, et hoc barce to:bite zc.

Actuaria, nauis remis velis simul acta

Fluctoria, merckscheff.

Pirata, raubscheff in dem mör, Mopa-

ro, idem, Pirata, mör-rauber.

Parunculus, diminutiuum.

Denter, tris, freyt scheff

Liburnus, fast laufend scheff, Dromo,

idem.

Calonis, holtzscheff, calon lignum

Calaria, idem.

Yrogamus, robscheff. Et vbi reliq̄ nau-
ta traduntur.

Linter-tröglin, nauis lintri similis.

Trabaria, Nauis lintri similis.

Candex, ex vna trabe cauata

Candica, et capiunt ad maxi-

Litoria, mum decem hoies

Cibaria, speys schiff

Biremes, Triremes, quadriremes. Ab

ordine remouum dicuntur

Classis est nauium multitudo.

Tractoria, überfurer schefflin.

Epibacha, ein überfurer

Naulum, li, schiffer lon

Teleuma, neutri generis, est cant^o nau-

tarum

De domo et eius partibus

Domus, est que constat ex parietibus,
tecto, et fundamento protegens nos a
caumatibus et ymbribus. Vel est vni^o
familie habitaculum, sicut vrbs vni^o po-
puli, et sicut orbis domicilium est totius
humani generis.

Domuncula, heüßlin.

Casa, eines armen mans haus

Casula, eiu armes heüßlin, a cadendo.

Vestibulum, vor-schopff.

Janua, thür Antica, forderthür

Postium, thür, Postica, hynderthür

Sera, schlos

Cardo, thürangel.

Limen, schwell, nam intransibus est li-
mis, id est transversalis.

Fores pluraliter, türen oder heüßer. Dia-

cuis primo sermone singulariter dicit

fore in versu. Exclusus fore cum longa

renus foret intus. Terentius in adel.

pluraliter. Sed quid nam fores crepue-

runt. Fores dicuntur, quia antiquit^o fo-

ris aperiebantur

Introitus, eingang, et est cuiuslibet rei.

Repagulum.
 Obex.
 Pessulum. Kygel
 Dectes.
 Clater vel datus.
 Differunt tamē. Repagulū intransitib⁹
 repugnat. Obicitur enim ideo obex est
 Pessulum. a pello. Dectes. a vetendo.
 vti in castris 7 burgis. in bigis magla
 pides duantur tempore noctis ad val
 uas firmius concludendas 7 munitas
 Clater. vel datus a claudendo. 7 pprie
 ortorum vel vinearum est. Et ex datus
 fit cratis zc.
 Tritium. vorhoff. yngang. prius se loc⁹
 intransi obicit. ab atro id est nigro. q̄a
 olim sine fenestris aut a fumo. nam illic
 enim custodes. aut portitorij incalebāt.
 Portitor. pformer. Janitor. idem
 Gradus. stayg oder staffel.
 Scala. laytter a scandendo. Et solū plr
 gramatica priores. seruius. varro 7 ceteri
 dixerunt.
 Interscalare. laytterstaffel.
 Pavimentum. ostrich. a pavio is. ire. id
 est percutere. nam percutit vt solidatur.
 Vnde virgilius de area facienda prio
 geonicorū simile dicit. Area tamē p̄mu⁹
 ingenti equanda cylindro.
 Tabulatum. byn. Laquear. idem. Vir
 gilius in scdo eneid. Pendet licti. la
 quearibus aureis incensi.
 Solarium. summerhaus.
 Tula. sal.
 Camera. kamer
 Thalamus. brütgambkamer.
 Cubile. schlaffkamer.
 Stuba. stub.
 Cenaculum. vbi cenamus
 Mensa. tisch. ab amenitate
 Gausape. tischlach. q̄ sapiu⁹ in eo gau
 dium.
 Abacus. kredentzy.
 Abaculus. ein kleyns kredentzlin.
 Paries. wand.
 Testudo. ein gewelb oder schneck
 Fornix. sch wybogen oder gewelb.
 Etiam fornix domus meretricum. In⁹
 fornicorū aris. zc. In⁹ fornicarius

Columna. pfylter. quasi collum sustentā
 do. Pilare. idem.
 Statua. saul.
 Celare. keller. a celando. Celariū. idem.
 Penus vel penus oris. vel penus ni. sine
 penum ni. omnia pro eodē. kellerhalb
 Fundamentum. grundtseste.
 Promptuarium. speycker.
 Dispensa. speybkamer.
 Elmarium. quia ibi reponuntur ea qui
 bus alimur.
 Penetral. heymlich. kamer.
 Cloaca. dicitur quelibet fossa ad quam
 sordes defluunt. 7 dicitur a cleo es. qd̄ ē
 abscondere vel solvere. eo q̄ stercois et
 immūda absorbeat vel abscondat.
 Oletum. est fetor: vel locus vbi frequen
 ter mingitur qui grauter fetet.
 Urinarius. seychwinckel.
 Tectum. tach. Pina. spytz.
 Pinnaculus. omne id qd̄ supponit pine
 Scandula. schyndel.
 Later. zyege.
 Tegula. schindel oder raffel.
 Tignus vel tignum. sparr. oder latt
 Tigillum. diminutiuum. idem
 Tigna. iuncta faciunt trabem.
 Trabs. balk. quia ex trasuerso vtroq̄
 parietes terminat.
 Proceres. pluralit̄ bin ysid. ix. etbi. vi
 cuntur trabiū capita. que extra edifi
 cium foris ptenduntur. ein vorschlyessē
 der balk
 Tentes. ein vorschlyessender steyn. in d̄
 mauer als ein pfoß. so man wurtzgartē
 oder ett was anders aufflegt. Vel sunt
 extra eminentes lapides. Et solum plr
 dicitur. Virgilius scdo geonicorū. Jam
 canit extremos effectus vinitorū antes.
 Illic capitur a virgilio antes aut p̄ ma
 cena. aut extremo vicium ordine.
 Tulus. est veluti scutuz breue in medio
 tecto vbi trabs coeunt. gybel
 Epiger 7 mel⁹ pluraliter epigri. soltz
 nagel. quibus ligna coniunguntur. Et
 dicitur ab epy quod est supra. 7 agros
 quod est tractus. quia supertrabitur
 Clauus. ein ysenmagel. a calibe id est
 ferro.

Commissura, tabularum coniunctio, 310
 figung.
 Nillocomio, loc^o in quo infirmi in pla
 teis reperti deponuntur
 Culina, kuchy, vel coquina.
 Caminus, kemmich.
 Lucanar, rauchloch.
 Fumus, rauch. Fenestra, fenster
 Fuligo, ruof. Fenestella, fensterlin
 Cannula, kennel oder rohr, Cannale idem.
 Umbrex, pro eodem.
 Stilla, rauchtropff.
 Stillidium, der tropffsal
 Stircidium, pro eodem
 Stiria, gefroener scholl oder zapff, ap
 pendet tecto
 Triclinium, locus cene tribus lectul^{is} di
 scumbentium, dictus more prisco
 Secessus, locus secessus, q^ui sine accessu
 Diuersorium, quia ex diuersis vjjs con
 uenitur.
 Epogeum, ein hule in dem erdrich.
 Xenodochium, ein bilgerin haus.

De edificiis sacris

Ecclesia quia gloriosus locus.
 Nam eleos, gloria.
 Delubz, kirch q^u delz vmbra p^{er}cto^{rum}
 Basilica q^u fundamentu fidei.
 Templum, quia locus amplius.
 Capella, capel, aut quia olim pellibus ca
 prinis tegebatur, aut quia pro signifi
 cato tali abutimur, quia capella est par
 ua capra. Vnde virgilius in fine bucol.
 Ite iam satyre venit hesper^o, ite capelle,
 Sacellum, locus sacer,
 Oratorium.
 Oraculum, betheul^{is}lin
 Propiciatorium.
 Differunt tamen, Oratoriū tantuz ora
 tōni consecratum, Oraculum, dum i ea
 respoⁿsa dabantur, Propiciatoriū pro

piatōnis locus Est enim ppiatō pla
 catio.
 Sancta sanctorum, locus quem sol^o pie
 biter intrabat in lege, vbi ceremonie,
 aut archa conderetur.
 Fanum, id est templum, a faunis popul^o
 quia gentili more ea construxere.
 Martirium, locus martiri
 Ara, producte alter, z sunt are infero^{rum}.
 Altare, Altaria supio^{rum}. Virgilius in
 bucol. En quatuor aras, Ecce duas tibi
 vaphni, duosq^{ue} altaria p^{re}cto.
 Pulpituz, pulpret, q^u in publico positi
 Chorus, chor, zc. multa signat.
 Cancellum, cantzel oder ein getter sine
 cratis a cancellatis lignis.
 Tanto onis, predig stuol.
 Analogium, idem, ab ana quod est sur
 sum, z logus sermo, quia in alto loco fit
 Claustrum, closter, deberet esse clausum
 Monasterium, idem, vnius pprie ho
 minis habitato, Vt fortassis a vita mo
 nastica, vel quia omnia apud ipos sunt
 monos, id est vnum z communia
 Cenobium, refental quia est oibz p^{ro}mūe
 Cenobita, cōmunis generi, i. p^{ro}uentualis
 Refectorium, refental, a refectōne
 Ambitus, creiztgang, z corri, medigm
 Circuitus, idem.
 Cimiterium, kirchhoff.

De sepulcris

Sepulcrum.
 Monumentum.
 Tumulus.
 Sarcophagus, Grab
 Nauseolum.
 Piramis idis.
 Differunt tñ, Sepulcrū a sepulto, oli q^u q^u
 q^u in domo sua sepeliebat. Monumentuz
 quia monet pretereuntem facere sepul
 ti memoriam. Tumulus, quia est terra
 tumens. Sarcophagus, quia ibi corpo
 ra absumuntur. Sarcos grece id est
 caro, sago id est comedere, Nauseolū

a nauseolo rege egiptoruz. Piramides
vero regum sepulcra in altum colonne
ascendentes. pirami similitudinem ha-
bebant. Quale primum aput egiptios
in vlu fuit

Epitaphiū. ober geschriff auff dē grab
Epicedion. idem. Differunt tamen. q̄a
epicedion est nondum corpore sepulto.
aut a loco translato. Epitaphium. vbi
corpos est sepultum 7 illic quiescit

Feretrum. bar. Baratrum. idem.
Senotaphium. ein ler grab.

Neuia. dotten gefang. cantus in funeri
bus mortuoruz. Vnde oracius sedo car-
minum. Sed ne relictis mīsa p̄ca x̄ ioc̄.
Cec retrates munera neuie.

De publicis edificiis.

Ciuitas. statt. 7 populi est. Vrbs. idem.
ab orbe parte aratri. qua muri designa-
bantur. 7 menium dicitur.

Opidum. stettlin. oder mercklin. vel a
muroium oppositōne vel ab opibus il-
licrecondendis

Villa. dorff. vt supra patuit.

Castellum. castel. a vite castitate.

Pagus. dorff. a conuentu hominuz. aut
quia domus in pago sunt v̄isperse Inō
paganus. rusticus. oder ein. heyde.

Castrum. geschlos.

Dicus. wyler

Municipiuz. vt supra de ciuibz patuit

Dicus a via quia tantum habet vias si-
ne muris. wyler.

Colonia. ein newe ein wouung. antiq̄s
cultoribus spoliata terra. nouis reduct̄
colonia dicitur.

Compita. locus in quibz rustici in agris
conueniunt.

Murus. mauer.

Menia. ein zynn.

Phala. hiltzener turen.

Munitō. befestung oder be warūg od
ein were eo q̄ manu facta sit. Munimē-
tum. idem.

Coloꝝ. die d̄i. auffer were. quia omnia
coerceat 7 concludat.

Vallum. ein auff geschitt were. oder ei
auff geschitt erdrich. Tegger. idem

Vallus. fustes quibus fit vallum

Sudes dis. zunsterck. Palus li. idem

Maceria. zun. oder wand.

Seps. zun. Maceria vinearum est. sed
seps latoꝝum 7 frugum.

Faux. eingang der stat. ad faucem ani-
malium similitudinem. quia per fauces
est via cibi in stomachum

Suburbium. vorstat.

Turris. turen. a turrendo hostes.

Propugnaculum. ercker.

Turces. summe turres sunt a quibus ho-
stes maxime arcentur.

Cocea. altissima turris rotunda. quasi
cidea. nam ab eo quasi a circulo tota ci-
uitas conspiciatur.

Porta. tor. ab ex vel in portando.

Promurale. 3 wyngolff.

Dicus. gaf. quia in eo vie sunt.

Platea. ei grosse gaf do die land straf-
gat

Cloaca. wasserlauff. 7 hoc per vicos. q̄si
per eos colatur aqua. Etiam locus feces-
sus a duo vorto. nam clunibus hijs in-
sedemus

Pretorium. ratthaus. quia ibi debet se-
dere pretor.

Curtia. ratsbauß. quia in ea geritur ciui-
tatis cura

Fokus. richthaus. a fando. aut foroneo
athenarum rege.

Gymnasium. generalis exercicioꝝum lo-
cus. sicut scole 7 cetera.

Pando xiii. merckthaus.

Meritoꝝuz. werckthaus. a mercenarijs

Taberna est proprie domacula in qua
panis 7 vinum 7 carnes cocte vendunt̄
7 dicit̄ a tabulis que ibi substernuntur

merabus. wirtzhaus.

Thylum. ein freyheyt ha wfe. Nam ab

a 7 fileu tactus neminez licuit in asilo le
 dere 7 tangere.
 Mediastrinus. pranger. quia olim i me
 dio fori situs.
 Forum. march.
 Circus. plars. a circuitu equorum.
 Theatrum. locus spectaculoz. 7 erat ro
 tunde figure. Amphiteatrum idem bec
 loca a romanis zc.
 Spectaculum. ein gefycht od schertz
 Macellum. metzg.
 Apolotoriu. vbi lauantu ponit vestes.
 Mercatum. locus vbi res mercatur.
 Theolonium. zollerhaus. 7 aliqui ipsuz
 vectigal dicitur.
 Prostibulum. frauenhaus. a prostituo.
 Lupanar idem. a lupa vxore faustuli.
 Fornix. idem habet significati. a forni
 cor. vt supra patuit.
 Carcer. kercker. a coercendo
 Ergastulus. idem. locus damnatorum.
 Eculeus. idem q carcer. genus tormenti
 ad modum crucis.
 Liminium. gefencknuß. expulsio extra
 limen
 Postliminium. erlöfung. id est reuersio

**De terre vo
 cabulis**

Terra. erdtrich. quia teritur.
 Tellus. idem. est dea terre.
 Humus. idem q terra. ab humiditate 7
 humore.
 Lutum. koth. quasi non lotum
 Limus. schlym. quia lenis 7 mollis
 Scenum. wüß. quia atrum vt vmbra.
 Gleba. ein scholl erdtrich
 Glarea. vür vnfruchtber erdtrich. Vir
 gilius scdo geor. Nam ieiuna quidē di
 uosi glarea ruris.
 Creta. weyß erdtrich.
 Pyulca terra. zerschunden erdtrich. a

verbo hyo as. hyulcus a. ii. apertus a. ii.
 vel fissus. a. ii.
 Argilla. laym
 Glis glitis. letten
 Cespis. ein was
 Arena. sandt Zabulum. idem. oder ein
 leycht erdtrich.
 Scabra terra. ein rauch hötz erdtrich
 Inde scabies venit.
 Lama. scharpff erdtrich. Diacius pmo
 eplaram. Viribz p diuos flumia lamas
 Mons. berg. quia terra eminens.
 Cuius est descensus montis. Virgil. in
 bucol. Molliqz iugum demittere diuo
 iugum. die höhe des bergs.
 Collis eminencius montis iugum.
 Tumulus. kleyn berglin. quasi tumens
 tellus Monticulus idem.
 Campus. feld. terra plana.
 Equor. 7 terre 7 maris equalitas.
 Vallis. tall
 Conuallis 7 le. inter mōtes loca depres
 sa.
 Solum. quia firmum. ein höt erdtrich
 Inde soliditas. id est firmitas
 Scopulus. eminens in mari lapis. eyn
 fels. aut a specularando aut tegumento na
 uium dicitur.
 Saxum. quia durum.
 Rupis. ein fels. quia non facile rumpit
 Lapis. stayn. quia ledit pedem.
 Petra. idem. quia pede trita 7 consum
 pta.
 Arenarius. sandtstayn. Bibulus idem.
 quia inbibit aquas.
 Tofus. tuffsteyn.
 Silex. kyßling.
 Marmor. mermel.

De locis terre.

Locus 7 pluraliter loci principia artis
 vt maxime in loyca 7 rethorica. Topi
 corum liber de illis locis tractat

Topographia, est loci descriptio. Vnde
 virgilius in primo eneid. Est in recessu
 longo locus insula portum efficit.
 Regio, landt
 Plaga, gemerck, nach dem himel
 Prouincia, land, Ora, idem.
 Regnum, reich
 Insula, ein ynseel, quia in solo id, est i ma
 ri posita.
 Mediānis in medio amnis id est flu
 minis sicut augia maior.
 Item amnis, dicit aqua suauiter curres
 7 dicit ab amenitate, quia ibi semper locus
 delectabilis inuenitur.
 Saltus, locus vbi noui exiliunt frondes
 ein newer wald.
 Fauces, dicit angusti inter montes ad
 tus, 7 supra faux ciuitatis patuit.
 Confrages, loca vbi venti concurrunt.
 Lustrum, ein thier gart, vt luporum cubi
 lia vel brutorum habitacula siue latibu
 la tenebrosa dicuntur lustra. Et quando
 qd ludi quinquennio rome ab augusto
 celebrati, 7 p quinquennio lustru capie
 Lucus, ein finster wald, quia no lucet.
 Desertum, wüeste, quia ibi non seritur,
 aut a mansione hominu deseruntur.
 Deremus, wüeste, 7 vbi nulla fuit ho
 minum mansio
 Fluuium, ein stat vo vogel fliegent, lo
 cus in quem solis aribus est accessus.
 Item inuis sunt maris, quia silue, denis
 terre.
 Almēna, loca delectabilia, quasi amata.
 Tempe, loca tessalie viridia 7 perpetuo
 flore.
 Alpicus a. n. lusterperlich, loc^o accessu
 solis 7 aperto celo gaudens
 Opacus a. n. ein finstere stat
 Opacitas, finsternus
 Lubricus a. n. ein schlipfferig stat, a la
 bendo id est cadendo
 Tenebrosus, locus, quia tenet vmbraz.
 Estiua loca sunt quibus pecora estati vi
 tant calores. Vnde Stacius, Et vmbro
 sa patuere estiua licei
 Nauale, locus vbi naues edificantur.
 Textrinum, idem.
 Statio, scheff stat, vbi ad temp^o stant

naues.
 Portus, locus vbi naues hiemant
 Importunium, ein stat on lust, loc^o vbi
 nullus est portus aut refrigerium.
 Portus, a deportandis comercijs.
 Daya, locum antiqui a baiuandis com
 mercijs, 7 est idem cum portu.
 Litus, land am möre, quia mari fluctib^o
 eliditur.
 Ripa, ein land an de bach, oder syesen
 de wasser, quia flumine rapit eius terra
 Circuluuum, locus quem aqua circulu
 it, als die mayno w
 Illuuium quem aqua abluit, als d ryn
 zuo Costantz.
 Margo, cuiuslibet loci pars, oder eyn
 vmbsch weyff.
 Maritima loca maris intima.
 Gurges, tyeffe, aque profundior locus.
 Byssus, tyeffe, quia abest fundus. Et
 dicitur ab a quod e sine 7 byssus quod
 est genus lini cadiissimi, quasi sine bil
 so id est candore.
 Sentina, locus in quem confluunt om
 nes immundicie.
 Sterquilinum, scheyf gruob
 Spectaculum, est locus ludi, aut ipemet
 ludus
 Specula, em warit, vt tempore belli in
 motibus 7 alti turribus, speculatores de
 aduetu spoliatiu pnuiciat eo qd speculac
 i, anteident, 7 dicit a specio cis, quod
 est considerare.

Loca terre inferiora

Specus a qua prospici pot
 Spelunca gruob
 Spelea. Grecum est dicit seruius
 super bucol. Et nota qd speleum veriuat
 a spelunca.

Spiraculum. locus quo terra spiritum
edit. id est ventum

Caverna. hyle. quia caret verno id est luce.

Infernus. die hell. Fluernus idem. quia
sine luce. aut quia ibi nullum ver est.

Hyatus. prruptio terre. profunda. einge
fallen erdrich. Translatio est ab homie
cuius oris est hyatus

Profundū. tyeff. a procul et fundo

Baratrum. profunditas atra. die helle

Tartarus. die hell. quia illic omnia sunt
turbata

Gehenna. hellisch feu. et capitur pro lo
co eiusdem ignis

Derebus.

Sux a tristitia.

Cocitus a luctu

Leteus. ab obliuioe die helle

Flegeton ab ardore a deo in

Tchiron. ab inuidia. femoruz.

Sunt enim hec quinq; a poetis inferni
flumina. vt patet sexto eneid.

Infernus. locus omnium infernoz

Dicus. id est infernus

De itineribus

Iter. weg. antiqui dixerunt itine. ideo
mansit genitiuus itineris. Via. idem. q̄
itur vehiculum

Publica. frey oder landsstras.

Regia via. landsstras. Regiu iter. idē.

Priuata via. que ouat ad opiduz aut
villam solum.

Strata. quia vlgī pedibus trita.

Semita. ein fuoßsteyg. quia semis id ē
media via.

Metadus. generis femi. pro eodem

Callis. iter pecudum inter montes angu
stum et callo pedum perduratum

Trames. ein zwerichter weg. quia per

agros transuerse transmittitur

Diuerticuluz. scheid weg. quia vna via
duertitur ab alia.

Compita. concursus plurium viarum.
quia plures in ea vie competunt. vt sūt
biuie. triuie

Biuium id est duplex via.

Clinosum iter est flexuosum.

Orbita. wagen layst

Destigium. fuoßstaph.

Miliare. meyl. a mille passibus

Leuca. mille et quingentos habet pass⁹

Stadium. ein roßlouff. Et continet cē
tum viginti quinq; passus.

Octo stadia faciunt vnum miliare

Stadiū a statōe herculis venit. q̄a ipse
vno spiritu tot passus consecit.

De ponderibus

Pondo incedinabile. id est pondus.

Pondus. quia pendet in libra q̄si ped⁹

Libra. ein wag.

Examen. silum medium quo trutina eq̄.
tur et regitur.

Trutina. zung in der wag. Statera. id
quia equaliter debet stare

Calculus. minima pars ponderis est. cō
stans grauis lentis geminis.

Siliqua. vicesima quarta pars solidi

Scrupulus. sex siliquas continet

Dragma. acht teyl der vntz.

Denarius. pondus aut numerus decem
nummorum

Solidus. schilling. quia illi nil deest. id
solidus dicitur.

Semiuncia. halb vntz. Semissis. idem

Quadrans. das vierd teyl der vntz.

Ontia. vntz oder gewicht

Libra. pfundt. duo decim vncijs cōstat
sicut ann⁹ duo decim mensibus. et est pō
dus perfectum. Dicitur enim libra. quia

q; includit in se cūcta iam dicta pōdera.
Mna. ein pfundt. **Mina** idem.
Sesterciū. est pondus duarum librarū
 z semis.
Sextarius. duarum librarū est qui his
 assumptus dicitur bilibris.
Assumptus. quater sit greco nomine.
Cerix. quinquies complicatus quinarē
 sine gomor facit.
Edice sextum reddit congiū. **Nā** con
 giū sex metitur sextarijs
Marca. march.
Centenarius. zentner.
Talentum. ein pfundt oder lott.
Bilanz. ein wag. quia habet binas lan
 ces id est scutellas.

De mensuris.

Metreta. ei mas. Et est mēsurā liq̄dorū
Modius. ein mütt oder symmery. et
 est granorum.
Chorus. pro eodem. Et fm ysid. triginta
 modiorum mensura dicitur.
Orna. asymmer.
Plaustrum. suoder.
Seuma. sam.
Ulna. ein eln. z est panni z lini
Hofarium. strichholz.
Quartale. fierteyl. **Quartarium** idem.

De mensura agrorum

Digitus. fingerbreyte. pars minima agre
 stium mensurarum.
Uncia. inde habet tres digitos
Palmus mensura quatuor digitorum.
Pes sedecim digitos habet. z hoc fm la
 titudinem.
Passus. ein schrytt. pedes habet quinq; .

Iugerū. ein iuchart. melius hoc iugerū
 q̄ iuger vicimus. licet hoc fm alex. sibi
 vsurpat. legentes de agri cultura varro
 nem z palladiū z colomellā. ymo laurē
 cius valles. z tortelius testes sunt dice
 re hoc iugerum in secunda inflexione.
Iugerum autē continet longitudine pe
 dum ducentorum quādraginta. latitu
 dine centum viginti

De escis.

Cibus. speys.
Dictus. narung. a viuo.
Alimentum. suorung ab alo x̄to. **Alimonia** idem. Sed differunt. Nam ali
 mentuz est quo alimur. Et alimonia est
 alendi cura
Alfluentia. überflüssigkeytt.
Opulentia. richtumb. ab opibus
Esca. **Edo** x̄to
Esculentum. to viminu
Epulum. speys. tiuū ab epu
Dapes. lor. Sz dif
 ferunt. Nam epule priuatorum. dapes
 vero regum sunt.
Pulmentum. gemüß. a pulte.
Sacietas. benignam. **Saturitas.** idem.
 Sed differūt. nam sacietas potest dici
 ex vno ato quasi sat̄sit. **Saturitas** ve
 ro est ex vario alimentorum apparatu.
Crapula. fresserey. quasi cruda epula.
 Nam crapula digestionem impedit
Iantaculum. fruo stuck oder speyß. a ia
 no deo qui est anni principiu a quo z ia
 nuarius z iantaculum. id est primuz fer
 culum quod mane z ppe diei principiu
 datur. quia eo ieiuniū soluitur.
Prandium. ymbis. ab apparatu
Merenda. vesperbrott. quia post meri
 diem sumitur.
Merendare ē p̄ meridiem comedere
Cena. nachtmal.
Obsoniū. ei kleyne ürtē ōd schlaßtrück
Symbolus vel lum. ein gemeine ürtē.
Annona. getraytt. oder frucht. q; omni

anno crescit noua.

Panis. brot. a pan. id est totum vel omne. quia omni cibo apponitur.

Cibarius. speys brot. 7 est seruorum.

Fermentatus panis. geböset brot.

Fermentum. bösel. nam fermentum sonat corruptionem. ut talis panis. quia muere scit. schymlet.

Rebacius. ein layb brot.

Zimus. yngeböset brot. ab a id est sine 7 zimus corruptione.

Siliginus. rocken brot.

Triticus panis. wayfen brot.

Ordeacius panis. gersten brot.

Tuenacius. hebrin

Subcinericius. escherkuoch. Focacius

idem. quia in foco id est igne coctus.

Clibanicus. brot gebachen in de ofen.

Clibanus. bachofen.

Artocrea. krapff.

Placenta. pfanzelt. Libum. idem

Nebulo. byppy.

Laganum vel lagana. flad.

Crusta. rind. Crustula. idem. od bletsli.

Torta. kuoch.

Simila. semel oder wif brot

Pastillus. ein pastill.

Farina. melb.

Furfur. grüttsch oder klyen.

Caro. fleysch. quasi cado. ut supra.

Crudum. dicat quod non est coctum. row

Coctum. gekocht. quia coactum.

Assum. gebraten. quia ardeat.

Elixum. geloten. quia lixos grece e aq lte

Frixum. geröschet

Salsum. gesaltzen. quia sale aspersum

Piperatum. gepfeffert.

Rancidum. phynnet.

Succidium. anffgehengt fleysch

Caro fumigata. rauchet fleysch

Ceruina. hirschen fleysch.

Ursina. beren fleysch.

Leprina. basen fleysch

Dulpina. such fleysch

Lupina. woff fleysch.

Caro Ditulina. kelberin fleysch.

Bouina. rinderin fleysch

Quina. schaff fleysch.

Porcina. sew fleysch.

Caro ferina. wyld prett.

Lardum. speck

Offa. sopp. Dippa. win warm.

Dappa. wasser sup.

Prodium. brie. Jus. idem. od iussel

Galreda. sultz.

Frustrum. stuck. a frumine quo capitur.

Buccella. ein mundt voll. quia buccam

id est inflationem oris facit.

Mica. brosem.

Farimen. bratt wurff.

Mortisium. alles das man in dez mor

ser zerstampft.

Lac. milch. a candore.

Colustrum. nouum lac dicitur.

Caseus. keef. quia lac coactum.

Lac pressum. keef oder zyger. Virgili

in bucol. Et pressi copia lactis.

Seracium. zyger.

Quacum. gerinnen milch. quia lac coa

gulo actum.

Coagulum. renny

Mel. honig

Fauus. die süsse des honigs od d wab.

Artocopus. mützel. quia artus panis

De potibus

Potus. tranck. a greco quod est potes.

Potio. idem.

Vinum. weyn. nam cito venas sanguine

replet. Licium. idem. a proprijs liberi patri

Bacum. idem.

Temetum. est tonum vinum. eo quod tenet

mentem. 7 hoc inebriando.

Temulentus. a. u. trücken.

Vinolentus. voll wyn.

Reum. lautter wein.

Mustum. most.

Roseuz vinu. quod nos rubeu vocam

Alminium. weyß weyn. quia est sine mi

nio id est rubore.

Succinacium. gelsar weyn succane ge

me simile est.

Limpidum vinum. klar weyn quasi p

spicuum.

Limbatū vinum. gemüschet wein mit
 wasser.
 Turbidum vinum. trüb weyn.
 Falernum. ein guoter weyn. a falerno
 campanie monte.
 Villum. ein arger weyn. quia est vile.
 Infertum vinum. schenck oder opffer
 wein. qz nil sibi debet adferri. i. qz misceri
 Spurtum vinum. quod offerre non li-
 cet. quia spurium id est aqua mixtum.
 Pendulum. seger weyn.
 Honorariū vinum est qd' vas regibus
 Crudum vinum. vnmilt wein. quale est
 vinum seruorum.
 Acetum. essich. vinum aqua mixtum q'
 si aquidum. quia hoc citius accessit
 Acidum. quasi aqua mixtum. sicut i tor-
 culari post expressum vinum aqua infu-
 ditur acino r' vna cio.
 Conditum. krüter oder gemacht wein
 Lactatum. potio ex lacte.
 Mellsum. quia melle mixtum r' aqua.
 Mellisratum. pro eodem.
 Idromel. lauttertranck. quia ex idros
 id est aqua r' melle.
 Incomelum. most geboniget. qa forti-
 ter comotum.
 Saccatum. sack weyn.
 Oximesum. mixtio aceti r' mellis.
 Rodomellum. potio ubi in succo mellis
 rose admiscetur.
 Fecula vna. trübel seniff.
 Vinum passum. gefotten weyn.
 Defrutū. gefange wein. qsi defraudatū
 Carenum. weyn auff dem dritten teyll
 ein gefotten
 Ptilana. gerstin wasser.
 Sicera. est omnis potō que extra vinū
 inebriat
 Cerenisla. byer. a cerere. quia ex frugibz
 conficitur.
 Medo. meth.
 Sucis. safft. quia sacco exprimitur.
 Fex. hex. Cartarum. weinhex.
 Amarca. ölhex
 Garum. ingesaltzner visch
 Muria. bruc
 Liquamen. Differunt
 tamen. quia garum a garo pisce q' a gre

cis primum est salus. Muria dicit. qa
 ex aqua r' sale facta in modum maris e
 acerba. Liquamē vero quia post pisces
 in falcamento talis liquor liquatur
 Malsesia. malfesyer. Malsesetū. idem.
 Accasia. byeren most
 Claretum. klaret.
 Nectar. deorum potus. vt dicunt poe-
 te. nectit linguas bibentium.

De singulis va- forum generib' primo de escari- is

Vasa. dicta a vescendo. quia in his esce
 reponbantur.
 Fictile. getraytsas. est vas luteum deco-
 ctum. Inde tunc lutifingulus. bassner. na
 lutum fingit id est componit in olla. zc.
 Celatum vas. ein außgegraben oder ge-
 malt vas.
 Anaglipha. vasa sunt supius sculpta.
 Discus. teller.
 Scutella schüssel. a scuto e' hz similitudiez
 Messorium. messer schüssel.
 Lanx. gemalt schüssel.
 Parapsis. vier ecket schüssel.
 Patina. brayt schüssel. Patena. idem
 Apofereta. öpffel schüssel. a pomis ferē-
 dis.
 Cinsorium. teller brott.
 Salinum. saltz veslin.
 Acetabulum. essich veslin.
 Codear. dicitur instrumentum quod a-
 bi liquidi solent manducari. löffel.
 Sinabellum. seniff vellin. qz a sinape

Poculum, trinck geschyr. Virgilius in
bucol. Et bina pocula nobis albimem-
dō fecit.

Diale, poculum ex vitro

Ditrum glas.

Patera, schal.

Crater, becher, olim habuit voss ansas

Teusa, ein hädteb an dē trinck geschir.

Craterculus.

Caytus, ein kleyns becherlin,

Ciphus.

Emistis, pro vno haustu sufficit, my-

golin, Nygale, idem

Calix, ein hültzenes trinck geschyr, q̄a

calon id est lignum, Calatus, idem

Dyotha, zwey önger kopff

Otha, ein öngkopff.

De vasis vina- riis ⁊ aquariis.

Doleum, vas rotundum

Enofozum, wynfas.

Flasculum, vel vasculum

Flascula, vel vascula fieschlin

Fastulum.

Lagena, legel, Situla, idem.

Ydria, wasserkruog.

Situla, quia sitientibus sit apta.

Cyrnea, in amphitride a plauto potest

dicī vas vinouum, coreo circūductum

Oter vteris, weynschlauch.

Cadus, weyn faß.

Catinum, vas fictile, yrdeny schüssel.

Amphora, kruog, quia ampla.

Dica, zuber, Draus, idem.

Orciolus, züberlin.

Ciphus, fm. ysid. in. xx. et hmo, vas in
quo manus lauamus

Cupus, a capiēdo vina vel aquas.

Cupa, idem.

Mulgarium, melckfas, Mulcra, idem.

Mulcrale, idem.

Labrum, kindes bat geltin, quia in eo
fit infantum lotio.

Deluis becky, quia fm ysid. in ea pedes
lauantur.

Laucarum, gyeß vas, Et reuera genera-
liter omne vas lotōnis.

Fusorium, gießfas, ab effundendo.

De vasis olea- riis

Emicadium,

Lechitus,

ölfas.

Scorcia

q̄ est ex corio.

Alabastrum, saltē büchsen Pixis idis.

idem.

Lenticula, vas olei, quo sacerdotes ⁊ re-
ges inunguntur, vt vas sacri crismatis.

De vasis coqui- nariis ⁊ pistori- is

Cocula, omnia vasa coquendi causa, a
plauto dicuntur.

Olla.

Fidena,

hasen

Fidelia, Vnde p̄sius respondet vi-
ridi non cocta fidelia limo.

Tedale, branteysen

Patella, pfann, quia patula.

Cacabus, stütze oder kachel oder hasen-
decke.

Fodula, kachel.

Patina, pfann.

Lebes. est quedam olla. ein tigel.
Gramacula. hely
Sartago. i. patella. olla enea. 7 dicitur
 a sarcos quod est caro 7 ago agis. quia
 in ea caro agitur. rostpfannen. Frixo-
 rum. idem.
Tripes. dryfuos
Cribum. syb. quasi curisrum. q. p. ipsu
 frumenta currunt.
Rotabulum. sybb. a. prueno stercora.
Mortorium. mörser. **Tribulum.** idē. od-
 der stössel.
Mensuale. backbanck.
Craticula. rost.
Caldare. kessel.
Artanus. backmesser
Pilus-stösel. in dem mörser. **Cotus.** idē.
Sitropodes. sunt vasa fictilia trium pe-
 dum. vt olle coquinarie.

De vasis re- positoris.

Gazophilacium. silberkamer. 7 prope
 vbi thesauri templi reponuntur
Arca. ein arch. ab arcendo intrantes.
Tibutum. id est archa. ein tettelin
Locus. deponendarum rerum est. etiā
 locus pro crumena. 7 pro feretro.
Crumena.
Cruma.
Saccus. Seckel
Marsupium.
Pera. tesh
Capfa. leder sack.
Fiscus. gemeyner seckel
Sistarcia. nautarum sarculus. **Involu-
 crum.** idem. Et dicuntur sistarcie q. sunt
 fute. **Involucra.** quia aliquid in se volu-
 tum tenent
Canistrum. ein crettlin
Cistella. ein küstlin.

Cista. dicitur a costa. quia a costis id est
 ex cannis vel lignis quibus textur fit.
Cophinus.
Corbis korb oder zayn.
Sporta. kratt.
Rufcus. est fissura vel fenestra patens i
 pariete. vt patet in eunuchō therē. cyn-
 kensterlin.
Armarius. barnischkamer.
Scrinium. schreyen.
Mantica. wattfack.
Theca. kast.
Capula. leder sack. a capio. **Coriola.**
 idem. a corio.
Citella. brieff tesh. vti cortisani in cu-
 ria ducunt.

De vasis lu- minariorum.

Focus. ligna. quia fouent ignem.
Focus. hertz stat oder feuer
Flamma. der flamm.
Teda. brand. **Torris.** idem
Carto. koll.
Pruna. gluott.
Scintilla. funck.
Fauilla. id est scintilla. Sed scintilla p-
 prie dicitur accensa. fauilla vero extin-
 cta 7 igne deferta. quia fauilla est extin-
 ctus scintille ignis vel cinis. gnyst oder
 emrytz.
Cinis. esch.
Tedifera. ferrum vel lapis super quod li-
 gna aut tede ponuntur. biantysen
Lucerna. dicitur a lucinum. vel a luce.
 quasi intra se lucem arcens. leuchte.
Licinus. est candela lucerne. q. si lucini?
Candelabrum. leuchte. oder kerstäl. q.
 si candelasorum
Candela. hertz. a candeo. quia accēsa cā-
 det.
Lucinar. ein hanget liecht. quia in luce
 7 aere.

Fax. sackel. Facula. idem.
 Cereus. kertzlicht von wachß
 Funale. q̄ intra ceram fit funis. In d̄ su-
 nus venit.
 Lichnus. ein tacht.
 Cepum. vnſchlitt.
 Lampas. ampel.
 Laterna. dicitur in quo latet ignis
 Lucubrium. dicitur quod in ymbria luz
 Pira. lignorū congeries vt ardeat. pir
 enim id est ignis.
 Rogus dicitur cum iam ardeat
 Bustum cum iam sit exustum. Fuit em̄
 tempore pitagore sepultura per ignem
 tāq̄ p̄ elementum perfectius. In q̄ bu-
 sta in rogo corpora. pire superiecta per
 cineres reollectos condebant in terraz
 vasis aut ereis aut terreis
 Terra. weyrach ſaß oder rauchſaß
 Turbulum. idem

De lectis ⁊ sellis

Lectus. a lectis herbis.
 Thorus. a contostis herbis olim i gra-
 mine dormiebatur.
 Stratus. a sternendo dicitur. Dec tria
 genera erant ante lanceorum inuentio-
 nem ⁊ vsum.
 Cama. ein kleyns bettli auff d̄ erdtrich
 Grabatum. ein bett. grecum est
 Baionola. ei roß bar. lectus qui i equis
 baiulatur id est portatur.
 Gemiales lecti. braut bette.
 Sponda. das auffer teyl an dem bett.
 am span bett.
 Pluteus. interior pars lecti.
 Besser. brett.
 Cunabulum. wagy. Cuna idem. puero-
 rum est.
 Scamnum. bandk. a scandendo. Nam
 olim alta erant scamna.
 Scabellum. fuoßſchemel. Supedaneū
 idem

Scansile. gradus vbi honorati sedent
 quia ſm̄ sub ⁊ iupra.
 Sedes. ſeſſel. a sedendo. Sedile. idem.
 Solium. künigs ſtuol. quia solus in eo
 rex sedet. v̄l quia ex lignis solidis factū
 Cathedra. sedes doctorum.
 Thronus. quod est solium.
 Subsellium. est ceterorum cathedra
 Sella quasi sedda. ein ſattel.
 Selle curules. richter ſtüll. Nam ma-
 gistratus romanoꝝ hīs infidētes iu-
 ra reddebant. ⁊ dicebātur curules a cur-
 ribus. nam magistratus p̄pter itinerij lō-
 ginitatem in curribus ducebatur
 Tripodes. scamna habētia tres pedes
 Alpodium. ein lentry len.
 Alpodiare. an lebnen.

De vehiculis.

Carrus a cardine rotarū
 Biga kar.
 Carruta.
 Reda. ein schlyt. Vehiculum. idem.
 Curus. wagen. quia rotas habet q̄bus
 currit. Quadriga. idem. quia quattuor
 habet rotas
 Carpentum. compactus currus
 Pilentum. contextus currus. q̄bus oliz
 matrone utebantur
 Carpentum. ein ſabnacht wagen. v̄l cur-
 rus triumphalis
 Pilentum. bedeckter wagen
 Plaustrum. ſm̄ yſid. in. xx. et hūmo. Est
 duarum rotarum oneribus portandis
 aptum.
 Turiga. fuorman. Dector. idem
 Bigator. karrer. Bigarius. idem.
 Currus falcatus. ſtreytt wagen. Nam
 falx est belli instrumentum.
 Rota te. dicitur a ruo is. eo q̄ ruat. eyn
 rad.
 Circuferentia. felig.
 Radius. d̄ illud rectum ⁊ subtile lignū
 quod a modio rote vsq̄ ad cantū di-
 rigitur. ⁊ in vtroq̄ inſigunt. ein ſpaych

Cantus. nab. **Aris.** idem. oder ein achs
Chemio. vichsel.
Luno. ein lunn.
Sadula. ein laytter tom
Esseda. genus vehiculi primo repertus
 apud bellgas gallie populos. **Ono** vir
 gilins terco geor. **Bellica** vel molli me
 lus feret esseda colla. ein halb schlitin.
 oder eyn kerlin das man an dem bals
 zeucht. hayst esseda.
Caquilla. ein laytter an dem wagen

De clericis & episcopis

Clericus vel **clerus.** priester oder schuo
 ler quasi forte electus.
Papa. der bapst.
Patriarcha. der oberst vatter
Archiepiscopus. ein ertz bischoff.
Episcopus. bischoff.
Metropolitanus. eins gantzen landes
 oder baly bischoff. sicut moguntin°. od
 ein ertz bischoff. oder ein fürst der bisch
 offen. **Episcopi** vero dicuntur a scopin.
 quod est superintendo.
Pontifex. princeps vicat sacerdotum.
Summus sacerdos.
Summus pontifex der bapst
Antistes q. an alios stat
Sacerdos. briester. quasi sacrum dans
Sacerdotes. gentiliuz vocabant flam
 mines et flamendiales. **Flamendiales**
 nos vocamus sanctimoniales.
Presbiter. briester. pbens iter salutis.
Leuita. ein leuit. a leui pro genie
Dyaconus. leuit oder enangelier
Prodyacones. ab epi. id est sub. & dya
 cones.
Dyacones. epistler. **Dyaconus.** idem.
Lector. a legendo
Psalmista. a psalmis cantandis.
Cantor. quia voce modulatur.
Tonsorista. quia habet tonsuram id est

rasuram corone. nam tondeo radere si
 gnicat.
Precentor. id est primus cantor
Succentor. id est subsequens cantor
Concentor. cum alijs canit.
Accolitus. grecum est. ein accolit. **Cero**
ferarius. idem. quia debet circa lecturaz
 enangelij ferre cereum. id est candelam.
Exorcista. ein beschwerer. nam super ca
 thecuminos & energuminos inuocat do
 mini hiesu cristi nomen. vt spiritus imun
 dus egredietur. **Janitor.** idem.
Hostiarius. qui in antiquo testamento
 fuerunt templorum custodes ne quis im
 mundus ingrederetur
Editius. mefner. quia edem tuetur.
Archiepiscopus. ertz briester.

De monachis.

Monachus. münich. quia monas. id est
 singularis vel vnum. & acos id est cura.
 Nam sui vnus gerit curam.
Cenobita. conuent bruoder od schwe
 ster.
Cenobium. refectal
Enachoreta. dicitur quia deserta petit.
 relicta vita cenobiali. sicut sanctus Jo
 hannes & helyas.
Cenobite. vitam apostolorum sequunt
Heremita. ein fidel oder wald bruod.
Abbas. abbt. quasi pater. Nam abba
 grece est pater.
Prior.
Primas Dignitatum nomina
Guardianus
Conuertus. lay bruoder.
Conuersa. lay Schwester
Inclusus. klaufner
Inclusa. klaufnerin

Nomina fidelium

Cristianus. a. kristlich. oder kristen. q̄a
unctus crismate.
Katholicus. kristen. quasi vniuersalis
Katholica sedes. id est romana
Catholica fides. kristen gelaub.
Orthodoxus. id est recte credens.
Orthodoxa fides. id est cristiana.
Neophitus. ein newer cristē. quasi nū
per renatus.
Catechuminus dicitur. qui doctrinaz fi
dei audit. 7 nondum baptismuz recepit
Catechuminus grece id est auditor
Competens dicitur qui post instructōz
fidelis comperit gratiam.
Laycus. ein lay. Popularis. idem.
Proselytus. ein frōmbder. dicitur adue
na 7 arcūsus qui populo dēi miscebat
Ecclesia proselyta. id est iudaica
Synagoga. iudenschuol

De philosophis.

Philosophus. ein lieber der kunst. phi
los id est amor. sophos id est sapientia
Philicus. ein natürlicher meyster
Phisicus. ein artze.
Phisica. natürliche kunst oder artzney.
Phisologus. ein natürlicher rede
Phisonomia. ein natürlich gesicht
Ethicus. tūglicher meyster
Ethica. ein kunst von tugēden.
Politicus. statlicher.
Pollicia. kunst von regierung d̄ statt.
Polis id est ciuitas vel plurale. yca id
est scientia.
Economus. ein heublicher man
Economia. kunst von regierung des

hauses.

Logicus. listiger. vnd erkantlicher wa
rer disputierer.

Logica. die kunst der listigkeyt.

Gramaticus. eyn künstiger der buoch
staben vnd diction.

Gramatica. die selb kunst.

Rethor. zierlicher reder.

Rethorica. die selb kunst.

Resis. id est ornatus.

Astronomos. dicitur qui docet legem
vel regulam de astris. vel qui nominat
ea. ein sternseher.

Astrologus. dicitur inspector 7 mensu
rator astrozum. 7 dicitur ab astrum et lo
gos. quasi loquens de astris 7 augurās
ein reder von sternen.

Astrologia. talis scientia.

Geometer. des erdrichs messer.

Geometria. scientia de terre mensura
aut magnitudine.

Mathematica generaliter pro eodem.

Secta. dicitur a sequendo. quia alicui
sequitur documenta.

Platonicus. qui sequitur platonem. sicut
beatus augustinus. dicitur ademic. idem.

Academia. villa platonis.

Arestotilicus. qui sequitur arestotilem.

Parapateticus. idem. a de ambulatōe.

Stoicus. a stoa porta in athenas. iuxta
quam fuit eorum studiuz. Tales ponit
virtutem summū bonum

Cinicus. ab immundicia. quia tales pu
blice cum vxoribus suis dormiebāt. eo
q̄ patrimonium esset licitum.

Epicurus posuit summū bonum. volu
ptatem 7 crapulam a q̄ dicuntur epicurei

Gynnosophista philosophus. a tali se
cta quorum erat nude preter pudenda
per indie vagari solitudines. 7 philoso
phari.

Theologus. id est de diuinis loquens
vel tractans. ein götlicher lerer

Theologia. ein götliche kunst.

De poetis

Poeta. q̄ vere vel quasi vere gesta sint obliquis figuris describit.

Poeta. tichter. **Oraci** in poetria pictoribus ait atq; poetis. Quo dlibet audire di semper sunt aequa potestas

Poetis. getichte

Poetria. die selb kunst.

Dates. a vi mentis aut a flectendis carminibus.

Liricus. a pluralitate carminum qualis fuit inter nostras. **Oracius**.

Tragicus. quia obbirci premiū. **Oraci** oracius. Carmine qui tragico viles certauit obbircum.

Tragedia. carmen scribens illustriū facta. malo tñ omine. i. sine qualem inuenimus senecam iunioem.

Comedia. est villanus cantus et nuptiarum apparatus. a comos. id est villa aut a comessatōe postq̄ in theatro legebat

Comedus comediarum scriptor

Comicus vt familiaris tenus.

Item fines comedie leticia et nuptie. persone eius rusticane sunt. Principiū comedie est lris et controuerfia.

Item finis tragedie est infamis. mors. principium eius gloriosi facinoris et letituz. Personae tragice sunt reges nobiles et diui.

Elegia. est carmen miserie planctiuum. Quale est boetij de consolatōe. Cum ipse in principio inquit. Et veris elegitibus ora rigant. Est enim eleyis idē q̄ miseria. **In delygiacus**. id est miserie scriptor.

Satira. carmen reprehensorium et nudum. omni saturitate plenum et faciūdia quale ē carmen persij et iuuenalis.

Satiricus. scriptor satire.

Satira. aut a satirij dijs siluestribus. aut quia satis ire. et reprehensionem intendit.

Heroici. qui et diuini dicuntur diuorū scriptores. Qual aput grecos homer⁹ et

aput nostros diuin⁹. **Maro** in eneide roseo ore scripsit. et pene immortali ingenio.

Hystoricus. qui scribit hystoriam. vt titus. liuius. et valerius

Hystoria. ein geschicht. ab hystero. id est videre. quia de gestis et visis est.

Fabula. que in toto falsa dicitur. et a fado dicta.

Alpologeticus. sermo sub simili cōprehēdēs. quod sub methaphora fieri potuit. vt est aput esopum et auianum. Et tale genus sermonis est inuentum. vt per verisimilia homines ad bonos mores inducerentur et corrigerentur sub enigmate

Item triplex genus hominū humile vt rusticorum. de quo virgilius in bucol.

et ptim in geo. **Medium**. vt sunt aues quale est aput virgil. in geo.

Et sublime. quale est regum. vt aput virgil. in eneide. **Genus diuorū** vt regū et deorū.

Genus transformatum. vt de boie brutum. zc. quale est carmen nasonis in metamorphoseos.

Item triplex est dicendi character. **Exegematic⁹**. vbi solus poeta loquitur. vt virgil. in geo.

Dragmaticus. vbi persone inducte loquuntur velut in comedijs

Mixtus est. qui et cōmunis dicitur. In quo poeta et inducte persone loquuntur

quod fit in eneide virgil. Item poetria gaudet in hys personis (licet nō omis) scz gnatōne. parasito. mimo. folio. gesticulario. themelico.

Orato blanditor

Parasitus adulator.

Imus imitator

Salius. a saltando.

Gesticularius. a gestu hominum. **Gesticularior**. idem.

Hystrio. qui. videri vult aut hystorias dicere.

Themelicus. musicus scenicus qui in lutinis organis vel citharis zc. aut tibijs preannēbat.

Scena. locus vmbrosus cortinis. id est velis in theatro veluti domus instructa

In qua laruate persone ad gestus lectoris ostentandos prodebat.

Studius humanitatis, vie poetery, q̄a
 de factis hominum 7 deorum siue de ve
 rilimilibus est.
 Facacia, ein bößlich gesch wetz
 Facetus, curialis, vrbanus, pprie de do
 ctrina 7 pprie in factis, scilicet qui iocos
 7 lusus gestis, 7 factis comodo dat, 7 com
 paratur.
 Curialis bößlich, a cu
 Curiosus ra, vel a curia,
 Legalis.
 Civilis, statlich.

De magis

Magus, sch wartz künster, malefici ob
 facinorum magnitudinem.
 Nigromanticus, sch wartz künster, ob
 zauberer, a nycros id est mortuus, quia
 eorum diuinatio est circa suscitandos mor
 tuos, aut per ossa mortuorum.
 Hydromanticus, ab aqua.
 Pyromanticus, ab igne.
 Cyromanticus, a manu
 Aerimanticus, ab aere.
 Incantator, a carmie
 Diuinator, zauberer ab exectōe
 Fastinator, a fasin id e
 apparitōne.
 Pbytonissa, zaubrey, a pbytone ser
 pente quem a ppollo interfecit, a quo et
 pbitus est dictus.
 Triolus, zauberer, quia circa aras, spes
 nepharias emittit.
 Horuspex, aure inspector.
 Horuspex, horarum natiuitatis inspe
 ctor.
 Geneses dicuntur, quia per signa duo
 decim nascentium, iuxta suam natiuita
 tem mores 7 exitum predicant.
 Genediaci ideo dicuntur, quia nataliū
 seruant consideratōnem.
 Flugur, quia quium cantu 7 garritu su

tura predicat.
 Astrologus, qui ex astris futura venū
 dat.
 Sortilegus, quasi sortem legens.
 Sortilegus, qui p creaturam aliquam
 diuinaf, ein lößer, oder scholdrer.
 Salifator, qui ex mēbris aut extis sali
 entum in sacrificō animaliu aliqd pro
 sperum aut triste pandit.
 Prestigium, zaubrey, quia presingit
 aciem oculorum.
 Prestigiator, kauckler oder zauberer.
 Jocular, gockler, a ioco.
 Gesticulator, fictor, aut gestus aut psōe
 Cenobates, einer der auff dem sayl gat
 Funabularius, idem.

De rusticis 7 eo rum instrumen tis.

Rusticus,
 Ruricola,
 Agnicola pauer, ackemā
 Agrestis,
 Rusticitas, pauerheyf
 Stratum, pfluog,
 Stiuua, gaytz am pfluog, Duris, idem.
 Stiuarius, pfluog halter,
 Stiuaria, pfluog halterin.
 Vomer, weg eylen, quia terraz vomit.
 Dentale, pfluog grindel, Illud lignum
 in quo vomer inducitur a dentis simi
 litudinem.
 Craba, egg, Rastrum, idem, etiaz quā
 doqz dentale pro eodem, quia multos
 acutos dauos habet quasi dentes.
 Ligo, karisch oder ba w,
 Furca, gabel,
 Bisfurca, ein zwey zinckte gabel.
 Trifurca, ein drey zinckte gabel
 Falx, est instrumentum aptuz segetibz
 vinctis 7 pratibz, sychel,

Falcastrum. segens.
 Serrula. quasi ferra instrumentum aut
 cultellus quo purgantur arbores.
 Scodicia. ei spatium schüffel. Grabatur
 idem. 7 aliquando pro gremio aut lecto
 Vnde. Pro gremio grabatum. pro le-
 cto pone grabatum.
 Fossorium grab schüffel. Sarcul^o. idē.
 Ferrū fossorium quod habet duos dentes
 a fariendo. reyteylen. 7 dicit fossorium
 a fodiendo.
 Passinatum. ferramentum bifurcatum
 quo semina panguntur.
 Area. tenn.
 Granarium. korenhauf. a granis
 Cilindrus. est rotundus lapis quo equa-
 tur area. Vnde virgili^o. in primo geor.
 Tuz area primū ingēti equāda cylidro
 Horem. schwer.
 Tribula. pflegel.
 Dentilabrum. werffschüffel.
 Fannus. wanne.
 Cumera. koren heußlin
 Palea. spreuer.
 Spelta. fesen oder tinkel.
 Tessera. gemerck eines korns haufes. q̄
 bus frumentorum numerus designatur
 Venile. kex gaden.
 Venum. kexie.
 Gerula. mysther. Cenosectorium. idem.

De agris

Ager. acker. Aruum. idem. sed social^{is}
 Virgilius de hoc in primo geor.
 Ager consitus. id est arboribus aptus
 De quo in scdo. geor.
 Ager pascuus. vt pratum. quia anima
 lia pascat. De hoc tercio geor.
 Ager florens. vt sunt orti. De hoc quarto
 geor. virgilij.
 Aus. acker. veteres dixerunt agros in
 cultos. vt siluas 7 pascuas rura dicit.
 Pratum. wif. quia proctinus paratum
 sine magno labore.

Pascua. wayd.
 Tescia. ein verlegner acker. Ego legi in
 antiq̄ssimo libro oracij pro eplaz. Tesci
 in metro. Nam que deserta 7 inhospita
 tesqua credis. zc.
 Agellus. ein kleyns eckerlin
 Seges. ein acker der gezeget ist. Vnde
 virgilius. Illa demum seges vot̄ respō
 det auari agricolę zc.
 Seges aliquando pro sato. der sam
 Semen. sainen.
 Sementis. tis. se. ge est semen frugum.
 tempus vel actus seminādi. v̄l ip̄a dea.
 Cōpascuus ager. verlafner acker
 Illunius ager. den der bach versürt
 Arcifun^o ager. dicitur cuius fines ob-
 iectu fluminū aut arborum arcantur.
 Noualis ager. ein newer acker. Vnde
 virgilius in bucol. Impius h̄ tā culpa
 noualia miles habebit
 Squalidus ager. den man nit mer ar-
 beytet.
 Squalidus. q̄si excolidus. sicut exsul
 Diginosus ager. ein feuchter acker
 Diligo. natürlich feucht der erden.
 Paludinosus ager qui nutrit palen. id
 est pabula facit exrescere
 Pales. est dea pabuli.
 Pabulum. fuoter.
 Predium. zinsther acker. quia patris
 milias p hoc preuidetur
 Fundus. ein lehen guot oder acker. q̄a
 eo fundatur 7 stabilitur patrimonium.
 Vnde therentius in eunuchō. Ecce no-
 stri fundi calamitas zc.
 Limes. tis. die grobe serbyn. quo agri
 diuiduntur. furch.
 Cardo. serbyn die gat in dē acker nach
 der plaga mittemacht.
 Decumanus. est limes qui transfersalit
 cardini est. ab oriente in occidens
 Sulcus. dicitur quod defossum est in
 duas porcas. 7 dicitur a sol. eo q̄ sulcus
 solem capiat. ein furch.
 Surculus. ein kleyns furchlin.

De culturis agrorum

Cultura agri. ackers arbeyt.

Cineratō. rütte brunst. Naz calami aut stipule incenduntur vt exsudat inutilis humo: tere.

Cineratō. cineris agro sparsio. quia cinis saginat. sayst macht den acker.

Aratō. ackerung oder pfluogung

Intermissio. acker rüby. Nam ager vires exhaustas restaurat.

Stercoratō. mystung oder tungy

Fumus. myst. Letamen. idem. quia terras facit letas. id est pingues

Stercus. myst. quia in agris sternitur

Fimus. dicitur quia sit ymus id est sterco

Occatio. der schollen oder der klotzen brechung.

Occare est terre glebas ligone frāgere. Occare. bedecken mit erdtrich de samē bywm oder reben.

Runcatō. gettung.

Runcare. getten.

Runcare. a ruer. herbas inutiles euellē

Veractum. in dem glentz gesetzt.

Veractum. id est verno tempore satum

Procisio. die erst ackerung. Pria post hyemē aratō. pcisio dicitur.

Satō. seegung.

Serere. seyen. a sereno tempore quo debet fieri.

Messis. die erndt.

Messor. meder oder schniter.

De frumentis

Frumentum. alles eber gewechs. omne quod spicas (eber) habet.

Fruges. ein gewechs on eber. sine spic.

Et hec dicuntur a frumine quod est no-

De legumini- bus.

22
dus gule. vt patuit supra.

Primitie. die erst frucht. 7 soluz ple est

Triticum. wayß. quia teritur.

Far. melb. a frangendo. nam ante vsum

molarū olim in pilo id est mortario frumenta frangebantur.

Aldoieum. weyßer schöner waytz

Aldoi. waytzē melb. quia ad aras id est sacrificia vturur. Et est nomen indeclinabile.

Siligo. rocken. a salecto.

Dideum. gerst. quia primum quod inter sata fit aridum.

Farrago. gerstē blüß.

Farrago. culmorum multitudo sicut manipulus.

Manipulus.

Merges. tis. Carb.

Carba.

Stipula. stuppel. quasi vstula.

Milium. byrs. a multitudine fructus

Culmus. strobalm. Inde calamus. cyn

scrib feder. quia olim ex culmis erat calami. Culmus etiam. ein stroen tach. qd ex culmis fit

Stramen. stro. quia sternitur

Stipula etia dicitur folium qd in culmo est circa cicutas intra cannas.

Cicuta. das knöpflin an de stro balm.

Unde virgilius in bucol. Est michi visparibus septē compacta cicutis fistula. Et cicuta pro alio significato vid infra capitulo de herbis.

Canna. der gerad balm von de knöpflin suo dem andern.

Spica. Eber. Spicus pro eodem

Folliculus. est theca frumenti in arista. koren seckly.

Arista. eber spitzlin. quasi aride stans

Legumen. gemüß. Et hoc omne qd ma-
nu legitur. vt faba. pisa. lens. zc.
Faba. ton. a fagin id est comedo. qz pri-
mum hoc legumen homines comederunt
Lens. lynß.
Cicer. kicher.
Pisa. erbis.
Dicia. wiklen.
Pbaselus. wolff strel. Lupinus. idem.

De stabulis

Stabulum. stal. a stando.
Hostar. rinderstal.
Diuile. schaff stal. Caula. idem. oder ein
roß stal.

De pastoribus

Pastor. byrt. a pascendo.
Mapale. ein byrten heußlin.
Mango. roß byrtt oder roß teüßcher.
Agaso. ein esel byrtt. quasi asinos agēs
id est ducens
Mulio. manlbyrtt.
Ennoyus. geyß birtt.
Opilio. schaff byrtt.
Subulcus. sew byrtt.
Bubulcus. rynder birtt.
Pedum. byrten stab. est baculus cur-
nus adiectus pedi animantis puta bo-
uis vel vacce. cogit ipm stare. Vnd vir-
gilius in bucol. Est tu sinime pedum

De equis ⁊ eorū ornamentis.

Equus. roß   Equa. merck.

Nam equi in quadrigis equabantur.
Inde dicitur equinus a. ad equū ptinēs
Caballus. roß. quia canat pede terram.
quasi cauallus.
Sonipes. ein raifig roß mit schellen od
oder barnisch bekengt. quia pede gressu
sonat.
Alipes. ein schnelles roß. quasi alas i pe-
de habens.
Dextrarius. ein bandt roß. quia ducit
per dexteram.
Palefredus. ein bey roß. quia leni pas-
so ⁊ freno ducitur.
Gradarius. zelter. Mannus. idem
Deredus. ein karrer roß. quia equo du-
cens redam.
Spadix. schymel. od apffel gra w roß.
Frenum. zam. a furendo. quia ne equus
furiat. ideo sibi frenum datur.
Lupatum. wolff zam oder ei krum piß.
ad similitudinem dentium in lupis
Camus. scharpffer zam. quo supbi equi
frenantur. oder ein scharpff pis. Vnde
in psalmo. In chamo ⁊ freno maxillas
eorum constringe.
Habena
Capistrum   halfter
Capulum.   zügel.
Corum. zaum leder.
Sella. sattel. quasi sedda.
Lingula. sattel ryem.
Panellus. sattel polster
Cingula. gurt. ⁊ sic est femini generis.
Strepa. itegrayß. Scansile. idem
Calcar. sporen. qz adheret calci pedis
Tentela. vorder gerayd.
Postela. hinder gerayd.
Subtela. gerayt vnden an dem sattel
Falera. sattel decke. Epiphium. idem
Sagma me. pondus dicitur quod sup
ponitur selle sicut mantica.
Mantica. ein wattersack.
Sagmarus. ein semer roß oder ein tre-
gel roß. qz sagmas id est pōdera portat.
Strigilis. roß strel.
Sudaria. wüsch tuoch.
Cauterium. breneyßen. Nam equi cre-
mantur circa clunes ⁊ seruant quosdam
caracteres zc.

De scriptoribus & eorum instrumentis.

Scriptor. schreyber. Scriba. idem. cōmunis est generis.
 Notarius. qui notas facit ut in chartis publicis. schreyber.
 Cancellarius. cantzler.
 Prothonotarius. der oberst schreyber. vel primus notarius. als stat schreyber
 Pergamentum. pergament.
 Papyrus. papir.
 Cedula. zedel.
 Carta. geschriffte oder buoch.
 Liber. buoch. Codex. idem.
 Codicillus. büchlin.
 Registrum. register.
 Bulla. bull.
 Transcriptum. ab geschriffte
 Litere pluraliter. brieffy.
 Epistola. brieff. Missiva. idem.
 Puncus. pimf.
 Corrosorium. schabmesser.
 Scriptorale. schribmesser
 Penna. feder. Calamus idem.
 Plum. feder sel.
 Calamale. feder feßlin. Pennale. idem
 Incaustum. dynnt. Tetramentū. idem quia atrum id est nigrum.
 Incaustorius. dynntenseßlin. Tetramentale. idem
 Pluteus. schribber prett.
 Pulpitum. pulprett.
 Regula. Lineale. lineariū. linger.
 Punctorium. punct eysen.
 Antipira. liecht schirm.
 Muncorium. abbrecke
 Epicausteriū. ein silcz auff dem pulprett
 Quaternus. quaten.
 Quinternus. quintem.
 Sexternus. sextern.
 Exemplar. do man ab schreybt.
 Exemplum. das man schreybt.

Tenaculum. hebeyfen. oder heb höltzli.
 Tabula. tafel
 Stylus. stiler.
 Grama. geschriffte
 Orthographus. ein gerechtlicher schribber.
 Hystoriographus. ein geschicht schryber.
 Absconzorium. liecht schirm
 Cronographus. qui scribēdo suat tpa
 Cronographia. temporis descriptō.
 Cronica. liber temporum.
 Cronicus. temporum scriptor.
 Falsigraphus. ein falscher schreyber
 Falsigrama. ein falsche geschriffte.
 Epigrama. ober geschriffte.
 Girographus. bandt geschriffte
 Minū. mynig. oder rotte tintten
 Cynobrum. zynober
 Lasurium. blate dynnt.
 Rubrica. rubrick.
 Dictita. ein teütsche tafel
 Dica. merck tafel. oder ein kerb holtz. oder ein schuoler tafel.

De fabris & eorum instrumentis

Faber. schmide. a faciendo ferrum. & est nomen generale
 Aurifaber. goldschmidt
 Cuprifaber. kupffer schmidt.
 Ferrifaber. eysenschmidt.
 Gunpbus. roß nagel.
 Sufferrator. huoff schmidt.
 Sufferrare. roß beschlaten
 Balatum. huoff eysen.
 Angariū. noitsthal. Serator. schlosser
 Fornax. esb. Caminus. idem.
 Incus. amtos.
 Ludo dis. dere. schmyden.
 Forceps. zang. oder eysen scher
 Tenella. zang. Malleus. hammer.

Marcus. der gros hamer.
 Marcellus. der mittel hamer.
 Malleus ideo dicitur. quia dum ferrū
 calet ⁊ molle est ism cedit.
 Marcus. quasi maior malleus.
 Malleolus. hemerlin.
 Lima. feyl.
 Scalprum. grykel eyfen.
 Celuz. grab stickel. sicut aurifabri vtun
 tur. ⁊ scribitur p̄ dyptongon. Inde ce
 lare. id est sculpere.
 Cornus. ein dreyer eyfen. Vnde virgi
 lius in bucol. Et lenta vitis sacili supad
 dita tomo.
 Tomator. dreyer. der köpff oder schüs
 sel dreytt.
 Celtes. grab stickel.
 Cos cotis. wetzsteyn.
 Allo allonia. schliß steyn. Alla le. idem
 Follis. blasbalg
 Sypho. ein blasbalck in der kuckel
 Et sypho vrinale. vel sibilus inmingē
 do mulierum. vt supra.
 Asperforium. sprangwadel.
 Alueolus. lechtrog. vt fabri vtunt. q̄a
 ferrum in eum picunt vt frigescat.
 Anticorium. hürfel. als die schmid habē
 Fabrica. schmid. oder ein bau. ⁊ est ge
 nerale nomen sicut officina. ein werck
 stat.

De metallis.

Minera. ertz. quia in mineris id est ter
 re venis inuenitur. Minerale. idem.
 Metallum. ertz. a metallon. id est spes
 Nam eius natura est vbi vna inuenit ē
 spes aliam inueniendi.
 Aurum. gold
 Argentum. silber.
 Ferrum. eyfen.
 Calix. stabel.
 Stannum. zynn
 Plumbum. bley
 Cuprum. kupffer.
 Es eris. glocken speys.

Argentum viuum. kecksilber. Mercurius. idem.
 Erugo. quasi eris rubigo. sicut ferrugo
 ferri rubigo. geschmid rost.
 Ferrugo. eyfen rost.
 Squama. eyfen standach. Et piscium
 est squama.
 Spuma. gold syndel.
 Auricalcum. mesch.
 Lythargium. giry. vel litargium. küterfey

De fabris lignariis

Lignarius. dicitur omnis ligni artifex.
 Carpentarius. zymmerman
 Carpentaria. ein span.
 Carpentum. supra de vehicularis.
 Securis. agst. a secando.
 Alcia. beytel.
 Dolabrum. ein bartt do man mit ebnet
 oder ein zwerchbagg. Dolabra. idem
 Dolobella le. vel dolobellum li. id ē par
 na dolabra.
 Dolo as are. id est lenigare. koblen. sch
 lichten. oder ebnen.
 Bipennis. zwerchagst. aut quia habz bi
 nas pinnas.
 Lenigal. kobel. oder stos bemlin. Leni
 gal. idem. Nam lene sim aristo. in p̄di
 camentis. dicitur cuius partes coniscent.
 Lene. schlecht. Inde lenigal.
 Cerebrum. negtor.
 Cerebellum. negtorlin.
 Cerebrare. poren.
 Gnanicell. winckelmef. Angulare. id
 Angulus. winckel.
 Androna. spaciū quod est inter ou
 as tomos
 Serra. seg. per dix vedali nepos terre in
 uentor.
 Circinus. zirckel oder ryß
 Perpendicularum. bleymes.

24

De murariis z eoruz instrumē tis.

Lathomus. stayn metzel. thomus id est
diuisio. Lapidaria. idē. a scido. i. diuido
Cementarius. mauer.
Cementum. mörtel. Calx. idem.
Murator. mauer. Murarius. idem
Murus. mauer. q. munit qd. circūdat
Muratus. a. u. ymb. gemauret
Murulus. ein kleyns meuerlin.
Sabulum. kyb. oder grieb.
Sabulosa terra. ein griessig erdtrich.
Arenas. sandt. quia s. m. varronem si non
aspiratur arena quasi arida dicitur. vt
de virgilius in geor. bibulas vitet are
nas. Et primo eneid. Dispicis prohibe
mur arene. Si vero aspirat arena. di
citur quia in cemento muris adheret
Gypsum. vel hoc gipsum si. gypf.
Gipsare. wissen oder teuchen.
Trulla. est quoddam instrumentum ce
mentarioꝝ ferreum latum ad compla
nandum murum z ad lapides cuꝝ calce
componendos z coniungendos q. tru
dit z retrudit z intrudit calce vel luto
lapides. kell
Amussis. bleywag. Ab a quod est sine
z musso quod est dubito. q. sine dubio
cementarium reddit certum. Perpendi
culum idem.
Alcis. mauer hamer. ex vtraq. pte. scin
dens. Alcialus. diminutiuum.
Marmorarius. bildbauer. Quia olim
ymagines diuū ex marmore erant zc.
Lapidaria. kaynhütt.

22

De hijs que in ecclesia fiunt

continua ad rubricam de edificijs sacri.
vt supra z de sepulcris.
Palla. alltertuch.
Dexillum li. dicitur a velum quasi p. di
minutionem quasi velulum. san.
Calix. kelch.
Patena. paten. quia patula.
Pixis. büchs.
Citorium. cristen büchs. sicut sacramen
tum quod est anime. abus in eo seruat.
Impulla. alter kentlin. quia ample et
ventrose vt bulla
Imago. bild.
Crucifixum. kreutz bild od. marter bild
Lepida de. Est antiquoꝝ patz imago
Statua. gebauen bild. quia stando re
presentat. Illo modo statua vt colūna
Simulacrum omnis ymago represen
tans id cuius est simile
Reliquie. heyltum. quia hic nobis reli
cte.
Ceremonie. heyltum. ab opido cerete.
vt patet a valerio libro primo de reli
gione. s. vrbe em a gallis capta Exuie
dicuntur cuiuslibet rei eo q. exuperant.
Et hec tria solum pluraliter inflectunt
Sacrarium. locus templi vbi sacra repo
nuntur. Sacristia. idem.
Sacrista. mehner. Edituus. idem
Campana. glock.
Nola. schell
Cytinabulum. glockenklengel.
Campanile. glocken hauf
Horologium. zeytglock. quia loquit
horas.
Baptismus. tauff.
Baptisterium. tauff steyn.
Asperforium. spreng wadel.
Caldare. kessel.
Extrema vntō. der lungst tauff.
Confirmatō. firmung.
Penitentia. buoß.
Crisma. krisem.
Confessio. beycht.

Eucaristia, das heylig sacrament, quod
 dicitur bona gratia
 Velum templi, hunger tuoch.
 Cancepeum, pannus extensus supra al-
 taria ne arene decidant. Epicalus, idē,
 quia ad modum circuli olim formabat.
 Deposito, der begrebnus tag, Exequie
 arum, idem.
 Dies septimus, der sybent tag
 Tricesimus, der dryssigist.
 Anniversarius, iartag.
 Inferie mortuorum sacrificia que infe-
 ris soluuntur. Vnde virgilius, x. eneid.
 Totidem quos educat inferis viuentel
 rapit inferas.
 Cetera vide vbi supra de edificijs sacri
 7 de sepulturis, zc.

De libris ec- clesie

Psalteriū, psalter, a psallēdo, i. canēdo.
 Antiphonarius, antiphonar, quia ē an-
 te ptonum, id est sonum psalmodum
 Innarius, ymnes buoch
 Imnus, lob gesang.
 Epistolare, epistelbuoch, ab epi id est
 pra 7 stolon missio. Inde epistola
 Euangelium, id est bona predicatio.
 Euangeliso, id est predico.
 Breuiarium, briefer, quia sermone bre-
 ui perstringitur.
 Missale, messbuoch.
 Graduale, gradual. Et aliquādo p ipso
 cantu, qui aut gradatim aut intra grad^o
 ecclesie debet cantari. Tractus similiter.
 Exequiale, tottenbuoch.
 Obsequiale, ein diensst buoch, quia i eo
 continent que ad curam p̄tinēt animaz
 Matutinale, mettenbuoch
 Vespertinale, vesperbuoch.
 Speciale, ein sunderlich buoch
 Manuale, hand buoch
 Viaticum, wandelbuoch.

Biblia, bibel, que diuiditur, vt patet.
 Bibliotheca, libry, Libraria, idem.

De festis 7 offi- cijs sacris.

Festiuitas.
 Solennitas. Feyer.
 Celebritas.
 Festiuitas dicitur, quia in ea diuina res
 fit. Solennitas, aut a sole, quia pura, aut
 a solido id est firmo, quia eam mutare
 non decet. Celebritas, quia in ea tantus
 celestia agantur.
 Pasca, ostern, a transitu, ex egipto filio-
 rum israel.
 Pentecoste es, pfingsten, que post quā-
 quaginta pasce celebratur.
 Epiphania, der erschynlich tag, ab epi
 id est supra 7 phanes id est apparitō, qz
 angelus pastouibus 7 stella magis ap-
 paruit.
 Scenopheya, kirch weibe, sunt taberna-
 culorum festa.
 Encenia, noua templi aut dedicatio aut
 sacramentorum innouatio, vt in vigilia
 pasce fit
 Dies palmarum, palm tag
 Cena domi, der grün donstag.
 Sabatum, sambstag, quietis dicitur, vi-
 es, quia in eo dominus quieuit a creatō-
 ne 7 in sepulcro.
 Dominicus dies, der suntag, quia in eo
 dominus resurrexit
 Parascene es, kar freytag, dies passio-
 nis dicitur

De officijs sacris.

Officium ampt. quasi officium. qz qui
 qz in eo id facit quod nulli officit. id est
 nocet. 7 actus virtutis officium est. id quo
 tulius officiorum libros tres scribit
 Vespertinum officium. vesper ampt. qz
 tunc incipit vesperus stella apparere. q
 est noctis inicium.
 Matutinum officium. mettē zeyt. quia
 circa mane in luciferi ortu.
 Missa. die mef. aut qz in ea hostia mit
 titur patri. aut quia circa tale temp^o ca
 thecumini remanentes in ecclesia qz nō
 dum renati sunt foras missi. ne sacramē
 tis altaris interessent.
 Chorus. multitudo canentium. quia in
 inico misse stabant circa aram in modū
 corone. vel quia a concordia cantus.
 Monodium Dicit vni^o cātus
 Succiniū monos grece est
 Succentor inde. vnum latine. Et
 o dos. id est cantus.
 Dicinium. dicitur cantus duorum.
 Chorus dicitur cum multi canunt.
 Antiphona. cantus reciprocus.
 Responsorium. quia in eo vnus canit vet
 sum 7 alter respondet.
 Lectō quia non canitur sed legitur.
 Canticum. leticie vox.
 Psalmus. quia ad psalterium cantatur
 Imnus. lob gesang.
 Alleluia. lob gesang.
 Kyrieleyson. Heri erbarm dich. Nā
 kyriou. id est dominus. 7 eleyson id est mi
 serere.
 Osanna. id est saluifica.
 Offertorium. quia dum cantabatur mu
 nera altari offeruntur.
 Oblatio.
 Sacrificium. opfferung.
 Imolatio.
 Libatio est calicis oblatō tantum. vt in
 eneide. Nilai in medio libabant pocla
 bachi. Et alibi. Nunc libate pateras io
 ni.
 Victimā. opffer. 7 hoc propter victori
 am habitam
 Hostia. opffer. et hoc pro vincendis
 hostibus
 Libamen. opffer. a lito as. id est offero

Et hoc de liquidis vt vino.
 Litamen sacrificium in litore ab hijs q
 maris picula vitarunt. Inde lito as. id
 est in litore sacrificio. Inde lituus. i. cor
 nu quo ad litandum popul^o couocabat
 Etiam lituus baculus augurū curuus
 Holo caustum. opffer. vbi totus quod
 offertur igne consumit vt in veteri lege
 Nam olon id est totum. 7 cauma id est in
 censo.
 Manus impositō. fit per benedictōem.
 Exorcismus. contra dyabolum increpa
 tio vel conuratō.
 Oratō. id est petitō.
 Exoratō. id est petiti impetratō. Orat q
 petit. exorat qui impetrat. hec donatus.
 Vndē therencius in eunuchō. Sine hoc
 a te exorare biduum zc.
 Simbolus vel simbulum. gemaynsame
 erkantnus. sicut est noscere fidei articu
 los. Et simbulus. id est simulum bulus. i.
 morfus. Vndē therencius in eunuchō. vt
 de simbulis essent. id est comederent
 Letania. id est rogatō.
 Supplicatō. deuota oratō.

De musica 7 speciebus ei⁹

Musica. a moys. nam circa aquarū so
 nos inuenta est.
 Harmonica. que in vocū cantibus est.
 Harmonicus a. ū. dulciter 7 suauiter ca
 nens.
 Harmonia. einbelig lieplich gesang
 Harmonia. bona compositō dicitur. Et
 est generale.
 Organica. que ex flatu consistit.
 Rhythmica. que digitorum impulsu na
 meros recipit sicut cythara
 Rhythmus grece est numerus latine.
 Modulatō. gesang.

Harmonia. vocis concordantia
 Simphonia. de: stymmen bößlich tem
 perament.
 Euphonia. guot gefang.
 Concentus. ein trechtig gefang.
 Concinnus. a. bößlich.
 Concinne. Concinniter. aduerbia. eyn
 trechtiglich.
 Tris. vocis elevatō dicitur
 Thesis. id est vocis positō 7 finis.
 Suavis vox. ein milte stymm.
 Acuta. scharpff vnd ref.
 Tenuis vox. ein zarte kleyne stym
 Bassa. grob. 7 decinans.
 Aspera est vox rauca.
 Dura. est violenta. sicut tonitr⁹.
 Clara. que resonat in auribus.
 Ceca. que cructata nil post se relinquit
 soni.
 Perfecta vox. est alta suavis 7 clara
 Organum. orgel. 7 est generale omniuz
 valorum musicalium. tamen vsu nostro
 speciale est.
 Tuba. trumeth. a terrenis est inuenta.
 Vnde in eneide. Tirrenusq; tube mugi
 re per ethera clangor.
 Tubicen. trumetter.
 Tubicena. trumetterin. Et fm pristia
 num etiam dicitur hic 7 hec tubicena.
 Clangor. tubarum vel camponarū vox.
 Strulor. vox tubarum.
 Tybia. ein flaytt. quia oliz ex tibijs ani
 malium erat.
 Claudum. 3wey pseyfflin an einander
 gemacht. Vbi alterum altero longius
 est. Inde claudus venit. cuius pes pede
 longior est.
 Fistula. schalmey oder pseyff.
 Classicuz. id est tuba. vel sonus tube. vñ
 signum bellicum. vel concertus omniuz
 instrumentorum. 7 dicitur a calon id est
 voto.
 Buccina. bößhoren oder busaun. a buca
 id est ouis inflatōne. Vnde perflauit fu
 stula bucas.
 Cythara. harpff.
 Lyra. leyr. Barbiton idem. Vnde ora
 cius tercō odaz. Defunctūq; bello bar
 biton hic paries habebit. Lyre inuētor

mercurius ab oratō primo d darū dicit
 Fides est corda cythare. Et aliquando
 p ipsa cythara. Quia teste laurencō val
 lensi sicut in fide nemo debet dissentire.
 Ita in sono fides debet esse consonātia.
 Fidicen. harpffer.
 Monocordum schytt. quia habz vnaz
 cordam.
 Clauicordium. quia corde clavis tūgū.
 Clauus. lauttē oder harpffen nagel
 Lutina. lautt.
 Fidula. sydel.
 Psalterium. psalter.
 Cymbalum. zymbel. Tabaculum. idem
 Tinnitus eius sonus. Tinnio is. ire. so
 nare cymbalum signat.
 Plectrum. richt kemerlin.
 Pecten. stassel.
 Tympanum. becke.
 Tympanella. böcklin.
 Sistrum. id est tuba ab inuētoze. in cy
 balis festis cōsuetā adhiberi in vnyda
 mis montibus.

De ludis

Ludus. spyl. a ludio inuētoze.
 Ludius. id est ioculator. Ludio omis. id
 Ludubium. spott oder treügnis. nam
 ludere est decipere.
 Item antiquorum ludi fuerūt multipli
 ces. scz theatrales quia in theatro fiebāt
 vt ludi stenci. tragici zc. Item megalē
 ses. arcenses. iustia. olympici ludi. ago
 nes. palestrenses. gymnici. zc. de his pa
 tet legētibus historias romanas 7 gre
 corum.
 Alea. Brett spyl. ab inuētoze alea no
 mine. in mito troiani belli inuenta
 Calculus. brettsteyn. Item plura habet
 significata vt patet in his vñibus. Cal
 culus est pondus minimus lapis cnsis
 acutus. Calculus est ratō. numerus. sen
 tentia. carto. Noibus 7 in ludis scz quo
 rum calculus ibit.

Tessera.
 Talus. würffel.
 Taxillus.
 Virgus. vas mittel in dem brett. quia
 p ipm tasseres pergunt
 Tactus. ein wurff.
 Vnio. esb.
 Vnio. taub.
 Trinio. dry.
 Quadrio. quatter.
 Quino. zynck.
 Senio. seß.
 Scacus. schachzagal. ab inuentoribus
 7 scaci populi.
 Rex. künig.
 Regina. künigin.
 Rothus. rach.
 Miles. ritter.
 Mlicus. ver alt.
 Calculus. vt supra. Dic tamē accipe ad
 id quod est. ein fend.

Loca penalia

Quid carcer. eculeus. ergastulus. vide
 supra in fine de publicis edificijs.
 Cippus. diebstock.
 Catena. ketten.
 Pedica. ein zeling. oder ein deümling.
 aut a pede aut quasi podica. quia polli-
 cem 7 allucem stringit.
 Compes. fuosbandt. quia cum pede.
 Columbar. halbfeyen.
 Manica. arm eyfen.
 Flagrum. gayfel. Flagellum. idem
 Flagella (teste seruiō. s. scdo geor) dici-
 tur summe arto:um partes a ventorum
 flatu. Et credo flagellum ideo dici cum
 ex hijs fit.
 Ferula. schuol ruot. a feriendo id ē per-
 cutiendo. vel quia ex ferulis facta. Vn-
 de virgilius in bucol. Florētes ferulas
 7 gradia lilia quassans.
 Virga. ruot
 Vites. pirc

Prealmarium quia palma. i.
 Palmiterium. manus scola.
 rum cum hoc tangitur.
 Crux. galg oder kreutz. Patibulū. idēz
 Culleus. quasi claudius. ein fulter fessin
 quia in eis vsqz ad caput malefactores
 clauduntur.

**De venatōe. au-
 cupio. piscatura
 7 captura aīma-
 lium 7 ceterorū
 in genere.**

Venor. aris. iagen.
 Venator. ieger.
 Venatō actus venandi.
 Venaticus. iaghundt.
 Mollosus. ein layttbund. Etiam gen^o
 canum a molossis epiri ciuitate.
 Venabuli nomine veniunt omnia vena-
 tōnis instrumenta. licet vt supra de mi-
 licia. Venabulum est venatoris iaculus
 Venatō omis aut est laqueis 7 pedias
 aut iaculo. rethi vel indagine. de h pa-
 tet alibi.
 Vnceps. vogler. Et est venatōnis spe-
 cies aucupiam.
 Aucupium. vogel gefang.
 Piscator. vischer.
 Piscatura actus piscandi.
 Rethe. ein netz. a retinēdo. 7 ē generale
 Simplagium. ein kleyns netzlin
 Plaga. funis quo rēca ab ymo 7 sum-
 mo tenduntur.
 Funda. ein vischer netz. quia in fundum
 mittitur. Vnde virgilius primo geor.
 Latum funda iam verberat amnem. Et
 supra de instrumentis belli.
 Trabum. zug netz. a trahendo
 Cassis. iagnetz. Inde venit incassum id

est frustra. q̄ venatō frustra sic sine rete
 Canopeum. quo capiuntur culices i m e
 dum tentorij extenditur.
 Discaria. leymrot. a visco.
 Tuitella. ego credo vici quum tenella.
 ein klob.
 Hamus. berm oder bamm.
 Pedica. funis quo pedibz bruta capiunt
 Flaucus. ein angel.
 Muscipula. maubfall.
 Murilegus. katz.
 Cattus. katz.
 Pedica. etiam ein klob.
 Diuarium omne viuorum animalium
 receptaculum.
 Zustrum. tiergart. Et spaciū quiquē
 nale. vt supra patuit.
 Pistina. quasi piscium tuna. ein weyer
 Picosus. a. plenus piscium.
 Pisanorus. piscium vorator.
 Magale. vischer heußlin.
 Tugurium. vogler heußlin. a tegendo
 dictum.
 Decipula. ein vogel schlag. a decipien
 do. Captencula idem. a capiēdo.
 Canea. vogel kesset. quia cana.

De molitore et pistore.

Molo is. etc. malen.
 Multo as. frequenter molo.
 Mutor. müller.
 Molitor. müller.
 Molendinator.
 Molendinarius.
 Molendinum. müle. Mola. idem
 Molaris. müllsteyn
 Carantara. redstab. baculus qui mo
 uet triticum ad molarem. oder ein bey
 tel. 7 est nomen a sono fictum.
 Vertebra. müllsteyn.
 Rota. rad.
 Molulum. schönmel.

Furfur. grüsch oder kleyen. Siliq̄. idē.
 Capisterium. molter.
 Metreta. metz.
 Pistor.
 Panifex.
 Libanarius. Pistor.
 Furnarius.
 Pistrix. pistorin.
 Pistrina. pistor gaden.
 Pistrella. pistor heußlin.
 Libanus. bachosen. Furnus. idem.
 Fomiale. ofen gelchir
 Ador. semel melb.
 Fluennatm. haber melb.
 Cantabrum. waytzen klyen.
 Pasta. tayg.
 Tricimus. senfft gehöffet brot ob göt
 Tricopus. mutschell. ty brot
 Pistendum. ofen schußlin.
 Cetera vide supra de elcis.

De carnifice

Carnifex. metzger. Et de homine vici
 carnificium. vt carnifex id est seductor.
 vt lectum est frequenter a therentō. De
 carnifex. quia ex hominibus carnes. id ē
 cadauera facit.
 Lanius. metzger. quia laniat pecora.
 Mactator. metzger.
 Macellum. metzband
 Farcimen. bratt wurst.
 Fartor. wurst macher.
 Hilla. schübling. Salsucium. idem.
 Cetera supra de elcis. 7 de partibz ho
 minis patent.
 Sumen. exta suum. aut pniguedo. Sz
 teste nonio marcello. sumen māma mu
 lieris. a sugendo dicitur.
 Fluxungia.
 Fluxungia. schmer
 Fluxina.

De sutore

Sutor. generale est ad omnia q̄ suunt.
Sutrinum. locus ad quē p̄ suendo conuenitur.
Sutura. id est sutō.
Calceator. schuochmacher.
Calceatrix. schuochmacherin.
Coreator. ledrer.
Cerdo. gerter.
Forma. layff.
Subula. al oder syl.
Mlata. lösch. rott leder
Seta. post.
Spagus
Tibita. Dratt.
Digitica. od finger huot
Pellifer. kürfner.
Pelliana. kürfner gaden
Sartor. schneyder.
Satrix. schneyderin.
Sartina. schneyder gaden
Netor. neyer.
Netrix. neygerin.
Forfex. neyger scher.
Pina. elmeß.
Plica. salt. vide supra de vestimentis
Lotrix. welscherin.

De his que mercatorum ⁊ similiarum sunt

Mercator. kremer.
Mercatrix. kremerin.
Mercantia. kremerey.
Institor. kremer.
Institrix. kremerin.
Instita. kram gaden. ⁊ nomē vestis. vt supra de vestibus.
Comercium. varianū rerū commutatio

Campsoi. wechfler.
Cambium. wechfel.
Nummularius. wechfler.
Trapactum. wechfelbank.
Fenerator. wuochrer. Usuran⁹. idem.
Mutuator. wechfler. pro equiualentivalore rei
Mutuum. wechfel. quod est meum factuum ⁊ conuerso.
Sora. haubtguot. quod est vltra capitale. Capitale. idem.
Moneta. müntz.
Monetarius. müntzmeyster.
Nummisma. geschlagne müntz.
Merapetus. weynkouff
Meradicus. vnder kauffer.

De rasoribus et balneatoribus

Rasor. tuochscherer.
Barbitonsor. bartscherer.
Balneator. bader.
Rasorium.
Ralla. scharfack.
Rouacula.
Flebotomus. las eysen.
Flebotomator. lasser. Minutor. idem
Flebotomia.
Minutō. lessy.
Veneincisio.
Fasciola. las bindt
Scarraxo as. schrepffen.
Scarraxator. schrepffer
Dentosa. vyntuß.
Ambubaya. cōmunis gene. ein reyber oder reyberin. q̄si ambiens balnea. ego vero in umentarijs acronis in oracium supra scōa satira primi libri que incipit Ambubayarum collegia. reperi ligwa syriozum dicitur simphoniam vel tibiam.
Lixinium. laug.
Lixinium. quō cineres in lixa. i. aqua.
Persomatus. ein bad kost.

Strigilis, badlach, quasi tergilis.
 Sabacium, badhemat
 Toga, badhemat, et supra capitulo de
 vestimentis quid sit toga vide.
 Estuarium, badstüb.
 Lixa, wasser trager oder tregerin
 Cina, wann oder bad zuber.
 Scaffa, schaff oder bad gelty.
 Priculus, züberlin.
 Terme aru, ein natürlich bad.

Id iudices spectantia.

Iudex, richter, quasi ius dicens.
 Iudex delegatus, einer v̄ etlich sach
 empfolten seind.
 Subdelegatus, vnderichter.
 Arbitrator, schyd man. Est enim iudex cō
 sensu vtriusq; partis. Arbitrator, idem
 Arbitrium, id est voluntas
 Assessor, eins richters wyser.
 Vicarius, statthalter
 Officialis, amptman.
 Jurisperitus, iurist, od̄ ein recht wiser.
 Legispius, weltlichs recht meyster
 Non dicimus legista, iurista, latinista,
 teste vallensi, guarrino, 7 ceteris onera
 tis gramaticis. Bene dicimus Canoni
 sta, quia canon grecum est. Sed nomi
 na in sta a grecis, 7 non a latinis debent
 deriuari.
 Aduocat, hirsprech, od̄ rechts helffer.
 Patronus, beschirmer, ver wiser
 Causidicus, reder, causam dicens
 Actor, klager.
 Reus, schuldiger. Testis, züg.
 Deponere testes, zeignuß geben, oder
 ein legen.
 Negare testes pro eodem.
 Non admittere testes zeignuß v̄
 Appellare a testibus, werffen.
 Silligator, sygler. Sigillifer, idem.
 Notarius, schreyber

Examinator, verbörer.
 Commissarius, q; sibi causa committit.
 Littere excommunicatōnis, ban brieff
 Littere absolutōis, ban entschlahen od̄
 aufflösung.
 Littere interdicti, verschlach brieff, vt
 vum diuina interdicuntur.
 Littere infamilie, que vadunt ad fami
 liam.
 Littere a cibo 7 potu
 Littere reintrusionis, quasi renouatōis
 priorum processuum.
 Littere relaxatōis, entschlach brieff
 Sententie, vrteyl brieff.
 Appellatō, verkündung, a sententia in
 ferriens ad superiorem.
 Littere recognitōnis, kundt oder ver
 gicht brieff.
 Instrumentum, zög brieff.
 Autentica, glaub brieff.
 Copia, abgeschriff
 Prothocollum, ent woiffen brieff.
 Procuratorium, ver wessung brieff
 Libellus, sprach brieff.
 Monitorium, manung brieff.
 Expectatorium, warttbrieff.
 Citatō, lad brieff.
 Nuncius, tot.
 Bidellus, waytel.
 Precō, bütel.

Instrumenta legalia

Voluntas vltima, der letzt will.
 Testamentum, testament, mentis testa
 tio, vel post monumentū, id est mortem
 exprimitur in ipso testatoris voluntas.
 Testatō, testamenti factō
 Testare, testamento aliquid legare
 Legatum, verschaffnet.
 Legatō, verschaffung.
 Legare, verschaffen
 Olographum, testamentum quod to

tum manu testatoris est scriptum
 Irritum. quod non est rite factum
 Inofficium. quod liberis exheredatis
 sine naturali officio in alienas transferre
 personas.

Suppressum. vndertrückt.

Ruptum. zerbrochen. quod sit dum na
 scitur postumus. qui neq; nomine exhe
 res. neq; heres est institutus.

Codicillus. scriptura sine solemnitate.

Fideicommissum. globlich befehlung
 Pactum. frydsam über kumnuß. quasi
 ex pace factum.

Placitum. wolgefellig

Mandatum. empfehlung. quia oli fie
 bat datōe manus. Ideo mandatus dicitur.

Ratum. fest. quia ratōe vel rite factum.

Cantō. versicherung.

Emptō. emptoris actō.

Venditō. venditoris actō.

Locatō. est locantis actō.

Conductō. illius cui locatur.

Donatō. doni actō vel datō.

Stipulatō. gelübniß. Sponsio. pmissio.
 ad. et stipulando et spondēdo fiebant

De rebus.

Res. a recte habendo vel a rato esse. vñ
 a reor id est opinor.

Hereditas. erbschafft. ab heres. id est a
 pecunijs.

Peculium. dicitur omnis patrimonij sub
 stantia. a pecudibus nomen traxit. On
 de et pecunia antique dicitur in pecudi
 bus erant. Vñ virgilius in buco. Nec
 spes vlla libertatis erat. nec cura peculi.

Erascunda. est bonorū hereditarij diuisio

Precaria. leybding. Victalium. idem

aut a victu aut victalium a vita

Depositum. beylegung. hec aliter a iuris
 peritis.

Depositum. hinder gelegt guott.

Pignus. pfandt. Hypoteca. idem. alit̄ di
 cunt iurisperiti.

De medicis.

Medeor. artzneyen. Medicor. idem.

Medeor. huic rei. medicor. illaz rem. di
 cit seruius. licet scdo geor. legie senibus
 medicantur anhelis.

Medicus. artzet.

Medela. artzney. Medicamentū. idem.

Archigenes. oberster artzet. Arch
 quod est principalis. et genesis quod est
 natura.

Phisicus. id est naturalis. et dicitur a phi
 sis quod est natura.

Empiricus. land farenden artzet. modo
 sonat in malum. licet empiricus dicitur
 sit qui rerum medicine habeat experien
 tiam.

Metodicus. qui solum morbum consi
 derat. et non elementa. neq; etates aut
 causas.

Cirurgicus. penul. cor. id est medicus ma
 nu et ferro precisionem operans. et dicitur
 a chiros manus et ago. lib vñ vñd artzet.

Pigmentarius. Apotecker. Apoteca
 rius. idem.

Cataplasmata. zug oder pflaster. Empla
 strum. idem.

Species. specerey.

Pigmentum. est confectio ex vino et mel
 le et diuersis speciebus suavis et odorife
 ra. zesamen vñ specerey gestossen.

Antidotum. dicitur veneni quod datur
 contra vitam. vel istud quod datur con
 tra venenum. ab anti quod est contra. et
 datum. quasi ex contrario datum. Con
 traria enim contrarijs curantur. vñd si
 mitur p medicina.

Ongentum. salb

Formacopula. cō. ge. ein salb kuguffer.

Herbularius. krüttler.

Hypoteca. apoteck.

Cisterna. trelly.

De vineatore

Vinea. weyngart. **Vinctum.** idem.

Vitisator.

Vinitor.

Vineator. Rebman.

Colonus.

Vitis. reb. quia habet vite qualitates. quia in ea vinum nascitur quod est calidum et humidum in quibus est vita.

Labrusca. wyntter traub. oder ein wilde reb. quia in labris id est terre superficie crescit. Unde virgilius in bucol. *Aspicite ut antrū. Siluestris rarisparsit labrusca racemis.*

Palmas. reb stock. Et vicia mollis materia que per brachia vitium emissa fert fructum.

Palmas. new geschos. Unde virgilius.

Leto legent in palmitum gemme.

Gemma. vor brotz oder reb euglin.

Rodius. euglin. **Oculus.** idem.

Malleolus. nouellus palmas.

Flagella. sunt vitium et quarumlibet arborum extremitates vel cacumina. quia a vento acta.

Vua. trub. oder wynter. quia vdg. id est humore plena.

Vua passa. vür weynter.

Botrus. weyntraub.

Racemus. est totius pars

Acinum. vel acinus. weynkerenlin

Vinacium. trefter. quia vino caret

Pampinus. reb. blatt.

Spado. vnfruchtter geschos. ad spadonum similitudinem.

Sarmenta. dicuntur. quia inferuntur.

Surcus. truncus qui post arboris abscissionem manet. abschnaydt.

Surculus. parvus surcus. hertschob.

Scrobes. teste seruius. masculinum est. foruea in quam vites ponuntur. vel que sub vitibus foditur. Unde virgilius in secundo georgico. *Aut scrobibus mader mutata sbaet*

Dallus. rebsteck. **Siler.** idem.

Ruscus. reben band. Ego credo materiam per materiato. forte ex rusco olim vitium ligamina sunt facta. Est enim ruscoberba. Unde virgilius in bucol. *Horridior rusco. piecta vilio: alga.*

Spico. qs. reb stecken spitzen. ad spicem

similitudinem.

Toricular. pres oder kelter.

Prelum. li-kelter bom. a premendo. ob torckel bom.

Calcatorium. trett zuber.

Qualus. seygzayn **Quasillus.** idem sunt per que colantur vina.

Baratrum. butty.

Vindemia. wynterbst. quia tempore tali vinum demitur. Unde virgilius in secundo georgico. *Spumat plenis vindemia labris Mustum. most.*

Vutatorium. rebmesser. **Falt.** idem

Vutare. id est arbores purgare.

Vutamen. est arborum purgato

Spira. kelter spindel. Est enim spira reuolutio arcu non ad se redientis. Unde spire serpenti sunt. et fumum nautis giratores

Bumasta. est vna magna mane bouis simillima. In bumasta quasi touis manna. De his virgilius secundo georgico. qui velut cum lacus legat.

De animalibus in genere.

Animal. tyer. quia est animatum.

Quadrupes. vierfüßig tyer.

Brutum. ein vnuermüßiges tyer. quasi sensu obrutum.

Pecus onis. grosse tyer. vt equi. zc.

Pecus vis. ein klays tyer. vt oues. zc.

Pecu in declinabile et pluraliter. hec pecua pecuorum vel pecuum dicuntur communia animalia. a quo ulterius venit pecunia et plerumque pecuaria. Unde virgilius tercio georgico. *Mitte in venem pecuaria pm.*

Et hec omnia a pascendo veniunt. **Pecus.** heyst alles was mangelt menschlicher gestalt.

Armentum. sich brüchlich zu streyten. et maxime equus. quasi armis aptum. vel dicitur congregatio maiorum animalium que sunt apta ad arandum. et vt sic dicitur quod arma. eo quod comibus sit armatus.

29
Jumentum. arbaytsam fych. quasi iuu-
mentum. quia thaurus iuuat nob arare
Grex. ei sbar. kleynier tier. sicut ouium
Lanigeri greges. schefflin. quia lanas
gerunt.

De pecudib⁹ in specie.

Quis. schaff. Bidens. idem. a dentibus
duobus quos habet ceteri eminentiores.
Fagnus. lam. agnoscit enim balantes in
voce matrem.
Fagnellus. lemlin.
Balans anti. schefflin.
Balas. clamare ouem.
Balatus. ouium clamor.
Hedus. kytzlin. ab edendo. quia delica-
tissimus est esui.
Fries. wyder.
Muto omis. wyder.
Fries. quia olim ad aras in sacrificio ma-
ctabatur.
Veruex. wyder. quia habet vermem in
capite.
Caper. tock. quia ardua loca accedit et
capit.
Capra. gayf.
Hircus. tock. a lasciuia nomen traxit.
Ilex. gamb. siluestris capra ab in mon-
tibus eundo.
Eglos. id est capra. Inde egloceron. ai
steyntock. Inde egloga. 7 est sermo ca-
prineus.
Capricornus. steyntock.
Cerus. hirs. a ceron. i. cornu. Vnde vir-
gilius in bucol. Diuicia cornua cerui.
Cerua. bynd.
Damma. fm aliquos. ein otter. s; reue-
ra p ceruo vel cerua sepe reperitur. et in
italia damma genus ceruorum vnuz et
latum cornu habet. ein. demlin. Vnde y-
gilius in bucol. Cum canibus timidi ve-
nient ad pocula damme. Draucus vero

29
vitur in se. gene. primo libro odarum.
Cum dicit. Et superiecto pauide natant
equore damme.
Dynnulus. röchböcklin. Capriol⁹. idē
oder ein steinböcklin.
Lepus. bas. quia leuipes.
Cuniculus. künigley. n.
Cuniculus. quia in cunnis id est foueis
sunt 7 canuz indagine a spelūecludit
Sus. sa. w. a subigendo agros
Verres. gemest schwin oder ein eber.
quia grandes habet vires
Porcus. sarch. quia spurcus. quia iacet
in cenoz spurcijs.
Porcellus. ferlyn.
Setiger. sa. w. quia gerit setas.
Seta. post.
Scrofa. sa. w. a sono fictū scz sera. sera.
Ciarrus. porcus natus ex apro 7 porca
domestica.
Alper. ein wild schweyn. quasi aser. id ē
a feritate dicitur.
Bos. rynd. Thaurus. stier.
Vacca. kuo. w. quasi toacca.
Vitulus. kalb. Juuent⁹. id. iuuenis bos
Vitula. kelbly.
Iuuenca. iuuenis vacca.
Vrus ein püffel. bos siluestris. Vnde vri
iuxta suciam puincia quam vranā vo-
cant. quia in dīpeo ducunt caput vri
Vlinus. esel. quia sine senos. id est sensu
aut quia tardus sensu.
Vselus. paruus asinus.
Vnager. id est siluestris 7 ferus asinus.
7 dicitur ab onos qd est asinus. 7 ager
vel agrios. quod est ferum vel agreste.
ein waldefel.
Canis. bundt. de hoc supra de venatōe.
Velter. wynd
Molofus. nid. oder laytbund.
Culper. frauen bündlin. quia culpa de
pedore quem non fecit.
Vdoriscus. spürbund. Vdorissequ⁹. id.
Canic⁹.
Catulus. Hündelin.
Catellus.
Sunt tamen generalia aut cattulus v^l
catellus leonis zc. Canicula. bündtin
De equis vide supra.

Bestia et fera differunt. quia omnis bestia est fera et non e converso. Bestie enim sunt que moribus vel vnguibz seuiunt exceptis serpentibus. vt pardi. leones. et sim. les. a vastando dicte quasi vastie vel a vi qua seuiunt. quasi vistic. Fere autem sunt ille que et si non seuiant moribus vel vnguibz. tam siluestres sunt sic dicte quia naturali vtantur libertate et desiderio suo feruntur. et dicitur fera. eo quod fertur quocumque velit vt libera. Quandoque omnis fera dicitur bestia. Quandoque etiam bestia non dicitur nisi si que mansionem hominum vtitur. et tunc dicitur a betz. quod est domus et stas. Inde bestiola. id est parua bestia. Ino bestiarum a. u. id est crudelis. et viuens ad modum bestiarum. Feras io. asinus. grymmlich. Liciscus. licisca. canis vel canicula ex luporum cane procreata. Vnde virgilius in bucol. multum latrante licisca. Sic mulus mula. ein mau. ex asino et equa. vel equo et asina. Leo. a leon. abiecta n. dicimus nos latini hic leo leonis Et vt dicit ysidorus. xij. ethimo. Leo grece interpretatur rex latine. eo quod sit princeps omnium bestiarum Virtus eorum in pectore est. Firmitas in capite. Cum dormiunt vigilant oculi. Cum ambulant cauda sua cooperiunt vestigia sua ne eos venator inueniat. Cuz genuerint catulos. tribus diebus et tribus noctibus catulus dormire fertur. tunc deinde patris rugitu vel fremitu veluti tremefactus cubilis locus suscitare dicitur catulum dormientem. Circa homines enim eorum natura est vt nisi lesi nequeant trahi. Patet enim eorum misericordia exemplis assiduis. Prostratis enim parant. captiuos obuios repatriare permittunt. hominem non nisi in magna fame interimunt. Tigris. tiger thier. Et fluij armenie vel assinum. Vnde virgilius in bucol. Hinc ararim partibus bibet germaia tygrim. Tigres finguntur bachii currum trahere. vt patet in poetria. Panthera. panter thier. a pan quod est

omne. quia omnium animalium dracone excepto amicus est panter. Leopardus. ex leone et parda. vel ex leone et pardo. Unicornis. Einhorn. Monoceron. Kinoceron. Simi. aff. Simea. effin. nam omnia simulat. Elephas. antis. elephio grece est mons latine. quia mole corporis elephantibus dicuntur. Gryptes. greiff. animal pennatum et quod drupes. Vnde virgilius. Iungent iam gryptes equis. tale animal odit naturaliter equum. Lix. lucba. Ex cuius vrina (plinio teste) lapis ligurius nascitur. Ideo inuidia suam tegit vrinam in area etc. Ursus. si fertur dicitur. quod ore suo formet fetus quasi orsus. Nam aiunt eos in formam generare partus. et carnem quoddam quasi quoddam frustum parere. quia mater lambendo in mēbra pponit. sed huius immaturitas partem facit. denique tricesimo die generat unde euenit vt precipitata secunditas in formis pcreet. Item vrsorum captiuum ualidum est. vis maxima in brachijs et lumbis. vnde erecte insistent. Lupus. wolff. a ledendo dicitur. Lupus. wölffin. Dulpes. fuchs. quasi fallax pede. et in celis vario. Dulpecula. fuchsin. Taxus. vachs. et arboris est proprium. Vnde virgilius. Cynceas fugiant examina taxos. Castor. est animal quoddam mirabile quod uiuit in terra et in aqua. cauda eius naturam piscis habet et corpus carneum est. Vnde cauda eius in ieiunio comeditur et corpus non. et habet quatuor pedes anteriores duos quasi anserinos cum quibus natat. posteriores quasi caninos. In quietate parui canis est. dentes habet acutissimos. et pellem preciosam. testiculi eius multum ualent medicis. et dicitur a castro as. quia cum sentit venator est se sequitur. seipsum castrat vt euadere possit. sciens se fugari propter testiculos. Idem et fiber bii. et luct et canis ponticus dicitur.

30

De minutis animalibus

Mus. mus. quia ab humore terre nascitur
Cattus. tñ generale.
Muriceps. Katz.
Murilegus.
Glis gliris. ratz.
Sorex. spitz meißlin. od wasser müßli
Vnde therenius in eunuch. Ego sum
tam miser vt forex.
Matrix. marder.
Aspriolus. eychloren.
Mustela. wifel.
Talpa. scter oder mul werff.
Cycada. heylschreck
Grillus. heumuck.
Formica. ambayß. quia vorat micas
Papilio. syffalter.
Ericus. ygel. Erinac. seiygel

De serpētib⁹

Anguis. schlang. quia angulosus. id ē
curuus eius est incessus
Anguicomus. gebarat schlang.
Anguipes. gefuofte schlang. pedes hz.
Serpens. schlang. quia serpit occultis ac
cessibus.
Aspis. schlang. a spgendo id est immie
tendo hys. id est venenum.
Aspidula. id est parus aspis.
Coluber. quia colit vmbra.
Idrus. wasser schlang.
Basiliscus. basilisch. quasi regulus z ba
sis serpentum.
Dypsa. dürst schlang. quia quem mo
rderit siti consequente intererit. Pre
ster schlag die allweg laufft mit offem
mundt.
Emorrois. pludt sauger schlang.
Iphis. serpens qui sono neqz.

30

Cerastes. gehornet schlang. habet enim
in capite cornua.
Amphisibena. z wey heubtete schlang.
vnum ab ante aliud a retro.
Celindrus. serpens aliquando in aqua
aliquando in terra habitans.
Rinatix. serpens aqua veneno inficit.
Cecula. plinttschleych. Lacerta. idē. qz
quasi latera habet.
Lacerta. egeß. Vipera. idem. qz vi pa
rit. nam masculus femine caput ori im
ponens eam impregnat. Et in voiupta
te oblita caput marito refecat. Ipa v
ro in partu rumpit. aut a deo vetola est
aut fetus ab intra se emordet z sic exeu
do partum puenit.
Stellio. serpens pulcer stellarum simili
tudine. maculis quibusdam conspersus.
Centupeda. a pedum multitudine
Draco. track.
Cocodrillus. lindt warm.
Dracena. trackin.
Buffo. erdkrott.
Teranea. spynn. quia net in aere.
Rana. krott oder frosch.
Rubens. laubfrosch
Calamites. rosfrosch. quia sub canna a
rundinum morantes.
Egredula. erdfrosch. quia in agris z sic
co viuit.
Scorpio. scorpion
Venenum. giffit. non vadit per venas.
Virus. gysit. in declinabile neutrum. qz
vi cor penetrat.

De vermibus.

Vermis. est animal quod plerūqz d car
ne vel ligno vel de quacūqz re terrena si
ne vlllo concubitu gignitur. licet quādo
qz de ouis nascatur vt scorpio.
Vpes. byn. nascit em teste seruiō. s. qrtō
geor. quedam truncata carūda ex qua
apes formant. ab a id est sine z pes. qz p
mo nascat sine pedibz z p^oes accipit pe
des.

Musca. flieg.
 Apiaſter. bynnenküniꝰ. Coſtrum. idēz
 quia ducit apium caſtra.
 Veſpa. weſtz.
 Culex. muck.
 Fucus. hummel. Vnde virgilius in 4to
 geor. Ignauum pecus fucus a piſibus
 arceat. Ibi dicit ſeruus. apes de tobus.
 ſcabrones de equis. de mulis fucos. de
 aſinis veſpas procreari.
 Scabro. hürmiß.
 Drucis. keffer.
 Sangwiſſuga. egel. Frudo. idem.
 Cantareda. gryen kefferlin. Cātaredes.
 idem.
 Limax.
 Concha. ſchneck.
 Teſtudo.
 Eruca. rupp. vermīs olera z artorum fo-
 lia rodit.
 Bomtex. ſyden wurm. nec ex ſe ſerici.
 Tereclo onis. holtz wurm.
 Tereclo inis. wurm melb.
 Tinea. ſchab. veſtimentorum eſt.
 Emigraneus. haubt wurm.
 Lumbricus. darm wurm.
 Lumbricus. regen wurm.
 Aſcarida vel aſcaridis. vermīs cuti. Co-
 ſtus idem.
 Pediculus. lauß.
 Lens vis. nyß.
 Pulex. ſloch.
 Tarmus. ſpeck wurm.
 Ricinus. hunds lauß. adheret enim au-
 ribus canum.
 Dria. ſa wuß.
 Cimex. acis. wenttel.
 Cenomia. hunds muck. vel a cenon. id ē
 cōmune. quia cōmunis muſca eſt. z tam
 maxime mordet.
 Cicendula. ſchynet wurm. quia tempo-
 re noctis lucet.
 Milus. brem oder humel.
 Oſtrum. idem. Et oſtrum ſine oꝝptō-
 go capitur p purpura. Tabani. idem.
 Pro purpura. qz aſtroꝝ ſanguie pigie.
 Cynomia. hunds muck. a cynos. i. canis
 Cinifeſ. fiſ. ſchnecken.
 Locuſta. heußbrech.

Bibio. weynmuck.
 Gurgulio. wibbel in de korn. Gurgu-
 lio etiaꝝ primo geor. virgilij. vermīs te-
 ſte ſeruo veluti rana. cuius maior pars
 guttur eius eſt.
 Surio. ſüry.
 Cirillus. handtſüry.

De piſcibus.

Piſcis. viſch.
 Spina. dom oder gratt.
 Lactes. viſch milch.
 Poligranum. rogen.
 Squama. ſchüpp.
 Brancia. fiſch federlin.
 Cancer. krebs.
 Balena. walſiſch.
 Ceta vel cete. mörfiſch.
 Congrus. quidam piſcis ſiſis anguille.
 ſed grādis. z morat in cauernis petranū
 ſub aqua. welhyn.
 Carepus. gropp.
 Barbalus. barb. Taracus. idem.
 Carpo. carpf.
 Fundula. grundel.
 Elox. lachs.
 Sturgio. ſtür oder ſtüby.
 Salmo. ſalm.
 Lucius. böcht.
 Gracius. creſling.
 Hauſo. hauſen. Ipcus. idem.
 Strumulus. ſtockfiſch.
 Ruburnus. hücking.
 Mlota. allandt.
 Silurus. hürling.
 Tymallus. eſch. Carcaus. lachs.
 Parca. egling. oder berſiſch.
 Pelmus. ſchlyen.
 Tinca. carpf.
 Noxona. föitel.
 Anguilla. all.
 Illece. piſciculus ad liquore ſaſamētoꝝ
 ydone. z dicitur qz uiuat ex ſola aqua nihil
 aliud comedens. ein lering.

Truta, ferbynn.
 Forena, furen. **Tenta** schlyen.
 Prasmus, prachsam.
 Rubiculus, rottling.
 Melanurus, piscis sic dictus.

De auibus.

Auis.
Ales, itis. **Vogel.**
Dolucris.
 Sed differunt, nam auis dicitur, quia per
 aua hoc est desertas siluaru vias currit
 Ales vero ab alte volando. Dolucris
 vero a volatu.
Pullus, yeglich iung vogel. Itz in euā
 gelio dicitur. Sedens sup pulluz asine.
Ala, fettych, quia alta petūt aues p alas
Penna, feder, a pendendo id est volan/
 do dicta. Nam cum aues volant, quasi
 pendere videntur.
Pluma, pflaum, quasi pilumal, quia sic
 pili in animalibus ita plume in auibus
Aquila, adler, ab acie visus.
Vultur, geyer, a tardo volatu.
Fenix, eyniger vogel, in arabia.
Strutho, straus.
Pauo, pflaw. **Paua,** pfe w yn
Grus, krenich, quia ordine gruunt id ē
 incedunt.
Ibis.
Ciconia, **Storch.**
Rostrifona.
Pellicanus, pellican. Auis egipti babi/
 tans iuxta nili fluminis solitudines.
Gradipes, drapp.
Griphes, est animal q̄dupes ⁊ pennatū
 Sunt em̄ griphes alites fere, ⁊ sunt i oi/
 bus leonibz siles pter alas ⁊ facies, q̄bz
 aqlis pueniunt, ⁊ multū equos infestāt,
 ⁊ eis inimicant adeo vt equitez armatū
 cum equo in sublime rapiūt, ein greyff.
Ardea, raygel.
Falco, falck
Accapiter, habich, **Capus,** idem, q̄ vtz

q̄ nomen habet a captendo alias aues
Nisus, sperber.
Nisula, sprintz.
Allictus, wannenbech oder kretz
Perodius, falck, oder bla w fūßlin. q̄a
 animalū sue speciei est heres, id est dñs
 raptorum.
Niluus, wyte oder dr.
Girouagus, a giro id est circulo ⁊ vagā
 do dictus.
Olol, sch wamm, quia totus albus, naz
 olon id est totum. Cign⁹, idem, a cādoze
Laoficus, wannenwech.
Hespertilio, fieder mauß.
Noctua, eyl, quia nocte videt ⁊ tuitur.
Ullula, idem.
Buto, hü w.
Nocticorax, nachtrapp.
Strix, auis noctua a sono dicta.
Cucius, kützlin.
Philomena, nachtgall. **Luscinia,** idem.
Trundo, sch walten.
Passer, spatz.
Monedula, taub.
Comix, kre w.
Corvus, rapp.
Columbus, tauber kutter.
Columba, tūbin.
Palumbus, holtztaub. **Palutes,** idem.
Phasianus, fasan dt. **Falco,** idem.
Disfrangus, beynbüchel.
Turdela, trostel
Merula, amsel.
Frigellus, fynck.
Carduelis, tistel vogel. **Carduell⁹,** idem.
Accalantis, idis, distel vogel. **Dñ xgi/
 lius,** Resonant accalantida vumi.
Sincedula, zeyßlin.
Alanda, lerb.
Canapell⁹, schößlin. **Regulus,** küniglin.
Caudatremula, Rapiuaga, bachsteltz.
Dicedula, ried schneppf
Opupa, widkopff. **Graculus,** eter.
Guculus, guckgoucb, a sono.
Sepiuaga, zannschlūpfflin.
Picus, specht, rot von farb.
Merops, grünspecht.
Turtur, türteltaub.
Parix, mayß, a pariendo.

Perdix. repphuon. Cotomix. idem
 Galandra. galander.
 Psittacus. psitockus.
 Turdus. kromat vogel.
 Mergus. scharb
 Mergulus. tuchentlin.
 Sturnus. star. Pica. agerff
 Amorell. emeritz. Quiscalus. wachtel
 Ortogometra. p cotornice quidam ac-
 cipunt. est em ductrix gregis sui. ab or-
 thos. id est rectu. 7 metros id est mesura
 Et forte vulgo dicitur. orban.
 Ornix. orkenn. Fulca. horiganns.
 Anas. wasser entt.
 Anatinus. ein iung wild enttlin.
 Aneta. haufentt.
 Anetarius. entrich.
 Anca. gans. Anser. ganser
 Gallus. han. Gallina. kenn.
 Gallinacius. kopbau
 Capo. kapon. Onum. ay.
 Vitellum. toter.
 Albumen. ayer klar.
 Conchula. ayer schal. Crista. kamm.

De volucru vocali proprietate

Turdus. trutilat. Sturnus. pilitat
 Perdix. cacabat. Anser. graciat.
 Turtur. gemit. Columba. idem.
 Palubes. plausitat. Anas. tetrinit.
 Crux. gruit. Cignus. drensat
 Accipiter. pipit. Miluus. lipit.
 Gallus. cucurrit. Gallina. gracillat
 Pavo. pupillat. Hirundo. trinsat.
 Aquila. dangit. Vultur. pulpat.
 Corvus. groctat. Graculus. frigulat
 Ciconia. glotorat. Passer pipit
 Psittacus. dtere dicit domino suo
 Cuculus. cuculat. Cicada. fritinnit
 Ipes. lombilat. Buto. bubilat.
 Strix. Despertilio. stridunt.
 Noctua. cucubat. Vllula. vllulat

Ducio. bubit
 Regulus. zinzillulat. Merops. idem.
 Trundo. zinzillulat. vel stricinnit.

De quadrupedum vocali proprietate

Homo ridet 7 loquitur.
 Leo. rugit. Bos. bo at.
 Vacca. mugit. Equus. bynnit.
 Tigris. rancat. Panther. caurit.
 Pardus. felit. Linc. orcat.
 Ursus. vncat. Lupus. vllulat.
 Iper. fiendet. Elephas. bamit
 Cervus. gloctat. Onager. idem.
 Felinus. rudit. Verres. quiritat.
 Fries. blacterat. Ovis. balat.
 Sus. grunit. Hircus. mutit.
 Canis latrat 7 ringit. dicendo. r. s. m.
 Vulpes. ganit. Catul. glaucat
 Lepus. vagit. Mus. mitrat.
 Mustella. vintit. Grillus. grillat.
 Sorex. desticat. Anguis. libilat.
 Rana. coaxat. Cattus. catillat.
 Vinum. biblit. dum eo infuso attbomi
 qdam in eo sursum apparent quasi buli-
 endo ascendere. als die kleyn steublyn
 in der sunnen.
 Cereuisa. blicit. vitro infusa aut cipro

De arboribus in generali

Arto. tom. quia arvis id est terre ista
 est.
 Arbusta. new. tom. quasi arbori hasta
 Arbustum. neutri generis. locus in quo

crescant arbores. Unde virgilius in bu
 col. Resonant arbuta cicadis.
 Rubetum. locus in quo rubi crescunt. ein
 pilschlin oder weldlin.
 Arbor. dicitur de sterili et fructifera. Ar
 bos autem solum de fructifera
 Frutex. ein nyder tom. quia fronde ter
 ram tegit.
 Silva. wald. aut a silencio. aut ab xilon
 id est a ligno dicta.
 Nemus. ein grosser wald. a numinibus.
 que pagani ibi constituerunt.
 Lucus. ein finster bober wald. p contra
 rium. quia detrahit soli lucem. Et quia
 ibi cerei lucebant. ppter nemorum densi
 tatem.
 Saltus. ei hoch wachsender wald. aut
 noui frondes. q saluunt in altu. geschob
 Tenuaria. secreta loca et a via imota. aut
 tm quibz adibilia. vogel od holtzweg.
 Recidium. wider wachb. quia repul
 lulat a trunco de secte arboris.
 Infitio. ymptung. Incisio. idem. Et di
 cuntur tempus et actus plantandi. Infi
 cio. est cuius sillis trunco surculus secun
 de arboris sterili inseritur. Incisio. quia
 truncus finditur et inciditur.
 Planta. ein z wyg oder geschob
 Plantare. z weyten.
 Plantarium. gewechs mit eygne erde.
 trich. Plantaria dicuntur que ex semi
 bus nata cum radicibus et terra propria
 transferuntur. teste seruio.
 Cespes. wab. quasi circa pedes crescentes
 Frons. vis. ast. quia fert ygulta vl um
 bras. blatt.
 Ramus. z weyg. quia de robore. id est ar
 boris trunco crescit.
 Oculus. ein newer knopff. vorschob.
 Radix. wurtz. quia quasi radix terra est
 infixa.
 Truncus. arboris statura. quia a radice
 truditur. et extrudit frondes et folia
 Cortex. rynd. quia circuit exterius
 Liber. bast. quia ablata cortice. liber est
 arbor.
 Suber. bast. id est sub libro est. et etiam in
 terius arbori adheret.
 Surculus. abschnyt. quasi serculus. q

terra pscanditur.
 Virgultum. z wey. ruttlin. Dimen. id est
 ambo a viriditate.
 Flagella. supra de vineatore. told.
 Apex. idem.
 Folium. blatt. Coma. idem. Unde ora
 cius qrtio odari. Redeunt iam gramia
 campis arboribusqz come.
 Flos. bluom. quia cito fluit et cadit
 Germen. bluost. aut surculum pregnan
 tem. a gerendo dicitur
 Fructus. frucht. a frumine.
 Bastula. schytt. quasi abstula que est ar
 boris ablata.
 Fomes. vür schytt oder ein vürter ab
 schlag des toums. oder zundel. Unde
 virgilius primo eneid. Rapuit in fomi
 te flammam
 Quisquilie arum. terrarum sunt purga
 mina vel stipule cum surculis et aridis fo
 liis iuncte et collecte.
 Caries. putredo ligni.
 Cyma. est virgarum summitas. tolden
 Stipes. stam. spitz.
 Directum. grün gewechst. aut locus in
 quo viridia crescunt.
 Medulla. marck.
 Succus. safft.

De arboribus in speciali

Palma. palm. pacis alma.
 Olea. öltom. Oleagina. idem.
 Oliuum. ölberlin Oleum. öl.
 Oliua. aliquando pro olea capitur.
 Oleaster. wilder öltom.
 Trapetium. ölstampff. mola oliuaria d.
 Balsamus. balsam tom.
 Opobalsamum. ein balsam safft.
 Silobalsamum. balsamboltz. Filobalsa
 mum. idem.
 Carpobalsamum. est fructus balsami.
 Thus. weyroch tom.

Tus. weyrach. a tondeo. quia resina
stillet in glebas terre a quibus extondi-
tur. Et debet scribi sine aspiratōne.
Mirra. mir. quia amara. Tus 7 mirra
in arabia. Piperis vero arbor in india.
Floe in india 7 arabia.
Cynamomus arbor. zymey. in ethiopia
7 arabia nascitur. Et dicitur ideo cyna-
momum quia cortex eius in modū can-
ne est rotundus.
Zimonium. frutex albo 7 odorifero flo-
re in syria 7 armenia nascitur.
Zebantus. Cassia. non nostre plage sūt
ideo transeunt.
Laurus. lauertertom. Apollini et Vi-
ctorie sacatur.
Lauribacca. lauerton. Inde baccalari^o
id est bacca. lauriatus antiquo atthenien-
sium more.
Malus. fe. ge. öpfel tom. Pom^o. idem
Malum. epffel. omne dicitur quod est
rotundum. Pomum. idem.
Pomum. seruius teste. dicitur omne nō
corticis duri. Nux vero omne habens
corticem durum. vt virgilius in bucol.
Castaneasq; nuces.
Maluaratie. bomerantz.
Malogranatum. granat epffel.
Malūpunicum. pomum ex loco nomē
traxit Nam poeni p vpytongon. id est
africani. Unde in canticis. Et gemias
sent malapunica.
Sorbus. ein wilder epffel bom. Arbu-
tus. idem. seruius scōo geor. est testis
Sorbum. holtzepffel. Arbutum. idem.
Pirus. birbom.
Pirum. bir. quia aut in eius summitate
acuitur vt pir. id est ignis. aut quia pi-
ramo similis.
Piramus vel piramis idis. kegel.
Nux. nuf. arborem 7 fructū signat. nux
quia eius ymbra aut stillicidium proxi-
mis noceat arboribus.
Nudeus. keren. quia coreo vno tegit.
Auellana. baselnuf. ab opido auellas.
quia ibi inuenta.
Corilus. basel stand.
Corilum. basel nuf.
Columum. aut aliquid ex corilo aut lo-

Veneris
Mun Ind

eis in quo crescunt conli.
Hedera. eptew. ab errādo quia sic cre-
scit 7 errat.
Corimbus. eptew berly.
Populus. alber. prima longa. duabus
alijs breuibus. Et heruli sacatur.
Cerusus. kyrb bom.
Cerusum. kyrb. nam dicensum esset ce-
rasus 7 cerasum ab opido ponti ceraso.
illic inuento. teste seruius.
Cynus. krieb bom. Lentiscus. idem
Punus. pfluom bom.
Punum. pfluom.
Persicus. pferlich bom.
Persicum. pferlich.
Esculus. nespel bom. Mespilus idem.
Sergius vna cum seruius dicit. Esculū
iuglandem. id est iouis glandem. Escu-
lum talem esse in siluis. qualis mespilus
est in ortis.
Cidonius. kütentom. Coctan^o. idem.
Coctanum. kütten.
Amarillus. embly bom.
Amarillum. embly.
Acer. mas halter. 7 tunc habet aceris in
genituo.
Aceru^o a. ii. vl' acca^o cia. aliqd ex cere
Acaissus. schlech dom
Acaissum. schlech.
Spina. tom.
Spinetum. tomet
Cornus. bagdom.
Cornum. hagwurtz.
Dumus. freydel stand.
Moradumi. freydel ber.
Morarubi. bromber.
Moracelsi. erdtber.
Cypressus. cypres tom.
Cedrus. arbor quā greci vocant cedrō.
quod est arbor ardentis humoris. 7 im-
putribilis. ceder bom.
Abies. tann. quia pre ceteris arborib^o
alte cat.
Abiegnus a. ii. aliquid ex abiete factus
Pinus nus. nui. vel pinus ni. quedaz ar-
bor. 7 dicitur a pin. quod est altum. vel
dicitur a pinnum quod est acutum. q̄s
sub acumine folioz. ein sūrbom.
Pinum est fructus eius.

Pinnetū. locus vbi crescunt pinni.
 Succinum. sibirin bartz. Pix. idē. nain
 picea id est pinus
 Taxus. eyben tom.
 Taxeus arcus. ein eybener togen
 Platanus. aborn. a foliorum latitudine
 Fraxinus. asch
 Fraxineus a. ū. aliquid factū ex fraxino
 Buxus. buchstom.
 Buxum. buchsholtz.
 Buxeus a. ū. aliquid factum ex buxo
 Juniperus. wechollter toum.
 Juniperum. wechollter ber.
 Fagus. buoch.
 Fagum. büchel
 Fagineus a. ū. aliquid factum ex fago
 Ornus. bagenbuoch.
 Quercus. aych. Ilex. idem. Item pri-
 ma etate que saturneaz aurea dicebat.
 teste ouid. primo methamo: pto. Do-
 mines fago glande zc. vescebantur. Et
 viciē fagus a fagin quod est comedere
 Quercus. a querendo. Ilex ab eligen-
 do. Glans. quia gulam implēs. aychel
 Galla. aych öpfel.
 Iligneus a. ū. aliquid factum ex ilice. si-
 cut quercineus a. ū. aliquid ex quercu.
 Sambucus. holder.
 Sābucine a. ū. aliq̄d factū ex sambuco
 Filnus. erly. quia alitur amne.
 Filnus. quia in locis vliginosis crescit
 melius. ein selber.
 Salix. wyd. q̄. celeriter q̄si saliat crescit
 Populus. vt supra. etiam est genus sa-
 licis cuius folia vna parte viridia. alte-
 ra quasi alba z hirta. hoc factuz fingunt
 poete in introitu herculis auz theseo p ro
 raptu proserpine ad inferos. Nam ea
 folia in suo seruo igne tartareo sufflam-
 mata ex parte exteriori zc.
 Robur. dicitur omne lignum firmum
 Vimen. mollis virga z viridis. z viciē
 a viro es. v̄ sic dicit eo q̄ habeat vim
 multam. Natura enim eius talis est. vt
 etiam si arefactum abluatur virescat
 Mirica. bayd. humilis arbor z quasi ra-
 dix tota sit.
 Tylia. lynd. quia antiqui ex ea facta
 sunt tela.

Strundo. ro. cito arefcit. Canna. idem
 Scirpus. genus iunci est z est plan⁹ si-
 ne nodo. ein byntz.
 Vlua. gries. z crescit in profundo palu-
 dis. Alga que z eadez species est. crescit
 in profundo maris.
 Discus. a. mistel. Et capit pro bitumie
 Nam ex visco p auim captura confi-
 atur. Dicit enim plinius. q̄ ex stercore
 tordele innascitur arboribus.
 Sauina. sefel tom.
 Amigdalus. est nomen arboris. mādel
 tom sed amigdala est fruct⁹ isti arbor.
 Castanea. ketstex. Et fructum cum arbo-
 re signat. Vnde Arto: est in siluis q̄ scri-
 bitur octo figuris. Fine tribus tempus
 vix vnam inter mille videbis
 Ficus. a. femi. ge. sede declina. pro arto-
 re. Vnde Luce. xiiij. Arto:rem fici habe-
 bat quidam. z dicitur a secundus. eo q̄
 sit secundior z feracior omnibus alijs ar-
 boribus. quia bis v̄ ter generat fructū
 in anno. z vno maturescante alter oriē.
 Vnc z carica viciē fructus eius v̄ mas-
 sa fructū ei⁹ a copia. Vnd hec ficus us.
 iii. p fructū illi⁹ arboris.
 Caprificus. siluestris ficus. z mortuonū
 quia sterilis arbor.
 Vibex. ein birch.
 Viburnum. locus vibicum.
 Viburnus a. ū. aliquid factū ex vibice
 Cariostus. negelintom.
 Cariophilum. negelin
 Muscatus. muscat tom.
 Macis. muscat bluost
 Piper. pfeffer. Et piperis arbor in india
 nascatur in latere mōtis caucasi. folia ha-
 bet ad iunypri similitudinem. cuius sil-
 uam serpentes custodiunt. sed cum ma-
 turum fuerit incenduntur illa loca vt fu-
 giant serpentes. vt possit colligi.
 Leucopiper. langerpfeffer. Macropi-
 per idem.
 Imaturum piper. lang pfeffer.
 Rugosum piper. ein kleyner pfeffer
 Sinziber. ymber.
 Crocus. saffran staud.
 Crocum. saffran.
 Morus. mulbertom. Moribacc⁹. idem

Sicomorus. siluestre genus mori. dicit
tamē q̄ sit grecus termin⁹. Et arbor sico
mori folijs moro in alijs ficui similis
Lupulus. hopff.
Humulus. hopff. Ego credo fictus esse
Nam in coctus humuli fructus cereui
sic inebuat. Inde ebriorum vox hum
bum. vt visum est in saxonia.
Tremulus. asp. a tremendo

De herbis

Artemesia. buckel.
Abrotanum. stal wurtz.
Absinthium. wermuott.
Ortica. nessel. quia vrit. Alcalissa. idem.
quia calida.
Allium. knoblach.
Porum. löch.
Plantago. brayt wegrich.
Ruta. rauth.
Porrage. buretz.
Aspium. best. apum fructus.
Nepita. weyß wurtz.
Pulegium. toley.
Feniculum. fenichel. Tinctum. tyl.
Cillus. kölb.
Origanum. rotten kosten oder wolge
muott
Satureia. saturey
Salvia. saluay
Menta. myntz.
Lanendula. lauender.
Matrona. mayeran.
Valeriana. balderian.
Trifolium. klee. Hibiscus. idem.
Ligustrum. weyß glocken bluom.
Isopus. seply.
Licuta. wiettrich. venenata herba est.
Cepa. 3 wybel. q̄si cephas. i. capiti silis.
Synapis. seniff samen.
Pastinaca. morel.
Cuminum. kümich.
Serpillum. feld kümich.
Coriander. calander.

Viola. figelyn.
Rosa. roß.
Lilium. galgen.
Centaurea. erdtgal. herba a cyrone cen-
tauro inuenta. inuento:is nomen sortie
Tristologia. hol wurtz.
Betonica. betanne.
Ligustica. lüßstickel.
Eruca. weyß seniff.
Buglossa. ochbenzung.
Dulgago. basel wurtz.
Angelica. engel wurtz.
Benedicta. benedict.
Cannabina. serb krautt.
Anisum. enis. Anisum piter dicimus.
Antriplex. malt.
Turricula muris. meiß örln.
Basilicum. basylly.
Barba iouis. hauf wurtz.
Altea. est malua siluatica. ibisch.
Balauftia. bluost von margron öpffel
Camamilla. kamill.
Cycer. kycker krautt.
Cynoglossa. bundeszung.
Celidonia. schel krautt.
Cytrullus. erdt öpffel.
Cydamen. sch wum krautt.
Castoreum. biber gayl.
Cycorea. sunnen würtel.
Camphora. campher.
Dyptamus. pfeffer kraut.
Dactilus. datylkeren.
Dragontea. trauchen wurtz.
Elleborus. nyeb wurtz.
Liquiricium. süß holtz.
Ebulus. attich.
Eupatorium. wild salbay.
Flamula. brentt krautt.
Fumus terre. erdtrauch. oder tauben
kropff.
Sergites
Miliun. byrs.
Panicum.
Gladiol⁹. schlatten kraut od sch wertli
Genciana. entzian.
Zedua. zytrwar.
Galanga. gelangt oder galgan.
Genesta. gynster. wild rebe.
Permodactilus. zytrloß.

Inquianus. pilsen krautt
 Iperiton. sant iohanns krautt
 Iringus. fych distel.
 Krabe. achstein. vt patet ab herbarijs.
 Cadopacia. eber wurtz.
 Carui. kummich
 Camepitheos. vergiß nit mein. Came-
 dreos. idem.
 Lactuca. lattich.
 Nilium solis. mer gries.
 Mandragora. alran.
 Malua. bappel.
 Mellilotum. pingfang.
 Nardus. narden krautt. spinosa arbor
 7 odorifera que crescit in india et syna.
 Nennsar. see wurtz. 7 flos.
 Napellus. napel krautt
 Petroselinum. peterling.
 Peonia. peon krautt. ab inuatore
 Raphanus. rettych. Et est duplex. scz
 maior 7 minor. Maior. mer rettich. od
 krön. Raphanus minor. nitē rettich.
 Ralium. reyß.
 Solatrum. nacht schatt.
 Staphisagria. bergkycker.
 Saxifraga. bybernel
 Vicia. wyntter. grün.
 Verbena. eyfen krautt. veneri sacatur.
 Vnde virgilius in bucol. Vignes ado
 le verbenas
 Virga pastoris. rott tiffel.
 Vitis alba. wilder zytt war.
 Colubrina. natter wurtz.
 Agaticon. gold wurtz.
 Spongia. sch wamm.
 Solsequium. sunnen wübel.
 Cliche mutatur in solsequium. teste oui-
 dio in metamorpho. Sicut anet⁹ et pa-
 pauer in suoru noim flores
 Leucopiper. langer pfeffer.
 Fleccedula. ampffer.
 Satirion. stendel wurtz. a satirij nomen
 traxit.
 Sandix. wayd. pingitur ex sandice. bla-
 neus color cui⁹ circa erfordia est copia.
 Dicit em virgilius in bucol. sponte sua
 sandix pascentes vesciat agnos.
 Flauiola. wayd bluom.
 Fiffodillus. gold wurtz.

Pulicaria. flobenkrautt
 Rax vel asarum. basel wurtz
 Recliffa. mellis.
 Calamenta. koren pintz
 Sizania. ratten.
 Cucumer. kurbis
 Mustus. müß. Vnde virgilius in bu-
 col. Mustosi fontes.
 Magitana. maseran.
 Laureola. zytland.
 Lappa. kleth.
 Enula. allandt.
 Carex. nietsch wertter.
 Carectum. locus in quo crescunt carices
 Fungus. pifferring.
 Boletus. bültz. species fungi.
 Eufrasia. augen trost.
 Fragum. erdtper.
 Fragus. erdtber krautt.
 Ursina. ber wurtz.
 Spinachia. spinetz.
 Viridarium. wurtz gart.
 Muscus. pyßm.
 Elmoglossa. schaff zung
 Cynoglossa. bundes zung.

De oleribus.

Caulis. koll.
 Plus eris. kabes.
 Maguderis truncus oleris.
 Beta. mangolt. Bleta. idem.
 Rappa. rieß.
 Napus. steg rieß
 Napocaulis. species mixta. qz folia cau-
 lis 7 radicem napi vel rape habet Etiaz
 napocaulis possit dici. vlgo kumpost
 Nasturcium. garten kreb.
 Strucon onis. brunnen kreb.
 Tyrilus. gryenner stengel.
 Ortus ti. gart. Quia in eo semper aliqd
 oritur ze.

De lapidibus et gemmis.

Lapis dicitur. quia ledit pedem. Sed hoc inconuenienter. cum et ferrum et lignum et multa similia pedem ledere possunt. Forte lapis. quia late pedibus in stratis sibi teritur. Volunt aliqui lapides dici. eo quod lenes sunt sicuti alabastrum vel alabastrum Scopulus. quia alta uti scapula super eminent.

Saxum. quia durum. Inde saxo saxonis gens durissima ad fidem.

Petra vero a firmitudine. vel quia pedibus teratur.

Rupes vero quia non facile rumpitur. vel quia habet eis raptura.

Gemma vero a translucentia. vel gemmi instar apparet.

Smaragdus est smaragdus. lapis viridis coloris translucentis oculis et memorie aducit. in coitu gestatus rumpitur. ergo castitatem suadet.

Adamas. adamant. cristallo ut dicitur uax obscuro. et ferruginei coloris durissimus et ad sculptandum aptus. hircineo cruore resoluit. niue quellana non maior.

Magnes. magnet. dicit albertus quod sit coloris ferruginei apud trogoditas. et in mari indico nascitur. ferrum attrahit. mirabiles eius virtutes leguntur in lapidario albertus. eadem et in tricesimo sexto naturalis historie plinij capite. xv. qui vellet illic legat.

Margarita vel perla. perlin. nascuntur enim in ostreis marinis aut conchulis et albi. ones meliores.

Iacintus. iacint. albertus duo ponit eius genera et eorum tria. Saphirinus est inulturn flavus. Aquaticus vero est remisse flavus etc.

Celidomus. lapis natus in ventre irundinis. et quidam rufus. quidam vero niger est Hellectonius lapis est qui nascitur in ventre galliacei. et dicitur etiam alio nomine galliaceus.

Carbunculus. carfunkel. quia ut cartis res

dios iacet igneos.

Cornelius. comeol. subrubidus est veluti caro cruda lota. multe enim sunt eius et species et colores.

Rubeus. rubin. a colore.

Granatus. granatly. a constantate granati

Jaspis. est iasp. eius species eorum dicitur esse. xvij. ut patet legentibus.

Ligurinus. lapis est qui nascitur ex stilia. dio ab inguine lincis.

Saphirus. saphir. celo puro similis est Calcedonium. katzedon.

Berillus. beryl.

Cristallus. sicut albertum tenuis puritatem est.

Alabastrides. alabastr.

Corallus. koral. nascitur in equore ut virgultus viride. sed extractus ab acre statim indurecit et punicens sit.

Topasius. topas. nascitur in topasia insula et nocte queritur. nam in rupibus eiusdem insule velut aurum nocte lucet.

Ametistus. ametist. coloris subrubidi

Cristallus. cristall. politus lucet ut aqua.

Draconites. lapis qui extrahit capiti draconis. venena fugat.

Turboys. turckys. flauus coloris et tenuis

Marmur. mermel.

Silex. kisel.

Tofus. ouchsteyn.

Pumex. bymmech.

Later. ziegel.

Strenarius. sandsteyn.

Qui vellet lapidum et gemmarum scire naturam. colorem. quantitatem. et locum natiuitatis. posse et virtutem. legat Helicennam in libro proprio. et in numerabilibus. et in secundo libro canonis. legat eandem et albertum et plinium vltimis duobus libris naturalis historie puta libro xxxvi. et xxxvij. hec pauca in manifestioribus pueris sufficient.

Ethimologie no minuz quorū dā z est liber decī isidori i ethimo logijs ordine al phabeti.

De A

Abba grece, pater latine.
Abraam, pater multarum gentium.
Actor, merer, ab augendo.
Autor leter, ab autentin, quod credere
 significat, nam auctori creditur.
Autoritas, bevertte red. Est enīz auto
 ritas fm tullii, sentētia imitatōe digna
Actor, wūrcker, ab agendo.
Alumnus, der einen ermeret oder der er
 nert wirt, ab alo.
Amicus, freūdt, quasi animi custos, vl
 ab amicio is, ire, id est coniungere vl vi
 cire, vel ab hano caritatis.
Amator, liebhaber, Et turpitudinis p
 prie, licet sit tomeson id est in tonum et
 malum sonans.
Amabilis, wurdig zuo lieben.
Amasius, puoll, ad amorem pronus
Astutus, lystig, ab astu, nam fm pristi
 num in quindecio, astu solus ablatiuus
 est, licet astus a plibus p omia declinat
 preter gentiuū dīm z ablatm plurales
 in quibus non repitur.
Argutus, redsam, nam cito argumētuz
 inuenit, Item teste seruiō, argutus ior,
 isimus, aut canorus dicit. Vnde virgi
 lius in nono, **A**rguto parrit pectine te
 las, aut p breui capitur. Vnde terco ge
 o, **A**rgutum caput breuis aliuis obesa
 qz terga

Alacer, schnell, quasi aliger.
Armiger, wappner, quia gerit arma.
Alacris, frölich, alacriter se gestiens
Agilis, tettlich, ab agendo.
Emulus, nachvolger, ab imitor.
Emulus, feynd, ab inimicor.
Equus, ior, isimus, gerecht
Equitas, gerechtigkeit, ab equo as.
Equus, in geleydtem alter, ab eq̄li eno.
Erogans, hochfertig, ab eo q̄ multum
 rogetur.
Animosus, mütig, animo plenus
Animatus, leblich, animo auctus
Elatus, übermüdig, vltra quem decet se
 eleuat.
Ambiciosus, ergytzig, ambit propter
 honores.
Auidus, geytig, ab auo es, id ē cupio.
Auarus, dicitur qui iordinate cupit res
 temporales, z dicitur auarus, q̄si auens
 id est cupiens aurū, vel quasi varas ha
 bens manus id est curuas, Et auarus, p
 prie dicitur qui non satiatur, sed cupi
 dus qui aliena desiderat. Inde auaricia
 id est cupiditas, z dicitur ab auo es, i.
 cupio, quia auari semp sunt cupidi.
Adulter, eebrecher, ab alteri^o thoro qm
 polluit.
Aniceps, zwifelheftig, an hoc vel id ca
 piat nescit.
Atrox, grymm, a tetri moribus.
Abstenuus, wynkündiger, quasi a vio
 abstiniens.
Ablactatus, ent wöneter, quasi a lacte
 ablatus.
Aeger corpore z animo, **A**egrotus ve
 ro corpore dicitur. Et sunt dyp̄tōgāda
Aerumnosus, arm, eo q̄ nil sit in rumie.
 Est enim potus z abi miseria.
Auspex, weyßsager, ex auū inspectōne.
Astrosus, einh yrnig, malo astronatus.
Lunaticus, menyg.
Enoimis, vnordenlich, extra normam
 dyp̄tongan debet.
Abactor, **Z**umentoz
Abigies, dicitur eo q̄
Abigeus, iumēta alioz
 sum agat.
Alsecula, nachfolger, luci causa.

e

Assiduus. emsig. ab assidendo.
Apparitor. viciens. quia apparet et p̄sto
 est obsequio.
Atentus. auffmercker. quia audiēs ali-
 quid teneat.
Attentus. erschrocken. quia furore ali-
 quo instinctus. aut a tonitruū strepitu.
Abactus. qui est actu remotus.
Actortius. todt libt frucht. eo q̄ non
 oritur. ein todt kindt in dē bauch.
Alius. einer von vilen.
Alter. einer von zweyen.
Aequimanus. einer mit beyden henden
 gleych büchlich.
Amens narret. quia a mente. 7 compa-
 bile est. amensior. assimus.
Atleter. ein starcker streyter. quia ad le-
 tum id est mortem pugnat.

De B.

Beatus. selig. bene suctus.
Benignus. gütig. a boni instinctu.
Beneficus. a bene faciendo.
Benirolus. q̄ bene vult. guot willig.
Benirolentia. guot willigkeyt.
Blandus. sensfmütig. ad se inuitans.
Brutus. vnueruüftig. q̄a sensu q̄ caret
 obrutus. Et hic brutus a. ū.
Balbus. statzger. a balando magis ba-
 lat q̄ loquitur.
Blelus. lysper. quia verba ledit. i. frāgit.
Bucogarrulus. sch watzter. quia bucca
 7 garrulositate ceteros exuperat.
Bilosus. zornig. traurig vnd wunder-
 lich. quia humore nigro qui bilis viciē
 habundat.
Baburrus. stultus. ineptus.
Biotbanatos. das 3 wirist todt. Cha-
 natos enim grece. id est mors latine. In-
 de athanatos. id est immortalis

De C.

Clarus. erleuchtet. a celo quod splēdet.
Celsus. hoch. a celo 7 altis
Castus. reyn vnd keusch. a castratione
 vicius.
Celebs. himelisch. Nam iter sibi facit in
 celum.
Celeter. qui est expertus cōmibij
Celicola. quia celi incola.
Celipeta. quia celum petit.
Concor. eintrechtig. quia sibi alterius
 cor iungit.
Confere. gefellig. quia sibi in sorte aliū
 coniungit.
Concionator. reder. quia in contōne id
 est multitudine loquitur.
Concolato. tröster. q̄a solitudinē leuat.
Solacium. trost
Constans. stett. a stando.
Confidens. trew. fiducia plenus.
Callidus. lüftig. nouit callere.
Cupidus. gyrlisch. a capiendo.
Clamorus. vil redd vnd geschrays. a ca-
 lamo quo sonat.
Calumniator. falsus accusator.
Calumnia. iniuria quasi cadūia.
Calculator. rechner. a calculis id est par-
 uis lapillis quibus olim calculabatur
Compilator. zemen setzer. sicut in pila
 pigmentaria multa diuersa cōponit
Contumax. verachter. quia contemnit
 ideo est contumax.
Contumacia. fresel erzaygung.
Contumeliosus. lestrer. q̄ x̄bis timet.
Contumelia. i. obprobrium.
Cententōsus. id est rixosus. wortlicher.
Contentō. id est rixa.
Contemptibilis. verschmelich.
Crudelis. grym. quasi crudus.
Carnifex. metzger. quasi carnem affici-
 ens. 7 p̄ seductore a therēco p̄ sepe capie.
Crucarius. quia est dignus cruce id est
 patibulo.
Cruces in plurali id est meretrices quia
 nos cruciat. Vnde therena⁹ in euncho
 Et illis crucibus que nos nostrāq̄ ado-
 lescentiam habent respectam 7 que nos
 cruciant omnibus modis zc.
Collega. gefell. socius vnius studij. et ē
 generis cōmunis.

Coetaneus. gelich alt. a con quod est si-
mul 7 etate.
Complex. ein böser gesel. quia alteri in
aliquo crimine applicatus
Celer. schnell. a celeritate.
Confinalis. gefreündet.
Curator. kinds vogt. cuius curam gerit
Colomis. vel quia a columna. vel qz fir-
mus. gesundt.
Comptus. geziert. a como.
Calamistratus. kraus. Crispatus. idem
Calamistrum. krus eyfen.
Copulentus. groß leybig.
Crassus. sayst. sagina corporis auctus.
Comessor. mit esser.
Caupo. weynschenk.
Candor. wyse
Candidus. weyß vnd klar.
Caducius. a. n. vergendlich.
Calamitas. i. miseria. 7 dicitur a calam^o
pro canna. quia est inanis 7 vacua istaz
calami. Proprie quidem calamitas est
quādo aliquis nec in re nec in spe nec ex-
terius nec interius habet sicut canna va-
cua 7 vana est exterius 7 interius. 7 dicitur
calamitas quasi calamitas.
Circāforanus. qui circa forum deambu-
lat vacatōnis causa.

De D.

Dominius. quia domui preest.
Disertus. gelert oder wol redet. dispo-
sitione disert.
Doctus. a docendo vel dicendo.
Docilis. gehorsam.
Discipulus. lerknab.
Discipula. lertochter.
Doctrina. dum est a docente.
Disciplina. dum vero est recepta in di-
scipulum.
Dispensator. schaffner.
Dives. reych. quia diu vscens.
Directus. quia in directum vadit.
Dilectus. a diligentia.
Delibutus. id est oleo vinctus sic athle-

te in certamine vel pueri.
Delibutus. id est informatus. doctus. p-
fusus vel madefactus.
Delicatus. zartlicher suorung. quia de
delicijs est pastus.
Defessus. krank vnd schwach. qz diu
sit sessus.
Debilis. schwach. quia de bile. id est ira
est fragilis.
Decolor. vngeserbt. qz deest ei color
Discolor. quia habet diuersos colores.
Desperat. verzweyfelt. qz deiecit a spe.
Degener. vnedel. quia deorsus a genere
Decrepit. alt bugrückig. quia ad mor-
tis tenebras crepat.
Depreciatus. qui nullo precō dign^o ē.
Dirus. grubam. quia ira diuina ad id
sit actus.
Despicens. deorsum videns.
Dolosus. trüglich. ab eo qz delu dat. de-
ludat. id est decipiat.
Dubius. vnwyß. quia est duarū viarū
Delator. vretter. qz detegit qd latebat.
Dilator. ein verzieher. quia differt. ver-
lengert.
Desidiosus. faul. a desedendo.
Desidia. faulkeyt.
Delirus. narret. quia mente defectus. qz
si a lyra errat.
Demens. narret. quia est diminute mēt
Dementia. tho:heyt.
Dementer. thörlichen.
Degulator. geytiget vnd fressiger. quia
deditus gula.
Desipiens. thöreth. quia minus sapiat
Desipidus. id est stultus.
Dediscens. qui quod didicit obliuiscit

De E.

Eloquens. wol redsam.
Exertus. qui loquendo est expeditus.
Exerere. id est proferre vel expedire
e 2

Eruditus. gelert. extra ruditatem.
 Expertus. bundelicher. qui est multum
 peritus.
 Experientia. gewyße erkantnuß.
 Expers. mangelhaftig. quia extra par-
 tem bonorum est.
 Exornatus. valde ornatus
 Excelsus. valde altus.
 Egregius. extra gregem.
 Efficax. aut q̄ cuꝝ effectu facit aut capit
 Expes. omnis generis. 7 deficit in obli-
 quis. id est extra spem vel sine spe. despe-
 ratus. Unde persius. Donec decept⁹ et
 expes. 7 est quinte tecli. onhoffnung
 Exors. extra sortem est. 7 abicitur s̄ pre-
 cedente x.
 Exul. extra suum solum. id est terraz na-
 tuam est.
 Extorris. quia cum terrore extra suam
 terram est eiectus.
 Exterminator. quia aliquem extra pa-
 trie terminos pellit.
 Exterminatus. extra suos terminos act⁹.
 Egenus. arm.
 Egestas. armuott.
 Exiguus. paruus.
 Exilis. tenuis. geringe
 Exelus. gantz verzeret.
 Exhaustus. gantz entschöpffet.
 Exanguis. on bluott.
 Exanimis. todt.
 Exustus. aufbrennet.
 Exosus. gantz heilig.
 Effractus. zerstörer.
 Exiciosus. qui multis fuit exico.
 Exicium. peyn oder todt.
 Executor. verender oder verschaffner
 Exheratus. gantz wild.
 Effeta. entleret. frequentia fetuū in par-
 tu exhauista.

De F.

Facundus. wol redender. a for id est lo

quod: 7 abunde.
 Facundia. id est eloquentia.
 Facetus. schympflich.
 Facecia. schimpff rede.
 Frugalis. vtil. sobri⁹. moderat⁹ ptinēs.
 Fenerator. wuochrer.
 Fenus. 3 wifalt wuocher.
 Flamen. dicitur sacerdos iouis. sicut a
 paganis coluntur.
 Felix. selig. 7 qui dat 7 qui accipit felici-
 tatem. 7 operat⁹ 7 tempus est felix
 Fidelis. getrew.
 Facilis. leicht. a factu.
 Firmus. fest vnd stett.
 Formosus. wolgestalt.
 Fedus. deris. puntgenos.
 Confederatus. vel tor. aydgnos.
 Fedus. di turpis 7 maculatus.
 Fragilis. zerbrechlich.
 Fessus. myed. quasi viribus fissus.
 Fatigatus. quasi fatis actus.
 Fatum. tocto teste de conso. li. q̄to. Est
 rebus mobilibus inherens disposit⁹. q̄
 viuina. puidencia queqz neccit suis or-
 dinibus. wigencklichen vingen anhäng
 nach gotes vorsichtigkeyt aufgang.
 Fatum. der todt.
 Fatuus. nar. neqz q̄ alij fantur aut ipse
 fatu intelligit.
 Fautor. gümner. a fauendo.
 Fictor. tichter. a fingendo.
 Fallax. tryeger. quia fando recipit.
 Feruidus. biünstig oder zornig.
 Fredens. quia ira frangit dentes.
 Ferox. grausamlich oder grym.
 Fur. dieb. a fumo noctis tempore q̄ am-
 bulat.
 Factiosus. geschestig. 7 hoc in bonum.
 Factiosus. lobhestig. 7 hoc in malum.
 Facinus. a faciendo. bonum vel malum
 factum signat.
 Flagiciosus. tobhaftig. quia flagitat li-
 bidinem.
 Furifer. furca. id est patibulo dignus.
 Futilis. vnnütz sch. wetzig. ab effundē-
 do verbo victus.
 Fornicaria vel fornicatrix. ein ynker-
 sche fra we.
 Feunda. fruchtber. a fetu

Flens. weynende. quasi lacrimis fluens
Fugitiuus. flüchtig.

De G.

Gloriosus. erlich.
Gnarus. wyshafftig.
Grauis. schwer. oder erlich. ernstlich.
weyh. vt grauis est lapis 7 vir prudens
consilio qui pollet.
Grandeus. alt. euo grandis
Gratus. dancker.
Gratia. genad. Gracius. genedig.
Garrulus. sch wetzer. Graco. idem.
Ganco. vnkeisch.
Gluto frass. Gulosus. idem. a gula vit
ytrüg.

De H.

Humilis. demütig. humo acclius
Honestus. erlichen.
Honorabilis. honore abilis.
Humanus. menschlich.
Honorosus. plus est q̄ honoratus.
Hirsutus. rauch. Hirtus. idem.
Hypocrita. glychfner. nam hypocris id est
falsum. 7 erisis id est iudicium.
Humatus. begraben. humo tectus

De I.

Ingeniosus. vernüfftig. quasi int^o vim
gerens. qualibet intelligendo artem
Inuentor. erfinder.
Interpres. aufleger. Interpretor. id est
Indolis. ymago future virtutis.
Iustus. gerecht. ius custodit.
Innox. vnshedlich. Innocuus. idem.

Insons. vnschuldig.
Ilaris. senfft vnd gütig Dicit yfiderus
q̄ sit grecum.
Iocundus. schympflich. a ioco
Iucundus. frölich. a iuch. que teste cal
parino est gaudentis interiectio.
Inditus. erlich.
Illustris. erleichtet
Idoneus. capax 7 efficac. eo q̄ duplex
habet donum corporis 7 anime.
Incolomis. gesunt. erectus vt columna
Immarcessibilis. vnzer gencklich.
Intemeratus. id est incorruptus.
Infirmitus. krank. non firmus.
Imbecillus. schwach. forte quia non va
dit sine baculo.
Inanis. leychtfertig.
Inconstans. vnstett.
Iactans. hochfertig.
Iracundus. zornig.
Inexpiabilis. qui nunq̄ purgetur. id est
excusetur. vt fuit traditio iude.
Illaudabilis. vnloblich
Iratius. ira actus.
Impius. vngütig.
Iniquus. böshafftig. quasi non equus
id est iustus.
Inuida. veyntselig oder bellig.
Inuisus. id est inimicus.
Intestabilis. cuius testamentum non valz
Infamis. vnerlich. non bone fame.
Improbus. qui instat prohibenti
Importunus. vnkamlch. quia h3 por
tum inquietum.
Importunus. vnleydlich. a non portā
do dictus.
Infremis. vnzemlich
Ingloriosus. fressig.
Ingloriosus. vnerlich.
Ingens. groß. a non gerendo
Inueterato. alter böß wicht.
Inmanis. grausamlich.
Inmanis. groß. Vno virguli^o in encid.
Telum imane manu q̄ciens.
Immunis. quia non munificus. aut q̄a
non facit munta. i. nō fungitur officio
Indenis. on schad.
Iners. on kunst.
Inermis. on waffen.

Ignarus. thorath vnd faul.
Ignarus. vn willig
Immemor. vergesslig.
Incius. vn willig. **I**deota. idem. et est
 grecum.
Inperitus. sine pericia.
Inconsultus. qui non capit consilium.
Ineptus. vn geschickt.
Inops. arm. quia sine ope. id est terra.
 quam non possidet. aut quia ab auxilio
 destitutus.
Ignobilis. vnedel. vnerkant.
Ircosus. böcklet. qui vetet vt hircus.
Improuisus. vn uerschen.
Index. zeyger.
Impudens. vn uerschemt. **I**mpudic^o id
Incestus. quia non castus.
Intermeida. p munis generis. quia sal-
 sus dixit testimoniū. 7 ex h^o h^o ē occisus
Inficiator. id est negator. quasi non fa-
 teatur quod verum est
Inficio. aris. id est nego.
Inficię pluraliter. id est mendacia
Interceptor. vor kömer.
Insidiosus. quia in eo inuidia sedeat
Iscarra. dicitur qui ppter escas quęlibz
 lectatur. sicut psiti 7 gnatores.

De L

Lentus. id est tardus vel flexibil. **L**en-
 tus enim in compositōne signat semper
 plenitudinem. vt somnoientus. id ē ple-
 nus somno. vinoientus. id ē plen^o vino
Lector. leser.
Loquax. redsam.
Locuples. reych. cuius loci sunt pleni
Liberalis. mil. quia libenter donat
Longus. dicit a linea q̄ est longitudo.
Longeuus. lang wyrig.
Longanimis. lang mütig.
Lubric^o. schlupfferet. a labēdo. i. cadēdo
Latro. mor dere. a latendo in siluis
Lanista. metzger.
Lacessor. lacerator. a canibz trāslatō ē

Leno. kuppler biob.
Lena. büebynn.
Lenocinium. buo ererey
Libido. vn keüscheye.
Libidinosus. vn keüsch.
Lasciuus. gayl.
Lascinia. gayle.
Luxuria. vn keüschbreyt. **P**otest etiā vi-
 ci rez quarülibet supfluitas. **O**nde vir-
 gilius primo geor. **L**uxuriam segetū te-
 nera depascit in herba.
Lympha. wasser.
Lymphaticus. wesserig.
Luridus. id est pallidus.
Lautus. reyn. **L**otus. idem oder ge-
 wē-
 schen.

De M

Misericors. barmhertzig. eo q̄ misero
 cor faciat
Mactus. id est magis auctus
Macte aduerbiū. magis aucte.
Munificus. gebheftig.
Magnanimus. grofmütig.
Magnificus. grofgebig.
Manuetus. sam vnd gütig. quia ma-
 nu assuetus.
Modestus. messig.
Mitis. mütt.
Mutus. stum. quia non vocem. sed mu-
 gitum edit.
Magister. in statōne maior.
Minister. diener. q̄ in statōne minor.
Miser. dürrftig. quia omnem felicitatē
 amisit.
Miserabilis. erbarmlich.
Mestus. traurig. 7 hoc naturaliter pu-
 ta a natura mentis.
Mendicus. bettler. quia manu dicens
 prisco more. **I**am x̄o voce elemosinas
 petunt.
Mendax. lugner. q̄ mētē alteri^o fallit.
Malignus. bösbafftig. **M**ulcator. idē
 q̄ blādis x̄bis mlceat qd q̄m dclīnādū

Metator. ei her schlaker. eo q castra de
signat.
Macer. mager.
Macies. magerung.
Macilentus. plenus macie.
Mancus. manu carens.
Moribundus. morienti similis.
Meretrix. q: libidinis p̄cium mereat.

De M

Nobilis. edel vnd erkant.
Nobilis. manbar.
Nemo. non. vel nullus homo.
Neuter. neq: ille neq: iste
Nequus. nequicq: aliquid sit nisi totus
malus.
Nefarius. tofhestig.
Nuncius. ein tott.
Nunciū neutri generis. totschafft.
Nazareus. id est sanctus dei. Et olim il
le dicebatur nazareus qui comam san
ctam vti sampson nutriebat. 7 nil conta
minatum conspiciēbat.
Negligens. non legens.
Nepos. a scorpionum genere dicitur q̄
natus suos consumit. eo excepto q̄ dor
so eius infederit. nam rursus seruat. pa
trem consumit. Vnde 7 nepotes pro
luxuriosis 7 bona paterna p̄sumētibus
Nepotatō. id est luxuria.
Niger. quia nubiger.
Nubes. wolcken.
Nubilus aer. id est tenebrosus.

De N

Orto doxus. warlicher eren. ortos enim
grece rectū latine. 7 doxus. id est gloriā
Orator. reder. ab ore dicendo.
Obaudiens. gehorsam.
Osor. veyndt oder basser.
Ostibilis. heffig.

Oblitus. vergessen.
Obscenus. wüst vnd kotig. quasi sce
no obscurus.
Obtusus. touba. a duri ingenij.
Obnixus. widerwertig. ab ob. id est cō
tra 7 nixus.
Obnixus. diligentius.
Obnixus. pro diligentius.
Orbus. qui nullos liberos habet.
Opifex. qui facit opus aliquod.
Opera. prime dedi. id est diligentia
Operosus. id est diligens 7 intentus. ge
schafftig.
Ovans. gaudens.
Ouatō. sacrificium ex ouibus factum. 7
triumphi species est.

De P

Prudens. quia paul videns. nam futu
ra ex preteritis coniectat. et presentia
moderatur.
Patiens. dultig.
Perfectus. volkōmenlich.
Pulcer. schön
Pelex. zuo wyb.
Pellico es. blande recipere. veluti me
retrices.
Perspicax. klar durchsichtig.
Perpetuus. ewig. Perpetua. id est. q: ē
ppetuus annus
Prepositus. biobst oder regierer
Patronus. verweser. quasi pater sit
Pedagogus. zucht meyster.
Presens. quia est presto. 7 presens in
xta mentem seruū. id est p̄picius. Vnde
virgilius in bucol: Illi presentes co
gnoscerē diuos.
Prior. quia est primus in ordine.
Primus. quia est alijs p̄minens.
Potens. rebus late patens.
Opimus. id est optimus. sineresis
Preopimus. p̄ ceteris opibus copiosus
Peamiosus. aut qui pulco more mltas
habet pecudes. aut qui nunc multas ha
e 4

bet pecunias.
 Pernicax. per viciū audax. Et viciū p-
 prie qui ad victoriam vsq; perseverat.
 bestendig.
 Pernix. vno modo id est pseuerans. vt
 in oratō. Ni epodos pnicis vxor appu-
 li. Illic mō pernix. i. nequiciosus vel co-
 natibus suis pstant. Et pernix. id est ve-
 lox. Vnde virgilius in eneid. Pernici-
 bus inuecta plantis. Et oracius in poe-
 tris. Et Almata relinquere pernix.
 Piger. faul. quia pedibus eger.
 Pernox. durchnedtig.
 Pertinax. freffler. pertinaciter tenens
 Petulās. lasciuus. luxuriosus importu-
 ne 7 plus petens.
 Petulantia. ynkeiſchheit.
 Petulcus. ynkeiſch. quia sepe petit coi-
 tum. 7 in hoc peccidibus simulatur
 Procat. id est petens. ſch watzet. Pro-
 cus. idem. oder ein kupler.
 Prodigus. gūdig.
 Profugus. wytlüchtig.
 Peregrinus. pilgerin. longe a patria
 Proiectus. procul iactus.
 Proscriptus. verboten. cui interdicatur
 habitandi locus 7 cuius tōa fisco cedūt
 Procinctus. berayt. 7 armatus.
 Predo. ranber.
 Precinctus. gürtet
 Preda. raub.
 Predator. cui quid de preda datur.
 Plagiator. landstreicher.
 Plaga. mundi para viciū. que sunt qtu-
 or. Oriēs. occidēs. meridies 7 septētrio
 Pugil. kempffer. Pugillator. idem.
 Peculator. pecunie defraudator.
 Proditor. verretter. a paul que velari
 debeant dicitur.
 Perfidus. toſſhaftig vntre w. quasi p-
 dens fidem. 7 hoc media curta
 Perfidus. media pducta. valde fidelis
 pfecte fidelis. 7 p vtraq; significatōne
 compatur.
 Periuus. maynaydig.
 Preuicator. male fidei aduocat⁹ vel
 transgressor.
 Profanus. ynmutz. q; est paul pbano.
 id est templo. nā ſacris eū inſeſe nō licz

Parricida. cōmū. ge. interfector pentuz
 Patriada. patrie proditor.
 Persecutor. verfolger.
 Publicanus. ein zoller oder cyn offne
 sūnder.
 Peccator. sūnder.
 Prostitutus. huorer oder huorē wirt.
 Prostibularius. idem.
 Prostituta huor. Prostibularia. idem
 Et omnia veniunt a prosidendo. aut a
 pro quod est ante 7 statuo. quia ante i
 fornicibus. pſtibulorum stant pro alli-
 ciendis fornicarijs
 Prostibulum. huorhaus
 Procurus. id est p longum curius
 Pavidus. forchtſam.
 Pavor. forcht.
 Petra. ſterzſteyn. pede trita'.
 Pellicatus vir sanctus solitudini dicit⁹

De Q

Questor. a querendo quasi q̄ſitor vide
 supra de quibus quid questor sit
 Questuosus. querimoniosus
 Questuosus. id est lucrosus.
 Querulus. klagber
 Quietus. ryebig.

De R

Religio (teste seruiō) p timore capitur
 vel metu. Inoleuit ob hoc viciū videli-
 cet. Desperatō 7 timor faciūt monachū.
 Religio. id est deuotō.
 Religiosus. id est deuotus. a relegēdo.
 q̄ diuini sunt cultus
 Rationator. werbhafftiger. qui de oi-
 bus ſat reddere ratōem.
 Retractor. wider rechner. omnū ob-
 missarum repetitor.
 Resipiscens. vernunft ſaher. q; iterum

sape incipit aī a mente pri^o decidisset.
 Repentinus. schnell.
 Repente. schnelligklich.
 Robustus. stark.
 Rapidus. pedibus velox.
 Raptor ab eo quod est corruptor
 Rapta. ab eo quod est corrupta
 Reus. schuldīg a re de q̄ obnoxius est.
 Reatus. peyn vnd schuld.
 Reus maiestatis. quia lesit republicaz.
 Rixosus. wortelkessig. a rictu canino
 dictus.

De B

Sapiens. witzig. q̄ quid sit ens sapit.
 Studium. fleiß vnd ler
 Studiosus. fleißig. leryg.
 Sanctus. stett vnd fest. a sanctō is. qd̄
 est confirmo. Nam sancti fuerunt firmi
 in fide.
 Sanctus. q̄ olim qui voluit purificari
 sanguine hostieangebatur.
 Sincerus. reyn. sicut mel est cum est si
 ne cera purum.
 Suprem^o. höchster. q̄ superemiet alijs
 Sublimis. hoch. 7 hoc in honore.
 Speciosus. wolgestalt. Ab aristo. q̄rto
 ethicorum in noua translatōe. Viri ma
 gni sunt formosi vel pulcri. Viri parui
 vrbani. Mulieres. specōse.
 Solers. witzig. quasi solus in arte
 Sollicitus. sorgfellig.
 Sedulus. stett vnd empflig. quasi sine
 dolo.
 Stultus. quia ebrior corde. vel q̄ sto
 lidus sit.
 Segnis. faul. quia sine igne ingenij
 Securus. sine cura 7 quietus.
 Stupendus. erschrecklicher.
 Superbus. hochfertig. quia vult alijs
 super ire.
 Sulfuro. schwatzer.
 Seditiosus. 3 wirtrechtig.
 Seditō. 3 wirtrecht vnd vntellig. eyt.

Seuerus. ernstlich. warlich. quia sequi
 tur atq; tenet verum.
 Simulator. gleychfner.
 Suasor. eigeber der einē ett was ratet.
 Scrupulosus. 3 weyfelbassig
 Scrupor. est arena durior.
 Sacrilegus. kirchendieb
 Sicarius. qui portat sicam.
 Sica est gladi^o baculo absconditus.
 Seuus. grymm.
 Scenicus. qui in scena agit gestus
 Scena. locus cortinis obumbratus
 Spurcus. id est immundus vt porcus.
 Spurcicia. id est immundicia.
 Scelestus.
 Sceleratus. Boshaftig
 Scelerosus.
 Sator. seminator vel creator
 Scurra. quia loquitur lasciuia.
 Scurrilitas. schnedigkheit.
 Satelles. itis. custos latens eo q̄ latus
 domini ambiat.
 Secundus. ior. illimus. fortunatus. cui
 ad nutum sequuntur omnia.
 Stipulator. verheyßer.
 Sanus. gesundt. quia sine pallore
 Subtilis. zart. adellich.
 Sequester. mittler vnd scheyder. qui
 dirimit litem.
 Surdus. toub.
 Siccus. quia est exsiccatus.
 Sepultus. quia est sine pulsu 7 motu.

De. T

Tutor. schirmer. 7 est pupilli.
 Tetricus. traurig. translatō est ab asp
 rimo samiorum monte qui idē nomē est
 Taciturnus. tacendo diurnus.
 Trutinator. id est examinador.
 Trutina. zungly in der wag.
 Tenax. geyttig vnd kündig
 Truculentus. grym. truce plenus
 Toruus. i. turbidus 7 terribilis. Dñ x
 gili^o terco geor. Torue forma touis.

Teter. ab obscura vita quasi ater
 Terribilis. erschrecklich.
 Tergiversator. deceptor. similator. q̄a
 huc ⁊ illuc animum quasi tergū vertit
 Temulentus. vino plenus.
 Timidus. qui timet diu.
 Turpis. cuius forma torpeat.

De V

Veridicus. quia verum dicit.
 Verecundus. schamrott.
 Viridis. grün. vi ⁊ succo plenus.
 Versutus. lystig.
 Versutia. lustigkeyt.
 Vilis. schnöd.
 Versipellis. trüglich.
 Violentus. freßlich.
 Vexors. mali cordis.
 Venuustus ior. illimus. schön. ⁊ venis. i.
 sanguine dicitur.
 Vagus. vmbtsch wayffig.
 Vesanus. thorath. male sanus.
 Vexor. quasi vexator.
 Venator. quasi venabulator.

De verbis par uula positio ob tabule puitatez

De A.

Abalieno as. entfremden.
 Abarco as. bezwingen.
 Abdico as. abkünden. versagen.
 Abdo is. ere. verpergen.
 Abduco. wegfüren.
 Abdecet. nit zymbt. impersonale est
 Abemo is. ere. hyn nemen.
 Abeo. weg gan.
 Abgrego as. zerteylen.
 Abigo is. ere. zertreyben.
 Abiudico. ab sprechen.
 Abiuro as. negare signat. Abnuo is.
 idem. oder nit verwilligen.
 Abluo is. waschen.
 Abhominor aris. gr̄wen.
 Abortio is. ire. todt frucht bringen
 Abrenuncio as. absagen.
 Abrogo. ze nicht machen.
 Absentō is. ire. non consentō.
 Absoleo es. entwönen.
 Abutor eris. mißbrauchen.
 Accersio is. ire. vel ere. rüffen. Accio
 es. ere. idem.
 Acclino as. biegen. incuruare.
 Accumulo as. heuffeln. Acervo as. idē.
 Accuro as. fleyslig versorgen.
 Aceo es. essich machen.
 Acesco. an falsen essigen.
 Adaugeo. meren.
 Adquo as. trencken. wetten
 Adipisco. überkömen.
 Adminicalor. kebillsich seyn
 Adorio. an gan.
 Aduersor. widerwentig sein
 Affer aris. an reden.
 Aganizo as. in agone contendere
 Alapo as. haken schlagen.

Alteo es. weyssen.
Albico as. kleyn weyssen.
Altesco an falsen weyß werden.
Alterco as. wörtlen oder streyten
Almigo is. ere. zwifeln.
Almbio is. ire. vmbsch wayffen.
Almicó is. ire. bekleyden-bedecken
Almputo as. gantzweg thun.
Almplifico as. groß machen.
Almpullor aris. hoche vnd stoltzer
 wort brauchen.
Alnatemo as. bannen.
Alnkelo as. eylen. schnell seyn. oder ett.
 was muott haben
Alnteluco as. vor tag auff stan.
Alntestor aris. widersügen.
Alnticipo as. antecapere
Alpocalipsis-liber manifestatonum.
Alpocalipfor aris. offenbaren.
Alpello as. alten^o indicis audientiam
 postulare.
Alpello is. ere. zuo land scheffen.
Alpodio as. anlechnen.
Alrquo is. krummen oder biegen.
Alreo es. dirren.
Alrgumento: aris. arguieren.
Alrolor aris. weyßsagen.
Alresco as. vorheften.
Alrideo es. an lachen.
Alrogo as. stolzikeyt treyben.
Alruspico: aris. ex aris diuinare. et ex
 fibris animalium oblati
Alscio as. schleyffen. scherpffen.
Alspiro as. zuo waygen. vt aspirat ve-
 ti dulces.
Alsuco. assueni. gewonen.
Alstruo is. affirmito.
Alttamino as. widerwertig seyn
Aluctonor aris. fast meren.
Alucupo: ar. voglen.
Aluello is. bin nemen.
Aluco es. begeren. In^o auid^o geytig.
Aluerfor aris. abicere. detestari.
Aluguror ar. weyßsage. Aluspico: aris
Alutumo as. dicere vel affirmare
Aluxilior aris. behilfflich seyn.

De B

Bachor aris. truncken seyn. wüten
Bainlo as. tragen.
Balbutó is. ire. statzgen.
Ballo as. buc vel illic indino
Balo as. blerren. 7 est ouium.
Balterio is. ire. gürtten.
Bannio is. ire. verbannen.
Barbarico as. grymlich thun.
Barrio is. ire. schreyen. sicut elephas.
Basso as. nydrig syngen
Beo as. selig machen.
Blandior iris. geleychfnerer treyben.
Blasphemo as. schelten. etiam pot scri-
 bi per p.
Blatero as. to: lichen reden.
Blatio is. ire. schympfflichen reden.
Bobino as. lestren. lchenden. credo in^o
 xlgare buob.
Boo as. mügen. sicut tos
Braco as. bruch an legen.
Briso as. weyn auß torckeln.
Bruteo es. brutum fieri.
Buccino as. jm foren blasen.
Bucco as. backen auff blasen.
Bullo as. syglen
Bulio is. ire. syeden.
Burfo as. secklen.
Busto as. begraben.

De. C

Cabio as. löcheren.
Cachinnor aris. lachen.
Calcitro as. calce pcutere.
Calco as. mit füßen treten.
Calculo as. rechnen.
Caleo es. mit lüft vorstan.
Calunior aris. reprehendere. dicat cri-
 men. aut false accusare.
Caluo is. ere. betriegen.
Caluo as. glatzyg machen.
Cambto is. ire. wechfeln.
Capistro as. züglen. equorum est
Capillo as. refecare significat crines
Candeo es. schynen.

Casso as. zerbrechen.
 Castigo as. straffen.
 Castrametor aris. feltschlagen.
 Castro as. zam machen.
 Cathagrapho as. abschreyben.
 Cateno as. mit ketten pinden.
 Caullo. schwetzen.
 Cauo as. auß hülen.
 Caupono aris. verschrecken oder ver-
 kaufen.
 Cauterico as. mit eyßen brennen ein zei-
 chen, sicut in equis.
 Celebris as. feyren.
 Celero. schnell eylen.
 Celo as. verbergen.
 Censeo. vrteylen. schetzen.
 Centuplico as. hundert faltigen.
 Ceneo es. dunes mouere.
 Cyrographo as. mit der handt schribē.
 Clanculo as. verbergen. Cladestio. idē.
 Cleo es. glorior aris. In de inclitus.
 Clepo is. furari. In de pcedra. trechter.
 Cluo is. pro defendo. actuum est. p re-
 splendere neutrum est.
 Coaduno. ze samen fügen.
 Cobiteo. straffen. zwingen.
 Conbuo. simul perfundo.
 Cōpagino as. ze samen fügen.
 Como as. strelen. zieren.
 Crapular aris. ze vil freffen.
 Crasso as. fayst machen.
 Cribro as. redyn durch syb.
 Crudeo es. ro w seyn.
 Cudo is. schmyden.

De D

Dapino as. speysen.
 Deartio as. glaych ab schniden.
 Detello. überwinden vnd bestreytten.
 Debreo as. trincken werden.
 Decerno de plunibz iudico In decretū
 Decerpo is. von vilen erwölen. nemen
 vnd ziehen.
 Decimo as. zehenden geben.

Dedisco. vergessen die kunst.
 Dedico. as. weythen zuo aygnen.
 Defeco as. sübern. raynigen.
 Defalco as. abziehen in der rechnung.
 Degenero as. vnadeln.
 Deglatio is. ire. verschlucken.
 Dehisco. deorsum bysco. id est aperio
 Decero. mayn aydt sich weren. Deyero
 as. idem.
 Deligo is. auß erwölen.
 Delego as. a superiori legare.
 Delecto as. erfrewen.
 Delapido as. vel vilapido as. vnnüt-
 lich verzehren.
 Deliteo es. verborgen seyn.
 Demento as. furere signat.
 Denso as. böitten vnd dick made. ter-
 ra est. 7 silua densa.
 Dento as. zen machen.
 Depilo as. pilos aufseren.
 Deplumo as. berupffen.
 Depopulo aris. berauben.
 Deprecio aris. belonen.
 Deprecor aris. fast bitten.
 Desicio is. ire. vergessen.
 Despuo is. ere. vnder sich spurtzen.
 Detesto aris. execrari. maledicere.
 Deuoto as. per furorem maledicere.
 Dico as. ze samen fügen.
 Dimidio. teylen in halb.
 Diminuo. myndren.
 Dilato as. außkünden vnd brayten.
 Dimico as. fechten.
 Dirimo. zerteylen.
 Dirumpo is. zerbrechen.
 Diruo is. zerstören.
 Discalco as. schuoch ab thuen.
 Discoopero. entplötzen.
 Displodo is. handt auß thuen. 7 signi-
 ficat simplr apire. rüpe. viscute. q̄ssare.
 Dissideo es. discordare.
 Dissono as. discordare in voce.
 Dogmatizo as. leren.
 Doio as. hoblen.
 Dureo es. durum fieri.
 Duro as. durum facere.

De E.

Ebrio as. truncken werden.
Ebulio is. ire. auß syeden.
Edecimo as. id est excerpto.
Edo is. ere. essen.
Comedo is. cum alijs edo.
Educo as. emerere
Educo is. ere. auß führen.
Effamino as. loqui signat.
Effemino as. weydschen. aut ex virgine
 feminam facere. aut viruz femineos ha
 bere mores.
Effor aris. auß reden.
Egreo es. krank seyn.
Eulor aris. voce dolorosa z confusa da
 mare. lxvlen.
Elido is. zerknütschen.
Elimino as. i. extra luminare. vel extra
 limē foras pijcere. v l portare publicare
Eluo is. cum effectu lauo.
Emanipo. frey machen. ex seruo facere
 liberum.
Emano as. auß flyessen.
Emulor aris. liebhabē. oder in veyndt
 schafft verfolgen.
Emungo is. reyn machen.
Eneruo as. debilito. dissoluere. sch we
 chem.
Enigmatiſo as. retterisch auff geben
Enodo as. entblotzen. auß knüpfen.
Enucleo as. extra testā nucleū ponere
Epilogo as. epilogum facio
Epilogus. quia sup radictorum sermo
 brevis est. Epilogare id ē recapitulare.
Equipensio as. geleych sbetzen.
Equo as. gleychnen.
Eradico as. auß der wurtz ziehen. extra
 radicem pono. zerstören
Eructo as. pro emitto ructum
Erudio is. ere. extra ruditates pono. vn
 der weysen.
Erugino as. rost ab schleyffen.
Eruſco as. gelt ze samen. raspeln.
Etesticulo as. boden auß bauen.
Ethymologiso as. vocabulum per vo
 cabulum expono. vt cadaver. caro da
 ta vermibus.
Euangeliso as. gutes verkünden.
Excudo is. ett was mit schlegeln auß ei
 em bringen.

Exentero as. auß waiden. intestia que
 intus sunt exponere. z pprium pisciū est
Exulcero reliqua. exentero pilces z aq/
Exhibeo es. erzeygen. tilia
Exhalo as. foras emittere.
Exosso as. scidere ossa. payn auß ziehē.
Exinanio is. ire. zuo nicht machen.
Exorciso as. besch weren. sicut demonia
 exorciantur.
Exorcismus z exorcista. idem sunt.
Expedio is. aufrichten. entledigen
Expergiscor. eris. entwachen.
Explico as. offenbaren.
Expio as. ex toto piare. id est purgare
Expiro as. sterben. verscheyden.
Extirpo. auß reythen.
Extimo. appreciari. estimare.
Extrico as. auß knüpfen.
Exudo as. auß sch wytzen.

De F.

Fabulor aris. sch wätzen. kosen. vnn
 vn warheyt sagen.
Fabrico as. bauen vnd machen.
Faleo as. krümen. Inde falx.
Falero as. ornare.
Fameo es. hungern.
Famino as. loqui.
Famo as. divulgare sermone.
Famulor aris. dienen.
Farcino as. replere. z sarcimina facere
Fastidio is. ire. verdriessen.
Fastigio as. erhöhen
Fateor eris. verichen.
Facisco is. sich gan auß thun. a fatin. i.
 abundo z bisco
Fatigo as. myed machē od vmb treibē
Fauo es. vergünnen.
Febrio is. kalt wee leyden.
Feco as. fecem facere.
Defeco as. purgare a seabus.
Fedo as. maculo.
Federo as. puntgenos vñ frid machen
Fenero: ar. wuochem. o yptongatur.

Ferio is. ire. peutere
 Festino. cülen.
 Festino as. seym.
 Fideiureo es. versprechen. fidem dare
 pro alio.
 Fido. fiducia as. vertrauen.
 Fingo is. Fumento as. tichten
 Fimbrio as. basten.
 Fistulo: vel fistulo. pfeffen.
 Flagito as. bitten.
 Flagro as. brynnen.
 Fragro as. wol riechen.
 Fligo as. vel is. pro eo dez' cruciare. vil
 lipare. destruere.
 Flo flaa. waygen
 Floccifacō.
 Floccipendo.
 Philipendo. Vernichten
 Dilipendo.
 Nichilipendo.
 Magnipendo. groß achten.
 Parupendo. kleynachten.
 Pependo. ich muot hab.
 Focillo as. emerren. erkücken.
 Refocillo. iterum focillo.
 Fornico: aris. meretricor aris.
 Foro as. geytigklich fressen.
 Frequento as. aliquid frequent' facere.
 Frigeo. algeo. früren
 Frigero. refrigro as. erkücken.
 Frutino is. ire. paruarum auium sic yni
 dinum cantus.
 Frondeo. grüonen.
 Frondo as. frondatum facere.
 Frusto as. zerteylen
 Frustror aris. fallere. decipere.
 Fuco as. serben.
 Fugo as. Jeyden.
 Fugio is. stehen.
 Fulguro as. schynen
 Fulgino as. ruosig machen.
 Fulino as. coquinare dicitur.
 Fumido as. rauchen. Fumigo as. idem
 Funero as. begraben.
 Funesco as. funere implere. vt bellum
 funestum.
 Fuo is. sui fuisti pterito. simplex seu p/
 sens non habet vsus.
 Furallo as. suspendere vel mouere. aut

concutere.
 Fusco as. schwertze. vnd brün machen
 Futio is. ire. vana loqui.
 Futo as. id est arguo. Refuto as. id est.
 Futuo is. coire. ego credo volgare futb
 Inde venire quasi p'fuy p'fuy dich.

De g.

Garrio is. ire. schwetzen.
 Gannio is. ire. lenonum est.
 Genicular aris. knye piegen.
 Geographo as. est terram describere.
 Germino as. blyen.
 Gesticular aris. gestus agere.
 Gestio is. ire. cupere. gest' facere. vt sūt
 gaudere. blandiri. irasci zc.
 Gipso as. gipsen.
 Giro as. vmb'sch wayffen.
 Gloto as. kuglen. auff winden.
 Glomero as. cumulare.
 Glosa as. auß legen.
 Glutino as. ze samen sügen. contunge
 re signat.
 Glutō is. ire. fressen. so: bere.
 Gradior eris. gan.
 Gramino as. grasen.
 Grandino as. baglen
 Grapho as. id est scito
 Gratificor aris. dancken
 Gratulor aris. freuchen.
 Gruo is. conuenire
 Gulo as. vorare dicitur.
 Gurgito as. süllen.
 Gurare luporum est dum comedunt.
 Gutto as. id est guttatim cadere. vel gut
 tatum fundere. vel guttis pfundere. trö
 pflen. z dicitur a gutta.

De h.

Habeno as. habena regere.
 Haudio is ire. schöpfen. quere eius la-
 tam significatōz in tabula modi episto-
 landi. infra.
 Hascisco is. ere. teylen
 Hebeo es. teyden.
 Heredo as. erben.
 Exheredo as. enterben.
 Hereo. 3 weyßeln. anhangen.
 Hesito. frequenter hereo.
 Hereticus. quis dubitat in fide.
 Hiberno as. wintren. Hyemo as. idē
 Hilario as. frolocken.
 Hymnio as. laudare.
 Hyo as. auff gynnen.
 Honesto. eren.
 Inhonesto as. vnren. Dehonesto. idē
 Horreo es. grown.
 Horrifico as. erschrecken.
 Hospitor aris. hebrigen.
 Hostio is ire. equare signat. Hestorius
 inde venit. ein streych holtz. quo in mo-
 dio equantur frumenta.
 Humano as. humanum fieri.
 Humeo.
 Humecto   Netzen.
 Humido.
 Dumo as. begraben.

De J

Jaceo. ligen.
 Jacio is. werffen.
 Jaculoz aris. schyessen mit lantzen od
 mit pfeylen
 Janto as. iantaculo vel iantaculoz. a ia-
 no deo veniūt qui ianus a romanis bi-
 frons. 7 quasi principiu3 colebatur. In
 de ianua 7 ianuaris venit. qz p ism in
 annū. tanq3 p ianua in tram. Ido ian-
 to as venit. qz mane 7 in principio diei
 comedere significat. et nō dicim⁹ iento
 neq3 ientaculum. licet vsus ymo qbusus

hochabet.
 Jacto as. ruomen.
 Jactantia. hochfart.
 Jduo as. teylen. inde idus.
 Jgmo is. ire. wermen vnd bytzigen
 Jgnile. fe werzig.
 Jgnosco. vergeben. parcere.
 Jllacrimo: aris. in corde flere.
 Jllaqueo as. seßlen
 Jllecebro as. seducere illecebris
 Jllecto as. allecto as. stett an sich ziehē.
 Jllido is. ere. intus ledere.
 Jlluo. intus luo. id est maculo.
 Jmaginoz aris. in animo considero.
 Jmbuo pfundo. Jmpleo. vocco.
 Jmolo as. opffem.
 Jmplorare. anryessen. impetrare
 Jmprecor aris. auff heben. handlē. ūbel
 reden.
 Jmprimo. inpilden.
 Jmproprio as. maledico 7 conuicioz. 3
 wilen.
 Jnchoo as. anfahen.
 Jncito as. raytzen. zannen.
 Jndino as. neygen. biegen.
 Jnducto as. inducias facere.
 Jnduo is. an legen.
 Exuo. abziehen.
 Jndulso as. an legen.
 Jndustamen minis. kleyd.
 Jnferco is. ere. replere.
 Jnfero as. molestare.
 Jnfuno as. an dret. od auff winden.
 Jnbiteo. verbiessen. vel intus habeo.
 Jniurioz aris. vnrecht thuen.
 Jnnuo. verwilligen.
 Jnquino as. id est maculo.
 Jnstinguo. ein geben vnd raten. Jnsti-
 go. idem.
 Jnsinuo as. denuncō. verkünden
 Jntercalo as. interpono.
 Jnstaurō as. reficere. confirmare
 Jnsignio is. are. adlen.
 Jnsubulo as. schuoch bletzen. vel subu-
 la intus nere.
 Jnsalto as. contra hostem sulto
 Jnterpello as. rogo 7 voco 7 alloquoz
 Jnuestigo as. erfragen.
 Jntimo as. verkünden.

Docor aris. schympffen.
Intrascor eris. zümen.
Intrito as. raytzen.
Intrigo as. pro inferre.
Itero as. repetere. iterum ire.
Iubilo as. synge n. frolocken.
Iugo as. zesamen fügen
Inrepto is. ere. latenter intrare.
Iurgo as. streyten. wörtlen.

De I

Labefacō. labare facō.
Lato as. zyttern.
Lato: eris. fallen.
Lacteo. lac. lingo. lacto lac puero do.
Lallo as. milch saugen
Lambo is. ere. lecken. 7 est hominum
Lingo is. ere. lecken 7 est canum
Lamentor aris. trauren.
Langweo. krank seyn.
Lanio as. zerreyssen.
Lapido as. steynen.
Laruo as. tocken antlüt an legen
Lasciuo is. ire. gaylen. vnkeüsch sein.
Lasso as. myed machen.
Lato as. auß breytten.
Latito as. stett verpürgen.
Lego as. versenden.
Lento as. biegen. id est curuare
Libero as. erlösen.
Libro as. wegen.
Ligurio is. ire. verschlecken. Theren. in
eunuchō. Patria ligurierat bona.
Limo as. seylen. reynigen. polieren.
Limite as. are. enden. terminare
Lymphor aris. wessern. aquā admiscere
Limpido as. clarificare vel purgare
Limio is. ire. bestreychen.
Liquido as. netzen.
Liquet impersonale manifestum esse.
Liquide id est manifeste.
Liquor aris. zerschmeltzen
Limeo es. inuidere. lino: id est inuidia.
Luividus. inuidus.

Lixō as. in wasser kochen
Locupletō as. richen. vel deponētaliter
Lubrico as. schlipffem.
Lucrifacō. gewynnen. Lucror aris. idem
Luctor aris. ringen
Lucubro as. wachen. vel aliquid luce et
ymbra facere.
Ludificor aris. betriegen.
Lugeo. waynen.
Luo is. leyden 7 maculare. Inde ablūo
id est mundo.
Lurco as. turpiter vorare.
Luxurior aris. vnkeüsch.

De M

Macco. mager werden.
Machino: aris. machinam facere. con-
struere. cogitare. inimicicias laterē struē.
Macto as. metzgen. Macello. idem
Madeo. naß seyn.
Mancipo as. in seruitutem redigere
Mando is. essen. Manduco as. idem.
Mano as. abfytzen
Manuceo. putresco. aresco.
Manubrio as. heffen. sicut castello ma-
nubrium facimus.
Matriso as. matrem sequor.
Mastico as. kexen.
Maturō as. maturum fieri. vel p festia
re ponitur.
Mecio is. ere. buntzen. Mingo is. idez
Mellifico as. böinig machen.
Mendico as. bettl. n. Meo as. gan
Metor aris. terminari.
Metuo. fürchten.
Miculor aris. fabulor.
Migro as. transeo.
Milito as. ritterschafft pflegen.
Mimiculor aris. auxiliari.
Mimurio is. ire. minutim cano. Mi-
nurritō oīs. ē puissimay auiclay cātica.
Mitigo as. miltren. tpare. mitē facere.
Molliorinis. machinari. preparare. ex
cogitare. disponere. intendere

Modulor aris. syngen.
 Molesto as. handlen. schelten.
 Moneo minores. Commoneo pares.
 Rogo. maiores.
 Morigero as. obedio. abstineo. et mo
 riger vel morigerus a. u. i. obediens.
 Mulceo. lenio. blandior. mitigo.
 Mulgeo. melcken.
 Mulcto as. frequenter mulgere. vel per
 cutere. damnare
 Mungo is. purgo.
 Musso as. dubito. z silenco murmurari
 Unde virgilius. Mussat rex ipe latin⁹

De M

Maufragor aris. naufragium pati. aut
 periclitari.
 Nauseo. gru. wen. vn. willen.
 Nenor aris. den totten syngen
 Nego co: aris. schaffen.
 Neruo as. nervos coniungo.
 Nichilo as. ynichten. Nichilifacō. idē
 Nicto as. wachen.
 Nictor aris. nocte vigilare. Nam ny
 cton. id est nox.
 Nidifico as. nyften.
 Ningo is. ere. schnyen. Ino nix. schnee
 Niuo as. schneyē. No nas. sch wimmē
 Nouerco: aris. stieffmuetrich thuon.
 Nundino as. kramen.
 Nundine az. merckt. messen
 Nuo is. verwilligen.
 Nuto as. frequenter nuere.

De N

Nbandio. überhören. z obedio.
 Nbdō is. beschliessen.
 Nbduco pro obumbro.
 Nblecto as. delectari signat.
 Nblitero as. abtilgen.

Obrepro is. latenter intrare.
 Obsolco. ent. donē. Obsono as. cenare
 Obstino as. in toftheyt verbarren
 Obtempo as. gehorsam sein
 Obduro as. ybōtē. Decalceo. id. callū
 Deculo. verpergen. facere.
 Occupo. as. capio. oder vnmüßgen.
 Octor. aris. müßig gan.
 Offendo. inuenio. pterire vel ledere
 Officio is. nocere dicitur.
 Oggantio is. are. sch wätzen
 Ominor aris. weyßagen.
 Omen minis. augurium dicitur.
 Operio. iris. expecto.
 Opitulor aris. behilfflich seyn.
 Opitulamen minis. bilff.
 Opulento as. reich machen.
 Orto as. puare. heraultē. vt orbat⁹ pre.
 Ordior iris. weben. vel loqui ordine q
 dam verborum eleganti.
 Oscito as. gynnēn
 Ouo as. leto: z victorum est.

De O

Oabulo: aris. emerē od speisen.
 Oabulum. fuoter.
 Oascoleris. puntgnob machen.
 Oaco as. frid machen.
 Oagino as. ze samen sügen.
 Oalestrico as. luctari in palestra.
 Oalleo. blaych seyn.
 Oancrao: aris. mit ruoten schlafen.
 Oatro as. verpringen.
 Oecto vel pectino as. strellen.
 Oeculor aris. rempublicam furari
 Oeio: as. ergem. bößern.
 Oeragro as. durch sch wayffen.
 Oerco: aris. erfragen. pro inquirere
 Oerendino as. p vnum diem moror.
 Oerfungo: eris. vti vel destruere.
 Oetulor aris. importune petere coitum
 Oigritor aris. verbarren. faulsyn
 Oilo z depilo. bar ab scheren. Ino cō
 pilo id est compono.

Pingo. malen. Inde pictor. maler.
 Pingo is. backen. Inde pistor.
 Pinguo as. sayst machen.
 Pistrio is. ire. brottbacken
 Pistor aris. fischen.
 Pitiso as. kleyn trincken. 7 est meretri
 cum pitisare.
 Plago as. schlagen.
 Plumo. Deplumo. federn auß rupffen.
 Podio as. lennen. sustentare.
 Poio is. ire. tichten.
 Doctor aris. carmina fingere.
 Pompo as. hochfart treyben
 Pollingo is. toden begraben
 Pollicor eris. sponte promitto.
 Potio: iris. nyessen. überkömen.
 Predor aris. berauben.
 Pugno as. besch weren
 Prelito as. kredentzen.
 Prelio: aris. streyten.
 Presagio is. ire. weyßsagen.
 Prestolor aris. warten.
 Propbano as. vernichten.
 Proficior. procul ire.
 Proffigo as. zerstrewen.
 Promulgo as. verkünden.
 Propago as. pflantzen.
 Propero as. eylen.
 Pubero as. wachsen.
 Pugillor aris. kempffen.
 Pullulo as. blyen.
 Puteo es. stincken.
 Putreo. faulen vt putruit pomum

De Q

Quadro as. siertaylen.
 Quasso as. zwingen.
 Queror. deponens. klagen.
 Querulor aris. trauren.
 Questionar aris. inquirere. questionez
 facere.

De R.

Racemor aris. trauben samlen.
 Radio as. schynen.
 Ranceo es. zürnen. Inde rancor.
 Ratocinor aris. vernunft brauchen
 Ranco as. keyser sein.
 Rebello as. wider wirtig seyn.
 Rebo as. resonare.
 Reciproco as. iterum peto.
 Redino as. naygen.
 Repenso as. widergelten.
 Reciduo as. vermure wider ein fallen
 Recupero as. widerbringen
 Reconalio as. vereynigen.
 Redarguo. straffen.
 Redimio is. ire. zyeren. od krönen
 Redundo as. überflüssig seyn.
 Refello is. repello. falsifico.
 Refragor aris. wider reden.
 Refrigo. erküchen.
 Refuto as. verachten.
 Reluctor aris. widerstan.
 Repudio as. weg iagen. repellere et re
 futare.
 Resipio. iterum sapio.
 Rigeo es. hört sein. algere horrere. vu
 ran. Inde rigor 7 rigolitas hörtigkeyt
 ernst vnd straff.
 Rigo as. netzen.
 Rumor aris. erfaren. ynnen werden.
 Ringo is. ere. proprie canum est. zerrē.
 zannen. ritum facere. zen enplecken
 Roboro as. bestetten. festnen.
 Rodo is. ere. zerbissen.
 Roro as. ta wen.
 Rugo as. runtzeln machen.
 Rumino as. zdir. küen. abum secunda
 rio ad rumen reducere.
 Runco as. reütten. in rure.
 Ruspor aris. gallinarum est cum pedib
 escam inquirunt.
 Rutilo as. glantzten schynen.

De S

Sagino as. sayft machen.
 Sancto is. bekettigen.
 Samento tas. samenta colligere vel
 amputare
 Scenofaco is. seyl machen.
 Scenofactor oris. seylmacher.
 Scopos as. seggen.
 Scortor aris. meretricari.
 Scutor aris. erfragen
 Secundo as. gelücken.
 Segrego as. zerstreuen.
 Seneo es. alten.
 Separo. zerteylen
 Sequestro as. bellantes diuidere.
 Similo as. glychnen.
 Singultio is. ire. attmen. cū diffiditate.
 Sinuo. as. ampliare vel curuare.
 Insinuo as. verkünden.
 Solido as. befestnen.
 Solor- consolator aris. trösten.
 Somnio is. ire. somnium habere.
 Somnio as. traumen.
 Sopor is. ire. schlaffen. Sopor. schlaff.
 Soporos as. schlaffen.
 Specular aris. anschauen. betrachten.
 Spolio as. berauben. entfrömden.
 Squaleo. wüßt syn vnd stinckē.
 Squalor. oris. sträck.
 Stabulor. aris. stallen.
 Squamo as. entschuppen.
 Sterto is. schnarchlen.
 Strangulo as. hencken. erstercken
 Stupror aris. stuprum committo.
 Suadeo. ratten. ermanen.
 Subarro as. latenter arram vare.
 Subagito as. vnder trucken
 Succingo is. ere. auff schyrtzen.
 Sudo as. schwitzzen
 Sufficio is. genuogfamseyn.
 Suffoco as. erstecken.
 Sufflo as. auff blasen.
 Summo as. ze samen rechnen ein teyl
 colligere vel comprehendere
 Surrogo as. substituo.
 Suspicio aris. schetzen.
 Suluro as. heymlich. schwatzen.

De T

Tabeo es. putrere. defluere. deficere
 Tamino as. wider wertig seyn.
 Taxo as. rechnen. zelen. schetzen.
 Tedeo es. verdriessen.
 Tedior. aris. tedio affici.
 Telo as. verlengern.
 Tepeo. lax seyn. calefieri in parte.
 Tergiuersor. aris. in varias se partes
 tere.
 Terebro as. durchto:n.
 Testor. aris. testament machen.
 Tingo is. fertē. malen Tinctor in d̄ weit
 Tyrocinor. ne wer ritter werden.
 Tutillo as. kützlin
 Tutulo as. zyttern
 Tomo as. dreyen becker oder köpff
 Torreo. vro. exsiccō. verto zc.
 Toxico as. vergyfften.
 Traduco is. überführen.
 Trano as. über sich wymmen oder an dē
 land sch wymmen.
 Treugo as. sicheren.
 Triumpho as. herschen.
 Trunco as. haubt abschlahen
 Trutino as. wegen. in libra.
 Tubero as. gesch wellen. vel superbire.
 Tudico as. hemern. cum malleo pcutere
 Tumeo. auff bleyen.
 Tumulo as. begraben.
 Turto as. betrüben.

De R

Radillo as. zwifelen.
 Raduo as. leren.
 Radio as. wetten. in pignus vl vadiū
 pono.
 Rado as. roß wetten.
 Ragor aris. vmb sch wayffen.
 Rallo as. circū dare vallum.
 Rapulo as. werden geschlagen.
 Rarico as. vel varicor aris. id est tran
 seo. ouerto. deflecto. incuruo.
 Rasto as. destruire. dissipare.
 Raticinor aris. künsttig weyßlagen

11.
Vdo. as. naß machen.
Vegeto as. vniſſico luſſento.
Vclitor as. ſreyt an ſalten.
Venuſto as. ziehen.
Verno as. gruonen.
Verro is. ere. trahere.
Vefcor eas. eineren.
Veſtigio as. per veſtigia inquirō.
Veſtio is. are. kleyden.
Veto as. verbieten.

Encestla

Brack ioanni lantz p.
posito in hossen. viro i.
quā celebri z humanis
simo suo omnium prima
rio S. p. d. Si iuuat alta recolere men
te. quo meus tibi dedicatus animus. se
se obligat. inuenies utiqz. qualēcūqz me
velis. z tuis importunis tristēm. z felici
bus fauentissimum. Ita tecum gero. qd
quod id fuerit. fortune omen. veluti in
quiduis a dī stipulato. Etiam a te nil a
lienum. quo te nolle fore participē. quē
admodum tu. mecum cōmutas omnia.
p̄sertim studia. z ea que profiteris. ad
que natura te formauit. humanitatē di
co. cum sis omnium humanissimus. Qui
bus cum te video. admodū affici. et ex
tempore a commodari. Statui ad te me
os latores. ymmo doctorū collecta mo
dica. dare. non quo ipse abires. exqz his
euaderes doctior. Cum te his lōgesciūz
z esse doctorem. certum est. puerilia her
cule sunt. que ad genus epistolare con
ficiū dum spectant. nil tuis studijs. quas
meum amorem. cum allatura tum indi
cantia. Sinas tamen. obsecro. delecte
vir. tuum nomen. presenti cartule inseri
Erit crede michi. in ea re tam minima.
nō michi. q̄ tibi a plerisqz fides z laus
danda. Te id effecisse. quo ingenia. in
fantum p̄sertim. parūper audatōra. ser
moni paulo cultōri indulgeāt. Potest
enim. ex hoc. in multis sentiendi. iudi
cium elici conforme. Tu vero in ea re. si
quid videris placitūz. pertracta. Et qd
displiceat (vt soles in tuis facere) nūca
to naso emenda. q̄ primum elegantias
z oratōnum z dictōnum aliquarūz. Ce
tera qualiter se obiecerunt. nulla serie.
inuenies redacta.

Adiectiuūz p̄it

substantiuo. aliquando consequens est
id in b̄si placito restat scribentis. vt vir
clarus.

Inter adiectiuū z substantiuum aliq̄n
do p̄posito cum casuali ponitur. vt ma
gna in iohanne probitas. laudatur.

Alut p̄positō sola. dum ea regit. inter
ponitur. vt ingenti cum opera. iohānes
studio incumbit.

Adum p̄positō verum plerūqz ge
nitiuus rectus a substantiuo interponit̄
vt. Fortia hoīm pectora. Alta scolariūz
ingenia.

Si singulariter in diuersis generibus
est obseruato (teste seruo) dum mō co
pulatur adiectiuū z substantiuū respon
dendum est viciniori. siue masculinūz si
ue femininū fuerit. vt vir z mulier alba
venit. Si vero pluraliter ad masculinū
transitur. vt viri z mulieres p̄bi ad me
venerunt. Et virgilius in octauo. Qua
tuor a stabulis p̄stanti corpore thauros
t̄uertit totidem forma supante iuuen
cas. t̄t hos. nequa forent pedibus vesti
gia rectis zc. Ibi thauros quatuor z to
tidem iuencas copulant̄ Et cur addit
hos. ad masculinum scz thauros trāsit.
Dictō que deberet respondere sequen
ti substantiuo. eam p̄cedenti elegantissi
me respondere. Vnde virgilius primo
eneid. t̄t puer ascanius. cui nūc cogno
men iulo. z hoc p̄ om̄. Et theren. Echy
ra est. huic nomen fabule. z hoc p̄ n̄tm̄.
Possessor rei possesse p̄fert. vt tulij elo
quentia. Cataline audacia.

Seper numero nominatiuus possessiu^o
p̄ genitō primitiuo ponit̄. vt euandri^o
ensis. p̄ euandri. Stilus tulianus id est
tulij. Cremes terencianus. id est a teren
tio. Inductus vel p̄sona terencij.

Sic vnum possessiuū. p̄ reliquo etiā po
ni licet. vt frondeo tecta. id est frōdosa.
Hec tamen (seruo teste) discrimen h̄nt
Nam frondeus. lapideus. saxeus. in p̄
te. vt domus saxea. quia etiam in parte
ex lignis constat. Frondosus vero. la
f

pidosus saxosus in toto. Nam saxo
sa domus que ex solo saxo est dicitur.
Adiectiva que epitetiva dicimus suis sub
iectis venuste collidunt. ut pauca pu
ella. mollis mulier.

Quod antiqui per prepositionem cum
actio dixerent nos (teste serui) pulcre da
tino exprimimus. Unde virgilius pri
mo eneid. Inferretq; deos lato. et pau
lo post. Et celo clamor. Et in bucol. Il
li sunt mea carmina cure. Nec antiq; p
in lacium. pro in celum. in curam expr
fere. In vulgata epistola scribimus pa
riter Sis michi auxilio. id est in auxi
lium. Cetera ut soles adinstar horum utare
Nomina terciae inflexionis genitiuum
pluralem in ium terminantia accusatiuum
pluralem pulcrius in is q; in es efferunt
Unde virgilius primo eneid. Et nis no
tibus abreptas latentia torquet in saxa
Cetera videbis in maronis et tuliois le
ctonibus adfuctissima.

De relatiuis quotiens pmitimur nome
cuiuslibet generis. et interposito relatiuo
sequitur nomen alterius generis. Illud
relatiuum medium proprii nominis gen
sequitur. ut est illud Salustij in catali
nario. In carcere locus est. quod tulia
num appellatur. Si autem utraq; noia
fuerint appellatiua. cui velimus. poteter
respondemus. Unde Tullius sexto de
republica. Nichil est illi principi deo.
quod quidem in terris fiat acceptius.
q; ceteris. conalibusq; hominum. que ciui
tates appellantur. Vbi illud relatiuum
que. si est seim refert ciuitates. Si neu
trum refert conalia.

Iustus. euentus. permissus. nomina in
flexionis quarte singulari numero. plu
raliter vero neutra sunt et secunde decli
nationis. Unde tullius ad actium. Sem
per enim cause euentuum magis mouent
q; euenta. Et virgilius in bucol. Acce
pta iussis carmina tuis. Et ibidem hanc
inuisa cano. Et primo eneid. Mibi ius
sa capessere. phas est.

Provincia. puratio dicta. Unde The
rencus in phormione. Dgeta geta p
ninciam accepisti dnam. Id in heaut.

huic nostra. tradita. est. puincia. Ad hec
donat. Et acquisite bello longe ab ita
lia regiones puince dicte sunt. a porro
vel paul vincendo. ad quas pretores.
q; a senatu romano cum officio mittebat.
officia q; puince id est purationes no
minate sunt.

Piculu p expigentia. Et a pioz quod
non est in vsu. licet experio: et expigentia
sit vsus dicere. Et piculum p temptam
to. teste donato. Unde theren. in eunu
cho. Fac piculum in litteris. Fac in pale
stra. Et alibi piculum a perio. Unde vgi
lius in eneid. Defuncte piculis ait id est
maris aduersitatibus.

Discrimen p piculo poni. Unde vgili
in primo eneid. Per tot casus. p tot vi
scrimina rerum. tendimur in lacium. Licet
differentiam alibi signat. ut mali et bo
ni. magnum est discrimen id est differentia
Et discrimen sectionem pilorum a me
dio frontis ad verticem dicit.

Supbus p nobilis. Unde vgili i scdo
eneid. Supbum cecidit ilion. i. nobilis
troia. Et idem in terco. Supbi regna
torem asie priamum. Et supbo arrogans
dicit. Unde vgilius i pmo eneid. No
ea vis animo Nec tanta supbia victis. i.
insolentia vel arrogantia.

Numus p officio ab autoribus legitur
ut honesto fruor munere id est officio.
Necessitudo p aicia. cui vsus est Salu
stio frequentissimum legitibus p ditoz catali
ne. Et tullius in epla ad titum fabium. Tu
ho q; fortunatus et liberos habeas. et nos
ceteros necessitudine et beniuolentia co
iunctissimos. Unde insuevit necessari p
amico poni. Cum in necessitate pber aic.
Hoc nomen infimum. quoniam modo aut condi
tione aut natura inferioritate signat. et
aliqui p pessimo accipiunt. Unde parmico in
qt in eunuchoz gnaton. tace tu. ego q;
esse infra infimos oes puto hoies. id est
oim pessimum. Et seruo psonas dicit infi
mas. i. abiectas. Nam sup nomen boni
p dicit. a vgil. in bucol. ut qd faciat vni
audent cum talia fures. i. sui. teste serui.
Antiquus licet etatis sit. venuste tui pro
nobili dicit. Unde vgil. pmo eneid. Nos

patria antiq̄ diuersa p̄ equora vectos.
Et tuli^o prio officioz. D̄ dom^o antiqua
he. q̄ dispari v̄sio. d̄nari illic antiq̄. i.
nobilis. Et dom^o pleriqz ponit p̄ fami
lia. vt Scipio fuit de emilianoꝝ domo
id est familia.

Gratia mō cam notat. Vnde t̄heren. in
andria. Ea me nūc hic restitisse gr̄a. i. cā
tibi vero gr̄am vici amicitiaz. vt t̄he
ren. in adelphis. Ego lepid^o in eo gr̄az
Et ibidem donat^o inq̄t. Inire gr̄am est
amicos sibi p̄pare. aut b̄nificium accipe
Quid sibi vult maior natu. mio: natu.
nisi p̄ senior: z iunior: vici. pleriqz bone
statis z etatis est. Vñ tuli^o prio officio
rum. Est igit̄ a dolescentiqz maiores natu
vereri. i. reuereri. Et t̄her. in heauf. Quā
to tuus aīm^o natu gr̄adior. tāto sis igno
scentior. Credie em natu sic vici inflexi
biliter. z aduigi indifferēt omi casui et
numero. vt maior: natu. maior natu. ma
iorem natu

Maiores z minores (teste seruius super
p̄mo eneido) de genere qm̄ dicunt. sola
pluralia esse. Vñ v̄gili^o ibid^o Denotri
coluere viri nunc fama minores.

Tāti z quāti comit̄ iungunt cū ill^o verb
interest z refert. vt quāti int̄est. tāti inter
est. s̄lt̄ paz. p̄uallulū. p̄uaxillū z multū
plus. plūmū. nihil. z his s̄ilia. vt paz int̄
est iohannē. p̄bū malūne esse nihil refert
hoiēm hoie doctōrez. Et s̄lt̄ quāti. q̄nti.
cū q̄daz vi interrogatōis effert. vt q̄nti
q̄nti intellige p̄cij. R̄t. tāti. tāti. Et tuli^o
in padoxis. Quāti est estimada vir^o.
q̄si diceret magni p̄cij. T̄c alijs verb cō
poni. vt q̄ntifacō tulū. tātifacō q̄ntilia
num. S̄lt̄ magni z parui. uili z nichili.
vt magni estio. magnip̄edo. parup̄edo
vilipendo. nichilip̄edo. magnifacō. pui
facō. nihilifacō. floccifacō. floccip̄edo. ex
ēpla p̄ tua deduc extimatōe

Dnas. binas. temas. q̄nas. senas. vici
lras. nō duas. tres zc. Tulus testis est
ad marci filii scribēs. corripit eū. q̄ du
as ad te misi lras. scripserit. s̄z binas lit
teras vice debuisset Dnas epl̄as placz
dicere. T̄d de (teste huius) q̄ due tres ad
duē dicitōnibz plūbz habentibz singla

rem numez. vt due epl̄e due mulieres.
Bine dō z terne zc. solū plūbz addi. vt
bine littere. terne lre. Nam lre p̄ter pl̄r
solū vici dū epl̄az aut missiua exp̄mere
Me me te te. sese. gemiata (volū^o
vehementiā q̄ndaz affect^o representat. vñ
v̄gilius in p̄mo eneido. Inqz sin^o sese sc̄i
dit vnda reductos. Et ibidē. Illi sese p̄
de accingūt v̄apibusqz futuri. Et in no
no. Neme q̄ feci assum. in me cōuertite
ferrū o rutuli. Et in duodecimo. verte o c̄i
tet: informas zc.

Par ratō est in quibusdā indednabili
bus vt vbi vbi. iam iā. Vñ t̄heren. in eu
nuchō. vbi vbi est. diu celari nō p̄t. Et
familiarit̄ viciam^o. Jamiam q̄ volēs. et
ocius q̄ impare poteris me facturum
Res est (viciam^o) in vado hoc valet i se
curitate. Vñ t̄heren. in andria. Dis res
iā est in vado. T̄d hec donat^o. Qz sicut i
p̄fundo piculū ita in vado securitas. ser
mo tract^o a nautis. nam in mari nō licet
nauem omni cor: tui appellere.

Partes plurali numero officii. cāz aut
magistratū signat. Vñ tulus in episto
la ad appiū pulcrum. De me aut suscipe
paulisper meas partes. z euz te finge es
se qui sum ego.

Negatiua dictō p̄fertiz noialis in fine
elegant̄ ponit. Vñ t̄her. in andria. Hāc
nisi mors. michi adimet nemo. Licz idē
in heauf. negatōz in principio posuit. cū
in p̄sona cremet̄ ad filium ait. Nemo ē
amicoꝝ hodie. apud quē exp̄mere oia
mea occulta sudeam d̄it̄p̄to.

Verbo finito claudi oratōnem. obser
uatio est pulcra.

Dū in oratōe sunt supposita diuersorū
numeroꝝ aut p̄sonaz. v̄bum ad ea latū
p̄ximioz debz esse p̄forme. de p̄sona vt
Tuli^o in sexto de republica Ego illū de
re suo. ille me de nostra republica p̄con
tat^o ē. De numero. vt v̄gili^o p̄mo enei.
Hic illi^o arma. hic illi^o curi^o fuit. Et t̄he
ren. in andria. T̄mantū ire amoris rein
tegratō est.

Infinitiu^o comiter p̄ p̄ibz p̄teriti imp
fecti indicatiui ponit. B̄ nosces. dū cū re
cto z nō obliquo z sine alteri^o vbi finiti

adiunctio orationis perfecte clausulat. *De*
theren. in andria. sic vita erat facile oēs
perferre ac pati. i. perferbat ac patiebatur
Idem in eunuchō. Omnes me morde-
re dāculum ego flo capendere. i. morde-
bant. 7 ego illos flo capendebam. et iste
usus est salustio frequentissimus. Ita
q̄ non est opus in mille orationibz exē
pla adducere.

Subiunctiuus p̄ indicatō. 7 tpa illius
p̄ illius tpi bz q̄ daz affinitate poni. vt b̄
te facere velim. p̄ volo. vellem. p̄ voluis
sem. Et *theren. subiunctiuū p̄ indicatio*
posuit. vnde in eunuchō ait. Cuz tibi dō
istam ḡginem. vixtin hos dies mibi so
li dare te. Ibi dō p̄ darem posuit. b̄ no-
tum est ex signo coniunctiuo cum dicit
Cum tibi dō. zc.

Verbum sine sua determinatōne modi
effert optime. vt vellem faceres quāto-
cius posses. ibi subiūctillige vtinā res-
ctū verbi faceres. vt vellem vtināz face-
res vel vt faceres.

Do p̄ exhibeo. vt theren. in beauf. nāqz
ei vnam cenā atqz eius comitibus dedi
dō. p̄ facō. Vnde virgili. primo eneid.
Tu vas epulis accūbere diuū. Do pro
dic. Vnde ḡgilus in buco. Sz tam iste
deus q̄s sit. va tytre nobis. Et theren. i
beanton. Nūc q̄obīe has ptis vidicēri
paūq̄ dato. id est dō. Et lras dare. nō
est aliud q̄ si dicas scribere. Et accipe
vicissim lras est eas legere. Et accipe. p̄
ai aduertere vel audire. Vn ḡgilus in
scōo eneid. Nostrā en accipe mentez. i.
audi. Idē in scōo eneid. Accipe nūc va
naū insidias. 7 crimie ab vno disce oēs
Accipe p̄ tractare. vt Male me accipi
sti domū dū tuā irrepseram. Accipe. p̄
pascere. Vnde the. in eunuchō. Accipit
hoiez nemo mel. i. pascit. Accipe. p̄ va
tum sumere. Vn ḡgilus in tercō eneid
Accipe 7 hec manū. tibi q̄ monumenta
meaz Sint puer zc.

Conducere. p̄ vtile esse. vti *Tulio elo-*
q̄ncia nō paz conduxit ymmo maxime
Crederē me ioanni. est me ei cōmittere.
Vn ḡgilus in primo geor. Imite. p̄
pones anni spem credere terre. Et crede

re est seruandū cōmittere *Vn plaut. in*
gulularia. vbi is obijt mortem q̄d mibi
in aurē credidit. Et credere est fidem di-
ctis vel factis habere. Vn ḡgilus scōo
eneid. Dia dei iussa nōnūqz credita teu
cris.

Efficio 7 afficō latissime significatōis
ppemodū aduincti cui vis expriment
pprietatem. Quid enim est afficō te ho-
nore. nisi honore te efficō te p̄bio. p̄ vi-
tupero. Efficio te virgis. p̄ p̄cūtō. Et af-
ficio te dō. p̄ te det aut. p̄ tediosus sum.
Et tul. primo officō. Si quos ali-
quo honore. aut imperio affectos obser-
uassez colere debemus.

Compono. p̄ finto. Vnde ḡgilus prio
eneid. Tēte diem clauso componet ve-
sper olimpo. Et in bucol. Non nostrum
est inter vos tātas componere lites Cō-
pono. p̄ recreo. Vnde virgilius quarto
geor. Dix defessa senē passus compone-
re mēbra. Et in primo eneid. Nunc pla-
cida p̄postus pace quiescit. Compono
p̄ lenio. Vnde primo eneid. Sed mo-
tos p̄stat componere fluctus. Compo-
no pro cōparo. Vnde in bucol. Sic p̄-
uis componere magna solebam. Com-
pono pro orno. vnde quarto georicoz
Dulas compositis spirauit crinibz au-
*ra. Compono. p̄ colligo. Vnde *Tulius**
in verrē. Si ab isto libro quem tibi ma-
gister ludi nescio. qz ex alienis oratōibz
p̄positum dedit. Compono. p̄ fingo. vñ
Salustius in iugurtha. Non sunt com-
posita mea ḡba. parui id facō. ipa se ḡ-
tus satis ostendit. Compono. p̄ coniun-
go. Vnde virgilius in octauo. Compo-
nens manibzqz manus. atqz onbz ora.
Dicimus enim infantez specōsum. opti-
me morigeratum. Iuuenem p̄positum.
Comparo verbū. multifariā dicit. et p̄
coniungo. vt plautus in asinaria. prebē
de auriculis. p̄para labella labellis. Cō-
paro pro adequo. Vnde theren. in eu-
nuchō. Vant ne p̄parandus. hic quidē
ad illum est. Comparo. p̄ constituo. Et
theren. in andria. Et malis gaudeat. at-
qz ex in comodis alterius. ius vt cōpa-
rent como dā. Comparo pro etuo. hoc

suētissimū ei⁹ est. Vnde theren. in heau.
Argentū dabit illi ad nuptias aurū at
q̄ vestem q̄ cōparet. Et comparare ali
quid ex simili ostendere. Compatio ex
eo dicit color rethoric⁹. ad quē similitudi
ne expressa mox consequens est adaptatō
hoc est id ad quod sile limitat. vt legen
tibus vgilium patebit palam.
Contendo p festino. Vñ vgilus prio
eneid. Que p̄xima litora cursu conten
dunt petere. Contedo p constringo. vt
vgilus quarto geor. Tanto nate magis
contende tenacia vincula. Contendo p
pparo. Vñ plaut⁹ in aulularia. Signū
recte compabat. huius contendī anulū.
Contendo p certare. Vnde virgili⁹ li.
q̄rto eneid. Quis talia temens abnuat
aut tecū malit cōtendere bello. Conten
do p p̄cipio. Vñ vgili⁹ in q̄nto. Qui
tū aereas telum p̄tendit in auras. 7 Cō
tendo bononiā. hoc est. me illuc recipio.
7 cetera p tua deduc estimatōe zc.
Consequor p sequor. Vnde vgilus li.
sexto. Quem deinde doanthus p̄sequē.
Consequor p adipisci. Vnde tuli⁹ actō
ne prima in v̄rem. Quod ego meo la
tore 7 vgilis consecutus sum. Et hec ē
eius frequens acceptō
Haurio vbum amplissime significatō
nis. nam exhaurire 7 implere dicit. Et
haurio p video. Vnde vgilus in prio
Haurit celū mentemq̄ recepit. Et alibi
p̄ audiuit. Vnde vgili⁹ in sexto. Consti
tuit eneas. strepitūq̄ exterritus haurit.
Et p vulnerare aut apire aut confode
re. Vñ vgilus in decimo. per tunicā s̄q̄
lentem auro. latus haurit aptum. 7 hau
rire p aude accipe Vñ Tullius li. q̄nto
tusculanaz questionū. Cuz inexplibili
cupiditate. quo fluēa⁹ cupiditates vi
diq̄ hauriret. eo grauius ardētiusq̄ si
tientem. Et vgilus li. prio eneid. Ille i
piger haurit spumantē pateram. 7 ple
no se. pluit auro. Haurire p defatigare
Vñ vgili⁹ terco geor. Exultatusq̄ hau
rit corda pauor. pulsans. Haurire p te
nere aut pertransire. Vnde vgili⁹ q̄rto
geor. Et mediū sol igneus orbē hause
rat.

Penitet verbū factū notum. Sed in com
mentarijs seruij p parum videt exponi
Vñ vgilus primo eneid. Nō met⁹ of
ficio. nec te certasse p̄orem peniteat. Et i
buccol. Nec te peniteat calamo triuisse
labelum.

Iubeo p volo. s̄ differū t teste donato.
Nam iubem⁹ verbis. volumus animo.
Vñ theren. in andria. Iubeo cremetem.
Et in eunuchō. Qui scis an q̄ iubeā sine
vi faciet. Et vgilus terco enei. S̄ vo
tis p̄abulq̄ iubent exposcere pacem
Condamatū est oratō comica. teste do
nato sup eunuchō. p finitum. transactuz
vel publicatum ponit. verba tracta a fu
neribz quoz corpora satis post mortem
sunt deplorata. Vnde lucan⁹. Corpora
nondū satis conclamata iacent.
Electum est. oratō que nil post se spei reli
quit. sermo tract⁹ est a iudicibz vt dicit
donatus. post quoz sententiā non licu
it eandē causam innotare.

Specto p frequenter video notum est
Specto p laudo 7 plo Vñ the. in andā
Spectata michi tua fides creme.

Morigero. p obtempo. abstineo. obse
quor. Vñ theren. in eunuchō. Morige
randum est thaidi. Morata morigera
7 morosa hanc distantia habet. Qz mo
rosa p̄trarys puerisq̄ moribz Vñ Tu
lius d senectute. Tē sunt morosi 7 anxij
iracundi 7 diffiales senes. Plaut⁹ in au
lularia. Dum mō morata veniat morata
satis est zc. Morata que est optis mo
ribz p̄dita. Morigera que est obediēs
Vnde theren. in andria. Seu tibi mori
gera fuit in rebo omnibz zc.

Euado. effect⁹ sum vt tuli⁹ cetis eloque
tia euasit clarioz. 7 iste pulchra acceptio
Tibi euasit. p euauit. Est em euadere
teste donato p q̄cūq̄ difficultatē ad a
liqd puenire. Vñ the. i andā. Et heri sp
leuitas verebar quozsuz euaderet
Offendo note significatōis. p inuēio re
p̄itur plezq̄. vt the. in eunu. paululuz si
cessassem putbas domi nō offendissem
ita iam adornabat fugā. Et in heauton.
Terentē telā studiose ipam offendim⁹
id ē inuenim⁹. Et offendi te in foro. i. p̄

terium aut inuent. Et pro manifestare in
vsa est frequentissimo.
Certum est. non solum pro manifestus esse. De
quintilianus ait. Nempe legere esse certum
est. zc. Sed etiam pro deliberatum aut statutum
esse in quo prope omnis cum infinitio
iungit. vt certum est mihi ire tononiam.
Et plerumque omnis subintelligit. vt e illud
in bucol. Certum est in siluis inter spelea
ferarum malle pati zc. subintellige mihi
Comptum est mihi. Exploratum est mihi
Constitutum est mihi. Deliberatum est mihi.
Decretum est mihi. Equiualent prope
dici. 7 apud me cogitatio aut inuestigatio
do. volendo. consilio firmatum esse. Esse in
aimo. est habere in aimo. Vnde tilius in
epla ad terentiam vxore. Naz mihi erat
in aimo mittere ad dolobellam. Id valet
dicere. hoc mihi cordi est. 7 pro delectat
nonnumquam dici. vt apud the. Sunt ne hec
nuptie tibi cordi. hoc valet. delectat ne
uxorem ducere.
Egrefero. male accepto aut doloroso 7
irato aimo. Vnde the. in andria. Numquam cuius
nram xbum fecit. neque id egretulit.
Confidentia pro fiducia. Vnde xgilius in primo
eneid. Et afflictis melius considerare rebus.
Confidentia. duricia. patientia. Vnde
plantus in asinaria Scapularum confiden
tia virtute vel morum freni Confidentia pro
audacia. Vnde xgilius quarto geor. Nam
quis te inueni confidentissime nram ius
sit adire domos. Confidentia pro constantia
7 confidenter constant. Vnde platone in am
phitryone. Que non delinquit. decem auda
cem esse confidentem. Et fiducia pro confiden
tia. Vnde xgilius in nono. Cernis que ruti
los habeat fiducia rex. Et fiducia pro au
dacia sepius dici. vt est illud salustij.
Ita fiducia que argumentum pugnatore
dimittit zc. Et fiducia pro ipudentia. te
ste donato super illud the. in andria. que
fiducia id facere audeam. nec de me que fa
ciam. scio. Et paulo post donat. quasi si
bi videtur tradicere vbi in andria illud the
rencij exponit. Dingenere confidentiam non
cogitat que dicat. nam dicit ibidem que confi
dentia potest in bonum 7 in malum. fidu
cia vero semper in bonum accipit.

Facinus. factum dicit. Vnde Salustius in Cati
linam. Qui aliquo negotio intentus pre
clari facinorosi aut bone artis famam querit
Et the. in heauton. non sit sine piculo fa
cinus magnus nec memorabile. Et tilius
tercio officiorum. Promissum potius non faci
endum quam tetrus facinus esse. Facinus etiam
scelus. Vnde tilius in eo deo tercio. Ab
s nulla fraus aberit nullum facinus.
Opinio fama est. vt Tilius erat opinio
bona de plancio. bona de lepidio. et opi
nio suspicio est. vt Tilius tercio officiorum.
que primus hec natura coherentia opinione
distraherent zc. Opinio spes 7 opina
tio. Vnde tilius officiorum tercio. Opiniones
asserunt pro eorum similes fore. que sibi
delegerint ad imitandum.
Obseruo elegantissimum verbum est. mo
pro magnifice suscipe ponit. Vnde tilius pri
mo officiorum. Sicut aliquo honore aut im
pio affectos obseruare 7 colere debemus
Obseruare pro celare 7 in terra tegere. vnde
plantus in asinaria. Vbi is morit obser
uare. que mihi id aurum credidit. cepti obser
uare. Obseruare. pro cognoscere. Vnde vir
gilius sebo eneid. Et vestigia retro obser
uata sequor. Obseruare pro captare. Vnde
xgilius quarto geor. Quos virus amor
obseruans nido in plumis detrahit. Ob
seruo. pro expecto aut aduertere positum.
Vnde the. in andria. Obseruabam matrem
illo seruos venientes aut abeuntes.
Et paulo post. proterrefacias dauum. ob
nes filium quid spergat. Dicimus enim elegant
magistri mei vota eiusque reuerentiam
tueor 7 obseruo.
Dimidiatum a dimidio differt plurimum
Nam cum medium librum legerim. dimidia
tum librum legisse. 7 dimidiatum fabulam au
disse dicere oportere. Est enim summa hec
dimidiatum que dimidiatum 7 in partem du
as partes diuisum. dimidiatum ergo nisi
ipsum quod diuisum est dicitur hanc conue
nit. Dimidium vero est non quod ipsum dimi
diatum est. sed que ex dimidiato pars al
tera est. veluti si ex mille nummis quin
gentos recepisti. dices dimidium et non
dimidiatum te accepisse. hec aulius geli
us dare disputat in actibus noctibus li.

terco caplo. xiiij. Oraci^o vero pmo car-
minum epla tria ad nauem virgilij ait.
Et serues anime dimidiu mee. affectate
7 amatorie dixit dimidiu aimeze. Cuz
anima diuidi 7 dimidiari dicit neo.

Dicere qto pretoiem fieri. 7 quartum
fieri ptoiem. discrimen est teste aulo ge-
lio li. x. acticanu noctiu caplo prio. Q-
qto locu signat. 7 tres ante factos. q-
to fieri ptoiem dicere. Quartu vo tps
ad signat 7 ter ante factu. Quartu pto-
rem fieri recte dicere licebat.

Per se ferre. quid sit est dicto facto ve 7
ipa statim fronte qualem opinionem de
homie aut de aliqua re habeas. cofiteri.
Vnde qntilianus. Fiduciam igit pfeferat
orator. sempqz ita dicat taqz. de cau-
sa optime sentiat. Et tulus scdo eplaz
epla prima ad Curione. In quo antez
te desiderare significabas meas literas
pfefers pfectum michi quidem. sz tam
dulcem 7 aptatu amorem tuuz. Voluit
quidam hoc totum vna partem dici. et
ex cofomibus psonis inflecti. vt pme-
fero pfefers. pfeferit. absurdum est inqz
cum p nomen nulli parti pponi phibeat.
quare elegater dici autoritate disertis
simoru tractum est. no vt vnam partez
sed oratodem potius extimemus.

Quo discrepat auxiliu 7 ope dici. Au-
xilium do. auxiliu fero. ope vero no va-
mus sz ferim. Vn txe. in anda. fer opem
fua me obsecro Illic donat^o ope ferre e
in mal' rebo. 7 hijs q de salute dubij sunt.
a quo opitilo: vbu: aurena^o vallēsis
testis est libro elegantiaz terco.

In facie pcuti no in vultu dicit. na vul-
tum homis format volutas. Et tristis aut
letus ridensue vlt^o est. Vn oraci^o i poe-
tria. Ut ridenti arridet. ita stentibus
adsunt humani vltus. Et txe. in anda.
Tristis seueritas inest vltu. ablatiuum
vltu p vltu posuit. Et vgilus in prio
eneid. Spem vltu simulat. premit altu
corde dolorem. Faciem vero corporis
dici partem. quia natura eam fecit. 7
longam vel latam esse. Vultum teste
donato. mutamus ad omnem volunta-
tis affectum. Faciem vero nunqz. Et su-

perficiem a facie derivare. 7 faciem p su-
perficie (eo qz supius illud quasi primuz
intuemur): apu vt marifacies. celi facies
serena. de quo nomine facies a faciēdo
dicta. 7 species ab inspiciendo. 7 figura
a fingēdo. Tulus gelius egregie dispu-
tat caplo penultimo libro. xiiij.

Indulgeo verbu aliqui p dare veniaz.
Vnde vgilus in x. Colle fuga turnum
atqz instantibus eripe fatis. Hactenus
indulisse vacat. In hac expositōe q est
nonij marcelli repugnat lauentius val-
le nsi li. qto elegantiarum. atqz i eo fa-
cto disputat. Itaqz veniam p indul-
gentia dici 7 non econtra. Vnde vgili-
us in primo eneid. Orantes veniam et
templum clamore petebat. Et ttxena^o.
Da pater veniam sine te exorem.

Indulgere est dare 7 retinere. Vn vir-
gilius primo eneid. Indulge hospicio
causalqz inepte moradi. Indulgere est
spacium maus dare. Vnde scdo geor.
Sin tumultis acclius solum collesqz su-
pin. Indulge ordinibus. Indulgere e
clemente esse. Vnde scdo geor. Si non
tanta quies iret frigusqz calorem. Inter
7 exciperet celi indulgentia terras. Ego
indulgere pro vacare pleriqz legi. vt
cum dicimus. Ille indulget mero. alius
indulget studio.

Prosequor accusatu cum ablatiuo sibi
subdit. actōem signat qua alterius in al-
terum affectum dedaramus. vt dic val-
lensis. vt prosequor te oculis. odio. fa-
nore. caritate. beniuolentia. carminibus
laude. probris. pariter supius in verbo
affico dictum est.

Fore p futuruz esse componitur. 7 nomi-
solum iungit. teste seruiō. Vnde vgil^o
in primo eneid. Hinc fore ductores re-
uocato a sanguie teuci. Participio ve-
ro du iungitur vt participiu nom erit.
vt Spero hunc puenū sapientem fore.

Inuidiosus. formidulosus. suspiciosus. a-
bicōsus. graciosus. latoriosus (teste ge-
lio acticanz noctium. li. ix. caplo. xij.) in
vtraqz cadunt significatōem. vt Inui-

diolus qui inuidet 7 cui inuidet. formi-
dulolus qui formidat. 7 qui formidatur
7 sic de singul. Et addit hoc nomen infe-
stus. qui infert alicui malum aut cui impē-
det malum. infestum dicit. De his la-
tissima est assertio aput laurencium pri-
mo libro elegantiam.

De gerundijs q̄ plerūq; resoluunt in v̄-
ba subiunctiua v̄l in v̄ba indicatiua. B̄-
iunctiue dicta (nam h̄ij duo modi vt su-
pra patuit habent q̄ndam affinitatem)
Dñ̄ v̄gilias in buccol. In mibi cantan-
do victus nō redderet ille. Et ibid. In-
teragendum occurfare capro. id est dū
cauerem 7 dum agerem. In indicatiuū
subiunctiue positū resoluunt. vt est illud
in buccol. Frigidus in pratis cantādo
rumpit angwis. exponit seruius. dū ei
incātat. Dicimus q̄dem in soluta ora-
tōne. Intercedendū multa iocose. p̄secu-
ti sumus. Et interstudendum ceteri me-
filus longe clarior euasit.

De vltimis supinis. que i oratōes pas-
sivas optatiuas resoluunt. vt miserabi-
le visu. id est vt videat. difficile factu. i.
vt fiat vel ad faciendum est difficile. naz
a facō passiuum non est ideo resoluunt
factu aut isio aut in gerūdijs. aut i pas-
siva cōiunctiua plerūq; vltima supina
resoluit vt incredibile memoratu. id est cū
memoratur.

Amāndus. colēdus. p̄ticipia futuri tem-
poris trāsire in vim nomis. 7 exponi per
dignus. 7 p̄ infinita suorū verborū. vt
amāndus amāda amandū id est dign^o
digna. dignū amari vel vt amet. Colē-
dus id est dignus coli vel vt colat

Ornate poni p̄ticipiū p̄teriti t̄pis 7 ma-
xime in tus ablatiui aut acti casus. p̄ iſi-
nitio. Vnde Salustius in Catalinam
Nam 7 priusq; incipias cōsulto. 7 vbi
consulueris mature facto opus est. vbi
consulto p̄ consulere 7 facto p̄ facere re-
pimus. Et therencius. Sicut si opus est
ira facto eamus. Et in andria. Et quod
opus est parato para. Exempla legen-
tibus therē. aut Salustium promptissi-
me contingent. De accusatiuo est therē

eius piter in andria cum ait. Itā vbi vbi
erit inuentū tibi curato 7 mecum addu-
ctum tuum pampbilū. illic inuentū pro
inuenire 7 adductum p̄ adducere
Quid sibi velit. cū dicimus p̄t̄m hom̄
venerunt. plerūq; dicitur. q̄ significat
pars hominū venit. i. quidam homines
Et cum p̄t̄m homibus dicit pōt. i. cū q̄
busdam homibus. 7 quasi cum quodaz
p̄te hominū. Itaq; p̄t̄m non nomē esse
sed aduerbiū. Sicut gelus gelus est. li.
x. acticaz noctiū. caplo. xij.

Itē aduerbiū. valde significat. teste
seruio. Vnde v̄gilias geo. p̄rio. Mul-
ta a deo melius gelida se nocte dedere.
Sicut p̄ nimis (teste donato) v̄l satis. ex-
pletia p̄t̄cula est. Vnde therena. in eu-
nucho. Nam me eius fratre. spero iaz. p̄
p̄mo dum repisse. a dolescentē a deo no-
bilem.

Nedum. non solū. aduerbia negatiue ex-
clusionem signant aut vno v̄bo claudū-
tur. vt fundere p̄ te sanguinē nedū pec-
niam. Sicut vtriq; sententie suū. damus
v̄bum. vt fundere p̄ te sanguinē nedū
pecuniā tibi crederem. Et his duobus
v̄t̄m modis aut negatiue. sic em̄ minus
significantiā p̄ponim^o. vt p̄derem nō p̄
te obulum. nedū sanguinē fundere. In
affirmando v̄o magis 7 vehementia si-
gnificantiā p̄ponim^o vt sup̄ dixi. funde-
rem pro te sanguinem nedum pecuniaz
plus est sanguinem q̄ pecuniam funde-
re. Et elegāter plerūq; post se requirūt
illam clausulam. v̄z etiā. s̄z etiā. vt fun-
derem. p̄ te nedum sanguinem. v̄z etiā
animam p̄derem.

Facile aduerbiū. p̄ non dubie poni. vt
quintilianus 7 euripede in affectib; tujs
in h̄ijs q̄ miseratōe constāt. facile p̄cipu-
us 7 admirandus maxime est. Et tulius
p̄ rabirio suplatiui iungit. Durū vnuz
(cum dicit) totius grecie facile vocatissi-
mum platonē. Et veteres facile teste do-
nato. p̄ liquido 7 manifesto dixerūt. v̄n
therencius in andria. Facile hic pl^o ma-
li est q̄ illic boni.

Apprime aduerbiū. adiectō confirman-
tis vt ait donatus. p admirabiliter. aut
vehementissime. aut p valde. Dñs tñx.
in andria. Id arbitror in vita apprime
vile esse. vt ne quid nimis. Et d'gilius
scdo geor. Flos apprime nobilis.

Longe 7 multo. p valde accipi. 7 amat
iungi aliqui ppatiuo. Dñs d'gil. in nono.
Et pedibus longe melior: lycus. licz super
latiuo vsitati est. Dñs tñx. in eunu. Iste
questus multo est vberim. Et quitilia
nus li. ij. Declamadi ratō vt est ex omi-
bus nouissime inuenta ita 7 mltō est vt
lissima.

Tam 7 q̄ omni gradu (q̄ ppatōez im-
portant) pcomitanter addi. vt tā doct̄
est tulius q̄ prudens. Tam doctō: te sū
q̄ nobilio: Tā oim fortissim⁹ fuit scipio
q̄ nobilissimus. vsitatus tñ suplatio
Dñs salusti⁹ in Catalinam. q̄ quisq̄
pessime facit. tam maxime tut⁹ est Et ali-
quādo alterum sine altero ponit in ve-
hementi significatōe. vt tu es homo qm
iucundissimus. id est valde 7 vehementer
iucundus. Et in tam optima republica
est ciuibus pmanendum. id est valde 7
vehementer bona zc.

Talis. qualis. totus quot. tant⁹ quāt⁹.
Quia qñdam vim in se p̄tinent. ppatō
nis se relatorie sequunt. vt Tales noui-
mus romā. q̄lem constat esse deorū pa-
triam. Quot⁹ in q̄ iohānes. tot⁹ meus
est zc. Dicit em vallis tanto 7 quātō
ppatiuos magis decere. tantū vō 7 qñ
tum in agis positiuos vt q̄ velit ad vtz
q̄ exempla eleganter inueniet.

Cum 7 tum indicatm̄ fere postulat. Est
autē in eis pcomitantia 7 in cū quoddā
minus in tū vero qd̄dam maius. vt cū
iobannem diligo. tum suā vtutē amo.
hoc est maxime ppter suam vtutez. De
hoc laurencius libro scdo elegantiarū
differit.
Hoc magis. 7 eo magis. id est q̄ si vi-

tas tanto magis. Perinde. quo magis
id est ac si dicas. quanto magis. vt Eo
te magis amo. quo te pbiozem scio.
Per 7 q̄. auxesim. p valde posita faci-
unt. hoc tamen interest. Qm̄ p compera-
tiuis adiungit. Vt tñx. in eunuchō.
Perpulchra credo dona hant nris simi-
lia. p̄onus 7 per iucundus. id est valde
bonus 7 valde iucundus. Similit̄ verb
adiungi idem valet. vt plego plegi. p
legeram. hoc est in finem. aut pfecte lege-
ram. Quā vero suplatiuos vendicare.
vt q̄ optime q̄ diligentissime. Exem-
pla bis rebus omnia plena iuenies. vū
tibi vberio: lectō accesserit. Et presertim
in laurencij pitissimi harum rerum anti-
stitis maiores te (vbi voles) cōfer 7 sub-
tilitates 7 elegantias.

Sedulo. aduerbium p simplicit̄. quasi
nude 7 nullo adiuncto diceret. Vnde
tñx. in andria panphilum. p vxore
habere hanc pegrinam. ego illud sedu-
lo negare factuz. Et sedulo. q̄ sine dolo
dica. hec donatus. Dñs tñx. in phormiōe.
metuit h nos. tametli sedlo dissilat. Et p
assidue 7 frequenter accipi insuevit

Profecto. quid aliud reni q̄ p̄cul a ficto
Nam confirmantis est. Et pfecto te di-
ligo. Dñs tñx. in andria. pfecto sic est zc.
Idem in eunuchō. pfecto q̄to magiat.
q̄ magis cogito numiz dabit hec thais
magnū mibi malū. Et tuli⁹ p̄mo officō.
rum dicit. Om̄ino si qd̄q̄ est decoz. ni-
chil est. pfecto magi q̄ equabilitas vni-
uerse vite zc.

Passim. p vbiq̄. Vbi d'gili⁹ in bucol.
Errantes hederas passim cum baccare
tellus. Et passim put quisq̄ vult. Vñ
d'gilius in tercio eneid. Passim q̄ in lu-
tore sicco. Corpa curamus. hec seruius.

Vulgo. p vbiq̄ pariter dicit. Vñ tñx.
in andria. Q̄ vulgo dicit solet omnes
boies sibi meli⁹ malle q̄ alti. h dōat. 7

Ugilus i buccol. Occidet assiriū vlgo
nascer amonū. hec seruius. Et vlganter
vlgariter inde. zc.
Ferme. modo festinans est. Vnde the.
in andria. Jam ferme mories me vocat
Et paulo post. Ferme. p facile donatus
exponit. Vnde the. in andria. Fidelem
hant ferme mulieri inuenias virū. Ego
ferme. p quasi. plurimum in oratōe soluta
repiō pont. vt te ferme fratrem (qd est p
7 loco fratris) diligo.

Illico breuitate tēpis sigt nunqd. p stati
dici. hec donat. Vñ the. in andria. missa
est ancilla illico obstetricem accersitum
ad eā. Et in adelphis. ociose iam illico
consiste. ibi donatus q illico locum mō
non tempus signat zc.

Oppido p valde. Vñ the. in ecbira. Eni
uero lassam eā oppido tū aiebant. Ser
mo vt dicit donat. tractus ab agricol.
a qbus cū querebat quomō frumēta. p
ueniret. oppido respondebat. quasi dice
tes valde. vt nobis 7 oppido sufficiant.
Esto. aduerbiū grecū. pcedentis est. qsi
diceret. sit ita. hec serui. Vnde Ugilus
in q̄to eneid. Esto egrā nulli quondaz
flexere parentes. Et theren. in heauton.
Esto at certe concedas aliquo ab eoz
ore aliquantisper.

Extemplo vt sit vna pforatōis p stati.
Vnde Ugilus primo geori. pigwe so
lum extemplo p̄mis a mensūis anni.
Fortes inuertāt thauri. Et the. in andria.
Cum intellexeras id cōsilij cape cur nō
dixi extemplo p amphilo. Sermo vt
dicit donatus tractus ab augurib. ad
quorū characteres factos in templo id ē
acere statim prodidit auguriū.

Admodū vna pforatōis p valde. Vt
te admodū amo Vñ tuli. p̄mo officōz
Sordidi etiam putant q mercantur a
mercatorib. q statim vendāt. nihil em̄
p̄ficiūt nisi admodum menciant zc.

Hactenus loci. p hac tenus. huc usq. ul
eozsq. Vñ Ugili. scdo geor. Hacten
aruoz cultus 7 sidera celi.

Sacius. p melius. Ufatim pro abūde.
Obertum. p copiose. Dastre. p sapiēter.
aut callide. Perperam. p nequiter zc.
Propedire. p statim. Vnde the. i heaut.
vt illum tibi affutur esse. hic p̄sido pro
pediem. Et in adelphis. Et q̄ lare h ve
rum est. 7 ip̄a re experire p̄pediem.
Optato liquido. p̄cario falso zc. elegā
cuis (quia raritas ornatum facit) o q̄ e
cl. iudi.

Uctutum. p cito. Theren. in ade'phis.
aliquis uctutum hostium p̄dit. Et vir
gilus in nono. Uctutum pius enneas at
q̄ integer cui ascanius.

Maximodū. p mirabiliter. Maiores
inmodum. p valde. sunt enim vna para
orōnis. Magnope p̄ter vsitatus pro
valde. Simope. Maximope sile p̄se
ferūt. nisi fortasse quod magna summa
7 maxima sit opa. i. diligentia. cū vbe
mentia fieri dicit. Exempla erāt ad ma
num legentibus comicos zc.

Opprecciū. p vtile esse. Vnde therē. i
andria. Oppreccium est eorum audire
audaciam.

Obiuisgentiū. vbiuisloca. vna pforatō
nis. p vbiq. Vnde therencius in ecbira
Obiuisgentiū agere etatē quam bucre
dire.

Neutiquā. eā valet. ac si dicas neq̄q̄.
Vna pforatōis est teste donato. Vñ the.
in andria. Ego carino neutiq̄ officū li
beri esse hoīs puto zc. Et in heaut. Qua
p̄pter hec res est neutiq̄ neglectui mibi.
Idem in ecbira. vsq. illud est visuz p̄
philo neutiq̄ graue. Et neutiq̄ pro ne
vniq̄ equiualete.

Haut. p non. Sec. p aliter. vt Si sec.
feceris. hant ipune abibis.

Minus pro non. teste donato. vt min.
facio. Et iunctum positio contrarie si
gnificatōnis compatuum ostendit. vñ
in euncho parmēno de p̄bedria ait. h
nemo minus fuit ineptus nec magis se
uerus. nec magis continens minus in
eptus. p prudentior donat. exposuit.

Quin p ymmo. *Thx. in andria.* Qui tu hoc audi zc. Quin p qnymmo. *Dñ virgilius in bucol.* Quin tu aliqd saltē po- ans quoz indiget vsus zc. *hec seruius.* Quin p quo min^o elegāter donatus ex- ponit. *Dñ theren. in eunuchō.* Introire possem quin viderent me id est quo mi- nus viderent me

Accurate. ans. tissime. studiose signat studiosius studiosissime. *Co q* curz fieri qd forte dicatur. *Dñ there. in and* quē tam apte fallere incipis volis. saltē accurate.

Quoad teste donato. p inq̄tum expo- tur. *Dñ theren. in eunuchō.* mun^o nostrū ornato verbis quoad poterit *Tuli^o in ca- tone maiore.* quoad potuit restitit. zc. *Sepe numero quoad pro quousqz vici* *Dñ Tuli^o ad toranū vel puto tibi meli- us esse q̄ ibidez operiri quoad scire pos- sis quid tibi agendum sit.*

Reuera p certo. aduerbiū sic vsurpatū forte q̄ res sit vera de qua loquimur *Sepe numero p multo* tiens idē valeat q̄tum vsus. ymmo autoritas poa^o edo- cebit.

Propemodū. pro quasi. *Unde theren.* Jam p̄modum habeo tibi fidem. *Tantope.* p tāto studio. *inquit donat^o.* z aliqui p tamdiu. *Exempla ad vtrūqz* patent *therenciū legentibz.* Et *Serui^o suspici^o* p dolēs de morte filie sue i epla ad *tulū aut.* Quid est q̄ tantope tuus. te cōmoueat dolor. *intestinus. zc.* Et tā- tope p nimis. *Dñ thx. i adelpbis.* Ego in hac re nihil reperio q̄obrem tātope lauder *begio.*

Tātisper. fere postulat post se dū p do- nec sine quād iū. *Dñ theren. in heau.* Tā- tisper te meū vici volo. dū qd te deceat ac equū est facis. *Quātisper.* Aliquantū sper. *parūper. paulisp.* t̄pis breuitatem

z modicitatem significare. z t̄ patebit le- gentibz donatū in p̄mentarijs *terencia- nis.* Et *tātisper p interi.* vt dicat *seruius* *Dñ thx. in heau.* Deceui tantisp me mi- nus iurie *chreme.* meo gnato facere dū fiat miser. Et *tātisp p q̄li tm̄. z paulisp* q̄li *paululū. z parūper quasi paz viciū* sit. *Unde theren. in andria.* Dū id rescī- tum iri credit. *tantisper cauet.* Et *theren. in andria.* Tu misis. dum ex eo parūper operire me hic

Dumz donec. vno mō sumunt cū subū- ctio vt donec moriar. i. vsqz ad mortē z cū idicatō. vt dōec viuo p q̄diu viuo. *hec laurencius vallengis li. elegātiar. ij.* *Dausz ocissime.* p statim. z ocuis p ocī- ter *laurentius* ponit. *Dicit em̄ fest^o q̄li* positiuo latino careant.

Nudius t̄ps signat indeterminatum z adiungi sibi vult *numez ordinis.* vt nu- diustera^o. i. nunc de terco. *nudius q̄rtus* nunc de q̄rto. *vltra non transis* teste *lau- rencō.* nam *nudius scōdus nō dicim^o.* q̄a per heri exprimimus. Et de p̄cedenti *he- sternum dicimus.* z de sequēti *cras.* Et de hinc proximo. *pendie dicimus.* *Dñ Tuli^o ad acticum li. xij.* Scies igitur *cras z ad summum pendie.* Et *vies per endinus dictus q̄ sit ab hinc tera^o.* Et *pendino as are est aliquid de die i diē* plongare z differre.

Pridiez postridie. similem significatōz (teste *laurencō*) obtinet eius quodē *he- ri z cras.* Est enim *pridie quasi heri.* non tamen *presentis diei.* Et *postridie.* qua si *cras.* non tamen *psentis diei* s̄ cuius- dam alterius. aut *preteriti* aut *futuri.* p̄- teriti. *pridie* quam *intrarem mare.* *seru- na lux fuisse.* *Futuri* sic. *pridie q̄ intres patriam sacrificium facito.* id est *die p̄- cedenti.* quo aut *mare intrasti* aut *pa- triā intrab.* *Itey postridie.* q̄ p̄ mortē obijt *epulū feci.* Et *postridie q̄ vxorez* *dux i nauigandū ē mibi.* Et *thx. in and*

Denit cremes postridie ad me clamitaf
indignum facinus pperisse. pamphiluz
p vxore habere hanc pegrinas zc.
Pridie teste priftiano. more ppositois
actio iungi. vt pdie kalendas. pdie nos.
Pridie vero z postridie gto plezqz iun
gi vt pncie illius diei. postridie illi^o di
ei. Lanrencius vallengis testat.

Dudum z iam dudū de tpe paruo vni
us aut duaru horaz. postulant enim fre
quecans pns. vt iam dudū te expecto.
z nonnunq̄ pteritū. vt dudū te expecta
ui. qz forte ad horas aut duas expectauit
Nup vero pdem. z iam pdem de longo
tpe. puta diem aut viginti diez aut mē
sum. z nonnunq̄ annoz. Cetera lac^o vbi
voles vid in laurētio li. scōo elegātiāz.
Quid corā z palam. nunqd fere idēz li
gnant. Donat^o ait. Corā ad certas per
sonas. Palā ad omnes dia. Et p aduer
bio pntem esse vel fieri. vt me corā tibi
pstituiam. i. pntem. Vñ the. in andria.
Nō impabit corā quid op^o facto esset.
puerpere. Et vgilus in pmo eneid. Et
corā data est copia fangi.

Quicū. p cum quo. z qbuscū. p cū qbo.
Et eque. p ita. ac z atqz. p quam accipi
Vñ talius in li. de amicitias. Turpi^o est
bellum gerere quicū (id ē cum quo) fami
liariter vixeris. Idem qnto epistolāz
ad lucū meffimū. Nemo erat qcum ef
sem libena^o q̄ tecum. Et pauci qbus ef
sem eque. i. ata. libenter zc. Et in eplā ad
curionē. Ne certe habebis. cui eque ca
rus sis z pio cund^o ac (id ē sicut vel quā)
fuisi patri. Et the. in andria. miser atqz
ego. Et in eunuchō. Vereor ne illō gra
uius pbedria tulerit. neue aliorum atqz
(id est quā) ego feci acceperit zc.
Sed z apud (teste seruiō) hoc hnt vscari
men. nam aput sp in loco. ad xō z in lo
co z ad locum signat. Vñ vgil^o in pri
mo eneid. Deterisqz mēoz saturnia bel
li. prima qd ad troyam. p carj gesserat
argi. Sed locum p aput. Vñ vgil^o ibid^o
Sed quem tū iuno supplex his vocibus
vsqz est.

Dix quantitatis aduerbiū. Seruius i
arte testis est. vt vix potest loqui. Dix
p non. Vnde lucanus. Carcer vix carce
re vignus. Dix. i. cum labore. Vñ vgil.
in qnto. Dix illum famuli ptegens. sa
garisqz ferebant. Idem in scōo geori.
Dix humiles apibus casias rorēqz fere
bant (alius habet ministrat). Dix p sta
tim. Virgil. in scōo eneid. Dix ea fatus
eram gemitu cū talia reddit. Et vix cūz
vifficultate fieri aliqd. vt vix te pāmus
regno donabit zc.

Vltro. versa vice. Theren. in eunuchō.
Sed his vltro arideo. z eoz ingenia
admiror simul. Vltro p prae ac puer
se. Theren. in adelphis. nisi me i illo cre
didisti esse numero hoim q ita putāt si
bi fieri iniuriam vltro. siquā facere ipfi
expostulant z vltro excusant. Nec dōa
tus. Vltro xō p sponte. teste seruiō. vñ
vgilius secundo eneid. Vltro ffens ipse
videbar compellare virum. In vltro.
neus a. ū. p spontaneus a. ū. idem q vo
luntarius a. ū.

Propter. p iuxta. Vnde the. in eunuchō
Interdum ppter dormiat. Et virgilius
in quarto geoz. Templum de marmo
re ponam ppter (id est iuxta) aquam
De interdum p ppter. Vnde therenius
in eunuchō. Et quid nos amas de fidici
na hac. i. ppter hāc fidicinā. hēc dōnatus
Preterea p postea. Vñ vgilus primo
eneid. Et quisqz numen iunonis ado
rat. Preterea supplex imposit aris bono
rem. Nec seruius.

Sistū porro poni. p postea. teste donato.
Vnde theren. in eunuchō. Misit me por
ro orare vt venirem

Iuxta aduerbiū. p equalit accipit Sa
lustius. Vnde in Catalina Omēs iuxta
mecum intelligite. Et in eo dem. Eorum
vitam mortemqz iuxta estimo.

Vsqz. pro diu. Vugilius in sexto. Nec
vidisse semel satis est. iuuat vsqz mora
ri. hēc seruius. Vsqz antebac. id anteqz.
duas prepositiones preponit. scilicet
vsqz z ante. vnam tamen aduerbium

esse constat scz vsqz aut p diu. mltū aut.
ppe. Vnde theren. in andria. De animo
in spe atqz in timore vsqz antebac attē
tus fuit. Et idem in adelphis. Telli pho
me. pūgnis miserum? istam psaltriā vs
qz occidit. i. ppe occidit. Et vsqz ego re
perio plerūqz in soluta oratōe p sp acci
pi. vt vsqz te diligo.

Saltem. qd sit 7 signare videat. Ful
gelus li. xij. caplo. xiiij. acticaz noctū
querit. 7 dubium reliquit. Donatus tñ
inqt desperatis rebz. cum tñ solum peti
mus salutem saltē adicere. Vnde there.
in andria. Credo impetrabo vt aliqt sal
tem nupcijs ptrabat dies. Serui vero
dicit. Qz sermo sit captus a captiuis. q
amissis omnibz. postqz multa rogātes.
spreti essent saltē dixerit. hoc est ad mi
nus salutem rogabāt 7 vitam.

Proinde post se petit. ac si. vel atqz si. vt
fac pinde. ac si tua res esset. i. qsi tua res
Et pcedente negatōe vult post se. quā
vt nichil pinde in mentem venit. quam
opam studio. p viribz supeditare. 7 ali
quādo similitudinis est. teste donato. Vñ
Theren. in phormione. proinde expi
stare. quasi non nois.

Etsi. quāqz. qzuis. licet eiusdē significa
tōis. Differēt tñ in oratōe ponuntur.
Quia etsi 7 quāuis sp indicatū postu
lant. 7 in principio poni volunt. Idem
de tametsi dicas. qzuis. 7o scz licet ra
ro in principio ponunt. Vñ acero i ora
tōne. p milone. Etsi vereor iudices. Et i
pnapio rettorice noue. Etsi familiari
bus nego cijs impediti zc. Et in mltis ept
stolis tulianis idem inuenies. Similitē
de quāqz. vnde tuli ad curionem epla
pma scdi eplaz incipit. Quāqz me no
mine negligentie suspectum esse tibi do
leo zc. Et in pncipio officoz. Quāqz
marce fili. annū iā audientē Cratipū zc
Et in pncipio de natura deoz. Quāqz
religiones deoz falsas esse piemonstra
ram zc. Cetera inuenies in dies a Tulio
celebrata.

Posteaqz. p postqz. Silt anteaqz. p an
teqz hoc tulio frequentissimū est. vtz in
oratōibz 7 eplis suis. Vñ in epla ad le

tulū. Posteaqz popeius 7 apud pplm ro
manum ad octauo idus february zc. et
seruius salpicus de obitu filie tulū cō
solans incipit. Posteaqz michi renūcia
tum est de obitu zc.

Precepta i scri bendis epistolis seruanda

Aliquaz oratōnuz venustate. p palata
idqz quod scire restat. missiue iue epte
vicinius alludit. Primum est. qz digni
tatem ordinē reyz aduertam. vt ai qz
dem tpsis assit mencō. dies noctibus lu
cem tenebus pponom. Hoc xgilium
obseruatissimū imitem. Vnde in sexto
tot dies. totqz noctes patet atri ianua
ditis. Et de ptibz vniuersi scripturi idē
psequant. vnde celū pmut sit. mox. pōe
cetera. Virgili in sexto testis est. ai ait
pncipio celū terras mareqz pfundū zc.
Et de amantibz hoim primū. tū seras.
postremo pisciū gen in sinuam. Vnde
xgili terco geoz. Omne a deo genus i
terris hoim ferarūqz. Et gen equoreuz
piceqz volucres. Infurias ignemqz ru
unt amor omnibz idez. Adde qz triplex
hoim p dū sit. qz infimi stat qles rura
colere pceptum est. hys humil stilus vā
dus est 7 de humilibz rebz. vt xgili in
bucol. sese exhibet 7 there. comic. Sūt
7 alij medio cres. veluti habitantiuz vr
bes qbus par. puta medio qz materia
7 stilus est. vt xgili in geoz. obseruat.
Teraiū est magistratū. nobiliū. pncipū
7 regū stat. cuiqz sua def pdecētia. hos
nobiles. hos bñ natos. clarissimos. ge
nerosos. illustres. strēnos 7 fortes. Si
cerissimosqz vocamus hunc calamū vi
gilium in eneidis obseruat.

Non licet idem repetere. hoc est eandē
sententiam. Neqz idem vocabulū. nisi
signetur quedam vehemencia vt semper
atque semper tibi inferniā. forte hys

scribem⁹ repetendo quibus nō semel. s; plūmū idē repetitū. memorie ingeram⁹.
Dm⁹ vbi significatōnē (nisi inibi sit metaphora) p reliqua vti non licere. q̄liter vgilus in bucol. p̄fert. cū inq̄t. Non solonisa dat. quid nō speremus amantes vbi sperare p timere. quod ē ei p̄trariū posuit. nam nemo qd sperat. timet. 7 forte excusat p acyrologiam. Adere vero p florere. 7 ardere. p amare poni licet. cū inter se q̄ndam habēt similitudinem. nam arefoteles studiosum. p vtuoso. cū studium virtus sit. posuit. Et virgili⁹ in geor. terras vocat letas. hoc est feraces. pingues 7 fertiles.
Non fiat thesaurus. vnius vbi diuisio quā non app̄buit autortas 7 vsus. vt nō dicam⁹ da q̄ ritudo. a. claritudo. Licet vgilus in geor. dixerit. septēq; subiecta trioni. p septētrionem. hoc nos scire vti vō neq̄q̄.
Eiusdem littere aut sillabe repetitō crebra viciosa est. vt o misericors. miserator misereri mihi miseramine tuo. Et illud Celi impitissimi. D tite tu te. tanta te tyrannide tulisti.
Dicitō sequens non incipiat in eadē sillaba cum p̄cedente vt iam idem patuit. Neq; sequens incipiat p finem p̄cedentis velut salustius in infecta Tullio obicit. Fortunatam natam me consulero romam.
Ne sit idem finis plūmū repetitus. vt tuonū optimorum viroz. vniuersorum rector. Et nostri imperiti priores hoc vicio peccarunt multum.
Dum in egregium sensum sese oratio finierit. nō est transeundū vltra. ne id qd bene 7 lepide scribendo nacti sum⁹. male 7 inconcinne scribendo amittamus.
Ne. cum scripseris. raris insolitis 7 fortasse quod pessimum est. grecis verbis. cum ipse latinitatis quā scire deberes sis ignorantissimus. in epistola vtare. naz inquit Tullius primo officiorum. Et ei eo sermone debemus vti. qui notus est nobis ne. vt quidam. greca verba inculcantes iure optimo rideamur. Et aul⁹ Celius libro actiogrū noctium primo.

capitulo decimo inquit. Habe semp in memoria atq; in pectore. vt tanq; scopolulum sic fugias inauditum atq; insolens verbum. Debet em̄ eple structura breuis 7 peculiaris esse. 7 ppe vernaculo sermone emissa.

Periphrases. praro in eplis poni. sunt em̄ dure 7 obscure absolute ac arcuolotōes. Quale est illud in bucol. Claudite iam tuos pueri. sat prata biberant. hoc est. sit velle disputatōis 7 p̄trouer sic finis. Ego mihi facile psuadeo. inter rusticos nihil aut pax. tale quid elocutum. 7 p̄sertum apud maronē mltā metaphrice (p̄ter eius mentem) exponi 7 intelligi. Et primo geor. Titoni cruceum linquens aurora cubile. quib; verb; p̄frasis orientis solis est dicere in quā liceret dum manifestissima esset transsumptio. Delut est illud primi eneri. Largo humectat flumine vultum. his verb; bis flutum describens.

De punctis.

Sūt etiā pūcta necessaria q̄b; scribēdo vti p quā magistrale est. puta bis. Suspensio. colo. coma. pio do. semipuncto. gemino pūcto. interrogatiuo. exclamatiuo seu admiratiuo 7 parenthesi.
Suspensio⁹ punctus est simplex vglā q̄ loco quietis añ clausule sensum ponit.
Semipunctus. est virgula que in fine lineę. anteq̄ dictō perfecta est (hoc ē oratio) ponitur.
Geminuspunctus est quo vtimur. vbi clausula maiorē quandam habet quietem ante tñ q̄ sensus sit perfectus.
Coma. vtimur vbi clausula videtur cōpleta 7 tamen imperfecta est.
Colus est punct⁹ positus in fine clausule. dum p̄fectus est sensus.
Periodus est pūca⁹ q̄ in fine tota⁹ ponitur ad silitudinē. q; pio d⁹ est finis natural⁹ vltim⁹ oī m a natura pstantiuz.
Interrogatiuus est per quem signat⁹ interrogatō.
Parēthesis est. dum non sit p̄pleta clausula 7 tamen aliq; interpoit⁹ particula

Admirati^o. qui exclamati^o nem aut ad
mirati^o nem pretendit.

Figure taliū punctorum.

Suspensio sic formatur /

Virgula sic formatur /

Sempunctus / vel sic !

Geminuspunctus sic :

Coma sic !

Colus sic .

Periodus sic ¶

Interrogatiuus sic formatur ?

Parentesis ( )

Exclamatō. vt o magnū facinus. **D** vi

scipuli iniqui nostri saluatori p ditiō

Suspensio 7 simplex virgula equiualent.

Quinqz ex hīs frequēti^o esse in vsu. scz
suspensiuo. coma. colo. interrogatiuo et
pido. adde his parentesim.

Exemplū ad hec subiūgas. **M**e scola

refqz meos ostancieles expulerūt! licz

eos hoc nūqz facturos (qz honestates et

eqtatem colūt) crediderim. qd nos reri

de se toni post hac p̄stulari. **D**ingentes

audaciā. **D**scelus mita infamia piādū.

Nō qd iustū foret p̄spectari ab iustis :

Modo ad eplam transgredior. **Q**uid

sic ipsa aliud p̄fecto nil. ac fidelis nuncia

7 ipam missiuam dicit. ab eo qui eandez

mittit. **E**ius genera fene infinita sunt.

Taceo diuinas. **J**eronimi **A**ugustini.

Ambrosij. **A**priani. **P**aulli. **E**d id qd pre

sentis est opis redeo. **I**taqz cū tulio ad

curionē. duo p̄stat eplaz genera dicit

vt dicit. duo esse eplaz genera. quibz

magnope delectam. vnū familiare et io

cosum. **A**lterz senex 7 graue. **D**icit tamē

tuli^o in principio eiusdē eplē. **Q**uid illud

vnū est certissimū. cuius cā res ipsa inuē

ta est. vt certōres facerem^o absētes. **S**i

quid esset. qd eos scire. aut nra. aut ipō

rum interesset. **Q**uasi his verb. **T**ulius

mita. ymmo tot eplaz eē genera. q̄t sint

7 hoim facta. causeve. quibus absentes

velimus certificare.

Sunt em̄ eplē. alie consolatorie. alie p̄

ceptorie. alie iorose. alie cōmendatiue.

alie hortatorie. alie amatorie. omnes p̄

inde tales. quales sunt res. de qbz scribi

mus. **C**etera queqz genera fuerint. ad iā

dicta reduci oportere. **D**e quibus pau

lo post exempla cum suis locis ponent.

Itaqz primum eplam exordiemur. **C**ū

scribentis nomen. plurima salute prepo

nimus. mox recipientis subnectem^o no

men cuiusqz fuerit conditiōis. vt sic.

Wenceslaus brack. plurima salute. suuz

iobannem lantz. p̄positum in hossen. et i

primis virum dilectuz. imp̄tit. **I**niqua

inqz est eorum extiatō. q̄ dignius no

men preponi velint. **E**sto. qz conuentus

lis suo abbati. 7 capellanus suo pleba

no scripserit. nichilominus non arrogā

ter sed prisorum insectatus monimēta

se primum calamo insculpat. **Q**ui hoc

carpserint nihil antiquitatis. eosdē par

tiapes esse credamus. **C**eterū ne digni

tatis nomē pp̄rio p̄ponem^o. nam papaz

scribere sic p̄perim^o. **S**ixtus huus huo

rum. subiūge cetera **E**t otto dei gra. epi

scopus p̄stan. zc. **N**ū enē in pio enei.

vxisse mri veneri. sū pi^o eneas. hic loc^o

est. an h^o dem^o arrogantie. **D**ammam^o ue

Quē serui^o absoluit. ignorantibz de se

tale qd effari vitat^o ostensionē esse. velu

ti matri (quaz ignorabat) cui in habitu

pharetrate venatric obuius. se piū esse

eneam. 7 fama supra ethera notū. p̄dit.

non stoliditatis titulo fastuosus. p̄di

xit pius. postea eneas. tercō addens. fa

ma super ethera notus zc.

Si ad vnum quicūqz is fuerit scripserit

mus numero singulari id agamus. neqz

nos excusabit honor p̄sone ad quaz no

stre littere p̄feruntur. **N**am si id cāe fue

rit qz pluraliter proloquemur. **C**ur nō

deum quem primum scimus honorem^o

dicentes. pater noster qui estis in celis

ha ha. vix ne rideam q̄ maxime. os op

pleto. **E**t si barbarice me loqui velis. cū

te qui episcopus sis adloquar singula

riter. quare non barbarus eloquio ap

pareto. dum de me ipō ago 7 dico. p̄r

nos wencesla^o. **Q**ui aput x̄gil. melibet

p̄sona obiectat se. **I**am nos iam me. ait

Et titirus. Omellibee deus nobis hec oia fecit. Ecce pastor inquit de se. nob. Adde reliqua. nãqz erit ille michi semp deus. Ecce. dicit mibi. modo singularit modo pluraliter zc. Effecto quidẽ lon ge maior est 7 caritas que nil ple. eple cõmittit.

Illud non est silenco transeundum q̄ i litteris tempus 7 datum signandũ est. 7 quotus sit dies 7 mensis. deqz bis q̄ tum sufficiat aliqua differantur. Men sis eni. aut quia luna deficit 7 mene vocatur aut quia. xij. annum mensurat. 30 menses nomen sortitunt. Ianuarius aut quia est ianua in annum. Aut quia a numa pompilio ob honorem iam bifron l̄ tis constitutus est. pariter februius a numa pompilio. a februo deo lustratio num appellatus. forte q̄a in eo mēse ro mani magnaz pestem 7 febris patiebãtur. Aut a februi id est plutone rapiẽte pserpinam cereris filiam. quam 7 popu lus romanus candelis venerabatur. p pter accessum ad inferos. de redimēda proserpina. Idem dies ppter supersti tōnem cum nequit aboleri. in reuerentiã diei purificatōnis que agitur q̄rto no nas ianuarij. mutatus est. Eo die popu lus olim cereri sacrificia obtulit. et arũ abule celebravit. id est arua lustrabat. Vnde virgilius primo georgicoz. Cum ta tibi cererẽ pubes agrestis adorat. Cui tu lacte fauos. et miti vilue bacho. Terqz nouas circũ felix eat hostia fru ges.

Marcus qui 7 a romulo. qui ex marte originem traxit. primus mensis. in reue rentiam martis celebrabatur 7 denoia tus est. Ab eo enim tãq̄ a patre. romu lus (a quo romani) annum inchoavit. et forte in eo mense cuncta animãtia. 7 ma xime pennata ad suos mares. ob pcreã di opus redeunt.

Aprilis. a phrodias quod est spuma h est a venere matre enee. nam ex testicu lis iouis 7 spuma. nata est venus. Ita qz debet scribi per aspiratōes vt apbrilis. aut eo mense mare nauigantibus. a que niubus 7 glacie per nubibus cedẽ

tibus. 7 terra suis poris aperitur. Vnde virgilius in bucol. Et nunc omnis ager nunc omnis pturit artos. Nunc frõ det silue. nunc formosissimus annus

Maius 7 iunius appellationem sortit sunt. quia in eis romulus. populum ro manum in maiores (qui consilio) et mi nores (vt armis rem publicam tuerent) diuulit.

Maius. aut a maya. atlãtis filia. matre mercurij. q̄ h mēse oēs mercatores ma ye 7 mercurio sacrificabant. Dicit̄ ob h̄ mercur̄ q̄ sit mercatorz kirtos id ē vo minus. Nam nunciuz 7 interpres 7 ora tor deorum est. Qui enim mercimonia mercatores. suis mendis. cõmendabãt. non lucri tantum proueniet. ob hoc elo quentia mercurio dicata. vtuntur.

Iunius vero. qui 7 primo iunoni. mo do littera no detracta Iunius dicitur ē quia monentarie iunoni cõsecrat̄ ē. zc.

Julius vero a iulio cesare. qui in eo na tus est prius quintilis dicebatur. Cum erat quintus a marcõ. nam romulus a marcio annum inchoavit.

Augustus. ab augusto. quia tunc trium phauit. aut primũ cõsulatum inijss̄ zc.

Prius sextilis dicitur. quia sext̄ a mar cio. Ceteri mēses. september octob. no uember. december nomen ceperunt ex or dine quem a marcio habent. vt septim̄ a marcio september est. 7 octauus a mar cio october dicitur. 7 sic de singul̄. In stituit enim domitianus octobrem suo nomine inscribi. sed eo mortuo. vti fu tile erat. id nomen deletum est

De diebus mensium.

Omnia enim mēsis dies habet tres ce lebres. scz Kalendas. nonas 7 yd̄ Dec tria nomia sola pluralia sunt. sicuti om nia festorum deorum nomina. vt satur nalia. bachinalia. teste p̄stiano i q̄nto.

Kalēde em̄ a calo quod est vaco dicitur. q̄ eo die minor pontifex calata hoc est vocata in capitolio plebe. iuxta curiam calabram p̄pinquam edito romuli quot dies a kal. ad nonas superessent calabat. hoc est p̄nunciabat. Sunt enī kalende p̄mi cuiuslibet mēsis dies. quibus festū iuonnis celebratur est. Unde ovidi⁹. Vendidit ausonias saturnia iu no kalendas.

None autē dicte sunt. aut q̄a ab eis ab ad idus semper nouem dies p̄putantur. Vel q̄ sunt noue obseruationis initium. Quia minor pontifex numerum dierum qui ad nonas restabant. calando hoc ē vocando. ad pl̄m dixit. Quod post nouam lunam fieri oportebat. itaq̄ populares qui in rure erāt nonarum die i urbem confuebant. vt feriarum causas a rege sacrorū acciperent. 7 q̄d eo mense faciendum esset intelligerent. Dabet ei omnis mensis aut quattuor nonas aut sex. quatuor vt sunt ianuari⁹. februari⁹. aprilis. iunius. augustus. septēber. nouēber. december. Et talium mensium dies nonarum est dies quītus. Alij x̄o quatuor menses sex habēt nonas. 7 i ip̄is dies nonarum est dies septimus.

Iduus sunt aut ab edēdo. q̄ hijs dieb⁹ dies epulis a romanis p̄stituebant. aut a video retracta v. s̄a idus dicunt. naz tunc luna pl̄ea existēs videri potuit zc. Dabet em̄ mensis q̄libet octo idus. Et dum mensis habet q̄tuor nonas. tunc idus sunt in die tredecimo. Si x̄o mensis habet sex nonas tunc dies Idūū est q̄ndecimus. Ceteri x̄o dies post id⁹ vocantur omnes kalende 7 mensis sequentis denominationem capiūt. eo q̄ respectu futuri sunt ante kalendas eiusd̄ mēsb̄. Debet enim numerus maior preponi retro gradiendo 7 descendēdo q̄ romani gradiores 7 maturiores iuniorib⁹ erāt priores. Exemplum subiunxi vt dari caperes.

Januarius dies habet xxxi.

Kalend	Ci	
	si	iiij. nōs
	o	iiij. nonas
	ia	pdie nōs
	nas	nōs
dies 2a an id	si	vij id
septi an id	bi	vij id
sex an id	er	vi. idus
q̄nt an id	bart	v. idus
q̄rt an id	v̄	iiij. idus
tera an id	vi	iiij. idus
p̄cedē id	cat	pdie idus
xij an id	oc	Idus
	se	xix. kl. februarij.
	li	xvij. kl. februarij.
	mar	xvij. kl. februarij.
	an	xvi. kl. februarij.
	pril	xv. kl. februarij.
	ca	xiiij. kl. februarij.
	fab	xij. kl. februarij.
	ag	xij. kl. februa.
	vin	xi. kl. rj. q̄a is
	cen	x. kl. mensis. p
	ti	ix. kl. ximus est
	pau	vij. kl. q̄ sequit
	pol	vij. kl. quasi di.
	no	vi. kl. ceremus
	bi	v. kl. illi dies
	le	iiij. kl. kal. sunt
	lu	iiij. kl. omnes q̄
	men	p̄cedunt

dies kalendaz februarij numero. vt inē pridie kal. februarij dies p̄xima ante kal. februarij. nā p̄mus dies ē libet mēsis dicitur kalendarū eiusdem mensis. Quare nō dicimus sc̄do idus. sc̄do nos. sc̄do kal. quia secundus dicit a sequendo 7 nominaret die futuz qui sequeret. 7 tñ volum⁹ diem significare in quo data nostraz litteraz explet. 3do dicimus pridie nonas. pridie idus. pridie kal quod valet die p̄xima ante nonas. ante idus. ante kal.

Nec illud pretereundū est. q̄ dicimus
kal. ianuarij aut ianuaris. februarij aut
februias. Marcij 7 marcius. Aprilis
vni taxat nō aprilias. May 7 mayas
Junij 7 Junias. Julij 7 Julias Et qui-
tilis 7 sextilis. p̄ quo dicim⁹. Augusti
7 Augustias. Septembris 7 septēbri-
as 7 septēbres. Octobris Octobias et
octobres. 7 de alijs pariter age.
In fine eple anteq̄ datum scribimus.
Vale subiciamus. Hoc em̄ verbū teste
donato abeuntis est. Vñ the. in andria.
Valeant (quasi diceret abeant) q̄ inter
nos viscidū volunt. Et x̄gilius in bu-
colias. Et longum formose vale vale i-
quit iolla.

Hoc animaduertendū est. vt materie
stilus sit par vaudus. In re enim tristi
non sit nimis elatorata oratio. nō vale⁹
iucundus. Juxta illud Oracij. Tristia
mestum vultum verba decēt. In leticia
suis seruet modus. Vnde orac⁹ in ar-
te poetica. Indentem lasciuia. seuerum se-
ria dictum

In sup̄ personarū conditō notanda est.
an humilime seruilis puta conditōnis
7 in dignitate qua consistit.
Etates posthac considerabis. nam iuue-
nes optimos. adolefcētes. bilares. ama-
biles. viuaces. vigorosus. prodigos. in-
stabilis. succiplenos. tenerrime etatj. flo-
ridam iuuentam. x̄recandosq̄ appellā⁹

Viros vocamus fortes. animosos. con-
stantes. honori 7 lucro inservientes. ora-
cius in poetria testis est. cum ait. Couer-
sis studijs. etas animusq̄ virilis. Que-
rit opes 7 amicitias. inservit honori.

Senes scribemus. diffiales. graues. tri-
stes. parcos. auaros querulos. seueros
acres. inuenū correctores. Vñ orac⁹ in
poetria. Multa senem circūueniunt in-
comoda. vel quod Querit. 7 inuentis

miser abstinet 7 timet vti. Vñ q̄ res om-
nes timide. gelideq̄ ministrat Dilator
spe longus. iners. auidusq̄ futuri. Diffi-
cilis querulus laudator temporis acti.
Se puero. castigato. censorq̄ minorū

Qualem matronam meretricemue scri-
pseris. therenij plauti ve Iuuenalis ac
oracij carmina 7 presertim in odis hinc
7 illic epistolatim perra. Nosce tibi q̄s
in re ista imitabis. p̄pone
Vnicuiq̄ insuper arti quod suū est. tri-
bue vt cum logicis sua merita persone-
mus. eos vocemus acerrimos disputa-
tores. veri falliq̄ exploratores.
Canonistas. viros sanctos sacrarum cō-
stitutōnum. pontificq̄ inris interpre-
tes. Vñ alios legum doctores. eximios
vtros. Cefareeq̄ censure. ac sacri palla-
cij constitutōnum interpretes. iurisperi-
tos. iuriconsultos vocamus.

Philicos nature ministros. diuinos vt-
ros. secretorum effectuum cognitores.
Oratores. lepidos. disertos. facundis-
simos. Cantores. iubilatores. Iucidos
Vylares. Ne agricolam strenuum et
militem (nisi is trasonicus esset) stultum
7 amantem finges. Sic inq̄ puella pa-
uida 7 x̄recida. Rusticus. agriculator.
fidelis laborator. modo eundem. volo-
sum 7 versipellem (vti est) vocitabis. Ce-
tera pro tua extimatōne deduce.

In laude hoc obseruandum est. vt ea q̄
minorem efficaciam laudis prefeferunt
preponamus. paulatim alcius ascēden-
do. vt Jobānes meus tonus est 7 pru-
dens. nedum infus. Nam tonum esse
simpliciter dicitur. prudentez vero. q̄s
rerum gerendarum scium constat. In-
stum vero ad omnes (quod summuz ē)
laudatissime dicimus.

In vituperio idem erit oratio q̄ crescere

eo pacto. vbi minus significantia prio-
ri loco dicemus. semper atq; semper alii
us incumbentes. Quale est illud tba-
dis ad pitiaz pergin scelesta. perplexe
loqui. interiectis verbis quid ais ve-
nifica. postremo. quid ais sacrilega. Ec-
ce creuit oratio. scelesta. venifica. sacrile-
ga. Adducamus familiare. Judam ne-
dum infidelis atq; furem. veruz nostri
creatoris proditorem. sacri libri profan-
tur. Esse quidem infidelis potest quis.
eo absq; q; fur sit. Furem vero neminez
quin infidelez. constat Et postremo bis
pessimum adijcimus. cum pro ditorem
vocemus. Nemo enim pro ditore. quin
7 fur 7 infidelis conuinatur. Vtiq; ora-
tio creuit.

De amore quo modo exprima- tur

Amorem enim significamus. quotiens
nos quepiam amare disserem. Quod
fit bis modis. Te amo. Te vald' aut ve-
hementer amo. Mirifice te amo. Plus
equo te amo. quod est dicere. vltra qm
deceat te amo. Incredibili te apud amo-
re afficio. Medullitus te amo. Arden-
tissime te amo. Qui aliquem. ac te plus
amauerim. scio neminem. Perpetuo te
amore deuinco. Amo te mirum in mod.
Et maxime te amo. credo tulium nun-
q; elocutum. Quia amor animi passio
non maxima dicitur. licet summa. vel re-
missa probatur. Itaq; Summe te amo.
cōsultus est dicere. Te veluti me amo.
Te cum amo tū admiro. plurimū. Ecce
oratio aucta est. nam admirari plus est.
eo. quod amamus.

Crederet se creta quomo- do exprimi- mus.

Credimus nanq; secreta. cum nos no-
straq; consilia resq; alterius fidei 7 ani-
mo commitimus. Quod perinde ita vi-
ditur. Ne tibi credo Ne mea q; tibi cō-
mitto. Cui mea consilia. credam. pre-
ter te scio neminem. Ne tibi 7 do 7 com-
mendo. Tue spectate fidei. menz sese cor-
explodit. Nea consilia tibi confero.
Neq; secreta. tecum cōmuto.

Retinere et tacere se- creta

Ex te michi commissa taceo. Tua ne fo-
ris prodeant commissa. imprimo. Ne te
quod michi danculum dictum est. silen-
cio remandato Nichil in me rimarum
erit. quo minus ac velis. secreta profun-
dam. Delituit in me. quidquid taciti p-
egisti. Digito labellum compescā. Quod
quod latere velis non euo aserato. Ta-
celo deniq; omia. ymmo ne quid foris
efferam os opleto zc.

Quomodo p- speritatez elo- quemur.

Diuo aduersitatibus liber. prospera me cum
fulsit aera. Fortuna ridenti me adspe-
xit vultu. Omnia michi prospera spirant.
Vt vota michi secundant singula. vul-
gare huius postremi est. mirum gan all ding
nach willen. Quid enim est secundare.
hoc est prospera. et uti optamus sequi. Se-
cundus secundior. secundissimus. id est for-
tunatus. fortunatior. fortunatissimus. Dicitur
Virgilius. Dii cepta secundent.

Aduersitatem edicemus.

Nihil loci relictum est. quo me cumque
iterum ubi non ad manum se obiectaret et
ira. et invidia. et omnium malorum facies.
Coma fortis in me decubuit facies. In
me defleuit inimica. Prædie mors dura
vitam mee uxori ademit. Hodie dum
me per atrium ago facile casu in planicie
crus infregi. Dumque manibus semitace-
rem innixus. lacertus e iuncturis auulsi.
Stant foris. qui michi mortem minitant
aufugere. tempus monet. si non ad unum
michi exorsa esset felicitas. Quam cum alio
quo diliter nescis tuta sint. immo om-
nia piculis referta. Sum mercator. sil-
uarum me terret vastitas que latrones
colligit in meam mortem patissimos.
Sum presbiter. Ire romam ob benefi-
cium gratiarum ve apostolicarum impetrato-
nem decem. Itaque quamprimum itinere ac-
cingor cadens insperato in pedones spo-
lior pantior. ecce quam letaliter vulneratus
vix coronam gero capitis decus illesus
Inter me et petrum (quem michi acissi-
mum sperabam) motis iurgis. et diu pten-
tionibus oris. quo adulescentis vicissim (ni in-
teruentus arbitrarii casu oblatum esset)
in mortem concertassemus. Cetera ipse
imitare.

Risum aut leticiam proloquimur

Ingenti risu plaudeo. Cachino inces-
sabili. puocor. Risum. peragalissime effun-
do. Fluunt ex risu genæ hiant labia. gā-
nit guttur. ut cessarem prope sple effuderē
Letor admodum. Tibi bene esse letor.
Ne quam plurimum gaudere scias. Non
possum dicere quanta hilaritate afficor.
Incessabili gaudio meus est animus.
Omnia iucunditer verso. Quicquid ad
manum est quantalacumque hoc ipsius quod
sit leticia se dilatat. Neus vultus cela-
re nequit eam quam animo gero leticia
intricatam.

Fletum esse remus.

Oculi aquam ebullunt. Oculi manant
in lacrimas. Inundat faciem fletus. Joan-
nes rigant trennis maxillas. Flet inco-
solabiliter. Largo humectat flumie vul-
tum. Hoc postremum est virgilij ubi per
ifrastice fletum describit.

Tristitiam et me- rorem proloqui

Lugubri uocor spiritu. Tristitia inuol-
uo: argumentis. Anxio pectori vix re-
spirare datur. Nubilus est animus. nu-
bila mens. tristi denique fato incessus et
compressio corpore ubilibet. artus meror
occupat. Ita dolco ex animo. ut quid
agam mei inscius sum. Est michi ex vo-
loris sarcina humeris meis graue inie-
ctum pondus sub quo quid reris: ac in-
cessanter in vmbrales euanescere au-
ras.

De irato animo ex primendo

Ira cor sine modulo. Ita me impediuit
ira ne quid loquar. considerare queo.
Tanta mihi irrepit bilis. ut ipse fel cre-
do totum effunderim. Michi adeo ser-

nens 7 repens ira est. quā cū moderare
nesciam. vsq; mēbroꝝ titubationem fer-
re cum piculo cogor. Et Cremes iratus
tumido delingat ore,

De peste 7 fe- brib' exprimen- dis

Dira peste absummiū. Pascat nostros ī
naturalis calor artus. Indementia aeri
infectat nos plimum. Horribili fato ex-
ponimur. Triduane febris igniculo vix
debachatū corpus traho. Cotidiana fe-
bre ita laboro q̄ cotidie mihi videre vi-
deo: mori. Infirmor: adeo. mortēq; vti
nam vita cōmutarem. Paululū interest
vnius hic mortuo aspectu (fortasse cūq;
terrori) deambulo. Tanta febriū seui-
ciantia ingruit. vt qui dolētib; mede-
ntur. pfecto aut nullus est. Tūc si q̄ fue-
rint nisi admodū pauci 7 infidēles. Tūc
bulamus mortuo vultu. nam pallor: no-
stis inedit aspectu tenacissime. gene-
q̄beant in rugas. frōs demittit tristisq;
mortis cogitatio dependet. Tatescim'
veluti hestern' flos. qui cū effloruit suū
nitorem momentim amittit. Dadim' em
hoc anno. quicq; sumus. nichil vite deli-
beraturi. quasi leti ymago paratissima.

De morte

Q̄ inessandū 7 perq̄ terribile. ne di-
cam malum. ip̄a mors est. que h' toni p̄-
sesert qm̄ finis sit 7 trāfacto. cuiusuis du-
ri 7 quod hic impotentiū accidere vides
tur omē consumat. Itaq; exprime. id
quod est mori. Mortem obijt Diē dau-
sit extremū. Solutū vniuerse carnis de-
bitum. Tenuēs euannit in auras. Vita-
les reliquit auras. Tūc quo nos omēs
deus 7 natura ire formarūt. Ex hac luce

migravit. Extinctus est. Nam iuuenes
mori. senes vero extingui certum est. ve-
luti lichnus olei defectu efflammans te-
nuiter lampadem relinquit. Perfoluit
morte. quod ad vitam p̄cessum est. hoc
totum valet mortuus est.

Quomō ameni- tateꝝ loci 7 tem- pis describem'.

Incaudit sol. spirant venti leniter. pol-
lulat ois artus. viridi graminescat tellus
amictu. p̄siliunt flores. turgēt innite gē-
me. roseo interlucet cāpus. aspectui arri-
dens. Remurmurat vnda. p̄strepūt de-
manantes lumps. Clangūt silue auium
suluro. Jam Jam Iuuat rusticatim ar-
na lustrare. Quid obstat. in cespite can-
didis suauis. 7 amplexibus. cetera que
amo: iubet furtim rapere.

Iemis 7 loci im- portunitas atq; infecunditas

Tūc sol 7 retro flexit curru aureo. pue-
hens. orbitā. turbāt maria venti. rauco
sono decurrit turbida palus. cuius rip-
pe. nichil oblectamēti prestāt. Stat ce-
luz nubulentū. nimbolus derigat aer ter-
ras. minant casum scopuli. Silēt valles
niuosi fumāt montes. albicāt prata p̄ui-
nis. 7 arbor: suis nadata stat comis. Ne-
tūc domi. cū mea amata. o iupiter sinas
quietuz. Tūc siquid erit. tu cupido p̄fice

Studiū nostrꝝ exprimemus

Do operā studio . philofophie . logice .
legibz ꝛc. Summo atqz ardenti cona /
tu studio incūto. Quotquod tēpis vi
uo philofophie cōmunico . Horatim ī
poetria deludo. Itaqz me gero . vt quo
tas fim . prius lifto . philofophie manci
patus . nediū dedicatus .

Petitionis precepta

Lubet post multa . cuius res agi cepit . ꝑ
sequi . Et ꝑmo volentes petere hijs ad
monemus . Qz petāt iusta . poffibilia . et
cū moderamie . ꝛ quid nos ꝑsequemur .
fi qđ petimus . in nos ꝑfert . quidqz is . ex
nobis recōpense tulerit . ꝑficiū est remu
nerare nostros bñfactores . Noz oim ꝑ
gilius testis est in primo eneid . vbi iu
no ad eolū . vt naues enee ꝑdat . inducit
petere in hec vba . Eole nāqz tibi diuuz
atqz hoim rex . Et mulcere dedit fluctus
ꝛ tollere vento (Ecce poffibilitas) Cum
addit . Gēs inimica in ichi tyrenū nauī
gat equor . Ecce honestas ꝛ equitas . nāz
iustū est petere auxilium ꝑtra inimicos .
Modus ꝑo petitiōis exprimit cū dicit
Dilyce corꝑa ponto . Remuneratō . cum
addit . Sūt michi bis septē ꝑstanti cor
pore nymꝑhe ꝛc . Adde qđ oīs petitiō fiat
cū quadā humilitate . Esto qđ etiā superi
or inferiorē petat . Virgiliꝝ in ꝑmo enei .
testis ē . vbi iunonē cuiꝝ numē eolo malꝝ
est . humilē inducit in petitiōe aꝑut eolū
Idē de venere aꝑut cupidinē filiū . ꝛ gi
lius ibidē testat . Cautela est in petitiōe
qđ si inter aicos frustra nos petituros ex
tremꝝ . cū tñ pauca speramꝝ . magꝝ petā
mus . eo facilius minoribus ꝑntemur .
wilt du balē mit forcht mātel vñ rock .
so wirft mit einē par hosen . ebe du ler
weg gāst . zuo friden vnd cōtentiret .
Addunt pleriqz . qđ interdū a qđ petimus
aꝑut eundē nostrā qđ in eū bñficia cōtu
limus . sine qđro gāciā cōmemoremꝝ . hoc

rusticitatꝛ puerilitatꝛ est . nam in h magi
imꝑeramꝝ . ꝛ ai in abalienemꝝ . qđ sic scri
bere videmꝝ qđdam obligatōe nos qđ peti
mus . consequi . Quale est illud ꝛgilij in
buccol . Sepibz in nostris parua te ro
sada mella (Dux ego vester erā) vidi cū
mīre legentes . Alter ab vndecimo cū me
iam ꝑceptat annꝝ . Jam fragiles poteraz
a tra ꝑtīgē ramos . Ecce vāmo ad nīā .
Ego credo hūc lo cū quē iam dixi . totū
silendum . neqz a doctis neqz indocti . for
te a rudibus ad simplicissimos ꝛ duos
atqz insuasibiles vici solum .
Verba tulij . Vñ tulijꝝ ad curionē Ego
si mea in te essent officia curio tanta . qđ
tomagis a te ipso ꝑdicari qđ a me ꝑnde
rari solent . Derocundius ad te si qđ magꝝ
michi res petenda esset ꝑtenderes . Gra
ue em̄ est pudenti . petere aliqđ magnuz
ab eo de quo se benemeritū putat . ne id
quod petat exigere magis qđ rogare . Et
in mercedis ꝑoā qđ beneficij loco cōnu
merare videat . Et aꝑut tñ . personis
vilibz . qđ seruis bñficioꝝ inuisa est ꝑme
moratō . Vñ in andria . Sotia ad limo
nem cōtendit in hec vba . Nam istec cō
memoratō . qđ si expbiatō est immemorij
bñficioꝝ . Idē agit parmēno seruꝝ ad tñ
ream in eunudo ꝛc . Num ab ignoti qđ
petamus . Ita . Que . ꝑmunia leuissima .
puta amorꝛ a bis filia . Itaqz nram (cuꝝ
luoz laude) obiciamus bñtutez . Eolqz
magnifice ꝑmendemꝝ . nostrā ꝛ ꝑsonam
ꝛ merita extenuando . Cetera ꝑndēt ex
scribentꝝ in dustria . Nam aꝑut ignotos
vtiqz captanda est beniuolentia . ꝛ a no
stra ꝑsona ꝛ ab rebz . quas petimus ꝛ ab
ipis ad quos scribimus ꝛc .

Exemplum

Benceflaus Brack . Ioanna lantz . viro
spectato ꝛ in hōffen ꝑposito . S . ꝑ . dicit .
Optime vir non possum mei in te amo
ris ferre silentiū . nam quocūqz vlor . qđ
quid . dicit . tu absens magnā bñmōis ꝑtē

nobis p̄stituis. p̄sertim si virum cogite
mus. q̄lem natura p̄ducere potuisset me
liorem. quis erit. credis num quempiam.
te qui p̄ibit. Si reuoluende sint tue do
tes. illud egregiū humanorū actū fulci
mentum. eloquentiā puta. habes ita in
natā. vt non paruo dicere possum. te tu
lionis creuisse ab exuuijs. Adde huma
nitatem q̄ te omnibz ita geris. vt nisi do
ctus quis fuerit. p̄spicere nō posse quez
tibi in eximū ceterū p̄poneres. Ego ita
tacitus. dum tibi coram sum. tuaz petro
p̄sonam. tuos mores affabilitate et cum
legalitate video tuā. deberem admirari
ingenij p̄mittitudinem. excogitationes
deniqz dū suades q̄si ludens in medijs
quid bñ actitandū sit. cōsulis. Perinde
tuus vēcesslaus. te velis nolisse sibi de
legit. Cuius conferat. deqz tuis solide
gaudeat. Eū ip̄m qm rogo habeas cō
mendatum. Sinas humanissime Jobā
nes fauto: 7 p̄ceptor: meuz tibi amorem
edicere. Edictū extima. an alū inuenies
neminē tamē ac me fideliorē credito. vti
nam inter paucos is essem. quaz malles
singulis cariorē. Vale. Ne tuum esse
vniū cerdas.

De titō adami cum pro studiū emolimento.

Venceſla^o Brack suo Joanni. S. p. d.
Postea q̄ de me ad te delata est fama.
mei id esse (veluti est) deliberati animi.
studij p̄fomento petere italiā. ireqz bo
nomiam x̄lus. Et q̄re tam diu pro gem
num admiratōe tenere. Non enim mi
Johannes vt velim^o. possumus. Meuz
velle ad hęc p̄sequēdo paratissimū esset
S; quid obſtet ne fiat. Noscis eq̄dem
meos sine frugillatores. cū pauperū sim
ſcholaz (ne michi gloriar) diligēs. q̄ad
possum. eque fidelis eruditor adde cōpa
tiens rogo deniqz qui michi vile p̄sol

uat p̄ciū neminē. Credo q̄dem egregie
ad labores me tāqz asinū molendinariū
ad ſaccū natū esse. Et cū diu in his x̄for
corp^o macero. ingenij p̄fundo. meoriaz
obtūdo. Ecce q̄lis recōpensa. Et q̄d mul
ta. nemo ibit q̄litum studia ere deſtitut^o
7 copijs inops. nisi mai^o calamitatē eſſet
onus ſubitur^o. Deqz me ſiſis eſt p̄iectu
ra. Qui vix aut nunq̄ pedē ex meis p
p̄rijs emoueto laboribz. Sed auſculta
pauq̄. Sunt em̄ medio cres mibi ſūptus
nō tñ ad id ſufficiētes. q̄bus paululum
addi poſſ; ne iam dudū effectatū studiū
deſererē. Ego quicunqz is foret. depone
rem in pign^o. me meaqz. Te implorare
timeo. egreſſerres forte. 7 p̄ſumptuoſuz
me extimares. Ad q̄ nil merueri ita auda
citer petere. Ita eſt. ſ; ſi nulla tibi de me
iactura eſſ; . Et ego in vltimā ſenectā p
duct^o. p̄petuo tibi d̄arer obſequēs. 7 vt
ita dicā obligat^o. Facere p̄fecto mi Jo
hānes. q̄ adiut^o ex te paulisper. vna vo
ce p̄ſonarē. te vnū. cui^o ope meū studiū
7 honores p̄ſecut^o eſſem Adde te dupla
tuz receptuz. Et id famari. Cetera pene
innumera. cum laude tibi cumulatiſſime
p̄uenire. Vale me tibi cōmenda.

De titō filiū ad patrem. p̄ studiū ſuffragio

Venceſlaus Brack. Martino Brack.
ſuo genitori. S. p. d. Dilectiſſime pater
a p̄meo flore tuis (quidquid iuſſeras)
obediū p̄ceptis. volebas em̄ me ſp. di
ligentiſſime philoſophie incubere. Et
id eo feceras. q̄ min^o tuis fortunis. p̄les
plures. enutrire ſufficeres. Nature iq̄z
7 recte tecū h̄ cōſtituiſti. Ego x̄o cū me
tem cepam acruis ac ſolū^o ſui. opam ſtu
dio. atqz bonis artibz adieci. Dicit enī
im̄p̄o oia labo. teſte marone. 7 durū in
rebo vrgens egeſtas) ne tibi pudori. et
pedec^o futuram a quibuſlibet obicerer.
Peregi inibi quo a te miſſus erā. donec

altoribus intendere (ne diu in hijs inuol
frustra essem piscatur) ratio persuasisset.
Itaque venit in animam te implorare. pater
na essem manu adiutor. ymo mee heredi
tatis porciunculam. quam michi velis ex te
spectare. modo ob studij elargire incremen
tum et velles et sponte offerres. Credo mi
chi hercule tibi nostris ex meo studio.
honoris accedere quam plurimum. Quia tu
ipse ex me ab infantia id sperabas. Cuius
nomen. ne obfusces. rogo. meo neglectu
hauit sinas degenerare. Vale atque iterum
vale. Tuum filiolium wenceslauz. quem dele
gisti. ita ames. ne tua paritas eius stu
dium vincat.

**Meritio filij ad
matrem. ut pro filio
apud duos patrem
intercedat.**

Wenceslaus Brack. Cecilie matri sue. S.
p. d. Benignissimum est maternum curam affe
ctus. tu amor. mansuetissima genitrix. qui
me in hanc lucem eduxisti. et doloribus et la
boribus. finem velis pro optatu. meum. qui
tuum corculum et animula sum. deducere. po
teris enim tua suauitate et mulieribus alli
cere illecebris. meum durum patrem (nil tibi
recusante) mihi. et meo studio esse emo
limento. Quibus id agas suavis. non te
admonere opus est. Tu mei patris. tu
lius es. funde mellica oracula. precor. ut
soles. efficacissimas. Sis veni. me eneam
tibi comenda. patrem meum vulcanum de
mulceas. Neque quousque votis obsequi.
extra tuos sinas venire amplexus. Pa
de cetera. passos et fuluos capillos. can
dida brachia. mitem eloquium. funde mulie
bres. summissa flenti. ve voce precatus.
Quis enim unquam negavit mulieri quidquam
blanditer poscenti. et peritum duos filios

assit in medium obiciendus. Quare in te
unica situm est. me quod vultum postula
tibus optavi scriptis. consequi. Vale ite
rum vale. Iusta. me petenti. exhibeas te
rogo. matris affectibus plena. Kap. 2c.

**Merito famula
tuorum quemcumque aut
provisoria aut
adiutoriam et
hoc modo et primum
pluraliter**

S. p. d. Spectabilis vir. ad me haec venit
assertio. vras scolas. vosque. pursorum angu
defectu. Nolui quemcumque intuitu meo. de re
hac ad vos scriptis occupatum. sed ipse
ego me me his literis solus prelo factus. Cuius
nihil quam quod. eque vos deceat. ac michi
honestum sit. peto. Ita petat vos utriusque
promittas. quam nisi in vestris rebus fide
liter et posse me crederetis impleturum.
nollem tam audaci calamo. his ad vras
venerabilitatem parasse. Valete.

**Ad idem singu
lariter.**

S. p. d. Non possunt optime viri quicquam ad
me veniunt te (ut merito es) sufficienter com
mendare. nam alter quod autem vobis. de
tuis est moribus et disciplinae laude. quo
sit (ut ipse testis es) quosque virtute ful
tos admirari. nedum amare. Immo obsequi.
pari te mea est cogitatio. quam ne frustra
cepisse et de te habere velis. Ne tuum com
stite famulum. polliceor. mihi commissis
summa opera et animaduersione pro viribus
eniti. et ita. ne quidquam ex me imperij te
contingat. Vale.

Primum hoc genus petitis cuius iaz pueri-
lia posuim⁹ exempla vocat simplex et qua
pro nostra est persona. Aliud est quod ad eum
ad quem scribum⁹ fit. si eius causa quidquam pe-
timus. vocat itaque exhortatio. In qua nar-
rabim⁹ primo quod benignolentia (quod nobis cas-
bis ad quem scribum⁹ est) mouem⁹. hoc vult
ad se scripturos. Et nisi que monem⁹ fe-
cerit. incommoda proferam⁹ quae ex non faciun-
da re. emergent. Et si quod eum adhortam⁹
fecerit. quod deiceps comoda. prosequat. Con-
cludemus tandem bene uel quod non nostra. sed
sua inducatur salute et honestate victus
que ex eo fieri uelimus. obtemperando.

Exemplum

Benceflaus Brack. suo Jeronimo de
Croario comiti palatino. S. p. d. Ma-
gna michi de te spes iniecta erat. cum te
puerilibus studiis. tue infantie aptissimis
domi mecum educaui. Ita cursum tuo per-
strinxeras ingenio. ioculariter multa ex-
terpendo. et in his ueluti ludens. ceteros com-
pares. etiam non dura ceruice natos. inge-
nij acrimonia longe prebas ego tamen tibi
plagiebam. intraque animi dixi. o pulcherrime
Jeronime. tonis natus es auspicijs. nu-
minis aliquid totatus munere. quod ingenio
eius oculo. admirabilia inuentiones pre-
cepit. ut nil restaret. ad summam tibi addi-
quo profectio. nasci potuisses. Matris animo.
facit et comis humone. maturo gestu dum
puer uixit. Ita uiriliter te condicionibus
gerebas. ut plerique te inuisebant. et uirum
nostre patrie portentabant in quo bono-
rum tutela. malorum uigila. pollicie socrati-
ce starent tenacula. te unum fore. Sed ne-
scio quid me penes insonuit. et profecto tri-
ste cepi nuncium. uereor et dicere nolo.
Cum ipse iam uir factus. et studio papienti
docuissimum et spectaculo et ludis daretur. ale-
is et meretricum palestre te frequentem ex-
hibes. De decem ingens. et tue genealogie
infamia non parua. Ex puero egregio.
factus es michi et tuis ludibrio. ut quod de

te sinistra rumores habent. non vacat lo-
cus. ubi non admodum pro clamare. Pu-
dicit me audire. abij. Et te ex corde mo-
neo. siquid mea vota efficere ualent. te
prostituas. in priscum iter. et tuis arreptu-
rus pro mis. paululum oberrasti. placuit se-
mel cadere. cum nemo ab ea culpa tutus est
dum uero persistere. et in luto scelerum volu-
tari. hoc uicium daret. hoc te nobile ignobi-
litate. et tuos molestat. tui socios tuos ami-
cos. et tibi desidioli nois. et dum diuicijs
prosequere ignari. appellatorem daret.
Quare. ne uelis nos pro suis. tue primez
optime de te estimatorem spoliari. resipi-
scas. Et quidquam actum sit (quod forte humi-
bus vulgi auctum est) ego cum omnibus tuis
pro bonam relatorem et tui commendationem
(ut soleo) pallegato. Vale.

Aliud exemplum

Benceflaus Brack. suo benemito. S.
p. d. Iucundissime benemite. Cum multa
mecum pro pendo de te incidit cogitatio. que
hactenus uita omni libertate plena du-
xeris. hoc tue adolescentie pro textu placi-
tum erat. Jam uero quod adoleuisti. uiuen-
dimodus alio poscit. deposuisti inuentam
non uiuis sub tutore. Tu tibi et tutor et cu-
rator es. non ista uirum pro sitent. deponere in-
quam puericie blandimenta. et quod adulto-
rum sunt capta. Non tam libere uagando
ymmo animi tuum. cuiquam studio adiunge.
Et illud quodcumque fuerit uilitatis et ho-
nestatis. tibi que deceat elige. Non sumus.
uti credis nati ad omnia. Neque tue facul-
tates. uirum uolunt nichil agentem. que
nisi aliquo anxeris. uix te ad tempus etiam
alere sufficiet. Quare tue future lenecte
(ne quid inopie patiat) bene consu-
lueris. si te mea scripta admonebit. Vi-
des enim hodie multos senes (olim ure
frenatos adolescentes) deliros. decepti-
tos et pro paupes ex amplissimo primo-
nio

rei familiaris neglectu mendicat (oim i
se tuenciu irrisione) vicatim deambula
re. Nos pone in memoria. Quibus tue
fortune nequaquam venissent compando
Esto, qd vxor tibi danda veniet. succe
dunt, ples, vbi te mo, illic postbac vxo
rem liberos, 7 magna familiaz enutries
Sis rogo inq̄ predari facinorus, et in
ceptor, 7 pfector. Neqz ad te egresseras,
ita patenter (vti mea me iuber caritas)
hec scripta perferre. Vale, amor i te me
nequit ad tua silere ocia, Iterum vale.
Et vt qd bene agas, non dia delibare,

Est tertius petitois modus scz pro alio
veluti cum amicum amico, aut filiu pa
tri comendamus, zc.

De amico exem plum

Wenceslaus Brack, Weynrico fischer spe
trato iurisco sulto Canonico sancti iohā
nis in Constantia, S. p. v. humanissi
me henrice, mea in te confidentia, quaz
cepi ex eo quo te die noui, sp illelam in
uenio. Tibi nil ac laboris allaturā, nam
nunq̄ ad te pergo, qn plium 7 auxiliū
postulez. Ita te obseruo, vt nisi in maxi
mis gerendis, tecū quid inichi actitādū
sit, vifimo. Esset qdem satis onerosum
(si tua humanitas 7 amor nō vincerent
omne que ex tuo wenceslao cōcipis la
torem) me ita importunis ad te decina
re casibz. Sed audi optie fautor, 7 pce
ptor, alia res agit, puta nri iohannis her
terf, crescit tibi noua occupatō, consule
di vis a te (q̄ bene nosti scilqz egregie i
rebus gerendis consulere) querit. Et p
se ita libens eris, quo euz meo amor nō
minorem extimabis. Facile tua ope ad
iutus, tibi debebit, nedum immortales
grates ager. Vale,

Pro filio apud i clementē patrē

Wenceslaus Brack, suo wenero wūr
ster, S. p. v. Pradie, vt sit meiqz moris
est, cena exacta in ponte, captare bōa au
re spiramia, 7 annem defluū, vt lubet a
meniter intueri, offendi casu, tuū filium,
quē ex tua facie, veluti cere sigillum im
pressum admirabar, nichilo tibi simili
vnqz vidisse. Quod tū parū est, licz h
brutis cōcessum est, hoiem tū natura nū
q̄ aut rarissime homi, pducit filies, Ego
cū eo veni in sermonem, 7 multa interlo
quendum sibi obieci, 7 in pueriles mea
pte argumentatōes veluti secū ludens,
induxi Cui' arguē ita ingenue excepit
7 paratissimo p̄tudie animo queqz obie
cta, Erat em eo audatōr, quo meuz in te
callebat amorē magis atqz magi valere
Tandem ne vacuus ad te repedaret nō
rogatus, hec sibi reddi, Quibz te interno
amore obsecro, velis huic optimo ado
lescentulo tuo filio (ne tui solū in vul
tu gerat specimen) adiumento esse, po
tes em paucis efficere, quo multū nri secu
li homibz doctior euadat. Erat enim tibi
gle talē genuisse natū, q̄ per omia et cor
pore 7 ingenio, tum moribz patrē equi
pararet. Vale,

Aliud in simili genere.

Wenceslaus Brack, Joanni sattler arc̄
7 sacrorū canonū doctori viro primario
Canonico katedralis eccle constan. S.
p. v. Celeberrime vir ad te relatū est, ne
scio quoz mendis, tuū nepotem Jeroni
mum de Croario, minus ac sperasses lit

teris papie opam impendere. ego idem
 aliquo dolens. quia cetera tractant.
 Requiescere non desit. quoniam quid veritati
 consonare exploratum habere. modo hunc.
 cras reliquit. Ita sit me neminem ex man-
 gonibus nostris. quibus in mediolanum iter
 est perierit. quem non multo occuparem
 sermone. demum quem seorsum in quibus. om-
 nes pares laudatores nostri Jeronimi re-
 peri. Ego istis mitem. tamquam popularibus
 sermonibus incredulus. plena fide adhi-
 bui. Sed et doctos eodem itinere profectos
 me conuerto. Quid oportet multis. viua
 voce. maturis sententis omnes concedunt.
 Jeronimum nostrum. omni studio impensum
 eximie pluribus almanis et quasi omnibus modo
 papie morantibus doctoribus. Ego hac im-
 pulsus fama. volui te certior esse. ut
 quem in eum concepisses. stomachum deponere.
 Res. Mihi inquam crede. quod ad te appollinis
 oraculo. istac de re vates longe sum ve-
 rior. Et te his cruciatibus eximas. quibus et
 ego inuoluitur. dudum mihi meum quem sancte
 diligo Jeronimum reconciliaui. Tem-
 plius quam in tuis pitissimis es. et faciendis
 prudentissimus. suppressi noli. vere virtu-
 tis obtrectatoribus. et ob benefacta laudem
 Jeronimi minuendum. quouis pacto au-
 rem solum. tanquam inutili sperare. Veto Da-
 le vir egregie.

Est aliud genus epistolare. consolatorium. vitæ quo

vitamur ad eos quos si non possumus re-
 consilio tam iuuamus. et hoc genere oportet
 esse. his. quos aliquis casus importunus.
 dolo. ve oppressit. De morte filii vx-
 oris aut mariti. de carcere. naufragio. de
 morbo proprio. et sic de singulis. Eius causa
 est. lenire merore. nam magnam partem
 morbi tollit. qui aico tristi bene consulit
 Hoc primum. cum amice eius casum quem

passus sit. non par nos egrelatos ostē-
 demus. Et nos toti potentatui fortune
 subiectos. idē pati. Forte quia deo voluit.
 et nulla causa potuit aliter fieri. quo min-
 paterem. Demonstramus enim hoc ex si-
 milibus et aliorum fortunis. immo plurimo-
 rum exemplis. facillime tandem quincem
 hoc potius. deo actore factum. Et quem cu-
 tum fugere nequimus. patientissime sus-
 feramus.

exemplum

Hencefflaus Brack. Martino grilich
 in balneis superioribus suo optio. S. p. v.
 Onice martine. quem ex multis mihi tele-
 gi fauore et amicum. virumque inueni ta-
 lem. Cuius ego si quid te doloris ambe-
 ret amaro comportarem corde. Eueit uti-
 que. te nostrum Caspar utrorumque. et tuum ve-
 rum. et meum optio filiolus. videre in hac
 vita vixisse postremum. Quia tali infantie
 que te oino profitebat. plurimum condolendum
 esset. Et eo amplius quo tuus in hac luce
 esset vnicus. Quae tua pedia. cum multa ple-
 domicellus bene enutruissent. Nolo dice-
 re. quod casu et quo autore deo in his culpa
 rimine potest. quod nunquam venit culpandus
 sed bene misericordie implorandus. animam
 puerilem effudit. Egregius puer te patre
 dignus. pro quo me lacrimas. non te pau-
 cores effudisse. certum est. Nam nobis am-
 tobis iactura factam. multa que sinrepta
 solacia. cum vita abierit in auras tenues.
 Sed haec quod bis opus est. volui enim te
 consolari. longe tamen melior. fortasse ipse
 venirem a te fletibus. prohibendus. Sed
 ne hunc calamum. ad te nequiquam insticu-
 tum credas. Rogo te mihi in terne marti-
 ne quantum ipse possis. satis permittas. po-
 tes enim tibi sufficere et bis impare cali-
 bus. cum sis vir multarum pericia exper-
 tissimus. prudens et aiosus. Iuueis aduc. ex
 tua (roges deum) honestissima muliere
 atque mansuetissima. veluti ex puerili et tibi
 amata pueros dare quam multos. et quoniam in

Caspar factū sit. nos oēs idem manere.
Hij em̄ velut flores rosa. innocēs. im-
maculatus. candida veste. stās apud ag-
num iesum. p̄ te irrefragabiles p̄ces sun-
dens. Q̄ si recte singula metire atq; p̄-
pendere velis. pulcrū foret in celis tibi p̄-
uium habere. Forte diuicijs vinēdo ad
vicia p̄ximū iter deriuasset. licet h̄ nūq̄
rati essem̄. Tamē ex plurib; optis pue-
ris. 7 patrib; p̄stantissimis. p̄genit̄. vi-
dimus. nescio quales sic ad interitōez
pentum excreuisse. p̄cessu t̄pis. dum ni-
mia patrū 7 quorū intererat. indulgen-
tia eos educaret. Hoc t̄n certo iudicio.
in nostro celicola Caspariolo nequa q̄
timendū erat. Aliud t̄n p̄terea. qd̄ nūq̄
dū liberi? vixisset. te quietū 7 sine anxi-
etate fuisset. puta nimius amor. 7 ingēs
cura. 7 ea que nostri pueri nobis ignorā-
tibus demeter inceptāt. Jam quis fregi-
tur. mō ad mortem logā. aut ad aliqd̄ si-
mile. fortuna p̄ueros p̄ducit. q̄s ita vide-
re doloribus quottidianis affectos. in
paternis larib; indies agonizare. quid
aliud est. q̄ nos omni hora cencies mal-
le cum eis mori. Nec ago mi cordialissi-
me martine. non tue prudētie diffidēs.
Cū in alienis p̄iculis 7 maxime in bellid̄
bene consulis. 7 animū geris omī aduer-
sitate superiorē. In p̄senti casu non mi-
nus q̄ in ceteris te ostentas. Et ad tem-
pus tristitiam quā concepisti animo ex-
cucies. Idq; facitādo. deo minime con-
trarius eris. Qui nostrū Caspar. sibi ac-
ciuit. quo semp atq; semp cū pijs aīma-
bus famulo frui vult perpetuo. Et quez
tibi concessit (non dedit) reuocauit. Ali-
os p̄ueros p̄ suaz dementiā pōt 7 vult.
tibi vt sint oblectamento dare q̄ p̄les.
Dgle. Bene. 7 diu felix.

Aliud exemplū.

Hencella^o Brack. Cristofero p̄suo ger.
priori in wötungen. viro oim terrige.

narum. sibi electissimo. S. p. d. Nō me
optime Cristofere suspiria 7 anbeli tra-
ctus tutiori spirare permiserunt pectore
ab eo die quo p̄mum te dolere ceperam
velut anime mee v̄midū. aut de p̄ssum
aut ab esse sensi. p̄sertim dū recole ama-
bilissimam cōsuetudinē. q̄ alternatim
nos colim^o. D̄ q̄ amarum esset. me h̄a
temporib; sine te sup̄stitem vari. Cuz q̄
iam pene salis pedi modum. in q̄ te nil
michi dissenties. vnq̄ notarim. H̄ mi
Cristofere. velles nunqd̄ me postbaci-
ne te posse viuere non p̄fecto. nisi idem
foret inuitum. sup̄esse. Ego fatales par-
cas mitescā. ne antropos in te seuiat ob-
secrato. Q̄ si nequeo. me teaz interne-
cat. Dulce est tecū mori. cum v̄lca^o fuit
viuere 7 conuersari. Sed dū hec rigā-
tibus scribo oculis. venit vn^o ex nostris
a quo vsq; ad lassitudinem queritāui.
tuam infirmitatem non esse ad mortē.
Resumpsi aīm. teq; rogatum velim. ve-
lut alia 7 sancte. sicut cetera soles. suffe-
ras. nam te patientē 7 perfectuz. p̄fessus
es. quare 7 obedientem deo esse velis.
Qui te horatim exactis nature metis.
sanitati p̄iscine restituet. Adde q̄ supe-
rior in te homo. puta immortal animus
valet rect^o 7 iustus. In quo mea cumu-
laui. que congesti seruitiā in neminem.
Vale. Ne paucis diebus te inuisere
credas. Itēz vale cras pedib; san^o. deo
volente gressus instaurabis.

Aliud ad eū qui spoliatus est.

Hencella^o Brack. Suo Martio gr̄i-
lich. S. p. d. Tuus casus quem in te se-
niens fortūa p̄stituit. mibi tolz admod^o
vnū t̄n gaudeo. bene teaz actum. puta
non in homicidas. sed in spoliatores te

cecidisse. Tū ego vsq; in mortē fletisse
Sed q; spūm geris adeo nobilē. vt na
tura sit format^o ad oēm fortune volubi
litate pacētissim^o. Ita q; te nōqd fa
ciendum esset. sit a dmonere op^o. poteris
em̄ tibi suadere. hec q; bus spoliat^o es. for
te ex manib; alicui^o feneratoris in tuas
man^o puenisse. ne tñ cetera q; domi iusto
possides titulo. his coinq;nares. Crede
michi. ampl^o nil tale te passurū. Cū a te
satis fortune ludimentū decimatum est.
Refice in q; lapsos casus. 7 ruinas refar
ci. Habet aduc. deo 7 fortuna. auctoib;
Multa. Et in decuplo amissis maiora.
vt tibi poa^o regratandū sit dijs Ita be
nigniter tecū egisse. Ne vsq; dolens p
teruam in te dñam exatabis. q; tibi tot
fortuitos. puentus 7 puagatōes pcessit
semel dū taxat irata. pter tuā se exhibu
it spem. qm̄ patere. ne femineis ipa. vt so
let fortuna. totq; auersa fauorib; intollera
bilis (quod de^o pbibeat) 7 malorū in te
struem congerat. Vale.

Aliud gen^o eplare mādatorū vocam^o.
In quo supior. inferiori. pmū possibilis.
scō q; pmoda sunt 7 honesta. mandat.
Neq; insuetā que grauat 7 magi offen
dūt. In h; narratōz esse p qm̄ necessariū.

Exemplum

Sixtus senius fuoz. oib; xpifidelibus
cuius vicariatu in terris gerim^o. licz indi
gne. Salutem 7 aplīcam bñdictōnem.
Egrefert sacrosancta sedes aplīca. non
nullos filios. se negare. Qui licet christi
sanguine redempti. 7 eiusdē fonte sacra
tissimo loti. manuum tñ non timēt. vab
q; pessime 7 heretice. veluti noui crucifix
ores. in suos vnctos. cū armis extende
re. q; federe cū teucro inito. sem^o gladiuz
in nos. quā turcus. acuit oppugnāt. mor
tem 7 minitando 7 xpifidelibus inferē
do. Quos manifesto noie venetos ap

pellamus. Quare a nobis plerumq; ad
moniti. semp in tali manserūt inobedien
tia. vsq; mō. Ita q; eos denunciam^o. mā
ledictos 7 excōmunicatos. mēbris eccle
sie scandalosa potiusq; (dicente xitate)
abicienda. Sic eos abiectos. manib; le
cularib; damus. penit^o coercedos. quo
adulq; resipuerint. de ppetratis cū con
tritoe veniam. veniat recepturi. Datum
Romē sub annulo piscatoris zc.

Aliud exemplū:

Fridericus romanoz impator. semp au
gustus. Suis electorib;. S. p. v. Ledi
mur serenissimi pncipes nō parua offen
sione. quā a multis annis patim^o. 7 inq;
in nos vngar^o iam dudū a mis p tendit
Cui a nobis nil iniurie illatū est. nisi q; a
dementer. suū velle sibi litis ratōem sta
tuit. In quo nobis magnā nostri regni
7 paterne hereditat; quocūq; potuit. et
placitū fuit. ptem abtulit. Croaciam et
stiriā. 7 nō his pētus. auitriā velat gra
uis debachator. igne 7 ferro vastauit.
Ita velut rugiens leo. in nostruz sitiendo
sanguinē. nos in eo ope quod sira xim^o
nouo castro acriter debellare instaura
uit. Non em̄ minuit nostrū regnū tātū.
q; tuz ipa impialis maiestas. Cui nemo
defensor. nemo sui iniurie. ppulsator est.
Nos h; spectat. vlcisci gladio. q; me vna
nimi voto huic sacro impio 7 pallacio
pesse voluistis. Itaq; electū. ac patrem
patrie. defendere. tueri 7 fouere vos in
sta postulat ratō. Ne p tinax vngarus.
sue psumptōni. aliq; maius addat. sed
p vos punitus. sue superbie. intra suos.
modum statuatur. nil tale postbac. quo pe
nitendum ei sit. facturus. Datum ex no
uo castro. zc.

Hūt etiā episto le quedā gr̄aruz relatorie

Agim^o em̄ gr̄ias verbis. Dabem^o gr̄as
in aīo. Referim^o gratias in ope. Quid
qd̄ hoc sit. p̄terea dicat. Cū in nos bñfi
cia facta sint. voce affectu 7 ip̄a re. meo
res nos ostendem^o. Nam q̄ cepit. nō is
q̄ contulit (teste seneca ad eburcū) bene
ficiū agere. habē 7 referre debet grates
gratias ve.

Sum^o em̄ adiuti verbis. qd̄ licz paz cē
seatur. tñ p̄ loco 7 tpe. verba magnatū
magnipendunt. Effectu p̄mouem̄. cum
aīmo 7 voluntate. nobis q̄s (cū reneq̄t)
adiumēto est. Ne nobis auxiliabit. cuz
pecunia. aut quidq̄d bñc simile nre sus
fragabitur indigentie.

Habet em̄ hic loq̄. inter putatiuos amē
cos suspitōez. In vera em̄ amicia nil
tale inest. Dum sic agim^o gr̄ias. medio
cribo. paucis. 7 efficacibz verbis. nos ad
paria aut maiora obligem^o. Ne in faciē
bñfacientis etiā ex corde multa p̄locuti
gnationez. passitū ve credat nos imitari
Si rustic^o sit. opine^t sibi strui insidias.
velut illud Cremetis in eunuchō. Qui
blandimēta sibi parauit. putabat insidias
Cautela certissima ē hec. vt magnis lau
dibus 7 paratissimo aīmo. bona in nos
collata magnificem^o. 7 egregie efferam^o
apud amicos q̄bus is. q̄ in nos bñfecit.
cōsuetudine aut amicia iunct^o est. Ita
cū aliena voce duplatum. sibi fama cre
dit reddi. Cum nō velut furta. sua apud
nos deliteāt bñficia. sed luce meridiana
darioza fieri. videt p̄conio.

Exemplum

Bencefla^o brack. Suo cristofero p̄fluo
ger. priori in wöttingē. S. p. v. Tanta
in me tua sunt 7 fuerunt bñficia optime
Cristofere. q̄ cum multa ratōe numeruz
acceptorum recensere nequeo. neque re
centia. sed a multis annis in me cumula
ta celebrasti. p̄ quibus sum ego tuuz pi
gnus. in me capitale exigas. Nolo mi
re calculum. nisi animū velis ex me gra
tissimum. erit p̄fecto. plusq̄ nichil. quo
gratias tibi referre possum. Vale. Tuuz
quotus quoe^o sum. creditū sum. Rapti.

Aliud simile

Benceflaus Brack. Joannilantz p̄po
sito in kosen. S. p. v. Quāq̄ sileo opti
me vir. 7 apud te non velis. ex me benefa
cta in me tua audire. In hoc magnani
mi vtire viribus. ego idem ago. dū nō
accelero. sed diuicimus meaz seruo. qd̄
in me pegisti tacendo nāq̄z volo me ti
bi semper constituere gratissimū. Sais
enim. eum aliq̄to. ingrātū 7 pusillani
mem. qui cito reddit beneficium. Cum
diu retinendo diu se velit obnoxium 7
gratum videri. Ego vero cuius fortune
ad tuam estimatōnem nulle. ad meā au
tem satis pexiles sunt. nō contendo me
is facultatibus equiparare recōpensam
Sed immortalī animo tibi obsequi. et
perpetuo inserruire. ut eo animo quo me
tuis demollitus sis. simul ac muneribz.
7 pio affatu adornasti dicere. 7 te cum
laude apud quosq̄z notos gloriosissime
efferre. Vale raptissime. Ex constantia.

Pro cenobitis i uiuiss & dedica tionibus suis ad doctos sic gratie aguntur

Celebres spectabilesq; viri zc. Grās agi
mus deo & vobis imortales. q̄ v̄ra p̄sen
tia nostra decorastis festa. Rogam⁹ in
q̄ vos istac refectōe gratos esse. que ex
vestra largitate in n̄ras manus venenit.
Nam aliud quo vos reficerem⁹. nihil ē
uobis nisi p̄ vos datū sit. Quib⁹ nos z
n̄ros fratres cōmendam⁹. p̄ vobis deo
oim largitore. scmp atq; sp̄ supplicaturi.

Aliud ad idem

Egregij viri zc. Doctenuissimo victo
refecti. q̄tum possum⁹. grati esse. rogā⁹.
velitis. Scimus em̄ id vestre prudētie
nō aio fuisse. nos p̄terea solum inuisere.
Et nostros animos p̄ vobis huiles. deo
cunctipotenti supplicaturos p̄stituerē.

Aliud ad idem

Nescio reuerendi patres & dñi. aīz ip̄e
animo reuoluo. q̄s grās vobis agā. q̄ q̄
vobis cum vos inuitam⁹. abam⁹. Nam
omia nostra ex vestris larib⁹ in elemosi
nas n̄ras porrigit. Itaq; nil nostrz erat
qm̄ peluim mūda aqua vestris māibus
porrigere. Qd̄ neq; alexander ille ma
gnus tocius aste domitor spreuit. cū inē
venatum in casulam. & paupis tuguriuz
itinere fessus declinasset. hui⁹ istar vos
nobiscum facticate a deo glorioso rece
pturi mercedem.

In primiciis ad clericos agi⁹ gra cias

Diri quarūcumq; dignitatū p̄ferendi.
q̄ in hoc felici p̄fessu nouum tyronem et
hunc xpi militem. N. vestra p̄sentia ne
dum munusculis & oblatōnib⁹. s; fauo
re interno cōdecorastis. vobis agimus
eas q̄s possum⁹ gratias. Deinceps nos
nostraq; ad v̄ra b̄n̄placita semper para
tissimos.

Familiarissima epistola de felici economia p̄posi ti i hofen

Bencelaus Brack. Joanni lantz p̄po
sito in hofen suo fauorabilissimo et pie
v̄sio obseruado. S. p. d. Cū oim moita
lium ob suo mores & vitas. inuenio p̄se
cto ac te nemine hac luce beatōrem. Di
uis em̄ nibilo defictēs quietissime. Ad
de cetera. nullū est celū qd̄ tibi tps non
volupe p̄mittat. Dis num me recensere
libeat ve audire. economie tue annales
historias. Nullo elemēto inficeri. Terra
fecūdissima & ferax. putei suauissimi. cla
ri & leues. serenissim⁹ est aer. Et tua. f̄gia
est māsio p̄positura. Sic structa i colli
culi diuo. vt se vna pte vineq; i valli mo
rem mollit̄ declinātib⁹ angat. aliō lar⁹
palus deflua irrigat tranādo. Spirant
inibi aure ad sanitatē. p̄mptā. sp̄ nouus
est flat⁹. illic toreas alibi auster certātes
ludūt. Tu medi⁹ resides. ad oēm plagā
aula edita. no cuius fenestras claudis. ve
luti inimiq; foris stantib⁹. Salubribus
vero spiraminibus admo dum fauenti
bus. viteq; nostre amiaissimis cūcta re
feras. q̄ suo flatu te vsq; ad cordis yma

replent inspiratōne. quis meliorē in pa
radiso ventis credit vigorem dari. *Dei*
unt nostri theologi. qui tuum quem lo
cus et situm incolis ignorant. hoc nil me
lius inueniri nequaquam cum sentiunt.
Venit ver. tepida nocte sibilant zephi
ri. deguttat ros. tellus fatiscendo. gmen
euaporat vt vix pedem foris curiaz mit
teres. cuius gressus gramineo tactu nō
mollior foret. *Regit* lucifer q̄ primū nun
cia aurora diem alinum. *Expecta* fami
lia officijs ordinatim distributis lete in
cumbit. *Ducatur* in succidūz quadriga
nemus. vt defecta foco ligna conuebat.
Tilia se p̄mit porta. ruricola aduc medi
dormiens aratro verso vomeri adherēs
aratorio boui vt pedem eliciat celeriorē
rusticale p̄cinnit carmen hoc more insue
to. lubi. luby. luby. ksch. ksch. hotta hot
ta. sta. sta *Iam* bouem indamat. buntzy
rotzy. brūnly. bey. bey. quo tollerat lato
res ardentius. Ita totam dēerrat tesc̄.
et nulla quies nisi in aruum deducit. fit
deniq̄ satinus ager. dum prius comes
glebas cōtulerit. et rastro singla sbacta
deliteant. *Tlius* dehinc familie ordo lō
gissimus. officia cōmutat. is in pratum
riuum p̄ducit. is sepe efficit. tera^a tucuz
canapo ne morsibz auicularum subiciat
facit. *Quid* demum vinitor. salce diglo
dorsum nexa. lignonem i humeruz erigit
in vineta velut in choream affectuose q̄
ditur. *Instaurat* examen modo hos ra
mulos auellit. et quicquid nocuum est.
deputat felices inserit. bachum vocat
et quem nasci ex ligno. cui operarius va
tus est credit. eundem cantibus placat
et extremos ad antes tubali voce yo yo
gumphos irresolubiles ad aerem iacit
liq̄dum. *Interea* bubulcus nō suis obli
uiscitur. armentario grege instituto. sac
culo heri nocti viatico velut referto. diei
mox crastini memor capto pedo. et cane
molloso armatus graminei contendit
in campum. mugit et mugiendo alēna
tim velut intra se quodā amicitie vinci
lo affecte. pascue amore consonant. pre
uij sunt altis cornibz tanq̄ reges vacca
rum mariti. *Venit* in pratz. *Nox* opi

lio alto vocatus ab somno. molle pecus
cum barbato grege insaltus excludit. et
fistula panica panes cantat. deniq̄ ipm
cū fauno salutat. *Ecce* quam matutini in
actus famuli. nondū pbgbus liq̄t occa
num patrem. neq̄ aureo vectus curtu.
titoni p̄terijt cubile. duz se roseo sic agit
ore aurora. diem nunciat temporis va
tes. gallus puta cucurrere non cessat. et
anser fidus. vt olim in excubijs peruigil
tarpeyas arces. et romanum capitolium
fossatum p̄girans. diem venisse dangit
grunnit iuillus. siliquas in victuz poscat
matutinum. *Stat* residua intra domuz.
mercenaria familia ad faciūdum. cōmis
si operis paratissima. purgatur curiam.
spargitur gallinis. coquina cuz foco ap
paratur. singula in suos redigunt actus
Dum hec fiunt damitat mergi. tetruūt
anates. ardee et reliq̄ aues paludis ho
spites. diem quem tremula luce agno
scunt. venisse vo ciferant. et plausu alariū
velut presentissimum numen profitent̄
Fit nauticam celeuma. ambulatur bire
mibus. hij sarum. illi deosum curius di
rigunt. his ad constantiam illis ad lyn
do w. iter est propositum. omnes tamē
hij ad tuam ripā. aut parum ab ea nan
do viam capiunt. *Interea*. vibrata so
lis luce et radijs per cancellos die ad so
re intra tuum cubile produnt. *Tu* vero
(vt soles) naturali exacto sopore. exten
sis mēbris aromatico cubili pedem eliq̄.
Inq̄ prima verba resonans. deo. dica
tas horas. deuote et magna anima duer
sione persoluis dicendo. *Et* mane domi
ne oratō mea preueniat te. te ceta. Ita
q̄ facis. vt dum cum delectatione deo
in seruis. cuncta tibi vt velis obsequant̄
Finitis sacris colloquijs. ad sacrificium
capellanus tibi prestō est. missarū sunt
solennia. *Subter* hoc. procedit aperto
celo ignitonus sol. *Completo* diuinis
aut in curiam datas ab aula respectus.
aut motibus compositis perustras. vbi
omnia que domi sunt. ymmo bruta. alti
lia venatica presertim canes. naturali q̄
daz instinctu te dñm si nō reueretur ag
noscant tamen. *Hoc* fit dñi singla alloq̄

re et pascere inbes, accurrunt stelligeri
pauones, pulli, columbe, turdi et turtu-
res, quibus tua manu dominico spiritu
seruo adportante spargis eruos ⁊ scia
Ab qm te videre cupem, num voce con-
sonas ynacula, bütly-bütly, bütly. Ora-
callant galline nō sine fructa, nidōs ad
mā vocē euolāt. Fit sociale prandiū a te
pabulata altitia, te pascūt, iam elixi iam
fruxi pulli quozūlibet altitū culine sub-
iaunt. Sic aspectu quidissimo rape, cui
tuis pennatū velut ad esum seruiēs asta-
re videaris. Itur in edes ⁊ in menibus
velinolum lacū, vitrea vnda perspiciunt
licet cōtneri. Num viuario oim genere
piscum incho pallacio tuo alluete, in-
missis abas panibz. Hoc tuū ⁊ magna-
tum nō seruire est op°. Quia nisi te vo-
luptas ⁊ harū rerū luxuria traheret aliq̄
tpe bis te eximeres, quēadmodū nō ni-
si semel septimatim ex ocio modo iāiaz
relato te oblectas. Demū nidet aula, fit
intra pallacia strepitus sternunt table,
epulū afferē regium, circūstant te vnice
intuentuz turme. Tu vero, nisi raro sine
cōpare solus prandio incūbis. Interqz
prandendū neiem piget famulari nedū
assidere, venustissimis tuis ludibz, su-
surris ⁊ gesticulatōe aut mox venerabi-
lium intuitu risibz ⁊ hilaritate pascūt
Eduertit te oēs, forte tua māuetudie
quasi serio cū te diligunt tū summe tibi
obsequiē. Extractis pfectisqz epul. To-
cundo vultu, ptractas singla. Te te aliq̄-
tenus mot° intra menia agit. Tandem
quod oim ⁊ comodissimū ⁊ natura sine
humano labore delectabilius nihil pro-
duxit, aluearia ⁊ crates visitas. Illud i-
qz animal intra fauca regna sibi regem
a natura datū nutrit ⁊ thimo redolētia
florigero campo, mella, vncellis colligit
pediculorum. Stāt in portū sue gentis se-
niores regez ⁊ cerea regna aculeis vsqz
in necem defendentibz, ne ignaui fuci in-
se rapinā sani decertāt, fit clamor, hōbi-
lant piter, strident alis horisono, terren-
tur vespes, ne sua vicinuis a deant castra
Et si qd casu intra gestū sit tāqz extra te-
ra silencio mortuo trahunt cadqzera,

Struē nāqz rege p̄sente faueuz ⁊ admī-
rabile op°, cui fuluū q̄si in tignis mel su-
spendet. Et q̄tum etate medio cres, tan-
to apcōres interioris machie huicō ope-
ram impendant. Senes mō veteranoz
⁊ ementoz vice hostio se obuoluūt, forl
excubias ⁊ vt dixi munitōem obfuant
Abqz bis q̄ volatui aptōres sunt ⁊ agi-
litate ac etate valēt sarcinulas excipiūt,
q̄s muratoribz ⁊ opificibz regijs, submi-
strant. Hoc spectaculum ita seruide cele-
brant non parua nature sagacitate. Et
mirū q̄ in tam liq̄do aere ad spacuz sat
magñū interstrepitādo floribz reditus
domi noscāt, quos instās nox melliolis
pondiusculis (veluti vinitores sarmētis
decerptis) domū ire iubet Sāctū h̄ aial-
doui mellica nutrimēta ⁊ cereas cereri fa-
ces dedit. Nā platonī post diebz pauc̄
quā nasceret in os volādo velut in alue-
ar liq̄dum mel fudit, ex q̄ diuinū oraculo
platonī instillasse sapientiā, ⁊ altissima-
rum causaz sincerā vritatem, ob qm di-
uini noīe p̄petuo celebrat. Istō hercule
animal oēs nature miseri, puta pbisica,
quos consueto appellam° medicos, ⁊ me-
dicine apparatores q̄s apotecarios vul-
gus vocat diligunt ⁊ cuncti p̄ferunt, qd
ni foret, paucis moribz h̄j medicarētur
ast aliq̄ sua p̄paramenta que conseruas
vacant, neqz sine huius aialis munere
qd est mel confusarent. Hoc tu ludo op-
time vir ad satietatē visum resic. Et nō
minus aures demulces, dum vumi reso-
nant a calantida ⁊ cca dis arbuta, canit
ad viam aquis p̄ducta philomena, pi-
sitant arundineo tumultu sturni, merule
tordelez pene innumeruz autum illic fre-
quens concūnit agmē. Interea dies la-
bitur, inqz vndas plebz d̄irigit rotas.
Suadet vicina nox, felix pecus cum su-
is magistris domum repetere. Venit sb-
ulcus complens carmen quod mane p̄-
sonabat caput multo flore redimitum.
Incedit opilio longo tractu, bucam fi-
stula perflat, iam tardāte oue, modo ve-
lut ennoyus capre inspectat, quibz vbe-
ra plena, lacteo liquore, non liberos
sinunt capere, et expeditos gressus

intemptare. Quē credis non iuuat tali
frui fenore 7 aspectu. Nam q̄s mane vi
deres vacuos greges. intra p̄ diē mōti
c̄os 7 tempe errātes. nocte pabulo 7 la
cte excipies onustissimos. Preparantur
septa. spumat mulctra plenoq̄ proluit
lacte. v̄scit longus famulantum ordo.
pinguiori colustro p̄mit̄ caseus. exantē
legimen. Dumq̄ oim̄ risu. hec in tua pre
positura agunt. Stas tu intra tue limē
aule hec p̄spectans. ita vt neiem non suo
noīe diurno ex ope domi redeuntē hi
lariter alloquerere. Et p̄ind̄ est q̄ apud
tam p̄iū 7 tractabilez virū qualis tu es.
nulla opa parat̄. 7 q̄sto q̄sq̄ a te mic̄
p̄pellatur. sese tanto vult fidiorem esse.
Quare tu ad lassitudinem familia solis
estu 7 diei laboribz vsq̄ ad vltimū spi
ritum defatigata. ex te tibi blandiēti re
summit aīm. Esto q̄ bene inescas 7 con
digna tribuis premia tibi seruiētibz
Cur nolent s̄i (quod absit) p̄ps postula
ret tecum mori. v̄l b̄nt̄ cena cōuenit vter
q̄ sexus tue familie conferūt de agēdis
quid crastin̄ sibi velit dies architrichi
num consulūt. Sicq̄ mixtim cuiq̄ suū
p̄scribit̄ opus. sit sermo in mltā noctem
narrantur fabule. tractantur comica ge
sta. donec micantia sydera oblatum sua
uiter inire 7 somnum rapere precipiunt
Murmurat foris amnis defluus. reuol
uit ripa lenes. p̄cellarum ludos. q̄ gra
uis ip̄e sopori indormias. Fit aura odo
rifera quā venti artorbz decutiūt 7 ger
mine surrepto cubile decorant. Et que
mō flore fructu autūnuz remunerat v̄l d̄
de hoc p̄gilianum. Strata iacēt passim
sua queq̄ sub artore poma. v̄l d̄ est ba
chi munus. 7 plenis spumat vindemia
labris. decerpit̄ vna calcat̄ pedibz. p̄mi
tur prelo. coquit̄. defraudat̄. In q̄ mo
dos mille totidem transit formas. Fit
tua cella vinaria eo plena. Intraq̄ va
sa velut carceri traditur̄ irato murmu
re expuens 7 furorē quem p̄cepit̄ i nos
toto anno transfert. vices his pedibz q̄
bus tangitur. rependit̄ titubantibz gres
sibus. 7 dum ventrē explet caput et pe
des. dubijs non se potentibz motibus

reddit. Recolamus cetera pomaria 7 q̄
q̄ loca ordea senilia. nichil deniq̄ va
cui repio. Ita tuos adonasti i hibernū
muniendo penates. Quāpmū arua nix
tegit. 7 vestigia sigillat. o dousci v̄l tres
et alij venatice doctrine canes suo iūci
mḡro indagine. v̄pres puagare nō ces
sant ni rapta preda sine qua redire vo
micos in lares turpe credit̄. Jam aper. iā
auriti succūbunt leporēs p̄dices ornicel
siliaq̄ genera. intra confinia tue vicōis
aut quouis etiā capta. in tuā escam affe
rūtur. vt que nō tui amor. vincat p̄cūte
Dic̄ esto. nix alta. aucupio intra curias
instituto. plagis fallacibz subiectis. fa
melice dolis capiunt̄ auicule. q̄bz p̄fe
cto plerūq̄ a te captis (q̄ estimo cantu
suis nidiosis vicine. te oblectarūt) par
citur porrigūtur grana. abduatur inq̄
sedus auiceps placat̄. Fiunt treuge. cō
uolat tota nemoris p̄balanx. velut ele
mosinarius exercit̄ in magni reḡi tēdit
curiā. Nunq̄d rerū v̄mo tpe suis canti
bus tibi grates relaturas. 7 q̄ melo ne
queunt vtiliori instāt. ac p̄ducti ad op̄
nullā relinquūt artore quā nō vsq̄. ab
graneis 7 erucis 7 reliq̄s x̄miculis no
cuis emūdarēt. Est em̄ talū auicūlz vi
uendo lōge p̄moditas maior. nā alique
puta acalātis canapell̄ frigelus 7 p̄ma
oim̄ philomena q̄t̄ sunt vox sunt. et
estatis venus. p̄sertim lucinia que n̄llo
frangit̄ tpe. q̄n̄ dies. 7 noctes vsq̄ ad ce
citatem 7 mortē clangit. Quid his im
moror. Cū pedē in tuā curiā niuoso tpe
rapio. audio illud in area carmen tribu
larum pip. pup. pop. trituran̄ sp̄l̄te cri
bratur milium. portatur in pauimentuz
heri fanno mundata cum tritico siligo.
Stat sub vestiblo nix ab exclusus vi
nea vinitor. spicat̄ silens. qualos. crates
sportulas canistria colatoria q̄ videmie
detriuit lato: repat. fundūc ligna. stuba
7 caminus frigus byemis vincit̄ 7 cōtē
perant. Interlaborandum surgunt ser
uorum voces sese incitantium ad can
tus. Mactatur sus. hed̄. cap. tos. veni
unt fartores. laniste maccellarij. 7 quo
nomine carnifices cuiq̄ dicti. &c.

Deniant piscatores, aut piscature intē-
dunt, aut neglectos hamos cum pennis
7 retibus consuunt. Hic est diu marti-
ni celebritas, reddituum annaliū ve cen-
sum, rustici in emores iulente tempore
bigis 7 hij qua drigis blada soluūt, alij
pulos, alius bouem suem ve affertur di-
ca, defalcāt creditum, numerat es, cibā-
tur decimariū victores 7 sub epulorū sa-
turitate te cōmendant te diu viuere op-
tant sibi te perpetuum volunt dominū
Abiunt vinolenti cum in suas declina-
rint casulas, ab ab noster dominus por-
rectis manibus 7 leto nos accepit vul-
tu, in hoc multa apud maritam gloriā
Fit tandem, diū onoz assit decimatō, ru-
sticāo fulte ornatu, venit mliebre agmē
oua sinu decimalia gestans, q̄b̄ ipse ar-
denti 7 sitibūdo affectu flagras riu ad
papillas tactu p̄ exponendis ouis, ma-
nu palpitante decerras, orif̄ in gēs cachi-
nus inter multas vnam quam elegas se-
cretis (tacetō ne: an hoc loco secreta p̄-
fundam) p̄scribis stigmatib̄ tum nil p̄-
ter oculos 7 sine suspitōe vocez pascis.
Es totus viuēs omnia in lucem efferre
iubes, nulla tunc sere obstāt tenacula ne-
q̄ ianua limen amat, manant riuū vino-
rum zuccara 7 electuaria pane vsitatōia
mensam tuā ornant, Jam stas, modo se-
des, pulcras tamē q̄uis rusticanas mu-
lierculas omī voluptate verborū nō mi-
nus amabilitate reficis, vt cur abierint
sarcinulis replez, 7 quas tabule reliqui-
as vocam⁹ secum ferre cogūtur, Fit ppe
modum carnis priuij crapula, agis dyo-
nisia, 7 femineos inter strepit⁹ lōgū du-
ctur vale, Nec dum omnia video, ad te
calamum traho, Et ad puata animi tui
studia venio, Quib̄ pari per temporis
intercipis, sic feruida lectō te modo pa-
trum scriptis, mō poeticis ludimentj an-
tum dari vi sua alliat, Declarāt volu-
mina indies manibus tuis reuoluta, Et
mirum, tuo ingenio ita utriq̄ p̄stringe-
re 7 tempale, ratōni nō impedimēto fo-
re, Vbi economiā sinistra, dextra geris
sinderesum potenter apicem 7 superiores
in te sibi partes vendicantes, Fortalic

distrahitur theorico opere ludens velut
recreando animum domesticis resocial-
las actis, Vtiq̄ paucos 7 si vez audire
libeat, vidi, a duc p̄ter ne neminem, q̄ si-
ne discrimine, rei familiari 7 ingi lectōi
a deo posset frequens ancillari, In letis
facetus, in serijs grauis, in agendis pru-
dentie consultissimus, Quo factum est
vt presenti anno cum te primū aspectui
nostri serenissimi archiducis austrie, cla-
rissimi principis sigismundi in tuis sa-
ctis coram constituisles motus ducalis
in te feruor te in curie aulicū 7 suis cō-
silijs sibi non paruo 7 annuo stipendio
delegit, Ecce pro quo mlti generosi ma-
gnis instāt precibus, 7 pleriq̄ frustra
precati, Tu vnus tuo aspectu abstulisti
Quid velis amplius, tue terrene addi
felicitati, Illijs minimum quo ipse pol-
les, fastigiū ingens beate vite foret, Tu
vero omnia complexus, totaz possides
huiusce rei, de qua sermonem institui,
ipsam puto beatitudinem, Quā te dij
deeq̄ omnes, absentibus parq̄ fatalib̄
diu viuere concedant, Ego post mea in
te veritatis acta abeo, ne mltō insistens
sermoni vsq̄ aures tuas obtundam,
Vale fautor, domine 7 p̄ceptor, Rapt⁹
ex constantia pridie idus septembris,
Anno, lxxxij.

Dico optime Joannes meis sinez facio
ne vsqz scriptis te occupem. Cetera que
inter nos restant. vicissim dum puentū
celebriemus. risibus. susurris. tergversa
tōibus. z omnibus nostre amicitie mo
dulis psequemur. Vale bene. diu san
z felix. Iterum vale. Et que p me fideli
mancipio fieri velis. Inbe. Kapt̄ ex cō
stantia. Anno pietatis. M. cccc. lxxxiij.
pridie nonas septembris.

1
1
Incipit prologus
i didascalico hu
gonis.

Multi sunt

quos ipsa natura adeo ingenio destitutos reliquit, ut ea etiam que facilia sunt vix capere possunt. Et horum duo genera michi esse videntur. Nam sunt quidam qui licet suam ebrietudinem non ignorent, eo tamen quo valent conamine ad scientiam anhelant. Et indefinenter studio insistentes, quid minus habent effectum operis, obtinere merentur affectu voluntatis. Est alij quoniam summa se comprehendere nequaquam posse sentiant, minima etiam negligunt, et quasi in suo corpore securi quiescentes, eo amplius in maximis lumen veritatis perdunt, quo minima que intelligere possunt, discere fugiunt. Unde psalmista. Noluerunt inquit intelligere ut bene agerent, loqui eis aliud est nescire, atque aliud nolle scire. Nescire siquidem infirmitatis est. Scientiam vero detestari, prave voluntatis. Est aliud genus hominum quos ad modum natura ingenio ditavit, et facilem ad veritatem veniendi aditum prestat. Quibus et si par sit valitudo ingenij non eadem tam omnibus virtus aut voluntas est per exercitia et doctrinam naturalem sensum excolendi. Nam sunt plerique qui negotijs huius seculi et curis supra quas necesse sit impliciti, aut vicij et voluptatibus corporis dedita terra obruantur. Et ex ea nec fructum sapientie, nec usuram boni operis querunt, qui profecto valde detestabiles sunt. Rursus alij rei familiaris inopia et tenuis census discendi facultatem minuit. Quos tamen plane per hec excusari minime credimus, cum plerisque fame siti, et nuditate laborantes ad scientie fructum pertingere videamus. Et

tamen aliud est, cum non possit, aut verius dicam facile possit, non discere, atque aliud posse et nolle scire. Sicut enim gloriosius est cum nulle suppetant facultates, sola virtute sapientiam apprehendere. Sic profecto turpius est vigere ingenio, divitijs affluere, et torpere ocio. Precipue res sunt quibus quisque ad scientiam instruitur, scilicet lectio et meditatio. Et quibus lectio priorum in doctrina obtinet locum. Et de hac tractat liber iste, dando precepta legendi. Tria autem sunt precepta lectio magis necessaria. Primum ut sciat quis quid legere debeat. Secundum quo ordine legere debeat et quid prius, et quid postea. Tertium quomodo legere debeat. De his per singula agitur in libro. Instruit autem tam secularium quam divinarum scripturarum lectorem. Unde et in duas partes dividitur, quarum utraque tres habet distinctiones. In prima parte docet lectorem arcium. In secunda docet divinum lectorem. Docet autem hoc modo, ostendendo. Primum quid legendum sit. Deinde quo ordine et quomodo legendum sit. Ut autem scire possit, quid legendum, aut quid precipue legendum sit. In prima parte primum enumerat origines omnium arcium. Deinde partem earum, vel quomodo unaqueque contineat aliam vel contineatur ab alia. Secans philosophiam a summo usque ad ultima membra. Deinde enumerat autores arcium. Et postea ostendit que ex his artibus precipue legende sint. Deinde etiam quo ordine et quomodo legende sint aperit. Postremo legentibus vite sue disciplinas prescribit, et sic finitur prior pars. In secunda parte determinat que scripture divine appellande sint. Deinde numerum et ordinem divinarum librorum. Et autores eorum et interpretationes nominum ostendit. Postea agit de quibusdam proprietatibus sacre scripture que magis sunt necessarie. Deinde docet qualiter legere debeat divinam scripturam is, qui in ea correctionem suorum morum et formam vivendi querit. Ad ultimum docet illum qui pro amore scire eam legit. Et sic secunda pars sinez capit.

Incipit liber primus hugonis feliciter

Omnium ex
petendorum prima est sapi-
entia. In qua perfecti boni
forma consistit. Sapiencia
illuminat hominem. ut seipsum agnoscat.
qui ceteris similis fuit. cum se per ceterum fa-
ctum non intellexit. Immortalis quippe
per animus sapientia illustratus respicit
principium suum. et quoniam sit indecorum agno-
scit. ut extra se quiddam querat. cui quod
ipse est. satis esse poterit. Scriptum legi-
tur inter pede appollinis thotirelicon. id
est agnosce teipsum. Quia nimirum homo
si non originis sue immemor esset omne
quod mutabilitati obnoxium est. quasi
nichil agnosceret. Probata aput philo-
sophos sententia animam ex cunctis natu-
re partibus asserit esse compactam. et thi-
meus platonis ex diuidua et indiuidua
mixtaque substantia. Itemque eadem et di-
uersa et ex utraque comixta natura. quae uni-
uersitas designatur endelchina forma.
Ista namque et incicia et que incicia con-
secantur capit. quia et inuisibiles per intel-
ligentiam rerum causas comprehendit. et vi-
sibiles actualium formas per sensuum pas-
siones colligit. Secta in orbem geminos
motus glomerat. quia siue per sensus ad
sensibilia exeat. siue per intelligentiam ad
inuisibilia ascendat. ad seipsum rerum se-
militudines trahens regirat. Et hoc est
quod eadem mens. que uniuersorum capax
est ex omni substantia atque natura quo
similitudinis representat figuram coap-
tatur. Pitagoricum dogma erat similia
similibus comprehendendi. ut scilicet anima
rationalis nisi ex omnibus constaret si-
ue composita foret nullatenus omnia repre-

hendere posset. Secundum quod dicit qui-
dam terram terreno compendimur et ter-
ra flammis. humor est liquido. nostro spi-
rabile flatu. Nec tamen existimare de-
bemus viros in omni rerum natura pi-
tissimos de simplici natura hic sensisse.
quod vlla se paruum quantitate distende-
ret. Sed ut apercius mirabilem eius de-
monstrarem potentiam. dicebant ex om-
nibus naturis constare. non secundum compo-
sitionem. sed secundum compositionis rationem.
Neque enim harum rerum similitudo ali-
unde aut extrinsecus anime aduenire
credenda est. Sed ipsa potius eam ex se
et in se natua quadam potentia et propria
virtute capit. Nam sicut varro in pery-
phision dicit. Nam omnis varietas ex-
trinsecus rebus accidit. ut quidquid va-
riatur. Necessesse sit aut amittere aliquid
quod habuit. aut aliquid aliud et diuer-
sum extrinsecus quod non habuit assu-
mere. Videmus cum paries extrinse-
cus adueniente forma ymaginis cuiusli-
bet similitudinem accipit. Cum vero im-
pressio metallo figuram imprimit. ipsam
quidem non extrinsecus. Sed propria
virtute et naturali abilitate. aliud iam re-
presentare incipit. Sic nimirum mens
rerum omnium similitudine insignita om-
nia esse dicitur. Atque ex omnibus com-
positionem suscipere non integraliter. sed
virtualiter atque potentialiter continere.
Et hec illa est nature nostre dignitas
quam omnes eque naturaliter habent.
sed non omnes eque nouerunt. Animum
enim corporeis passionibus consopit.
et per sensibiles formas extra semetipsum
abductus. oblitus est et quid fuerit. Quod
nil aliud se fuisse meminit. nil propter quod
videtur esse credit. Reparatur autem
per doctrinam ut nostram agnoscamus
naturam. et ut discamus extra non que-
rere. quod in nobis possumus inuenire.
Summum igitur in vita solamen est stu-
dium sapientie. quod qui inuenit felix est
et qui possidet beatus.

1. 1.

Quod studiū sa- pientie philoso- phia sit

Primo om-
nium pitagoras studiū
sapientie philosophiā
nominavit. Maluitq;
philosophus dici. Nam antea sophi-
stas id est sapientes dicebant. Pulcre qui-
dem inquisitores veritatis non sapien-
tes sed amatores sapientie vocat. quia
nimirum a deo lateret omne verum vt ei
amore quantumlibet mens ardeat. qua-
tumlibet mēs inquisitoris assurgat. Dif-
ficile tamen ipsam vt est veritatem com-
prehendere queat. Philosophiam autē
earum rerum que vere essent. suis in-
mutabilem substantiam sortirent. q̄ di-
sciplinam esse constituit. Est autem phi-
losophia amor et studiū et amicitia quo-
dammodo sapientie. Sapientie vero
non huius que in ferramentis quibusdā.
Et in aliqua fabrili scientia noticiāq; h̄-
satur. Sed illius sapientie. que nullius
indigens. Diuax mens et sola rerū pri-
mea ratio est. Est hic amor sapientie in-
telligentis animi. ab illa pura sapientia
illuminatio. atq; quo dammodo ad se
ipsam retractō atq; aduocatio vt videt
sapientie studiū diuinitatis et pure mē-
tis illius amicitia. Nec igitur sapiētia
cuncto animarum generi meritis sue di-
gnitatis imponit. et ad proprie nature
vim puritatemq; reducit. Hinc nascit
speculationum et cogitationum veritas. et
sancta puraq; actuum castimonia. Quo-
modo vero humanis animis hoc excel-
lentissimum bonam philosophie cōpa-
tum est vt vie filo quodam pcedat ora-
tio ab ipsis efficientijs anime ordiendū
est.

De triplici aīe vi et solum hoīez ratione peditū

Nota infra scri- pta de potentijs anime

Triplex esse
omnino anime vis in vegetā-
dis corporibus deprehendit.
Quarum vna quidem vitā soli corpo-
ri subministrat. vt nascendo crescat. alē-
do subsistat. Alia vero sentiēdi iudiciū
prebet. Tercia in mentis ratōe subnixā
est. Harum autem prime officium est.
vt creandis nutriendis et alendisq; corpo-
ribus preesto sit. Nullum vero prestat
rationis sensus et iudiciū. Nec autem
est herbarum atq; arborum. et quidquid
terre radicibus affixum tenetur. Secun-
da vero composita atq; cōiuncta est. ac
primam sibi sumens et in partem consti-
tuens viriū de quibus potest capere ac
multiforme iudiciū capit. Omne enī
animal quod sensu viget idem et nascit.
et nutritur et alitur. Sensus vero diuisi
sunt. et vsq; ad quinarum numerum cre-
scunt. Itaq; quidquid alitur tātum. nō
etiam sentit. Quicquid vero potest sen-
tire. etiam alitur. Et quoq; prima vis na-
scendi anime atq; nutriendi probat esse
substantia. Quibus vero sensus adest
non tantum eas rerū formas capiūt qui-
bus sensibili corpore presente feruntur.
sed abcedente quoq; sensu. sensibilibus
sepositis cognitarum sensum formarum
et ymagines tenet. memoriāq; p̄ficiunt
b 2

et prout quodque animal valēt. longius breuiusque custodit. Sed eas ymagines confusas atque inuidentes summunt. ut nichil earum coniunctōne ac compositōne efficere possint. Itaque idcirco meminisse quidem. nec eque omnia. amissam vero obliuionem recolligere ac reuocare non possunt. Futuro vero hijs nulla cogitatio est. Sed vis anime tercia que secum priores salicet alendi et sentiendi trahit. Dijs velut famulis ac obedientibus vititur. eadem tota est in ratione constituta. eaque vel in rerum presentium firmissima conclusione. vel in absentium intelligentia. vel ignotarum inquisitione versatur. Nec tamen humano generi profecto est. que non solum sensus ymaginatioesque perfectas. et non increditas capit. sed etiam pleno actu intelligentie quod ymaginatio suggestit. explicat atque confirmat. Itaque ut dictum est. Quic diuine nature non ea tantum in cognitione sufficienti que subiecta sensibus comprehendit. verum etiam sensibus ymaginatioe concepta et absentibus rebus nomina videre potest. Et quod intelligenti ratione comprehendit. vocabulorum quoque positioibus aperit. Illud quoque ei nature proprium est. ut per ea que sibi nota sunt. ignota inuestiget. Et non solum vnum quodque an sit. sed quid sit etiam et quale sit. nec non. cur sit oportet agnoscere. Quare triplicem anime vim. sola (ut dictum est) hominum natura sortita est. cuius anime vis. intelligentie motibus non caret. Aut enim an quid sit inquirat. aut si esse constiterit. quid sit adiudicat. quod si etiam vtriusque scientiam ratione possidet. quale sit vnumquodque inuestigat. Cum igitur hic sit actus humani animi. ut semper in presentium comprehensione aut in absentium intelligentia. aut ignotorum inquisitione verset. Duo sunt in quibus omnem operam vis animi meratōcinantis inpendit. vnum quidem ut rerum naturas inquisitionis ratione cognoscat. Alterum vero ut ad scientiam prius veniat quod post mortalis grauitas exerceat.

Que res ad philosophiam pertineat.

Sed ut video inextricabile. In ipso loquendi ordine laboratum incidimus. ut nobis non perplexus sumus. sed res obscuritatem pariat. Quia enim de studio sapientie loqui suscepimus. Idque solis hominibus quodam nature privilegio competere. attestati sumus. Consequenter nec omnium humanorum actuum moderatricem quondam. sapientiam posse fuisse videmus. Si enim brutorum animalium natura. que nullo regitōis iudicio motus suos. sed solum solas sensuum passiones diffundit. Et in appetendo seu fugiendo aliquid. non intelligentie vitur discretione. Sed ceco quodam carnis affectu impellitur. Restat ut rationalis anime actum ceca cupiditas non rapiat. sed moderatrix semper sapientia precedat. Quod si verum esse constiterit. Jam non solum ea studia in quibus vel de rerum natura vel disciplina agitur morum. verum etiam omnium humanorum actuum seu studiorum rationes non incongrue ad philosophiam pertinere dicemus. Et solum hoc philosophiam definire possumus. Philosophia est disciplina omnium rerum humanarum atque diuinarum. rationes plene inuestigans. Nec mouere debet quod supra diximus philosophiam esse amorem et studium sapientie. non huius que instrumentis explicatur. ut est architectura. agricultura et huiusmodi. Sed eius sapientie. que

sola rerum primeua ratio est. Potest na
 qz idem actus 7 ad philosophiam perti
 nere fm rationem suam 7 ab ea excludi.
 fm amministrazione. Verbi gratia. vt de
 presenti loquamur. agriculture ratio phi
 losophia est. amministrazione ad rustici per
 tinet. Preterea opera artificum. 7 si natu
 ra non sint. imitantur tamen 7 expmunt
 naturam ratione. Vides iam qua ratio e
 cogimur philosophiam in omnes act⁹
 hominum diffundere. vt iam necesse sit
 tot esse philosophie partes. quot sunt
 rerum diuersitates ad quas ipam perti
 nere constiterit

homo cum simplex natura non sit. sz ge
 mina compactus substantia. fm vniam
 sui partem que potior est. et vt apercius
 id quod oportet dicam. quod ipse est im
 mortalis est. Scdm alteram vero par
 tem que caduca est. que sola hijs. que na
 sistentibus fidem prestare nesciunt. co
 gnita est. mortalitati 7 mutabilitati ob
 noxius est. vbi tocens moui necesse est.
 quotiens amittere id quod est. Et hec
 vltima pars est rerum que principium
 7 finem habent.

De ortu theori ce practice 7 me chanice

De tribus re rum materijs.

Omnium

autem humanarum
 actonum seu studio
 rum q sapientia mo
 derantur. finis 7 inte

ratio ad hoc spectare debet. vt vel nature
 nostre reparetur integritas vel defectum
 quibus presens subiacet vita. tempere
 tur necessitas. Dicam apertius qd dixi.
 Duo sunt in homine bonum 7 malum. na
 tura 7 vicium. Bonum quia natura est.
 quia incorruptum est. quia 7 minus est
 In exercitacione reparandum est. Ma
 lum quia vicium est. quia corruptio est
 quia natura non est. excludendum est.
 Quod si funditus exterminari non po
 test. saltem adhibito remedio temperan
 dum est. Hoc est omnino quod agendum
 est. vt natura reparetur 7 excludatur vi
 cium. Integritas vero humane nature
 duobus modis perficitur. scientia scilicet
 7 virtute. Que nobis cum supernis 7 di
 uinis substantijs similitudo sola est. Na

Sunt na:

qz in rebus alia que nec
 principium habent nec
 finem. 7 hec eterna nomi
 nantur. Alia que princi
 pium habent sed nullo fine clauduntur.
 7 dicuntur perpetua. Alia que inciu ha
 bent 7 finem. 7 hec sunt temporalia. In p
 mo ordine id constituimus cuius no est
 aliud esse 7 id quod est. sed idem. cuius
 causa 7 effectus diuersa non sunt. quod
 non aliunde sed a semetipso subsistere ha
 bet. nec est solus nature genitor 7 artifex
 Illud vero cui aliud est esse. 7 illud quod
 est id est quod aliunde ad esse venit. et
 ex causa precedenti in actum profuxit.
 vt esse inciperet. natura est. que mundum
 continet omnem. idqz in gemina secat.
 Est quoddam qd a causis suis primor
 dialibus. vt esse incipiat nullo monete
 ad actum producit. solo diuine volun
 tatis arbitrio. ibiqz immutabile omnis
 finis atqz vicissitudinis experta consistit
 Eiusdem sunt reru substantie. quas gre
 ci vsias dicunt. 7 cuncta sup lunaris mu
 di corpa. que etiam ideo q non mutent
 diuina appellata sunt. Tercia ps rerum
 b 3

De rebus ad totum

est que principium 7 finem habent. et p
se ad esse non veniant. sed sunt per opera
nature que oriuntur super terram sicut lu
nari globo. mouente igne artifice. qui vi
quadam diuidit in res sensibiles. pcrea
das. de illis igitur dictum est. nichil in
mundo moritur. eo q nulla essentia per
eat. Non enim essentie rerum transcut
sed forme. Cum vero forma transire di
citur. non sic intelligendum est. vt aliqua
res existens pcre omnino 7 esse suu amit
tere credatur. sed variari potius. vel sic
fortassis. vt que iuncta fuerant ab inui
cem seperentur. vel que sepata erant co
iungantur. vel que hic erant. illuc tran
seant. vel que nunc erant tunc subsistant
in quibus omnibus esse rerum nihil de
trimenti patitur. De his dictum e. om
nia orta occidunt. et aucta senescunt. eo
q cuncta nature opera. sicut principuz
habent ita etiam fines habitura sunt. de
illis dictum est. de nichilo nichil. in ni
chilum nil posse reuerti. eo q omnis na
tura. et primordialem habet causam et
subsistentiam perpetuam. De his dictu
est. Et redit ad nichilum quod ante fu
it nichil. eo q omne opus nature. sic te
poraliter ex occulta causa in actum pro
fluit. Ita eodem actu temporaliter de
struio. eo vnde venerat reuersurus sit.

De mundo su per lunari 7 sub lunari

Hinc est
q mathematici mu
di partes diuiserunt
In eam videlicet p
tem. que est a circulo
lo scilicet lune sursum. Et in eam que deorsu
est. Et sup lunarem mundu. eo q oia ibi

primordiali lege consistat. naturam appella
bant. Sublunare opus nature. id est su
pioris. q omnia genera animantium. q i
eo spūs vitalis infusione vegetant. a su
perioribus p inuisibiles meatus. infusum
nutrimentu accipiunt. non solum vt na
scendo crescant. sed etiam vt alendo subsi
stant. Eundem etiam superiorem mundu te
pus vocabant. ppter cursum sideru que
in eo sunt. inferiorie. temporalem. qm fm
motus superiores agit. Item sup lunarem
ppter perpetuam lucis 7 quietis tranqui
litate eliseum. Hunc autem ppter ico
stantiam 7 confusione rerum fluctuan
tium infernum nuncupabant. De paulo
laciis psecuti sumus. vt ostendamus
hominem q in parte mutabilitatis par
ticeps est. in ea quoq necessitati esse ob
noxium. In ea vero qua immortalis est
diuinitati esse cognatu. Ex quo colligi
pot id quod supra dictu est. Quod valz
omniu humanarum actonum ad huc. sinez
coarrit intentio vt vel diuie ymaginis
similitudo in nobis restauret. vel huius
vite necessitudini p solat. q quo facilius
ledi potest aduersis. eo magis foueri. et
conseruari indiget.

In quo ho simi lis sit deo.

Homo vero
sunt que diuina in homi
ne similitudinem repant
id est speculatio veritatis.
7 virtutis exercitium. qm i
hoc ho deo similis est. q sapiens 7 iustus
est. sed iste mutabiliter. ille immutabiliter
7 sapiens 7 iustus est. Istaz ho actonuz
q huius vite necessitati deseruiunt mltimo
dum genus est. Primu qd naturali ne
cessitati nutrimentu ministrat. Scdm

qđ ptra molesta q̄ extrinsec⁹ accidē pos-
sunt munit. Terciu q̄ ptra iam illata p̄-
stat mediū. Cū igit̄ ad reparandā n̄ tu-
ram nostraz̄ intendim⁹, diuine actio est
Cū vero illi quod infirmū in nob̄ est ne-
cessaria puidemus. humana est. Omis
igitur actio vel diuina est vel humana.
Possim⁹ aut̄ nō incongrue illam eo q̄
re superioribz̄ habeatur intelligentiam
appellare. Hanc vero q̄ re inferioribus
habet̄ 7 quasi quodam consilio indiget
scienciaz̄ vocare. Si igitur sapientia vt
supra dictū est. cunctas que ratōe fiunt
moderatur actōes. psequens est iam vt
sapientiā has duas partes p̄tinere. id ē
intelligentiā 7 scientiā dicam⁹. Rursus
intelligentia (quoniā 7 in vestigatōe ve-
ritatis 7 in motū p̄sideratōe latet) eā
in duas ptes diuidim⁹. In theoricā id ē
speculatiuā 7 practicā. i. actiua que etiaz̄
ethica. i. moralis appellat̄. Scientia ve-
ro (q̄ humana psequit̄ opera) congrue
mechanica id est aduiterina vocatur

De tribus operi- bus

Sunt eteniz̄
tria opa. i. opus dei. opus
nature. op⁹ artificis imitat̄
naturā. Opus dei est. quod nō erat crea-
re. Dñs illud. In p̄ncipio creauit deus
celum 7 terrā. Opus nature quod latuit
ad actum pducere. Dñs illud. Producat
terra herbā virentem zc. Op⁹ artificis est
disgregata p̄iungere vel p̄iuncta segre-
gare. vnde illd. constituerunt sibi pisoma-
ta. Neqz̄ em̄ potuit vel terra celū creare
vel hō herbā pducere. q̄ nec palmy ad
staturā suaz̄ addere pōt. In hīs tribus
opibz̄ continet̄ opus humanū. qđ natu-
ra nō est. s; imitat̄ naturaz̄. mechanicū. i.

adulterinū nominat̄. qm̄ admodū 7 cla-
uis sub introducta mechanica dicitur.
Qualit̄ aut̄ opus artificis imitet̄ natu-
ram. longum 7 onerosum est. p̄seq̄ p̄ sin-
gula. possumus tñ exempli cā in paucis
id demonstrare. qui statuat̄ sudit. ho-
minem intuit⁹ est. Qui domū fecit. mon-
tem respexit. Quia enim vt ait p̄pheta.
Qui emittis fontes in cōuallibus intra
medium montiū p̄transibūt aque. Emi-
nentia montiū aquas nō retinet. ita do-
mus in altum quodam acumine leuāda
fuit. vt irruentiū tempestatuz̄ molestias
tute excipere posset. qui vsun vestimen-
torum primus adinuenit. cōsiderauit q̄
singula queqz̄ nascentiū. p̄pria quedam
habeant munimenta. quibz̄ naturā suaz̄
ab incomodis defendāt. Cortex ambit
arbozem. penna tegit volucrem. piscem
squama opit. lana ouem induit. pil⁹ iu-
menta 7 feras vesit. concha testudinez̄
excipit. ebur elephantem. iacū nō time-
re facit. nec tam sine causa factum est. qđ
cum singula animantiū. nature sue arma
secum nata habeant. Solus homo iner-
mis nascitur 7 nudus. Oportuit enim vt
illis qui sibi puideri nesciunt natura cō-
suleret. Dominū autem maior expiēdi
ocasio prestaretur. cum illa que cetera
naturaliter data sunt. p̄pria ratōne sibi
inueniret. Multo enim nunc magis cui
tet ratō hominis. Nec eadem inuenien-
do quā habendo claruisset. nec sine cau-
sa puerbium sonat. Quod ingeniosa fa-
mes omnes excuderit artes. Hæc equi-
dem ratōne. Illa que nunc excellentissi-
ma in studijs hominum. vides. reperta
sunt. Hæc eadem pingendi. texēdi. scul-
pendi. fundendi. infinita genera exorta
sunt. vt iam cum natura. ipm̄ mireni ar-
tificem.

Quid sit na- tura

Quia iam

Quero totiens nominamus naturam, licet ut ait tullius, naturam definire difficile est, non tamen huius vocabuli significatio omnino silencio pretereunda videtur. Neque quod non omnia que volumus dicere possumus, id quod possumus tacere debemus, plura veteres de natura dixisse inveniunt, sed nichil ita ut non aliquid restare videatur. Quantum tamen ego ex eorum dictis conficere possim, tribus maxime modis huius vocabuli significationem uti solebant singulis sua definitionem assignando. Primo modo per hoc iam significare voluerunt illud archetipum exemplar omnium rerum quod in mente divina est, cuius ratione omnia formata sunt. Et dicebant naturam esse unam cuiusque rei primordiale causam suam. Et qua non solum esse, sed etiam tale esse habeat. Huius significationi talis definitio assignatur. Natura est que unicuique rei suam tribuit. Secundo modo naturam esse dicebant propriam esse unicuiusque rei, cui significationi talis definitio assignatur. Natura unamquamque rem informans propria differentia dicitur, secundum quas significationem dicere solemus. Natura est omnia pondera ad terram vergere, leuia alta petere, ignem urere, aquam humectare. Tercia definitio talis est. Natura est ignis artifex, ex quadam vi procedens, in res sensibiles precreandas. Philosophi namque dicunt, omnia ex calore et humore precreari. Unde virgilius, Oceanum patrem appellat et valerius Soranus in quadam versu de ioue in significatione ignis etheri dicit, Impingitur omnipotes rerum regumque reperto. Progenitor genitrix deum verus viuis et idem.

De ortu loice

Postquam igitur theoretice et practice et mechanice ortum demonstravimus super est, loiceque originem investigare, quam idcirco ultimam annuero, quia postremo inventa est, cetera prius reperi fuerant, sed necesse fuit quoque loicam prius inveniri. Quoniam nemo de rebus provenienter differere potest, nisi prius recte et veraciter loquendi rationem noverit. Nam sicut dicit boetius, Cum primitus antiqui, circa naturas rerum et morum qualitates investigandas operam impenderunt, necesse fuit sepe falli eos, quia vocum et intellectuum discretionem non habebant, ut in multis evenit, leucippo et epicuro pariter que atomis mundum consistere putat, et honestum voluptatem mentitur, hoc autem idcirco hinc atque alijs accidisse manifestum est, quonia per imperitiam disputandi quidquid rationatione comprehendere non possunt, hoc in res quoque ipsas evenire arbitrantur. Sic vero magnus est error, neque enim sese res ut in numeris, ita etiam in rationationibus habent. In numeris enim quidquid in digitis recte putantis eveniret, id sine dubio in res quoque ipsas evenire necesse est, ut si ex calculo, e. contigerit, c. tunc quoque res illi numero subiectas esse necesse est. Hoc vero non est, quod in disputatione servat, neque enim quidquid sermonum decursus inveniret, et id in natura fixum tenet. Quare necesse est falli que abiecta scientia disputandi de rerum natura perquirent. Nisi enim prius ad scientiam venerit, que rationationem veram teneat, semitam disputandi que verissime via agnoverit, que fida, que possint esse suspecta. Rerum in corrupta veritas nisi ex rationatione inveniri non potest. Cuius igitur veres sepe multis lapsi erroribus sibi, quodammodo in disputatione colligerent, atque id fieri ipse videtur, ut de eadem re contraria conclusionem facta est, utraque essent vere que sibi dissentiens

ratio cinato concludisset. cui ne ratio cinato
 tōni credi oporteret esse ambiguum. Prius
 sum est prius disputationis ipsius vera
 atq; integram considerare naturam. qua
 cognita. tunc id quoq; per disputatores
 inueniret comprehensum esse quod pos
 set intelligi. Sic igitur perfecta loice pi
 cia. discipline que disputandi modos.
 atq; ipsas ratio cinatores. internoscendi
 vias parat. vt que ratio cinato. nūc qui
 dem vera. nunc autem falsa. quedam ve
 ro semper falsa. quedam nunq; falsa pos
 sit agnoscā. Hoc tempore quidem postre
 ma est. sed ordine prima. Hoc enim in
 ebantibus philosophia prima legen
 da est. ppter ea quod in ea docetur vocū
 et intellectuum natura. sine quibus nullus
 philosophie tractatus ratio nabiliter ex
 pleri potest. Logica dicitur a greco logos
 quod nomen geminam habet interpre
 tationem. Dicitur logos sermo siue ratio
 Et inde loice sermo conationalis siue ratio na
 lis scientia dicitur potest. Loice ratio nalis
 que discretiva dicitur continet dyaleticā
 et rethoricā. Loice sermo conationalis ge
 nus est ad gramaticā. dyaleticā atq;
 rethoricā. et continet sub se discretivā.
 Et hec est loice sermo conationalis quā quar
 tam post theoreticā. practicā et mecha
 nicā annumeramus. Nec putandum
 est ideo loicā sermo conationalis dicitur qd
 eius inuentōnem nulli fuerunt simones
 et quasi homines mutuas locutiones. prius
 non habuerunt. Erant prius et sermōes
 cōmunes et littere. Sed nondum ratio
 sermonis et litterarum in artem redacta
 fuerat. nulla aduc recta loquendi vlt
 putandi precepta erant. Omnes enim
 scientie prius erant in vsu qd in arte. sed
 considerantes deinde homines vsū in
 artem posse conuerti. et quod vagū fue
 rat et licentiosum prius certis litteris re
 gulis et preceptis posse constringi. cepe
 runt vt dictum est consuetudinem que
 partim casu. partim natura. exorta fue
 rat. ad artem reducere. Id quod p̄mum
 vsus habebat. emendantes. quod min⁹
 habebat. sup̄plentes. quod sup̄fluum ha
 bebant. resecantes. et de cetero singul. cer

tas regulas et precepta prescribentes.
 P̄mummodi fuit origo omnium artium.
 Nec per singula currentes verum inue
 nimus. prius qd esset gramatica et scribe
 bantur loquebatur homines. Priusq; ef
 set dyaletica. ratio cinando verum a fal
 so discernabant. priusq; esset rethorica.
 iura ciuilia tractabant. Priusq; esset arif
 metrica scientiam numerandi habebant.
 Priusq; esset musica canebant. Priusq;
 esset geometria. agros mensurabant.
 Priusq; esset astronomia. per cursus stel
 larum discretiones temporum capiebant
 Sed venerunt artes. qd licet ab vsu p̄i
 cipium sumpserunt. vsu tamen meliores
 sunt. hic locus esset exponere que fuerunt
 singularum artium inuentores. quando
 extiterunt. aut vbi. aut quomodo per eos
 discipline exordium sumpserunt. Sed
 volo prius philosophie quadam diui
 sione singulas a se inuicem discernere.

Epilogus
 p̄scripto
 rum

Oportet igitur
 tur breuiter recapitula
 re que supradicta sunt.
 vt facilio: fiat transitus
 ad sequentia. Quatu
 or: tantum diximus esse scientias. que re
 liquas omnes continent id est theoreticā
 que in speculatione laborat. Practicā
 que morum disciplinam considerat. Et
 mechanicā que huius vite actōes dis
 pensat. Loicā qd que recte loquēdi et acu
 te disputandi scientiā prestat. Dic ita
 qd non absurde ille quaternarius aīme
 intelligi potest. quam ob reuerētiam sui
 antiqui insurandam asstrunt. **O**nde

z illud dictum est p q nostre anime nu-
merum dedit ille quaternum. Nec qua-
drupliciter sub philosophia continean-
tur. Et rursus quas sub se contineat re-
petita breuiter diuisione pbie ostendem?

Et sic finitur primus liber dydascolico
bugonis de sancto victore.

Incipit liber se- cundus dydasco- licon de discretio- ne artium

Philoso-
phia est amor Sa-
pientie, que nulli in-
digens, vnaq mens z
sola rerum primeua ra-
tio est. Nec definitio
magis ad etimologiam nominis spe-
ctat. Philos enim grece amor latine vi-
citur. Sophia sapientia. z inde philoso-
phia tractum est id est amor sapientie.
Quod autem additur, que nullius indi-
gens, vnaq mens, z sola rerum primeua
ratio est, diuina sapientia signatur. Que
propterea nulli indigere dicitur, quia ni-
hil minus continet, sed semel z siml om-
nia intuetur, pterita presentia z futura.
Vnaq mens idcirco appellatur, qa qd
semel fuerit in diuina ratione, nulla vn-
q obliuione atoletur. Primeua rerum
ratio est. Quia ad eius similitudinez cu-
cta creata sunt. Dicunt quidam q illud,

Unde agunt artes semper maneat, hoc
ergo omnes artes agunt hoc intendunt,
vt diuina in nobis similitudo reparetur,
que nobis forma est deo natura. Cui qn
tomagis conformamur, tanto magis sa-
pimus. Tunc enim in nobis incipit re-
lucere, quod in eius ratione semper fuit.
Quod quia in nobis transit, apud illuz
incomutabile consistit. Aliter philoso-
phia est ars artium, z disciplina disci-
plinarum, id est ad quam omnes artes
z discipline spectant. Ars dici potest sci-
entia, que artis preceptis regulisq con-
sistit, vt est scriptura disciplina que vi-
citur plena, vt est in doctrina. Ars dici
potest, quando aliquod visibile atqz
opinabile tractatur. Disciplina quado
de his que aliter se habere non possunt
veris disputacionibus aliquid differit.
Quam differentiam plato z aristotele,
esse voluerunt inter artem z disciplinaz.
Vel ars dici potest quod fit in subiecta
materia z explicatur per operacionem et
architecturam. Disciplina vero q in spe-
culacione consistit, z per solam explicatur
rationem, vt logica. Aliter philoso-
phia est meditacio mortis, que magis
conuenit cristianis, qui seculi ambitione
calcata, conuersacione disciplinali, simi-
litudine future patrie viuunt. Aliter phi-
losophia est disciplina omnium rerum
diuinarum atqz humanarum rationes
probabiliter inuestigans. Sic omnium
studiorum ratio ad philosophiam spe-
ctat. Administratio non omnis philoso-
phia. Et ideo philosophia aliquo mo-
do ad omnes res pertingere dicitur.

Diuisiophi- losophie

Philoso :

Philosophia dividitur in theoricam, practicam, mechanicam et loicam, hec quatuor omnem continent scientiam. Theorica interpretatur speculativa. Practica activa, quam alio nomine ethicam id est moralem dicunt. Et quod mores in bona actione consistant. Mechanica adulterina, quia circa humana opera versatur. Loica sermocinosa quia de vocibus tractat. Theorica dividitur in theologia, mathematicam, et physicam. Hanc distinctionem loetius facit alij verbis. Theoricam secans in intelligibile, intelligibile et naturale. Per intelligibile signans theologia, per intelligibile mathematicam. Per naturale physicam. Denique intellectibile diffinitur ita.

De theologia

Intellecti

Intellectibile est, quod unum atque idem per se in propria semper divinitate consistens, nulli unquam sensibus sed sola tantum mente intellectuque capitur que nos ad speculationem dei atque ad animi incorruptibilitatem considerationem vere philosophie investigationem componit, quam inquit greci theologia nominant. Dicta autem theologia quasi sermo habitus de divinis, theos enim deus, logos sermo vel ratio interpretatur. Theologia igitur est quando aut ineffabilem naturam dei, aut spirituales creaturas ex aliqua parte profundissima qualitate differimus.

De mathematica

Mathematica

Mathematica autem doctrinalis scientia dicitur. Mathesis enim quando habet lineam aspirationem interpretatur vanitas, et signat superstitionem illorum qui facta hominum in constellationibus ponunt. Unde et huiusmodi mathematici appellati sunt. Quando autem t. habet aspirationem doctrinam sonat. Hec autem est que abstractam considerat quantitates. Abstracta enim quantitas dicitur quem intellectus a materia sepat, vel ab alijs accidentibus, ut est par et impar. Et hoc modo di in sola rationatione tractamus quod doctrina facit non natura. Hanc loetius intelligibilem appellat, que primam intelligibilem cogitationem atque intelligentiam comprehendit, que sunt omnium celestium operum superne divinitatis, et quidquid sub lunari globo beatorum animo atque puro ore subsistere valet, et postremo humanarum animarum que omnia, cum prioris illius intellectibilis substantie fuissent, corporum tactu ab intellectibus ad intelligibilia degeneraverunt, et ut non magis ipsa intelligantur quam intelligant, et intelligentie puritate tunc beatorum sunt quotiens sese in intellectibus applicaverint. Spirituum namque et animarum natura. Quia incorporea et simplex est, intellectibilis substantie particeps est. Sed quia per instrumenta sensuum non uniformiter ad sensibilia comprehenduntur dividit, eorumque similitudinem per ymaginationem ad se trahit in eo quodammodo suam simplicitatem deserit, quo compositionis rationem admittit. Neque enim omnimodo simplex dici potest quod composito simile est. Eadem igitur res diversis respectibus intellectibilis simul et intelligibilis est. Intellectibilis eo quod incorporea sit natura, et nullo sensu comprehendere possit. Intelligibilis non ideo quod similitudo quedam est sensibilibus, nec tamen sensibilis. Intellectibile est enim quod nec sensibile est, nec similitudo sensibilibus.

Intelligibile autem quod ipm quidez
solo percipitur intellectu. sed non solo in-
tellectu percipit. Quia ymaginatōez vlt
sensum habet. quo ea que sensibus sub-
iacent comprehendit. Tangendo antez
corpora degenerat. quia dum inuisibiles
corporū formas p sensuum passiōes per-
currit. easqz vt tractas p ymaginatōem
in se trahit. tociens a sua simplicitate scī
ditur quibus aliquibus cōtrarte passio-
nis qualitātibus informatur. Cum vero
ab hac distinctōne ad puram intelligē-
tiam conscēdens in vnum se colligit fit
beatior intellectibilis substantie parti-
cipatōne.

De quaterna- rio anime.

Huius quo

qz pgressiōis regressi-
oniqz ratōem. ipse etiaz
numerus docet. Dic ter
vnum fiant tria. dic ter tria fiunt nouem.
dic ter nouem. fiunt viginti septez. Dic
ter vigintiseptez. fiunt octuaginta vni.
Ecce tibi in quarto gradu vnitas pria
occurrit. idemqz euenire videbis. si vsqz
ad infinitum dixeris multiplicatōnem
vt semper in quarto gradu vnitas emi-
neat. Rectissime autem simplex anime es-
sentia vnitas exprimitur qz ipsa quoqz i
corporea est. Ternarius quoqz ppter in-
dissolubile vnitatis medie vinculū cō-
grue ad animaz referē sicut quaternari^o
qz duo media habet. ideoqz dissolubil^{is}
est. proprie ad corpus pertinet. Prima
igitur progressio anime est. quia de sim-
plici essentia sua. que monade figurat.
in virtualem ternarium se extendit. vbi
iam p concupiscentiaz aliud appetat. ali-
ud per iram contemnat. p ratōnem inter-
vniūqz discernat. 7 recte a monade iatri

cidē profluere dicitur. Quia omnis es-
sentia naturaliter prior est potentia sua
Rursus qz eadez vnitas in ternario ml-
tiplicato ter inuenitur. hoc signat qniaz
anima per tres. sed tota in singulis suis
potentijs consistat. Neqz enim nec ratō-
nem vel iram solam vel concupiscentiā
solam terciā partem anime dicere possu-
mus. cum nec aliud nec minus sit in sub-
stantia. ratō quā anima. nec aliud nec mi-
nus ira quā anima. nec aliud nec minus
concupiscentia qz anima. sed vna eadē
qz substantia fm diuersas potentias su-
as diuersa sortitur vocabula. Deinde a
virtuali ternario scōa progressiōne ad
regendam humani corporis musicā di-
uidit. que nouenario componit. Quia
nouem sunt foramina in humano corpo-
re. quibus fm naturalem temperanciam
influit 7 effluit omne quo idem corpus
vegetatur 7 regitur. Sic quoqz ordo ē.
quia prius naturaliter anima potētias
suas habet qz corpori cōmiscet. Po-
stea autem in terciā progressiōne per se-
sus iam extra se profusa. ad visibilia h.
que per. xxvij. qui solidus numerus est.
7 tera dimesiōne ad similitudinē cor-
poris extenditur figuratur dispensanda
p infinitas actōnes dissipantur. In q̄r-
ta autem progressiōne soluta a corpore
ad puritatem simplicitatis sue reuertit.
Ideoqz in quarta multiplicatōne vbi
ter. xxvij. 7 in. lxxxi. excreuit monas in
summo apperet. vt euidenter clareat. qz
anima post huiusmodi vite terminuz q
lxxx. designat ad vnitatem sue simplici-
tatis redeat a qua prius discesserat euz
ad humanum corpus regendum descē-
debat. Et autem in. lxxx. meta humane
vite naturaliter consistat p̄p̄ta deca-
rat. Sit inquit in valitudine. lxxx. anni
7 amplius eorum dolor 7 labor. Hanc q̄
druplam progressiōnem illum quater-
nariuz anime. de quo supra locuti sum^o.
quidam intelligendū putant eumqz ad
differentiam quaternarij corporis q̄ter-
narium anime appellatur.

De quaternario corporis

Nam cor-
pori quoque suum as-
signant quaternari-
um. Sicut monas
anime. ita dyas con-
gruit corpori. Dic-
bis duo fiunt quatuor. vic bis quatuor
fiunt octo. vic bis octo fiunt sedeci. vic
bis sedeci. fiunt triginta duo. Vic in
quarto loco similiter idem numerus id
est binarius. a quo multiplicatio inicitur
sumpsit tibi occurrit. idemque si in infinitum
processeris indubitanter contingeret.
vt quarto semper gradu binarius emi-
neat. Et hic quaternarius corporis in quo
intelligi datur esse quod a solubilibus
compositioem accipit. sic quoque ipsum
esse dissolubile. Vides nunc satis a par-
te vtputo quomodo anime de intellectu
bus ad intelligibilia degenerant. quan-
do a puritate simplicis intelligentie. que
nulla corporum suscatat ymagine. ad vi-
sibilem ymaginatioem diuidit. Rur-
sumque beatiores fiunt. quando se ab hac
distractione ad simplicem nature sue for-
tem colligentes. quasi quodam optimo
figure signo impresso componunt. Est
igitur vt apertius dicam intellectibile in
nobis id quod est intelligentia. Intelli-
gibile vero id quod est ymaginatio. Intelli-
gentia vero est de solis rerum principiis
id est est de deo. ideis et yle. et incorpore-
is substantiis. pura certa que cognitio. Yma-
ginatio est memoria sensuum ex corporum
reliquis inherens. principio
cognitionis per se nichil certum habens.
Sensus est passio anime in corpore. ex
qualitatibus et extra accidentibus.

De quadratio.

Quam igitur
vt supra dictum est ad
mathematicam proprie
tineat. abstractam at-
tendere quantitatem. in
partibus quantitatis species eius que-
rere oportet. Quantitas abstracta nihil
aliud est nisi forma visibilis sine liniamen-
tarem dimensionem animo impressa. que
in ymaginatioem consistit. cuius gemine
sunt partes. vna continua vt arbor. lapis
que magnitudo dicitur. alia discreta vt
grex. populus. que multitudo appellat.
Rursus multitudinis alia sunt per se. vt
tres quatuor vel quilibet alter numerus
Alia ad aliquid. vt duplum dimidium.
sesquialterus. sesquitercius vel quodlibet
tale. Magnitudinis alia sunt mobilia.
vt sphaera mundi. Alia imobilia vt terra.
Multitudines ergo que per se est archi-
metrica speculat. Illarum autem que ad
aliquid est musica. Imobilis magni-
tudinis geometria pollicetur noticiam.
Mobilis vero scientiarum. astronomice di-
scipline pica vendicat. Mathematica
igitur diuidit in arithmetica musica
geometria astronomiam.

De arithmetica

Arithmetica grece virtus interpretatur latine
richmus numerus. Inde arithmetica. virtus
numeri dicitur. Virtus autem nume-
ri est que ad eius similitudinem cuncta for-
mata sunt.

De musica

Musica ab aqua vocabulum sumpsit.
eo que nulla euphonia id est bona sonori-
tas sine humore fieri potest.

De geometria

Geometria mensura terre interpretat̄.
eo q̄ hec disciplina primum ab egipcijs
reperta sit. quoru terminos Nilus i vn-
datōne sua. limo obduceret̄ p̄funderet
limitibus partitis 7 simbus terram mē-
surare ceperūt. Deinde a sapientibz etiā
ad spacia maris celi 7 aeris et quoru li-
bet corporum mensuranda deducta est 7
extensa.

De astronomia:

Astronomia

7 astrologia in hoc differre vi-
dentur. Astronomia de lege
astrorum nomen sumpsit.
Astrologia autem dicta est quasi s̄mo
de astris differens. Nomina enim lex. et
logus sermo interpretatur. Ita astrono-
mia videtur esse que de lege astrorum 7
conuersione celi differit. regiones circū-
los. cursus. ortus 7 occasus siderū et cur-
vnumquodqz ita vocetur inuestigans.
Astrologia autem que astra considerat
s̄m natiuitatis 7 mortis. 7 quoru libz ali-
orum euentuum obseruantiam. que par-
tim naturalis est. 7 partim superstitiosa.
Naturalis in complexionibus corporū
que s̄m superiorum contemperantia va-
riantur. vt sanitas. egritudo. tempestas
serenitas. fertilitas 7 sterilitas. supersti-
cōsa in contingentibus. 7 hijs qui libe-
ro arbitrio subiacent. quam partem ma-
thematici tractant.

Arithmetica

Arithmetica

ca materiam habet parē et
imparē numerum. par nu-
meras. alijs est parit̄ par.

Alio p̄ter impar. Impar quoqz nume-
rus tres habet species. Prima est prim⁹
7 incōpositus. Secunda scōsus 7 compo-
situs. Tercia per se scōsus 7 compositus.
ad alios p̄tatis primus 7 incōpositus.

Musica

Musica

musice. Mundana. hu-
mana. Instrumentalis
Mundana alia in ele-
mentis. alia in plantis.
alia in temporibus. in elementis. alia in
pondere. alia in numero. alia in mensura
In planetis. alia i situ. alia in motu. alia
in natura. In temporibus. alia in diebz
vicissitudine lucis 7 noctis. Alia in men-
sibus crementis decrementisqz lunari-
bus. alia in annis. mutatiōe veris. estaqz. au-
tumpni 7 hiemis. Humana musica alia
in corpore. alia in anima. alia in connexu
vtriusqz. In corpore. alia est in vegetatiōe
s̄m quam crescit. que omnibus nascenti-
bus puenit. Alia est in humoribz ex qz
complexione humanum corp⁹ subsistit
que sensibilibz p̄munis est. Alia in ope-
ratiōibus. que spiritali ratiōisabilibz
p̄gruit. quibus mechanica p̄est. q̄ si mo-
dum non exarserint bone sunt. vt inde
non nutriatur cupiditas. vt infirmitas
foueri debet. sicut lucanus in laudem ka-
thonis refert. Quic epule vicisse famem
magniqz pentis submouisse hyemē te-
cto. p̄ciosasqz vestis hircani mēbra sup.
ratiōni more queritis induxisse togam.
Musica in anima. alia est in virtutibus. vt
est iusticia. pietas. temperantia. Alia in
potentijs. vt ratiō. ira. cōcupiscētia. Mu-
sica inter corp⁹ 7 aiām est illa naturalis
amicicia qua anima corpori. non corpo-
reis vinculis. sed affectibz quibusdā col-
ligatur admouendū 7 sensificandū ipm
corp⁹. v̄m quam amiciciam nemo car-

nem dno habuit suam. Musica hec est. vt ametur caro. sed plus spūs. vt fouea tur corpus. nō pimatū virtus. Musica instrumentā. Alia in pulsu. vt sic i tym panis 7 cordis. Alia in flatu vt in tibijs 7 organis. Alia in voce vt carminibz et cantalenis. Tria quoq; sunt genera mu sicorū. Primum quod carmina tingit. Aliud quod instrumentis agitur. Tercium quod instrumentorum opus carmen q̄z diuidit.

Geometria

Geometria tres habet partes. Planimetriam. Spherimetriam et cosmimetriam. Planimetria planum metitur id est longum 7 latum 7 extendit ante 7 retro dextrorsum 7 sinistrorsum. Spherimetria altum metit 7 extenditur sursum 7 deorsum. Nam 7 mare altum dicitur id est profundum. et arbor: alta id est sublimis. Cosmos mundus interpretatur. et inde dicta est cosmimetria. i. mensura mundi. hec metitur spherica. id est globosa 7 rotunda sicut est pila et ouum. Unde etiam a sphaera mundi propter excellenciam dicta est cosmimetria. non quia tantum de mundi mensura agat. sed quia mundi sphaera inter omnia spherica dignior est.

De astronomia

Contrarium est quod superius in mobilem magnitudinem geometrice attribuitur. Et mobilem astronomie

Quia hoc sibi primam inuentorū dicitur est sibi etiam quam geometria mensura terre dicitur. Vel possumus dicere. Quod illud quod geometria in sphaera mundi consistat. id est diuisio regionum 7 circuloꝝ celestium immobile sit. sibi hoc quoque ad geometricam considerationem pertinet. Geometria enim non considerat motum sed spacium. Quod autem astronomia speculatur sit mobile. i. cursus astroꝝ. interualla tempꝝ. Sic quoque vniuersaliter dicemus immobilem magnitudinem geometrie esse subiectam. mobilem astronomie. Quia licet ambe vne de eadem re agant. vna tamen contemplatur id quod permanet. Altera id quod transit speculatur.

Diffinitio quadruij

Arithmetica est igitur numerorum scientia. Musica. diuisio quadruij. sonorum 7 vocū varietas. Altera musica siue armonia. est plurium dissimilium in vnum redactorum concordia. Geometria est disciplina magnitudinis immobilis. formarumque descriptio contemplativa. per quam vniuersum quod termini declarare solent. Altera geometria est fons sensuum 7 origo dictionum. Astronomia est disciplina inuestigans spacium. motus 7 reditus celestium corporum ceteris temporibus.

De phisica

Physica cau-
sas rez in effectibus suis. Et
effectus in causis suis in ve-
stigando considerat. **Q**ui tres
mor: terris. quia vi maria alta tumescunt
Verbar: vires. animos irasq; ferarum.
Omne genus fructuū lapidum q; repti-
liumq;. **P**hysis natura interpretat. **Q**ui
etiaz in superiori diuisione theoricę. phi-
sicas naturales hocieus nominauit. hec
etiam physiologia dicit id est sermo de
naturis differens quod ad eandem sim-
spectat. **P**hysica aliquid omniniter accipit
equipollens theoricę. **S**im quā acceptōez
philosophiā quidam in tres diuidunt
ptes. id est phisicam. et hcam. logicam.
In qua diuisione mechanica nō p̄tinet
sed restringitur philosophiā. circa phi-
siam. et hcam. logicam.

Quis sit vnus cuiusq; artis ter- minus

Quia vnus
ro oēs artes ad vnū
p̄bie tendant termi-
num. nō vna tñ via
omēs currūt. sed sin-
gule suas p̄prias p̄sideratōez habēt. quibz
ab inuicē differunt. **L**ogica cōsideratio
est in rebz attendens intellectos rerum.
siue per intelligentiā. vt neq; sunt hec. ne-
q; hoz similitudines siue p̄ ratōez. vt nō
sunt hec. sed hoz tñ similitudines. **C**ōsiderat
ergo loyca species et genera rez. **M**athe-
matice aut̄ p̄prium est act⁹ p̄sulos inconfu-
se p̄ ratōez attendere. ubi gratia. **I**n acti-
rez nō inuenit̄ linea sine superficie et solli-
ditate. **N**ullū em̄ corp⁹ sit solūmō lōgū
est. vt latitudine vel altitudine careat.

Sed in omni corpore hec tria simul sunt. ra-
tio tñ attendit sine superficie et crassitudine
lineam pure p̄ se. quod ē mathematicū.
nō q; in re ita vel sit vel esse possit. s; q;
ratō sepe actus rerū p̄siderat. nō vt sunt.
sed sicut esse possunt nō in se. sed in q̄tuz
est ad ipsam ratōem. i. vt ratō pateretur
esse. **S**ecundū quā consideratōez dictū est.
p̄tinuam quātitatem in infinita decrese-
re. et viscretā crescere in infinitū. **T**al̄ em̄
est viuacitas ratōis vt omne longū in
longa diuidat. latū in lata zc. vt q̄ ipsi
ratōni nichil carens interuallo interual-
lum generet. **P**hysice aut̄ est proprium
actus rerū p̄mixtos in p̄mixte attende-
re. **A**ctus em̄ corporū nō sunt mūdi. nō
sunt puri. sed p̄positi ab actibz purioribz.
quos phisica cū p̄ se nō inueniant. pu-
re tñ p̄ se cōsiderat purū scz actū. ignis
siue terre aeris siue aquez ex natura vni⁹
cuiusq; p̄ se considerata de cōcretōne. et
efficientia totius iudicat. **N**oc etiam p̄-
tereundum nō est. q; sola phisica p̄prie
de rebz agit. ceterę omēs de intellectu-
bus rerū. **L**ogica tractat de istis intelle-
ctibilibz s̄m p̄dicamētale constitutōem
Mathematica dō s̄m integrale cōposi-
tōem. **E**t ideo loyca quicq; vtiē pura itel-
ligentia. **M**athematica aut̄ nunq; sine
ymaginātōe est. **I**deo q; vere nichil sim-
plex ē. **Q**uia em̄ logica et mathematica
priorē sunt ordine discendi q; phisica
et eadem q̄am mō instrumētū vice figū-
tur. quibz vnumquēq; primū in forma
ri oportet. anteq; phisice p̄sideratōi spe-
culatōnicę operam daret. **N**ecessē fuit
vt nō in actibus rerum vbi fallax expe-
rimentum est. sed in sola ratōne. vbi cō-
cussa veritas manet. suam consideratōez
ponerent. **D**einde ipsa ratōne p̄uenia ad
experientiam rerum diuiderent. **P**ost-
q; igitur demonstrauimus quomō di-
uisio theoricę quam posuit hocieus supe-
riori conueniat. breuiter nūc vtriusq; re-
petimus. vt singula vtriusq; verba diui-
sionis inuicē conferamus.

Collatio supra dictorum.

Theorica diuiditur in theologiam mathematicam et physica. **Aliter.** Theorica diuiditur in intellectibilem, intelligibilem, et naturalem. **Del aliter.** Theorica diuiditur in diuinalem, in doctrinam, et physiologiam. Eadem est igitur theologia intellectibilis et diuinialis. Eadem est mathematica intelligibilis et doctrinalis. Eadem est physica physiologia et naturalis. Sunt qui has tres theorice partes misce quodam paladis nomine que dea sapientie fingitur esse significari putant. Dicit enim tritona quasi triteona id est trina cognitio, vice dei quam intellectibile nominamus, et animarum quam intelligibilem diximus, corporum quam naturalem appellamus. Et merito ab hijs tribus tanta sapientia vocabulum sumit, quia licet tres reliquis id est ethicam, mechanicam, logicam, congrue ad sapientiam referre possimus. **Expresius** tamen logicam propter eloquentiam, mechanicam et ethicam propter circumspectionem morum et operum, prudentiam siue scientiam appellamus. **Solam** autem theoricam propter speculationem veritatis rerum sapientiam nominamus.

Diuisio practice

Practica diuiditur in solitariam, priuatam et publicam. **Del aliter** in ethi-

cam yconomica et politicam. **Del aliter** in moralem et dispensatiuam et civilem. vna est solitaria. **Ethica** et moralis vna rursus priuata et yconomica et dispensatiua eademque politica atque civilis. **Economus** interpretatur dispensator. **In** economica dicitur est dispensatiua. **Pol** grece ciuitas latine dicitur. **Inde** politica dicitur est id est civilis. **Quando** ethica partem constituimus practice, proprie accipienda est ethica in moribus vniuersalibus persone, et est eademque solitaria. **Solitaria** igitur est que sui curam gerens, cuiusctis sese erigit, exornat auctemque virtutibus. **Nichil** in vita amittens quo non gaudeat nichil faciens penitendum. **Priuatata** est que familiaris officium mediocriter componens dispensatione distribuit. **Publica** est que reipublice curam suscipiens cunctorum salutem sue prudentie, solertia, et iusticie libera et fortitudinis stabilitate, et temperantie patientia medetur. **Solitaria** igitur conuenit singularibus, priuata patribus familias, politica rectoribus urbium. **Practica actualis** dicitur eo quod res propositas actibus explicet. **Moralis** dicitur per quam mos viuendi honestus appetitur, et instituta ad virtutem temperantia preparatur. **Dispensatiua** dicitur domesticarum rerum sapienter ordo disponitur. **Civilis** dicitur per quas totius ciuitatis utilitas amistratur.

Diuisio mechanice in septem

Mechanica septem scientias continet. Lanificium, Armaturam, navigationem, agriculturam, venationem, medicinam, theatricam. **Ex** quibus tres ad

extrinsecus vestimentum nature ptinē
 quo se ipsa natura ab incōmodis prote-
 git. Quatuor ad intrinsecus, quo se alē-
 do ⁊ fouendo nutrit, ad similitudinem q̄
 dem triū ⁊ quadriū. Quia triū de
 vocibus que extrinsecus sunt. Et q̄dru-
 uim de intellectibus, qui intrinsec⁹ con-
 cepti sunt, practicat. **D**ec sunt septē an-
 alle quas mercurius aphilogia in dotē
 accepit, quia nimirum eloquentie cui in-
 cta fuerit sapientia omis humana actio
 seruit. Sicut tilius in libro rethoriconū
 de studio eloquentie dicit, hec tuta, hec
 honesta, hec illustris, hec eadem vita io-
 cunda fiat. Nam hinc ad rempublicam
 plurima comoda veniunt. Si modera-
 trix omnium p̄esto est sapientia, hic ad
 eos qui eam adepti sunt, laus, honor, di-
 gnitas confluunt, hinc amicus quoq̄ eorū
 certissimum, ⁊ tutissimum presidium est.
Dec mechanice appellantur, id est ad dul-
 terine, quia de opere artificū agūt, quod
 a natura formam mutuatur. Sicut alie se-
 ptem liberales appellate sunt. **D**el quis
 liberos, id est expeditos ⁊ exercitatos ai-
 mos requirunt. Quia subtiliter de rerū
 causis disputant. **D**el quia liberi tantum
 antiquitus, id est nobiles in eis studere
 consueuerant. **D**elbei vero ⁊ ignobilis
 filij in mechanicis propter periciam ope-
 randi in quo magna p̄risorum apparet
 diligentia, qui nil interpretatum lique-
 re voluerunt, sed omnia subiectis regu-
 lis ⁊ preceptis stringere. **M**echanica ē
 scientia ad quam fabricam omnium rerū
 concurrere dicunt.

Prima lani- ficium

Lanificium

continet omnia texendi cō-
 suendi retoꝛquendi gene-
 ra, que sunt manu, acu, fuso, subula, gir-
 gillo, pectine, alabro, calamistro, chilin-
 dro siue alijs quibuslibet instrumentis
 ex quacūq̄ lini vel lane materia ⁊ omni
 genere pellium erasarum vel pilos hatē-
 tium Canapis quoq̄ vel suberis iūcto-
 rum filorum stoccorum, aut alia qualibz
 re huiusmodi, que in vsum vestimen-
 torum, operimentoꝝ linedū, sagonū,
 saginatum, substratoriorum, cortinarū
 matularum, filtroꝝ, cordarū, cassium
 funium redigi potest. **S**tramina quoq̄
 ex quibus galeros ⁊ sportulas texere so-
 lent homines. **D**ec omnia studia qd la-
 nificium ptinent.

Secunda arma- tura.

Secunda est

armatura **A**rma aliquan-
 do quelibet instrumētū vi-
 cuntur, sicut vicinus arma belli. **A**rma
 nauis, id est instrumenta belli et nauis.
Eterum, pprie arma sunt, quibus tegi-
 mur, vt scutum, torax, galea, vel quibus
 percutimus vt gladius, bipennis. **T**ela
 autem sunt quibus iaculāri possumus,
 vt hasta, sagitta. **D**icta autem arma ab
 armo id est brachio. Quia brachia mi-
 niunt, que ictibus opponere solem⁹. **T**e-
 la autem dicuntur a greco telon, id est lō-
 gum, eo q̄ longa sunt huiusmodi. **P**ro-
 ⁊ prothelare id est prolongare dicitur.
Armatura igitur quasi instrumentalis
 scientia dicitur non tamen ideo, q̄ istru-

mentis operando vtae. qm qd de preia
centi alicui? masse materia. aliquid vt
ita dicam instrumentum efficiat. ad hac
omnis materia lapidum lignorum me
tallozum. arenarum. argillarum pertinet
Dec duas species habet. Architectori
cam 2 fabrilem. Architectonica diuidi
tur in timetariam. que ad latamos 2 ad
cementarios. 2 in carpentariam. que ad
carpentarios 2 tignarios pertinet. Alios
qz huiusmodi artifices in volabris secu
ribus lima. et asticulo. ferra 2 terebio. et
trulla polientes. volantes. sculpanes. li
mantes. sculpenes 2 pingentes in qua
libet materia. luto. latere. lapide. ligno.
osse. calce. 2 si qua sunt similia operantiu.
Fabrilis diuiditur in malleatoria. que
feriendo. massam in formam extendit.
Et in exdusoria. que fundendo massam
in formam redigit. Vnde exdusores vi
cti sunt qui de cofusione masse nouerut.
formam vasis exprimere.

barbaris nationibus 2 linguis incogni
tis comercis humanitatis exercet huius
studium gentes conciliat. bella sedat. pa
cem firmat 2 priuata bona ad comunes
omniu vsum immutat.

De agricul tura.

Agricultu
ra quatuor habet spe
cies. aruum. Agrum q
sationibus deputatur.
consitum qui arbori
bus vacat. vt vinea. pomera. nemora.
Pasuum. vt prata tempe. Floriduz. vt
orti rosaria.

De nauiga tione

Nauigatio
continet omnes in eme
dis. vendendis. mutua
dis. domesticis siue per
egrinis mercibus nego
tiationem. Dec rectissime quasi queda
sui generis rethorica est. Eo qz hinc ne
gatio siue professione eloquentia maxi
me sit necessaria. Vnde 2 hic qui sacun
die preesse dicitur mercurius quasi mer
catorum kirius id est dominus appellaet.
Dec secreta mundi penetrat. littoza inui
sa adit. Deserta horrida lustrat. Et cum

De venato ne

Venatio
diuiditur in ferina
2 aucupium 2 piscat
turam. Ferina multq
modis exercet. Re
tibus. pedicis. laqueis. precipitijs. arcu.
iaculis. cuspide. In vagine pennarum.
odore canibus. accipitribus. Aucupiu
sit laqueis. retibus. pedicis. arcu. viso.
bamo. Piscatura sit sagenis. retibz. gur
gustijs. hamis. iaculis. Ad hanc disci
plinam pertinet omniu atorum sapor
2 potuu apparatus. nomen tñ accipit ab
vna pte sua. qz antiquus plus venatone

ficiu
arma
da et

veli solebant. sicut a duc in quibusdā re
 gionib. ubi carissim⁹ vsus ē panis. car
 nem p. abo. 7 mullum vel aquaz. p. potu
 bant. Cibus in duo diuiditur in pa
 nem 7 obsonium. Panis dicitur est. q̄a
 omnibus mensis apponitur. vel a greco
 pan quod est totū vel omne. Quia nul
 lum conuiuium bonum sine pane dicitur
 Panis multa sunt genera. Trizimus fer
 mentatus. sub cineribus. rubigus. spon
 gia. placenta. olibanicus Siligine⁹ Si
 mula 7 cetera multa. Obsonium dicitur
 quasi adiunctum pani quod nos aba
 rium possumus dicere. Huius mlta sūt
 genera. carnes. pulmenta. mulla. olera.
 fructus. Carnes alie sunt asse. alie fixe.
 alie elixe. alie crude. alie false. Alia dicitur
 succidia. larduz quoq; siue texea. per
 na vel pentas. xulius. axungia. aruina.
 adeps. Pulmenti item multa sunt gene
 ra. lucanie. sarcimen. minuta. affrotum.
 mortilla. galacie. Et cetera quecumq; p̄n
 ceptis coquo 7 excogitare potuerit. Mul
 sa habent lac. Colustrum. habducaz. bu
 tirum. caseum. serum. Olerum 7 fructū
 nomina enumeret qui potest. Sapores
 sunt alij calidi. alij frigidi. alij amari. alij
 dulces. alij siccī. alij bumidi. Potus alij
 tantum sunt potus id est qui bumidant
 tantum 7 non nutriunt. Alij potus et ci
 bus id est qui bumectant 7 nutriunt. vt
 vinum. Rursum qui abus sunt. alij na
 turaliter sunt abus. vt vinum et sicera
 quelibet. Alij accidentaliter vt cereuisia
 Venatō igitur continet omnium pisto
 rum. carnificum. cocorum. capponum of
 ficia.

Sexta medi cina

Medicina
 diuiditur in duas
 partes. Occasiones
 7 operatōnes. Occa
 siones sex sunt. acrimotas 7 quies. iani
 cio 7 repletō. abus 7 potus. sompnus et
 vigilie 7 accidentia anime. Que itō oc
 casiones dicuntur esse quia faciunt 7 cō
 seruant sanitatem. si temperata fuerint.
 si intemperata fuerint infirmitatem in
 ducunt. Accidentia anime ideo dicitur
 occasiones sanitatis vel infirmitatis. q̄a
 aliquando vel cōmouent calorem impe
 tuose vt ira. vel leniter vt delectatōnes.
 Vel attrahunt 7 celant. Sicut impetose
 vt terro 7 timor. aut leniter vt angustia
 Et sunt que cōmouent naturaliter vir
 tutem intus 7 extra vt est tristitia. Om
 nis operatō medicie aut fit intus aut ex
 tra. Intus vt ea que ore. naribus. auri
 bus siue ano intus mittuntur. vt potio
 nes. vomitatōnes 7 pulueres. 7 que bi
 lēdo vel masticaō al' attrahēdo sumūf
 for. vt epitimata. c̄plastrā. cataplasma
 ta. cirurgia. Que duplex est in carne vt
 incidere. suere. vrere In osse vt solidare
 7 iuncture reddere. Nec moueat quem
 q̄ abum 7 potum inter attributa me
 dicane anumero que superius venatio
 ni attribui. Quia s̄m diuersos respect
 hoc factum est. Vinum nanq; in botro
 agriculture est. in penu cellarij In gustu
 media. Similiter ciborum apparatus
 ad pristinum. macellum. coquinam per
 tinet virtus saporis ad medicinam

Septima thea trica

Thearica di

icitur scientia ludoz at thea-
tro vbi populus ad luden-
dum venire solebat. nō qz
in theatro tantū ludus fieret. sed quia ce-
lebrior locus fuerat ceteris. Fiebāt autē
ludi alij in theatris. alij in amphitricis.
alij in arenis. alij in conuiuijs. alij in fa-
nis. In theatro gesta recitabant vel car-
minibus vel personis vel laniis vel ostil-
lis. In zabulis choreas ducebant z sal-
tabant. In gymnasijs luctabantur. In
amphitricis cursu certabant. vel pedum
vel equitū vel curuum. In arenis pugil-
les exercitabantur. In cōuiuijs richimis
z musicis instrumētis z odis psallebāt.
z alea ludebant. In phanis tempore so-
lenni. deorum laudes canebant. Ludos
vero idcirco inter legitimas actōes cō-
numerabant. quia tempato mota. natu-
ralis calor nutrit in corpore. z leticia ani-
mus reparatur vel quod magis videtur.
Quia necesse fuit plus aliquādo ad lu-
dendum cōuenire. volnerunt determia-
ta esse loca ludendi. ne in diuersiōis cō-
uenticula faciētes. pbrosā aliqua aut fa-
cinosā perpetrarent.

Logica que est quarta philoso- phie pars.

Logica di

uiditur in gramaticam
z rationem differendi.
Grama grece sra inter-
pretatur latine. Inde vi-
cta est gramatica. i. literalis scia. Litera
pprie est figura q̄ describit. Elementuz
sonus qui pnunciatur. Ceterū hic p̄mu-
niter capiēdo est sra. vt z vocē et sram

intelligamus. vtrūqz enim ad gmaticas
pertinet. Quidam dicunt gramaticam
non esse ptem philosophie. sed q̄si qd
dam appendiciuz z instrumentū ad phi-
losofiam. De ratōne autem differēdi
boetius dicit qz z pars esse possit. et in-
strumentum ad philosophiā sicut pes.
manus. lingua. oculi zc. partes sunt corpo-
ris z instrumenta. Gramatica simpliciter
agit de vocibus. i. sra se intentōnem et
formatōem. compositiōem. inflexionem.
platiōnem z cetera ad pnunciatiōem per-
tinentia. Ratō differendi agit de voci-
bus sra intellectus.

De gramatica

Gramatica

diuidit in litterā. sillabam
victōem z ratōem. vel ali-
ter. Gramatica diuiditur
in litteras. i. id quod scribit. z voces id ē
id quod pnunciatur. vel alit. Gramati-
ca diuidit in nomen. pnomen. x̄bū zc.
vocem articulata. sram. sillabaz. Pedes
accentus. polituras. notas. Orthoḡphi-
am. analogiam. etimologiam. glosas.
differentias. barbarismum. soleo al mū.
vicia. methaplasma. scemata. tropos. p-
sas. metra. fabulas. historias. Quorum
idcirco expositōz trāleo. qz p̄lixior esset.
q̄ huiuscemōi cedule breuitas expectat
Et qz etiam in hoc opusculo diuisiones
tm rerum z omia inuestigare p̄posui. vt
tm modo quoddam principū doctrine
lectori p̄cederet. Qui at h̄ scire d̄siderat
legat donatū. Seruiū. Pristianū de ac-
cidentibus. Pristianū de duodecā ver-
sibus virgilij. z barbarismum z isideruz
in libro etimologiarum.

De ratione dif- ferendi

Ratio disse

rendi integrales partes
habet inuentōem ⁊ iudi
cium. **D**iuinas vero de
monstratōes pbabile 30
pbificam. Demonstratō est in necessa
rijs argumēt. ⁊ ptinet ad philosophos
Probabil' pertinet ad dyaleticos ⁊ re
thores. **S**ophistica ad sophistas ⁊ ca
uilatores. **P**robabilis diuiditur in dya
leticam ⁊ rethoricam. **Q**uarum vtrags
integrales partes habet inuentōem et
iudiciū. **Q**uia em ipm genus id est dis
sertiuam integraliter cōstituunt. **N**eces
se est vt in compositiōe omniuz speciez
eius simul inueniantur. **I**nuentō ē que
docet inuenire argumenta. ⁊ constituere
argumētatiōes. **S**cientia iudicandi q̄
de vtroq; iudicare docet. **Q**ueri potest
si inuentō et iudicium sub philosophia
ptineantur. **V**idētur enim neq; sub theo
rica neq; sub practica. neq; sub mecha
nica. neq; sub logica sub qua magis vi
detur continere. **S**ub logica nō ptinet.
Quia neq; p gramaticā neq; p disserti
nam. **P**er dissertiuā non ptinet. cū inte
graliter eam constituunt. **N**ulla autem
res esse possit siml' integralis et diuina
ps eiusdē generis. **S**icq; philosophia
nō omnē scientiā continere videt. **S**ed
sciendum q; scientia duob; modis acci
pi solet. sc; p aliqua disciplinā sic cum
dico dyaleticam esse scientiā. id ē artem
vel scientiā. **E**t p qualibet cognitōe sic
cum dico scientiam habere cum q̄ scit ali
quid. **P**erbi gratia. **S**i scio dyaleticaz
scientiā habeo. **E**t si scio naturā scientiā
habeo. **E**t si scio socratē zophronici filiū
esse scientiam habeo. **E**t vniversalit' om
nis qui aliquid scit potest dici scientiaz
habere. **S**z tñ aliud est cū dico dyaleti
ca est ars vel disciplina. **E**tq; aliud cum
dico socratē esse zophronici filiū. ē scia
id ē cognitō de omi sciētia q̄ est ars vel
disciplina. **P**el ē dicere q; sit ps pbie di
uina. **E**st tñ p̄sus ois sciētia. siue disci
plina siue qlibet cognitō ps pbie v' di

uina vel integral. **D**isciplina est sciētia
q̄ absolutū finē habet. in quo ppositum
artis pfecte explicat qd sciētie inueniē
di vel iudicandi nō puenit. q; neutra p
se absoluta est. **E**t iō disciplina dici nō
possunt. s; ptes discipline. **R**ursus q̄nt
Si inuentō vel iudiciū eedem sint par
tes dyaletice ⁊ rethorice qd incōueniēs
videt. **E**t duo opposita genera eiusdem
p̄sus constituunt p̄tibus. **D**ici aut p̄t
bas duas voces equiuocas esse ad par
tes dyaletice. **P**el q; fortassis melius vi
camus inuentōz ⁊ iudiciū p̄prie ptes eē
dissertiuē ⁊ sub hijs vocib; vniuocari.
In inferiorib; tñ hui' generis quib; dā
pprietatib; a seinnicez differre. q; tñ dif
ferre p̄ has voces nō discernunt. **Q**uia
p̄ eas nō fm hoc q; species p̄ponūt. **S**z
fm hoc q; ptes sunt generi significantur.
Gramatica est sciētia loq̄ndi sine vicio
Dyaletica. disputatō acuta v' a falso
distingues. **R**ethorica disciplina ad p
suadendum queq; ydonea.

Supradictorum recapitulatio.

Philosophia diuiditur in theoreticam
practicam. mechanicam ⁊ logicā. **T**heo
rica diuiditur in theologiam pbificaz ⁊
mathematicam. **M**athematica diuidit
in arithmetica. musica geometriam.
⁊ astronomiam. **P**ractica diuiditur i so
litariam priuatam ⁊ publicaz. **M**echa
nica diuiditur in lanificium armaturaz.
nauigatōnem. agriculturam venatōem
medicinam ⁊ theatricam. **L**ogica diui
ditur in gramaticam ⁊ dissertiuam. **D**is
sertiuā diuiditur in demonstratiuā ⁊ p
babilem zophisticam. **P**robabilis di
uiditur in dyaleticam ⁊ rethoricam. **I**n
hac diuisiōe solummodo diuisione ptes
philosophie continentur. **S**unt aduc
q̄lie sub diuisiones istarum partium. sed

iste nunc sufficere possunt. In hijs igitur si solummodo numerus respicis inuenies xxj. Si gradus pputare volueris. xvij inuenies. Platores harum scientiaru' diuersi legunt. alij incipiendo. alij augendo. alij pficiendo artes inuenerunt. Sic q3 eiusdem artis plures sepe referuntur auctores. Ex hijs paucorum nomina sube' annumerato.

Expliat secundus liber

Nota a inferi' de primis inuentoribus artium.

Incipit terci' didascalicon hugonis de mo' & ordine legēdi & disciplina et auctoribus artium

Theolog' apud grecos fuit li' mus. Apud latinos varro. & nostri tēpis Johannes Scotus de decē kategorijs. ididit pblicā nafa' lez milēsi'. apud grecos tales vn' de se

ptem sapientib' repit. Apud latios plinius descripsit. Arithmetricam samius pitagoras inuenit. Nichomae' scripsit. Apud latinos primum apulegius. Deinde boetius transfudit. Sic etiam pitagoras mathetidralem fecit. id est libru' de doctrina quadrumij. & y. ad similitudinem humane vite inuenit. Rusice repositorem moyses dicit fuisse tubal. qui fuit de stirpe caym. Greca pitagoriam. Alij mercurium qui prius tetracorduz inuenit. Alij linum vel zetum vel amphioez Geometriam apud egyptum primū dicunt esse repertaz. cuius auctor apud grecos optimus euclides fuit. huius artes transfudit boetius. Heracloscenes quoq3 sagacissimus in geometria. qui ambitum orbis reperit. Dicit quidam q' chā filius noe astronomiam primus inuenit. Chaldei primum astrologiam conuerunt fm natiuitatis obseruantiam. Iosephus autem asserit. abraham primum instruxisse egyptios astrologiam. Astronomiaz tholomeus rex egypti reparauit. Dic etiam canones instituit. q' bus cursus astrorum inuenit. Fuit quidam nemroth gigantum summum fuisse astrologum. Sub cuius nomine etiā astrologia inuenitur. Greca dicitur hanc artem ab atblante prius excogitatam. propter quod & celum sustinuisse ferūt. Ethice inuēto: socrates fuit. de q. xxiiij. libros fm positiuam iusticiam scripsit. Deinde plato discipulus eius multos libros de re ipsa ordinauit. Fronto quoq3 philosophus scripsit librum strategon. id est militaris saguitatis.

Nota de inuentoribus singulorum artium.

Mechanica diuersos habuit auctores. Theodorus Astrucus primus apud grecos in describendis rebus rusticis studuit. de inde demetrius magnus cartaginensis in .xxvij. voluminibus studium agriculture descripsit. Apud romanos primus cato de agricultura instruxit. quod deinde marcus terentius expoliuit. Virgilius quoque georgica fecit. Deinde cornelius emilius atticus. Lucius Emilianus sine colomella in signis orator qui totum corpus disciplinae huius complexus est. Vitruuius quoque de architectura. Palladius de agricultura. Lanificij usus primus apud grecos primam mineram monstrasse fert. Pancetiam primam telam ordinasse. lanas colerasse. fabricae quoque et oliuae inuentricem credunt. Ille ipsa de dalis videtur. Et ipse post eam fabricam fecisse creditur. Apud egyptum. ysis filia ymachi usum ferendi lini reperit. Et qualiter vestimenta inde fierent monstrauit. Similiter lane usum ibidem ipsa reperit. In libia primus usus lane exortus est. a templo hamonis. Ninus rex assinorum. prius bella mouit. Vulcanum primum fabricum fuisse credunt. Diuina autem historia tubalcaim. Primus pmetheus ferreo circulo lapidem imprimens usum annuli inuenit. Nauigij usum pelagum inuenit. Ceres prima in grecia apud eleusum usum frumenti inuenit. Ysis in egypto. Diluipnus in ytaliam usum frumenti et farris et ritum molendi et pinsendi. Chagus in hispania ritum ferendi. Osiris apud egyptum cultum vinearum reperit. Liber apud indos. Dedalus primus mensam et olam et sellam fecit. Apirius primus composuit apparatus coquiae. qui tandem in ea consumptis bonis voluntaria morte periit. Medicinae auctor apud grecos apollo fuit. Panc filius eius esculapius laude et opere ampliauit. qui postquam fulmine periit. diu medendi cura intermissa est. latuitque per annos pene quingentos usque ad tempus arthaxerxis regis. tunc eam renouauit in lucem yprocras. a selepio patre suo genitus in choo insula Iudiculis initium sumpsisse creduntur quod

ex asia venientes in eturia confederunt. sub tyrro rege. ubique inter ceteros superstitio numerum suarum rituum spectacula instituerunt. quem morem romani imitati sunt. Aterfici in aterficiabus. in quibus ludia ludis vocati sunt.

Unde iniciuz litterarū hebreorum

Littere hebreorum a moysie. per leges initium sumpsisse creduntur. Caldeorum et syrorum per abrahā. Egiptorum litteras ysis inuenit. Grecorum per phenices quas cathinus a fenice in greciam transtulit. Carmentis mater euandri. que proprio nomine nicostrotas vocabatur latinas litteras inuenit. Diuinae historiae primus moyses scripsit. Apud gentes primus. daresfrigus troiana historiae edidit quoniam in folijs palmarum ab eo scriptam esse ferunt. Post daetem in grecia herodotus primus historice fuit. post quoniam feritides. Hysdem temporibus claruit. quibus hosdras legem scripsit. Fablas prius creditur inuenisse alemon crotoniensis. Egiptus est mater artium. Deinde in greciam. Et inde in ytaliam uenerunt. In ea primum gramatica reperiata est. tempore osirij mariti ysidis. In ea quoque dyalectica inuenta est a permenide qui ciuitates et cetum hominum fugiens. in rupe coesedit in modico tempore itaque dyalecticam excogitauit. unde et rupe per mentidis appellata est. Plato autem post mortem soeratis magistri sui. egiptum demigravit. Ibi quoque preceptis liberalibus studiis athenas rediit. Et apud achademiam villam suam. coadunatis discipulis

studijs operam dedit. Hic primū loicā
rationalē grecis instituit. Quam po-
stea arestotiles eius discipulus amplia-
uit perfectit in artem redegit. Marcus
Terentius Varro primus dyalecticā de
greco in latinum transtulit. Postea Ci-
cero topica inuenit. Demoscenes fabri
filius apud grecos rethorice reperto: vi-
citur esse. Cylas apud latinos. Corax
apud syraculas. Decab arestotile z gor-
gia z ermagera in greco scripta et rālla-
ta in latinum a tulio z quintiliano.

Que artes pre- cipue legēde sūt

Ex his at
oibus scientijs sup
enumeratis septes spe-
cialiter discernerant
antiqui in studijs su-

is ad opus erudiendū in quibus tan-
tam p̄ ceteris utilitatem p̄sperunt. vt
q̄squis harum disciplinarum firmitatē
p̄cepisset. ad aliarum noticiā postea inq̄-
rendo magis z exercendo q̄m audiēdo
perueniret. Sunt etiam quasi quedā in-
strumenta z rudimenta quibus via pa-
ratur animo ad plenam philosophice
veritatis noticiam. Hinc triuū z qua-
druiū nomen accepit. eo q̄ hijs qua-
si quibusdam vijs viua x animus ad se-
creta philosophie introeat. Nemo tūc
temporis nomine magistri dignus vi-
debatur qui non harum septem cogni-
tōne polleret. Pitagoras quoq̄ hāc in
studijs suis consuetudines seruasse legi-
tur. vt vsq̄ ad septennium s̄m numerū
videlicet septem liberalium artium. Nul-
lus discipulorū suorum de hijs que ab
ip̄o dicebatur ratōem p̄scere auderet.
Sed fidem daret verbis magistri. quo

usq̄ omnia audisset. sicq̄ iam per semet-
ip̄um ratōnem eorum posset inuenire.
Has septem quidaz tanto studio vidi-
cisse leguntur vt plane omnes ita mēo-
ria tenerent. vt quascūq̄ scripturas ad
manum sumpsissent. quascūq̄ questio-
nes soluendas aut comprobandas pro-
posuissent. ex hijs regulas z ratōnes ad
diffiniendum id de quo ambigetur. Fo-
lia librorum renouendo non quererēt.
sed statim corde p̄ata haberent. Hinc p̄-
fecto accidit. vt tot essent eo tempe sa-
pientes vt ip̄i plura sciberent q̄ legere
nos possumus. Scholares vero nostri aut
nolunt aut nesciunt modum congruum
in v̄scendo seruare. Et idcirco multos
studentes. paucos v̄o sapiētes inueni-
m̄. Michi autem videtur non minori cura
prouidendum esse lectori. vt in studijs
utilibz operā suam impendat q̄ ne in utili
z bono proposito tepidus remaneat.
Malum est bonum negligenter agere.
peius est inuanum latores multos expē-
dere. Sed quia non omēs hanc discre-
tōnem habere possunt vt intelligant q̄d
sibi expediat. Idcirco que scripture mi-
chi utiliores videantur lectori. breuiter
demonstrato ac deinde de modo v̄scē-
di pauca quoq̄ annectam.

De duobus scripturarū ge- neribus

No sūt
genera scripturarū
Primum gen^o est
earū que pprie ar-
tes appellātur. Se-
cundum est earum
que appendicijs sunt artium. Artes sunt
h

que philosophie supponuntur. id est que ali-
quam certam et determinatam philoso-
phie partem materiam habent. ut est gra-
matica dialectica et huiusmodi. Appen-
dicia artium sunt. que tantum ad philo-
sophiam spectant. a qua in aliqua extra phi-
losophiam materia versatur. Aliquan-
do tamen quedam ab artibus discreta.
sparsim et confuse attingunt. Vel si sim-
plex narratio est viam ad philosophicam pre-
parant. Quislingo di sunt omnia poeta-
rum carmina ut sunt tragedie. comedie. sa-
tire. Heroica quoque et lirica et iambica et
vidalcolica. quedam fabule et historie.
Illorum quoque scripta quos nunc phi-
losophos appellare solemus. qui et bre-
uem materiam longis verborum amba-
gibus extendere consueverunt. et faciles
sensum. perplexis sermonibus obscura-
re. Vel etiam diuersa simul compilantes
quasi de diuersis coloribus et formis
vnam picturam facere. Nota que tibi
distinxi duo sunt arcium appendicia. scilicet
inter hec tanta michi videtur esse distan-
tia ut virgilius ait in bucol. Lenta sa-
lix quantum palenti cedit oliue. Puni-
ceis humilis quantum saluunca rosetis.
Ita ut quicumque ad scientiam pertinge-
re cupit. si relicta veritate arcium. reliqua
se implicare voluerit. materiam laboris
ut ita dicam in infinitum inueniet et fru-
ctum exiguum. Denique artes sine appen-
dicijs suis perfectum facere lectores pos-
sunt. alla sine artibus nil perfectionis con-
ferre. valent maxime cum in se nil expe-
tendum habeant. Unde lectorem inui-
tant. nisi tractatum ab artibus accomo-
datum. neque quisque in eis. querat nisi quod
arcium. est. Quis propter michi videtur
primum operam vandum artibus esse.
ut sunt fundamenta omnium. et ubi pu-
ra simplexque veritas aperitur. Maxime
hinc septem quas predicti que tota phi-
losophie instrumenta sunt. Deinde. cete-
ra quoque si vacat legantur. quia aliqua-
do plus delectari solent serijs admixta
ludicra et raritas preciosum facit bonum.
sic in medio fabule arsum inuentam sci-

entiam auidius aliquando retinemus.
Veritamen in septem artibus liberali-
bus fundamentum est. omnis doctrine
que pre ceteris omnibus habende sunt
ad manum. utpote sine quibus nil solet
aut potest disciplina seu philosophia ex-
plicare et diffinire.

De coherentia artium.

Hec quidem
ita sibi coherent et alte-
rius vicissim rationibus
indigent. ut si vel vna
defuerit. cetera philoso-
phum facere non possunt. Unde michi
errare videntur. qui non considerantes
talem in artibus coherentiam. quasdam
sibi ex hijs eligunt. Et ceteris intactis. i
hijs se posse fieri perfectos putant.

Quicuique ar-
ti quod suum
est tribuedum
esse

Sed rur-
sus est alius error. non
enim multo minor
istis. quem summo ope-
re vitare oportet. sunt
enim quedam qui li-
cet ex hijs que legenda sunt. nichil pre-

termittunt . nulli tamen arti quod suum
 est . tribuere norunt . sed in singulis legunt
 omnes . In gramatica de sylogismorum
 ratione disputat . In dyalectica casuales
 inspectiones inquirunt . Et quod magis
 irrisione dignum est . in titulo totum li-
 brum legunt et incipiunt et tertia lectio-
 ne vix expediunt . non alios docent huius mo-
 di . sed ostentant suam scientiam . Sed ut
 quales michi tales omnibus appareant
 attende quod peruersa sit hec consuetudo .
 cum profecto quanto magis superflua .
 aggregaueris tanto minus ea que vtili-
 lia sunt capere possis vel retinere . In qua
 libet ergo arte duo nobis maxime di-
 cenda sunt et distinguenda . Primum
 qualiter de ipsa arte agere oporteat . Se-
 cundum quomodo oporteat ipsius artis
 rationes . alijs quibuslibet rebus accomo-
 dare . Duo sunt agere de arte . et agere per
 artem . verbi gratia . Agere de arte . ut
 agere de gramatica . Agere per artem a-
 gere gramatice . Distingue hec duo . age-
 re de gramatica et agere gramatice . De
 gramatica agit qui regulas de vocabus
 datas et precepta ad hanc artem perti-
 nentia tractat . Gramatice agit omnis
 qui regulariter loquitur vel scribit . Agere
 ergo de gramatica quibusdam tantum-
 modo scriptoribus . ut pristiano . dona-
 to . seruiuo conuenit . Agere vero gram-
 atice omnibus . Cum ergo de qualibet ar-
 te agimus . maxime in docendo . vbi om-
 nia ad compendium restringenda sunt .
 et ad facilem intelligentiam enotanda suf-
 ficere debet id de quo agitur quantum
 breuius et apertius potest explanari . Ne
 si alienas nimium rationes implicaueri-
 mus magis trabamus quam edificamus le-
 ctorem . Non omnia dicenda sunt . que
 dicere possumus . Ne minus utiliter di-
 cantur ea que dicere debemus . Id tan-
 dem in vnaqueque arte queramus quod ad
 eam specialiter pertinere constiterit . De
 inde cum legeris artes et quid vniuscuius
 que sit proprium cognoueris disputando
 et conferendo . Tunc demum rationes sin-
 gularum inuicem conferre licebit . et ex al-

tera consideratione vicissim . que minus
 prius intellexeras inuestigare . Noli mul-
 tiplicare diuerticula quo adulescentis
 tas didiceris . securus discarres cum er-
 rare non timueris .

Quid sit ne-
 cessarium stu-
 dentibus .

Tria sunt
 studentibus necessaria .
 Natura . exercitium . di-
 sciplina . In natura con-
 sideratur . ut facile au-
 dita percipiat et percepta firmiter retine-
 at . In exercitio . ut labore et sedulitate
 naturalem sensum excolat . In disciplina
 ut laudabiliter viuens . mores cum scien-
 tia proponat . De his tribus per singula modis
 introductionis pauca perstringemus .

De introdu-
 ctione

Si doctri-
 ne operam dant . ingenio si-
 mul et memoria pollere de-
 bent . quod duo in omni studio
 ita sibi coherent . ut si desit
 alterum . neminem alterum ad profectum
 ducere possit . sicut nulla prodesse possunt
 k 2

lucra. vbi deest custodia. Et incassum re-
ceptacula munit. qui quod recondat. nō
habuerit. Ingenium inuenit. Memoria
custodit sapientiam. Ingenium est vis
quedam naturaliter animo insita perse
valens. Ingenium a natura perficit. vsu
iuuatur. In moderato labore retōditur.
et temperato acuitur exercitō. Unde sa-
tis eleganter a quodam dicitur est. Do-
lo tandem tibi parcas laborare in car-
tis cure per aera. Duo sunt q̄ ingenium
exercent. lectō et meditatio. Lectō cū ex
hijis que scripta sunt regulis et preceptis
informamur. Primo dum est lectōis ge-
nus docentis et discantis et per se inspi-
entis. Dicimus enim lego librum illi. et
lego librum ab illo. et lego librum. In le-
ctōne maxime consideranda sunt ordo
et modus.

De ordine le- gendi.

Ordo cō-
sideratur alius in di-
sciplinis. vt si dixe-
rim gramaticā dis-
lecticam antiquiorē
et arithmeticam priorē musica. Alius in
libris vt si dixerō catalinarum iugurti-
no esse priorē. Alius in narratōe. que
est in serie continua. alius in expositōne.
Ordo in disciplinis attenditur s̄m na-
turam. in libris s̄m personam auctoris v̄l
subiectam materiam. In narratōne s̄m
dispositōnem. Que duplex est. Natu-
ralis videlicet. quando res eo referuntur
ordine quo geste sunt. Et artificialis. sci-
licet quando id quod postea factum est
prius narratur. et quod prius postmodum

dicitur. In expositōne ordo considerat
s̄m inquisitionem. Expositio continet
tria. litterarū. sensum. sententiam. Littera
est congrua dictionum ordinatō quam
etiam constructōnem vocamus. Sensus
est facilis quedam et aperta significatio.
que littera prima fronte prefert. Sen-
tentia est profundior intelligentia. que
nisi expositōne vel interpretatōne non
inuenitur. In hijis ordo est. vt primum
littera. Deinde sensus. et post sententia in-
quiratur. quo facto perfecta est expositio.

De modo le- gendi

Modus le-
gendi in diuidēdo cō-
stat. Omnis definitō
incipit a finitis et ter-
minatur ad infinita.
Omne enim finitum magis notum est.
et scientia comprehensibile. Doctrina au-
tem ab hijis que magis nota sunt incipit.
et per eorum noticiam ad scientiam eorū
que latent pertingit. Preterea ratio in-
uenimus. ad quem pertineat diuidere.
quando ab vniuersalibus ad particula-
ria diuidemus diuidendo. et singulo-
rum naturas inuestigando. Omne nan-
q̄ vniuersale magis est determinatum
suis particularibus. Quando ergo vi-
scimus. ab hijis incipere debemus. que ma-
gis sunt nota et determinata complectē-
tia. sicq̄ paulatim diuidendo. et per
diuisionem singula distinguendo eorū
que in illis continentur naturam inuesti-
gare.

De meditacione

Meditatio

est cogitatio frequens cum consilio. que causam et originem. modum et utilitatem vni-

uscuiusque rei prudenter inuestigat. Meditatio principium sumit a lectione. nullis tamen stringitur regulis aut preceptis lectionis. Delectatur enim quodam apto decurrere spacio. ubi liberam contemplandae veritati aciem assignat. Et nunc has. nunc illas rerum causas perstrigere. Nunc autem profunda queque penetrare. nichil anceps nichil obscurum relinquere. Principium ergo doctrine est in lectione consummatio in meditatione. Quae si quis familiaris amare vididerit eius sepius vacare voluerit. Iocundam valde reddat vitam. et maximam in tribulatione patet consolationem. Ea enim maxima est que animam a terrenorum actu strepitu segregat. et in hac etiam vita eterne quietis dulcedinem quodammodo preguistare facit. cum iam per ea que facta sunt eum qui fecit omnia querere vididerit et intelligere. tunc animum pater et scientia erudit et leticia perfundit. Unde fit ut maximum sit in meditatione oblectamentum. Tria sunt meditationis genera. Primum consistit in circumspectione morum. Aliud in scrutatione mandatorum. Tertium in inuestigatione diuinorum operum. Primum sunt in vicij et virtutibus. Mandatum diuinum. Aliud precipiens. aliud permittens. aliud terrens. Opus dei est. et quod creat potentia et quod moderatur sapientia. et quod cooperatur gratia. que omnia quanta sunt admiratione digna. tanto magis quisque nouit. quanto attentius dei mirabilia meditare consuevit.

De memoria

De memo

ria hoc maxime in scienti pretermittendum non esse estimo. quod sicut ingenium

diuidendo. inuestigando et inuenit. ita memoria colligendo custodit. oportet ergo ut que discendo diuisimus commendata memorie colligamus. Colligere est ea de quibus prolixius vel scriptum vel disputatum est ad breuem quandam et compendiosam summam redigere. que a maioribus epilogus. id est breuis recapitulatio supradictorum appellata est. Habet namque omnis tractatus aliquod principium. tota cui rei veritas et vis sententiae innititur. et ad ipsum cuncta alia referuntur. hec querere et considerare colligere est. Unus fons est et multi riuuli. Quid autem fluctus fluminum sequerentur. tunc fontem et totum habes. Hec idcirco dico quoniam memoria hominis hebes est et breuitate gaudet. Et si in multa videtur fit minor in singulis. Debemus ergo in omni doctrina breue aliquod et certum colligere quod in archa memorie recondatur. Unde postmodum cum res exigit reliqua diuinatur. hoc etiam sepe replicare et de ventre memorie ad palatum reuocare necesse est. ne longa iteratione deperat. Unde Rogo te o lector: ne nimium legeris si multa legeris. Sed si multa intellexeris. Nec si tantum intellexeris. sed si retinere potueris. alioquin nec legere multum potest nec intelligere. Quare superius me dixi. Recolle re eos qui doctrine operam dant. memoria indigere.

Nota dicta aurea de modo studendi et humilitate.

De disciplina

Sapiens

quidam cum de modo et forma discendi interrogaret ait
Sens humil' stu-

dium querendi. vita quieta. Scrutinū tacitum. paupertas. terra aliena. Dece serare solent multis obscura legedo. Quod dicitur puto quod dictum est. mores ornant scientiam. Et ideo preceptis legendi. preceptis quoque viuendi adiungit. Et ut modum vite sue. et studij sui ratio lector agnoscat. Illaudabil' est scia. qua vita maculat impudica. Et idcirco summo opere cauendum est ei qui querit scientiam. ut non negligat disciplinam.

De humilitate

Incipit

autem discipline humilitas est. cuius cum multa sint documenta. Nec tria precipue ad lectorem pertinent. Primum est ut nullam scientiam. nullam scripturam vilem teneat. Secundum ut a nemine discere erubescat. Multos hec decepit. quod ante tempus sapientes videri volunt. Primum namque in quandam tumoris elationem prorumpunt. ut iam et simile incipiant quod non sunt. et quod sunt erubescere. eoque longius a sapientia recedunt. quo non esse sapientes sed per-

tari incipiant. Eiusmodi multos noui. qui cum primis ad elementis indigeant. non nisi summis interesse dignantur. et ex hoc solummodo se magnos fieri putant.

Nota infra scripta.

Si magnorum et sapientum vel scripta legerint vel audierint verba. Nos inquit vidimus illos. nos ab illis audivimus. Sepe nobis illi loqui solebant. Illi summi illi famosi cognouerunt nos. Sed utinam me nemo agnoscat. et ego cuncta nouerim. Platonem vidisse non intellexisse gloriari. puto indignum nobis esse deinceps. ut me audiat. Non ego sum plato. nec platonem videre merui. sufficit vobis ipsum philosophie fontem potastis. Sed utinam adhuc sitis. rex post aurea pocula. de vase bibit testeo. Quid erubescatis. platonem audistis. audiat et crispus. In proverbio dicitur. Quod tu non nosti. fortassis nouit asellus. Nemo est cui omnia scire datum sit. Neque quisquam rursus cui aliquid speciale a natura accepisse non contigerit. Prudens igitur lector omnes libenter audit. omnia legit. non scripturam. non personam. non doctrinam cuiusquam spernit. Indifferenter ab omnibus quod sibi deesse videt querit. non quantum sciat. sed quantum ignoret considerat. Nihil illud platonicum aiunt. Nolo alia recunde discere. quam mea impudenter ingerere. cur enim discere erubescas. et ne scire verecundaris. Pudor iste maior est illo. Sed quid summa effectas. cum tu ita ceas in imo. considera potius quid vires tue ferre valeant. aptissime incedit. qui incedit ordinate. quidam dum magni saltum facere volunt. precipitium incidunt. Noli ergo festinare nimis. huius mo-

do cibus ad sapientiam pertinges. **N**on omnibus libenter discere. quid tu nescis. Quia humilitas comune facere tibi potest. quod nature cuique proprium fecit. sapientior omnibus eris. si ab omnibus discere volueris. Qui ab omnibus accipiunt. omnibus vitiores sunt. Nullam denique scientiam vilem teneas. quia omnis sapientia bona est. Nullam si vacat scripturam saltem legere contempnas. Si nil lucraris nec perdis aliquid. Maxime cum nulla scriptura sine meam estimationem sit. que aliquid expectandum non proponat. si convenienti loco et ordine tractetur. que non aliquid etiam speciale habeat quod diligens verbi scrutator alibi non inuentum. quanto rarius tanto graciosius carpat. Nichil tamen bonum est quod melius tollit. Si omnia legere non potes. ea tamen que utiliora sunt lege. Etiam si omnia legere poteris. non tamen omnibus idem labor impendendus est. sed quedam ita legenda sunt. ut non sint incognita. quedam ne sint inaudita. Et aliquando plures esse credimus. que non audiimus. et facilius estimatur res. cuius fructus agnoscitur. **V**idere nunc potes quae necessaria tibi sit humilitas. ut nullam scientiam philipendas. et ab omnibus libenter discas. Similiter quoque tibi expedit. ut cum tu aliquid sapere ceperis. ceteros non contempnas. Hoc autem tumoris vicium. hinc quibusdam accidit. quod suam scientiam nimis diligenter inspiciunt. et cum sibi aliquid esse visi fuerint. alios quos non noverunt tales nec esse nec fieri potuisse putant. **H**inc etiam ebullit. illud quod nunc nugigeruli quidam. nescio unde gloriantes. priores patres arguunt simpliciter. et secum natam et secum morituram sapientiam putant. In divinis eloquijs ita simplicem loquendi modum esse aut. ut in eis magistros audire non oporteat. **P**osse satis quandoque proprio ingenio veritatis archana penetrare. corrugant nasum. et valgium torquent in lectorem divinitatis. Et non intelligunt. quod deo in-

suriam faciunt. cuius verba pulchro quidam vocabulo simplicia. sed sensu pravo insipida predicant. Non est mei consilij huusmodi imitari. Bonus enim lector humilis debet esse et mansuetus. a curis inanibus et voluptatibus illecebris prorsus alienus. Diligens et sedulus. ut ab omnibus diligenter discat. nunquam de scientia sua presumat. peruersi dogmatis auctores quasi venena fugiat. **D**um rem pertractet antequam dicat. non videri doctus sed esse querat. **D**icta sapientum intelligat. intellecta diligat. et ea semper coram oculis suis. quasi vultus sui speculum tenere studeat. Et si qua forte obscuriora intellectu eius non admiserint. non statim in vituperium prorumpat. ut nil bonum esse credat nisi quod ipse intelligere possit. **N**ec est humilitas discipline legitimum.

De studio querendi nec non

de vita philoso- phorum

Studium ³⁴¹

querendi ad exercitiis
pertinet. In quo exhor-
tatione magis q̄ doctri-
na lector indiget. Qui
enim inspicere diligenter voluerit. qd
antiqui ppter amorem sapientie pertule-
runt q̄ memoranda posteris virtutis sue
monimenta reliquerint qualibet sua vi-
ligniam inferiorem videbit. alij calca-
bant honores. Alij piccerunt viciis.
Alij acceptis iniurijs gaudebant. Alij
penas spreuerunt. Alij contubernia ho-
minum deserentes vltimos recessus 7 se-
creta heremi penetrantes. soli se philoso-
phie dedicabant. vt eo contemplationi
magis vacaret quo nullis que vtiliter
impedire solent cupiditatibus animum
subiecissent.

Hermetides

philosophus. xv. annis in rupe egyptia
confedissee legitur. Et pmetheus ob im-
modicam meditando cura in monte cau-
casi vulturi expositus memorat. Er-
enim sciebant verum bonum. non in esti-
matione hominum. sed in pura conscientia
esse absconditum. et eos iam non homines
esse. qui rebus pituris inherentes bonum
suum non agnoscerent. Ideo quantum
mente 7 intelligentia a ceteris differret
ipsa locorum distantia demonstrabant.
ne vna teneret habitatio. quos non vna
sociabit intentio. Quidam philosopho
dicebat. Nunquid non vides quia te de-
rident homines. 7 ille. Ipi me inquit de-
rident. 7 eos asini. Cogita si potes quan-
ti estimauerit laudari ab hijs a quibus
nec vituperari timuit. De alio rursus le-

gitur q̄ post omnia disciplinarum stu-
dia. et arcium cacumina ad opus figuli
descendit. Et alterius cuiusdam discipu-
li cum magistri suum laudibus effertet
Inter cetera nec sutorie piee disciplina
eum carere gloriati sunt. Hanc ergo di-
ligentiam in nostris lectoribus esse vel-
lem. vt nunq̄ in eis senesceret sapientia
Sola ab ysaac lunamitis senem dauid
calescit. Quia amor sapientie etiam in
arescente corpore dilectorem suum non
desertit. Omnes pene virtutes corporis
mutantur in senibus 7 crescente sola sa-
pientia decrescunt cetera. Senect̄ enim
illozum qui adolescentiam suam bone-
stis actibus instraxerunt etate fit docti-
or. vsu tristior. processu temporis sapien-
tior. Et veterum studioz dulcissimos
fruct̄ metit. Vn̄ 7 sapiens vir ille grece

Demoscenes

septuaginta annis se moriturum ceme-
ret dixisse feret se dolere. q̄ agredetur
de vita. quando sapere cepisset.

Plato.

Lxxi. annis scribens mortuus est. Et
Socrates nonaginta no-
nem annos i
docendi scribendiq̄ dolore laboreq̄ co-
pleuit. Taceo ceteros philosophos pi-
tagoram. Democretum. Zenocratem.
Zenonem 7 beleantem. qui iam etate
longeua in sapientie studijs flourerunt.

Ad poetas veio

Homerum. Hesiodum. Simonidem.
terficorum. qui grandes etate nefcio qd
Sed solito diuinis vicina morte ceca-
nerunt.

Euphocles aut

Cum post nimiam senectutem et rei familiaris negligentiam a filiis accusaretur amentie edipi fabulam quam nup scripserat recitauit iudici. Et tantum sapientie in etate iam fracta specimen dedit. ut seueritatem tribunalium in fauore theatri conuerteret. Nec mirum cum etiam katho censorius et romani generis disertissimus iam senex grecas discere literas non erubuerit. nec desperauerit. certe homerus refert quod de lingua nestoris vetuli et iam pene decrepiti dulcius melle oratio fluxerit. Nurem igitur aduerte quantum amaauerint sapientiam. quos nec decrepita etas. ab eius inquisitione potuit reuocare. Iste igitur tantus amor sapientie. tanta in senibus prudentie habundantia. congrue etiam ex ipsius supradicti nominis interpretatione colligitur. Interpretatur enim ab ysaac. Pater meus superfluum. vel patris mei rugitus. Ex quo ostenditur habundantissimum et ultra humanam vocem in senibus diuini sermonis tonitruum comorari. Verbum namque superfluum in hoc loco plenitudinem non redundantiam signat. Porro sunamitis in lingua nostra cocinea dicitur. quod satis conuenienter feruorem sapientie significare potest.

De reliquis quatuor preceptis

Quatuor que secuntur sic alternati sunt disposita. ut alterum semper ad disciplinam pertineat. reliquum ad exercitium spectet.

De quiete

Dite quies siue interior ut mens per illicita desideria non discurrat. Siue exterior. ut otium et oportunitas. honestis et utilibus studiis suppetat. vtraque ad disciplinam pertinet.

De scrutinio

Scrutinium autem id est meditatio ad exercitium spectat. Videtur autem scrutinium sub studio querendi contineri. Quod si verum est. superflue repetitur. cum in superiori parte anumeratum sit. Sed sciendum est hanc inter hec duo esse differentiam. Quod studium querendi instantiam signat operis. scrutinium vero meditationis diligentiam. Opus peragunt labor et amor. Consilium pariunt cura et vigilia. In labore est ut agas. in amore ut perficias. In cura. ut provideas. In vigilia ut attendas. Iste sunt quatuor pedesque que portant lecticam lectoris philosophie. que mentem exercent aut sapientia presidet. Cathedra philosophie sedes est sapientie. que hijs suppositis ducitur. quam in hijs exercendo se promouetur. unde pulchre iuuenes propter robur a fronte lecticam tenere dicuntur videlicet philosophos et copiosos. id est amor et labor. que foris opus peragunt. a posteriori puella videlicet philenne et agrimia quod interpretatur cura et vigilia. quia intus in secreto consilium pariunt. Sunt quidam qui putant per cathedram philologie humanum corpus intelligi. cui anima rationalis presidet. quam ministri quatuor portant. id est quatuor elementa proponit

Equibus duo superiores, id est ignis et
aer actu et nomine masculina sunt. Duo
inferiora, id est aqua et terra feminina sunt

De paupertate

Pauperta
tem vero lectoribus sua
dere voluit, id est sapientia
sua non sectari, quod
maxime ad disciplinam

spectat. Pinguis enim venter ut videtur
tenuem non gignit sensum. Sed quod ad
hoc scolares nostri temporis responde-
re potuerunt, qui non solum in studiis
suis fragilitatem sequi contempnunt.
Sed etiam supra id quod sunt, omnes vi-
deri laborant. Nec iam quod didicerit
quisque iactat, sed quid expenderit. Et
fortassis quod magistros suos imitari vo-
lunt, de quibus quid satis digne dicatur,
non inuenio.

De exilio

Postremo
terra aliena posita est,
que et ipsa hominem quod
exercet. Omnis mundus
philosophantibus exi-
lium est. Quis tamen ut ait quidam, Ne-
scio qua natali solum dulcedine carere
ducat, et in memores non sinit esse sui. Ma-
gnam principum virtutis est, ut discat

paulatim exercitatus animus, visibilia
hec et transitoria primum commutare, ut post
modum possit derelinquere. Delicatus il-
le est adhuc cui prima dulcis est. Fortis
autem, cui iam omne solum prima est.
Perfectus vero cui mundus totus exi-
lium est, ille mundo amorem finxit. Ille
sparsit, hic extinxit. Ego a puero exula-
ui. Et scio quo merore animus artusque ali-
quando pauperis tugurij fundum dese-
ruerat, qua libertate postea marmoreis
laeis et laqueata respexerat tecta.

Et sic finitur
tercius liber. In-
cipit quartus hu-
gonis didascalii
con de studio di-
uinarum scriptu-
rarum

Scriptu

re que vel de deo,
vel de bonis inuisi-
bilibus loquuntur,
nec sole nec omnes
diuine appellande
sunt. In libris gen-

tium multa de eternitate dei et anima-
rum immortalitate, de virtutum pmijs
sempiternis, penijsq; malorum, satis pro-
babili ratione scripta inuenimus, quos
tali vocabulo indignos esse nemo dubi-
tat. Rursus vero veteris et noui testam-
ti seriem percurrentes totam pene de pre-
sentis vite statu, et rebus in tempore ge-
stis contextam cernimus. Raro aliqua
de dulcedine eternorum honorum et cele-
stis vite gaudijs manifeste de promissa
men has scripturas diuinas fides kato-
lica appellare consuevit. Philosophorum
scripture, quasi luteus paries dealbat^o
nitore eloquij fors pollent, que si quan-
doq; veritatis pretendunt speciem, fal-
sa admiscendo, quasi quodam colore su-
perducto, lutum erroris operiunt. Econ-
tra diuina eloquia aptissime sanctorum
comperantur, que propter simplicitatem ser-
monis foris arida apparent et intus dul-
cedine plena sunt. Unde constat quia
merito tale vocabulum sortita sunt, que
sola sic a falsitatis contagione aliena in-
ueniuntur, ut nihil veritati contrarium
contingere probentur.

Scripte diuine

sunt quas a catholice fidei cultoribus edi-
tas, vniuersal' ecclesie auctoritas, ad ei⁹
fidei corroboratorem in numero diui-
nonum librorum computandas recipit,
et legendas retinuit. Sunt preterea alia
q; plurima opuscula, a religiosis viris
et sapientibus diuersis temporibus con-
scripta, que licet auctoritate vniuersalis
ecclesie probata non sunt, tamen quia a
fide catholica non discrepant, et non nul-
la etiam vtilia docent, inter diuina, com-

putantur eloquia, que fortasse enun-
tando melius qm diffiniendo ostendi-
mus.

De triplici or- dine veteris te- stamenti

Omnis di-

uina scriptura in duo-
bus testamentis con-
tinetur. In veteri vi-
delicet et nouo. Vtriu-
q; testamentum tribus
ordinibus distinguit. Vetus testamen-
tum continet leges prophetas et apocri-
phos. Nouus euangelia, apostolos, pa-
tres. Primus ordo veteris testamenti
id est lex quam hebrei thorat nominant
et greci pentateuchum habet, sunt quinque
libros moysi. Inter quos primus est bre-
sith id est genesis. Secundus ellesmoth,
qui est exodus. Tercius vatechtra q est
leuiticus. Quartus vaiedaber qui est nu-
meri. Quintus adabrain, qui est deu-
tronomius. Secundus est ordo prophe-
tarum, hic continet octo volumina. Pri-
mum iosue bennun, id est filium nun, q
et iosue et iesunque et iesus nuncupatur.
Secundum sophrim qui est liber iudi-
cum. Tercius samuel qui est primus et
secundus regum. Quartum malachi q est
tertius regum. Quintum isaias. Sextum ieremia

*Triplex ordo scripturæ diuine
102 103*

Septimum ezechiel. Octauum tharea
stra qui est duodecim prophetarum. Ter-
cius ordo nouem habet libros. Primus
iob. Secundus dauid. Tercius malloth
quod grece pabule latine prouerbia so-
nat uidelicet salomonis. Quartus ce-
leth qui est ecclesiastes. Quintus sirasi-
rim. id est cantica canticorum. Sextus
daniel. Septimus dabreianim. qui est
palipominum. Octauus heldras. Nonus
hexter. Omnes ergo sunt. xxij. libri. Sūt
preterea alij quidam libri. ut sapientia
salomonis. liber iesu filij sirach. et liber
Judith. et tobias. et liber machabeorū.
qui leguntur quidem. sed non scribuntur
in canone.

De triplici ordi- ne noui testamē- ti

Primus or-
do noui testamenti quatuor
or. habet volumina. Ma-
thæi. marci. Luce et Johana-
nis. Secundus similiter quatuor scilicet epi-
stolas pauli numero. xiiij. sub vno vo-
lumine contextas et canonicas episto-
las. Apocalipsim et actus apostolorum.
In tercio ordine primum locum habent
decreta. que canones id est reglæ ap-
pellamus. Deinde sanctorum patrum et
doctorū ecclesie scripta. Ieronimi. Au-
gustini. Gregorij. Ambrosij. Isidori.
Origenis. Bede. et aliorum multorum or-
todoxorū. que tam infinita sunt ut nu-
merari non possunt. Ex quo profecto ap-
paret. quātum in fide christiana seruo-
rem habuerint. p. cuius assertōne tot et
tanta opera memoranda posteris reliq-
runt. Nō nostris quoque pigritia argui-
tur qui legere non sufficimus que dicta

re illi potuerunt. In his autem ordini-
bus maxime vtriusque testamenti apa-
ret cōuenientia. q. sicut post legem pro-
phete et post prophetas a gyro graphi. Ita
post euangelium apostoli et post aposto-
los doctores ordine successerunt. Et mi-
ra quadam diuine dispensationis ratio
actum est. ut cum in singulis plena et p-
fecta veritas constet nulla tamē supflua
sit. Pec breuiter de ordine et numero et
minorum librorū p. strin. ximus. ut que si-
bi p. scripta sit materia lector agnoscat.

De autorib' di- uinorum librorū

Quinqz li-
bros legis moyses
scripsit. libri Iosue.
Idem iosue cuius no-
mine inscribitur au-
ctor fuisse creditur. Librum iudicij a sa-
muele editum dicunt. Primam partem
libri samuelis ipse samuel scripsit. sequen-
tia autem vsqz ad calcem dauid. Mala-
chiam ieremias primū in vnu volumen
collegit. Nam antea sparsus erat per sin-
gulorum regum historias. Iaias. Je-
remias. Ezechiel. singuli suos libros
fecerunt qui inscripti sunt nominibus eo-
rum. Libri. xij. prophetarum. auctores suorum
nominibus prenotant. quorum nomina
sunt. Ioseph. iohel. amos. abdyas. Ionas.
micheas. naum. abakuk. sophonias. Ileg-
geus. zscharias et malachias. Qui pro-
pterea minores dicuntur. Quia sermo-
nes eorum breues sunt. Vno et vno vo-
lumine comprehendunt. Iaias autem
et Ieremias. ezechiel et daniel. Nij qua-
tuor maiores sunt singuli suis volumini-
bus distincti. Librum iob alij moysen.
Alij vnum de prophetis nonnulli ipm scri-
psisse credunt. Librum psalmoz dauid

edidit. Hefdras autem postea psalmos
ita vt nunc sunt ordinati et titulos ad-
didit. Parabulas autem et ecclesiasten et
cantica canticorum salomon composuit.
Daniel sui libri auctor fuit. Liber hefdre
auctoris sui titulo prenotatur. In cuius
textu eiusdem scilicet hefdre, neemie quoque
sermones continentur. Liber hester
hesdras creditur conscripsisse. Liber sapi-
entie apud hebreos nullus est. Non et ipse
titulus grecam magis eloquentiam re-
dolet. Hunc quidam iudei philonis esse
affirmant. Liber ecclesiasticum certissi-
me ihesus filius syrach israelita, nepos
ihesu sacerdotis magni cuius meminit,
zacharias composuit. Sic apud hebre-
os inuenitur, sed inter apocryphos habe-
tur. Judith vero et tobie et libri macha-
beorum, quorum vt testatur Jeronimus,
modus magis grecus esse probatur, qui-
bus auctoribus scripti sunt minime con-
stat.

De bibliotheca.

Bibliotheca a greco nomen ac-
cepit eo quod ibi libri re-
condantur. Nam bi-
blio liber, theca repo-
situs interpretatur. Bibliothecam vete-
ris testamenti hesdras scriba post incen-
sam legem a caldeis, dum iudei regressi
sunt hierusalem diuino afflatus spiritu,
reparauit. cunctaque legis et prophetarum
volumina que fuerant a gentibus corru-
pta correxit. Totumque vetus testamen-
tum in xxij. constituit libros, vt tot libri
essent in lege quot habebantur et littere.
Porro quinque littere duplices apud he-
breos sunt, capb. men. num. phe. sade.
Aliter enim per has scribunt principia
medietatesque verborum, Aliter fines,

Unde et quinque libri a plerisque dupli-
ces estimantur, scilicet samuel, malachim, da-
breianim, hesdras, ieremias cum cynnoth
hoc est cum lamentationibus suis.

De interpre- tibus

Interpre-
tationem veteris testa-
menti primam fecerunt
lxx. interpretes, quos
ptolomeus cognomen-
to philadelphus rex egypti, omnis scri-
pture et litterature sagacissimus, phili-
stratum atteniensem tyrannum qui pu-
mus apud grecos bibliothecam instituit
et seleucum nicaronem et alexandrum et
ceteros priores qui sapientie operam de-
derant in studio bibliothecarum emula-
retur non solum gentium scripturas sed
etiam diuinas litteras in suam bibliote-
cam conferens, ita vt lxx. milia librorum
in tempore eius alexandrie inueniretur.
Ab eleazaro pontifice petens scripturas
veteris testamenti in grecam vocem ex
hebraea lingua interpretari fecit. Et sin-
guli in singulis cellis seperati. Ita omnia
per spiritum sanctum interpretati sunt,
vt nichil in alicuius eorum codice inuen-
tum esset quod a ceteris vel in verborum
ordine discreparet propter quod vna
est eorum translatio siue interpretatio.
Sed Jeronimus dicit huic rei non esse
adhibendam fidem. Secundam terti-
am et quartam faciunt aquila simachus et theo-
docius, quorum primus id est aquila iu-
deus fuit. Simachus vero et theodocius
ebyonice heretici. Optinuit tamen vsus
vt post lxx. interpretes eorum ecclesie gre-
corum reciperent exemplaria et legerent.
Quinta est vulgaris cuius auctor igno-
ratur. Unde specialiter sibi vendicauit.

vt quinta appellaretur. sexta 7 septia ori
genis. cuius codices eusebius 7 p̄pbi
lus vulgauerunt. Octaua est Jeronimi
que merito ceteris antefertur. *Pa* 7 *ver*
torum tenatō: est 7 p̄spicitate sentētie
clario.

De autorib' no ui testamenti

Pures
euangelia scripse
runt. sed quidam si
ne spiritu s̄cto ma
gis conati sunt or
nare narratōnem q̄ historie texere ve
ritatem. *Unde* sancti patres docti p̄ spi
ritum sanctum. quatuor tantum in aucto
ritatem receperunt ceteris reprobati. sci
licet *Matthæi. Marci. Luce 7 Johānis.*
ad similitudinem quatuor fluminuz pa
radisi 7 quatuor animalium in ezechiele
Primus matthæus euangelium iuum scri
psit hebraice. *Secundus* marcus grece
scripsit. *Tercius* Lucas inter euangeli
stas greci sermonis eruditissimus quip
pe vt medicus in grecia euangeliuz scri
psit theophilo episcopo. ad quem etiaz
actus apostolorum idem scripsit. *Quar*
tus 7 vltimus Johannes euangelium scri
psit. *Paulus. xiiij.* epistolas scripsit. de
cem ad ecclesias. quatuor ad p̄sonas. vl
timam ad hebreos quam pleriq; nō esse
pauli dicunt. eandemq; alij barnabam.
alij clementem scripsisse suspicantur. Je
ronimus tamē hanc esse pauli argumē
tatur. *Canonicæ* ep̄le sunt septem. *Una*
iacobi. Due petri. *Tres* iohannis. *Una*
iude. *Apocalipsim* scripsit iohānes apo
stolus in patbino insula exilio relega
tus.

Quod alia pre ter hec sunt apo cripha

Hij sunt
scriptores diuio
rum libroruz qui
per spiritū sanctū
loquentes ad eru
ditōnem nostraz
p̄cepta viuendi regulamq; scripserunt.
Preter hec alia volumina apocripha nū
cupantur. *Apocripha* autem dicta sunt
id est secreta. quia in dubium veniunt.
Est em̄ eoz occulta origo. nec patz pa
tribus a quibus vsq; ad nos auctoritas
veracium scripturarū certissima 7 notis
sima successione puenit. *In* hīs apocri
phis. 7 si aliqua inueniat veritas. tamen p
pter multa falsa nulla in eis est canoniz
auctoritas que recte iudicantur non esse
eoz credenda quibus ascribunt. *Nam*
multa sub nomibus ap̄stolorū 7 recentō
ra sub nomibus ap̄stolorū ab hereticis
p̄feruntur. que omnia sub nomine apo
criphorum auctoritate canonica dilige
ti examinatōne remota sunt.

Ratio de voca bulis diuinorum librorum.

Pentatheu
cus a quinq; voluminib' vi
ditur. *Penta* em̄ grece qui
est reue' voluminum vocat. *Genesis* eo

dicat q̄ generatō seculi in eo ptinet. **Ex**
odus ab exitu filiorū israhel de egipto.
Leuiticus eo q̄ leuitaz mīsteria 7 diuer
sitate victimarum exequitur. **Nume**
roraz liber dicitur. eo q̄ in eo egressse tri
bus enumeratur. 7. xlv per heremū man
siones. **Deuterus** verbum grecum est dis
syllabum 7 interpretat secundus 7 non
na lex interpretatur. **Inde** deutronomi
us quasi secunda lex. Quia in eo repli
cantur ea que in precedentibus libri dis
fusiis dicta sunt. **In** libro iosue que te
bri iosue bennun dicunt tra pmissiōis
populo diuiditur. **Liber** iudicaz dicitur
est a principibus qui iudicabāt populū
israhel. ante q̄ reges essent in eodem po
pulo. **Hic** quidam cōpinq̄t historiam
ruth sub vno volumine. **Liber** samuelis
dicitur est quia natiuitatem eius 7 sacer
dotum gesta describit. **Qui** licet etiam
historiam saul 7 dauid cōtineat. vtriq̄
tamen ad samuel referuntur quia vnxit
vtrūq̄. **Malach** hebraice. latine interp
tatur regaz. **Inde** dicitur est malachim.
p̄ eo q̄ reges iude 7 israhelite gentis co
rumq̄ gesta p̄ ordinem describit. **Isaias**
pocius euangelista q̄ p̄pheta libri sui
edidit. cuius omnis textus eloquētie p̄
sa incedit. **Canticum** vero ex metro 7 p̄
tametro versu discurret. **Jeremias** simi
liter edidit librum suū cum trennis eius
quas non lamentatōes vocamus. eo q̄
in tristioribus rebus sc̄z funeribus adhi
beantur. **In** quibus quadruplex diuer
so modo composuit alphabetum. quoz
duo prima quasi Saphico metro scri
pta sunt. quia tres versiculos qui sibi in
uicem iuncti sunt 7 ab vna tamen littera
incipiunt heroiacum coma cōdudat. **Ter**
cium alphabetum trimetro scriptum est
7 a tribus litteris idem tamen versus in
cipiunt. **Quartum** alphabetum sile pri
mo 7 secundo habetur. **Ezechiel** princi
pium et finem obscuriora habet. vnum
volumen. xij. p̄phetarum. 7 principia et
fines 7 liber iob. prosaica oratōne con
texta sunt. **Media** antez ipsius ab eo lo
co vbi ait. **Per**eat dies in qua nat̄ sum
vsq̄ ad ip̄m locum vbi ait. **Idcirco** ip̄e

me reprehendo 7 ago penitentiam. om
nia herico metro discurrunt. **Psalmo**
rum liber grece psalterium. hebraice na
bala. latine organum dicitur. **Pro** eo au
tem vocatur psalterium quod vno pro
pheta canente ad psalterium chorus cō
sonando responderit. **Dunc** librum quā
doq̄ incisiōibus 7 vno volumine psal
morum comprehendunt. **Psalmos** da
uid composuit. sed hezdras ordinauit.
Omnes autem lamentatōnes **Jeremie**
7 psalmi 7 omnia fere scripturarum can
tica apud hebreos metricē composita sūt
vt testantur **Jeronimus**. **Origenes**. **io**
sephus. 7 **eusebius cesariensis**. **Quz** mo
re romani flacci 7 greci pidari. **Quz** ali
iambō currunt. **Quz** ali 3 ap̄biro nitēt.
trimetro 7 tetrametro incedentes. **Tri**
bus nomibus vocatum esse salomōnez
manifestissime scriptura docet. **Ytidam**
id est dilectum dominū. quia eum dile
xit dominus. **Et** celeth id est ecclesiastē.
Ecclesiastes autem greco nomine appel
latur. qui cecum id est ecclesiaz p̄gregat
quem non possumus appellare concōna
tozem. quia loquitur non ad vnū. s̄z ad
totam simul contōnem populū. **Porro**
pacificus vocatus est. eo q̄ in regno ei
pax fuerat. **Is** itaq̄ iuxta numerū vo
cabulorum tria edidit volumina. **Pri**
imum quod hebraice massoth. **Grece**
parabole. **Latine** proueria inscribitur.
eo q̄ in ip̄o sub comparata similitudine
figuras verborum 7 ymagines veritatis
ostenderit. que videlicet parabole in fi
ne ab eo loco vbi ait. **Quis** inueniet
quis inueniet. **Alphabeto** textitur sicut
lamentatōnes ieremie. 7 cetera quedaz
scripture cantica. **Secūm** qui hebraice ce
leth. grece ecclesiastes. latine concōna
tor dicitur. **Eo** q̄ sermo eius non specia
liter ad vnū sicut in prouerbis. s̄z ad
diuersos generaliter quasi ad totū con
tōnem 7 ecclesiam dirigatur. **Tercium**
siralim. id est cantica canticorum quod
quasi epitalamiz id est carmen nuptia
le christi 7 ecclesie. **In** prouerbis paruu
lum docet. 7 quali de officijs per sententi
as erudit. **Unde** 7 ad filium eius crebre
l 2

sermo repetitur. In ecclesiastice ho-
mure etatis instruit. ne quit quā in mun-
di rebus. putet esse perpetuum. sed cadu-
ca et breuia vniuersa que cernimus. ad
extremam consumatum iam virū et cal-
cato seculo preparatum. in canticis can-
ticorum sponse iungit amplexibus. hanc
procul ab hoc ordine doctrinarum et phi-
losophi suos sectatores erudiunt vt pri-
mum ethicam doceant. Deinde pblicā
interpretetur. et quem in hijs profecisse
perspexerint vsq; ad theologiam produ-
cant. Daniel apud hebreos non inter p-
phetas. sed inter agiographos habetur.
Decim. lxx. interpretes catholica non
legit ecclesia. eo qd multum a veritate vi-
sco det. Daniel maxime et hesdras pro-
pheta. et vna pars ieremie. hebraicū qui-
dem litteris. sed caldaico sermone cōscri-
pti sunt. Job quoq; cum arabica lingua
plurimam habet societate. Daniel apud
hebreos nec susanne habet historia. nec
ympnum trium puerorum. nec belli dra-
conisq; fabulam. Paralipomenon gre-
ce dicitur quod nos pretermissorum vel
reliquoium dicere possumus. Quia ea
que in lege vel regum scriptis. vel omis-
sa vel non plene relata sunt. in isto sum-
matim ac breuiter explicantur. Sic he-
braice debraianum dicitur. quod inter-
pretatur verba dierum quod significa-
tius cronicon totius diuine historie pos-
sumus appellare. Liber hesdre vnus est.
in quo eiusdem hesdre neemieq; sermo-
nes sub vno volumine continentur. Se-
cundus tertius et quartus ypoctisi sunt.
Liber qui sapientia salomonis inscribi-
tur. Ideo sapientia vocatur. quia in eo
christi aduentus qui est sapientia patris
et passio eius euidenter exprimitur. Li-
ber hiesu filij syrach Ideo ecclesiasticus
dicitur. quia de totius ecclesie disciplina
religioseq; conuersationis magna cura et
ratione sit editus. De hijs duobus. Je-
ronimus sic dicit Fertur panarethos ie-
su filij syrach liber. Et alius pseudogra-
phus qui sapientia inscribitur. quorum
priorum hebraicum reperi non ecclesia-
sticum. vt apud latinos. sed paratolas

annotatum. cui iuncti erant ecclesiastes.
et cantica canticorum. vt similitudinē sa-
lomonis. non solum librorum numero.
sed etiam materiarum genere coequa-
rent. Secundus apud hebreos nusquam
est. quia et ipse stilus grecam eloquentiam
redolet. et nonnulli scriptorum veterum
hunc esse philonis iudei affirmant. Si-
cut ergo iudith et thobie et machabeorū
libros. legit quidem ecclesia. sed inter ca-
nonicas scripturas eos non recipit. sic
hec duo volumina legit ad edificandem
plebis. non ad auctoritatem ecclesiasti-
corum dogmatum confirmandas. Quo-
rum ergo. xxij. elementa sunt. per que he-
braice scribimus omne quod loquimur
et eorum initijs vox humana compre-
henditur. Ita. xxij. volumina supputant
quibus quasi literis et exordijs in dei do-
ctrina tenera adhuc et lactans viri iusti.
eruditur infantia. Quidam historiam
ruth et lamentationes ieremie seorsum per-
se inter agiographa pputantes. et hos
duos. viginti duobus precedentibus
veteris legis. libros anumerant. sub fi-
gura et numero. xxiiij. sermorum. q̄ in apo-
calipsi agnum q̄dorant.

De nouo te- stamento.

Sicut om-
nis scriptura veteris te-
stamenti large lex appel-
lari potest. specialiter ta-
men quinq; libri moy-
si dicuntur lex Ita generaliter totū nouū

testamentum euangelium di. i. potest.
Sed tamen specialiter illa quatuor vo-
lumina. Mathei. Marci. Luce & ioban-
nis. in quibus facta & dicta saluatori pla-
ne explicantur. euangelium nuncupari
meruerunt. Euangelium interpretatur
bonum nunciatus. quia eterna b'na pro-
mittit. non terrenam felicitatem. vt ve-
tus testamentum fm litteram intellectū

De canoni- bus euange- liorum.

Quoniam nonnes
euangeliorum armo-
nius alexandrie pri-
mus excogitauit. quē
postea eusebius cesa-
riensis secutus plenius exposuit. q̄ ideo
facti sunt vt per eos inuenire scire pos-
sumus. qui reliquorum euangelistarum
similia aut propria dixerunt. Sunt au-
tem numero decem quorum primus cō-
tinet numeros in quibus quatuor eadē
dixerunt. matheus. marcus lucas & Jo-
hannes. Secundus in quibus tres. ma-
theus. marcus lucas. Tertius in quibus
tres. matheus Lucas & iobānes. Quar-
tus in quibus tres. Matheus Marcus
Iohannes. Quintus in quibus tres mar-
cus. Lucas Iohannes. Sextus in qui-
bus duo. Matheus. Marcus. Septi-
mus in quibus duo. Matheus Lucas.
Octauus in quibus duo Matheus Jo-
hannes. Nonus in quibus duo Lucas
Iohannes. Decimus in quibus singuli.
eorum quedam propria dixerūt. Quo-
rum expositio hec est per singulos euan-

gelistas numerus quidam capitulis af-
fixus adiacet quibus numeris subdita
est area. quedam numero notata que in-
dicat in quoto canone positus sit nume-
rus cui subiecta est area. Verbi gratia.
Si est area prima in primo canone. si se-
cunda in secundo. si tertia in tercio. et sic
per ordinem vsq; ad decimum puenies.
Si ergo aperte quolibet euangelio pla-
cuerit scire qui reliquorum euangelista-
rum similia dixerint. assume adiacen-
tem numerum capituli & requires ipsius
numerum in suo canone quem indicat.
Ibiq; inuenies qui & quid dixerint. Et
ita demum in corpore inquisita loca que
ex ipsis numeris indicantur per singula
euangelia. de eisdem dixisse inuenies.

De canoni- bus conciliorum.

Quoniam non aut
grece latine regula dicitur.
Regula autem dicitur
est quod recte dicitur nec
aliquando aliorum tra-
hit. Alij dixerunt regulam dicitur. vel
quod recte viuendi normam prebeat. vel
quod regat. vel quod distortum prauū
q; quid corrigat. Canones autem gene-
ralium conciliorum a temporibus istan-
tini ceperunt. In precedentibus namq;
annis persecutōne seruente docendarū
p'ebium copiam minime dabatur. In-
de christianitas in diuersas hereses fissa ē
Quia non erat licentia episcopis i vni
conuenire. nisi tempore supra dixi imper-
ratoris. Ipe enim dedit facultatem chri-
13

Manis libere congregari. Sub hoc sancti patres in concilio niceno de omni orbe terrarum conuenientes iuxta euangelicam et apostolicam traditionem. secundum apostolos symbolum tradiderunt.

De quatuor principalibus conciliis.

Inter cetera autem concilia quatuor venerabiles esse synodos. que totam principaliter fide complectantur quasi euangelia quatuor vel totidem paradisi flumina constat. Harum prima nicena synodus. cccc. xviij. episcoporum constantino augusto imperante facta est. in qua arriane perfidie condempnata est blasphemiam. quam de inqualitate sancte trinitatis idem arrianus assererat. et substantialem deo patri dei filium eadem sancta synodus per symbolum definiuit. Secunda synodus. c. l. presbiterorum sub theodosio seniore constantinopoli congregata est. que macedonium spiritum sanctum deum esse negantem condempnans. consubstantialē patri et filio spiritum sanctum demonstrauit. Dans symboli formam. quam tota grecorum et latinorum confessio in ecclesiis predicat. Tercia synodus ephesina prima. cccc. episcoporum sub iunio theodosio augusto edita est. que nestorium uisum in christo asserentem personas iusto anathemate condempnauit. Ostendens in duabus naturis unam domini hiesu christi personam. Quarta synodus calci-

donensis de. xxx. sacerdotum sub marciiano principe habita est. In qua eutice constantinopolitanum abbatem. uerbi dei et carnis unam naturam pronunciatem et eius defensorem alexandrinum episcopum. et ipsum rursus nestorium cum reliquis hereticis una patrum sententia damnauit. predicans eadem synodus christum deum sic natum de uirgine. ut in eo substantiam et diuine et humane consiteamur nature. Hec sunt quatuor synodi principales. fidei doctrinam plenissime predicantes. Sed et reliqua sunt concilia. que sancti patres spiritu dei pleni sanxerunt. post istorum quatuor auctoritatem. omni manent stabilitate vigore quorum in hoc opere continentur gesta condita. Concilij uero nomen tractum est ex more romano. Tempe enim quo cause agebantur conueniebant omnes in unum. comunicque intentione tractabant. Unde et concilium a communi intentione dictum quasi consilium. c. in. s. transiuerit. Cetus uero conuentus est uel congregatio a coeundo. id est a conueniendo in unum. Unde et conuentus est nuncupatus cetus uel concilium a societate multorum in unum. Epistola grece. missa interpretatur latine. Epistole canonicę id est regulares. que etiam dicuntur catholice id est uniuersales. quia non uni tantum populo uel ciuitati. sed uniuersis gentibus generaliter sunt scripte. Actus apostolorum primordia fidei christiane in gentibus et nascentis ecclesie historiam digerunt. Et apostolorum gesta narrant. Unde et actus apostolorum uocantur. Apocalipsis de greco reuelatio interpretatur. Juxta quod ipse iohannes uicit. Apocalipsis iesu christi quas dedit illi palam facere seruo suo iohanni.

arriane perfidie

macedonium

nestorium

calcedonia

Qui bibliote- cas fecerunt.

Hud nos

pamphilus martir. cui
vitam eusebius cesari-
ensis conscripsit. Bibli-
stratum in sacre biblio-
tece studio ad equare contendit. Sic ei
in bibliotheca sua .xxx. milia volu-
minum habuit. Jeronimus quoque et ge-
nodius ecclesiasticos scriptores. toto or-
be querentes ordine profecuti sunt. eorum
que studia in vno voluminis rudicio co-
prehenderunt.

Quorum scri- pture sunt autē tice

E nostris

apud grecos origenes i
scripturarum labore tam
grecos que latinos operū
suorum numero superavit.

Denique ieronimus sex milia librorū ei
legisse fertur. Horum tamen omnium stu-
dia augustinus ingenio suo seu scientia
vicit. Nam tanta scripsit. ut diebus ac
noctibus non solum scribere libros eius
quisquaz. sed nec legere sufficeret. Scri-
pserunt et alij viri catholici multa et insi-
gnia opa. Anastasius alexandrinus epi-
scopus. Hilarius pictaviensis episcopus.

Blasius capadocenus episcopus. Gre-
gorius thologus et ambrosius mediola-
nensis episcopus. Et gregorius nazare-
nus episcopus. Theophilus alexandri-
nus episcopus. Iohannes constantino-
politanus episcopus. Cirillus alexandri-
nus episcopus. Leo papa proculus. ysi-
derus ispalensis. Beda. ciprianus mar-
tir et cartaginensis episcopus. Hieroni-
mus presbiter. Origenes. cuius scripta
nec omnino refutat ecclesia nec omnia
recipit. Sedulus. prudencius. lactā-
orator et ruffinus. multos libros edidit.
et interpretatus est quasdam scripturas
Sed quoniam beatus Jeronimus i ali-
quibus eorum de arbitrii libertate notavit
illa sentire debemus que Jeronimus. De
lagius etiam fecit libros quinqz aduer-
sus nestorium et euticen. et tractat in mo-
dum ambrosij. Item duos libros fecit.
et sacramentorum prestatōnes et oratio-
nes et epistolas fidei. Dionisius ariopa-
gita episcopus ordinatus conthionis
multa ingenij sui volumina reliquit.

Itē cronica eusebij cesariensis atqz eius-
dem historie ecclesiastice libros. quos i
principio narratōnis sue libro tepuerit
et post in laudibus origenis atqz excusa-
tōne salmatici vnum conscripsit librum
propter rerum tamen singularem noti-
ciam. que ad instructōnem pertinet. non
vsqz quaqz ecclesia refutat. Cassiodo-
rus quoque in explanatōne psalmodum satis
vtilē opus scripsit. Sunt et aduc alij quo-
rum nomina hic taceo.

Que scriptu- re sint apocri- phe.

Cinera

Irium nomine petri apostoli quod appellatur sancti dementis libri. viij. apocriphi. Actus nomine andree apostoli apocriphi. Actus nomine thome apostoli apocriphi. Evangelia nomine thadei apostoli apocriphi. Evangelia nomine barnabe apostoli apocriphi. Evangelia nomine thome apostoli apocriphi. Evangelia que falsificat lucianus apocriphi. Evangelia que falsificavit ticius apocriphi. Liber de infantia saluatoris apocriphi. Liber qui appellatur passus apocriphi. Libri omnes quos fecit seleucius discipulus dyaboli apocriphi. Liber qui appellatur fundamentum apocriphi. Liber qui appellatur thesaurus apocriphi. Liber qui est de filiabus aede apocriphi. Centimetrum de christo virgilianis versibus compaginatum apocriphi. Liber qui appellatur actus tede et pauli apocriphi. Liber qui appellatur nepotis apocriphi. Liber puerbiorum ab hereticis conscriptus et sub sexti nomine assignatus apocriphi. Revelatio que appellatur pauli apocriphi. Revelatio que appellatur thome apostoli apocriphi. Revelatio que appellatur stephani apocriphi. Liber qui appellatur transitus sancte marie apocriphi. Liber qui appellatur penitentia adam apocriphi. Liber diogenis nomine gigantis qui post diluuium cum dracone pugnasse ab hereticis dicitur apocriphi. Liber qui appellatur testamentum iob apocriphi. Liber qui appellatur penitentia origenis apocriphi. Liber qui appellatur penitentia cipriani apocriphi. Liber qui appellatur iane et mambre apocriphi. Liber qui appellatur soia apostolorum apocriphi. Liber lusan. Liber canonum apostolorum apocriphi. Liber phisologus ab hereticis conscriptus et beati ambrosij nomine presignatus apocriphi. Historia eusebij paphili apocriphi. Opuscula tuscilini siue africani apocriphi. Opuscula postimiani et galli apocriphi. Opuscula montani et pristinille et maximille apo-

cri. Omnia opuscula fausti manichei apocriphi. Opuscula alterius dementis alexandri apocriphi. Opuscula cassiani presbiteri galliarum apocriphi. Opuscula victorini pictaviensis apocriphi. Opuscula frumentij apocriphi. Epistola iesu ad agabarum apocriphi. Epistola fausti Reginei galliarum Epistola frumentij apocriphi. Passio cyntii et Julite apocriphi. Passio georgij apocriphi. Scripta que appellantur salomonis traditio apocriphi. Philacteria omnia que non ab angelo. ut illi configunt. sed magis a demone scripta sunt apocriphi. Dec et hijs similia que symon magus. Nicolaus dextrinus. Marcianus. Basilides. ebi on Paulus. Zamozenus. Photinus et tonosius. qui simili errore defecerunt. Montanus quoque cum suis obscenissimis sequacibus. Hippolentis. Valentinus siue manicheus. Sabelius. arrius. Macedonius. Eunomius. Novatus. Sabaci. Calix. Donatus et Eustachius. Nubianus. Pellagius. Julianus. et Lactentis. Celestinus. Maximianus. Priscillianus ab hispania. Lampadius. Dyostorus. Euticius Petrus. et alius Petrus. Equibus vnus alexandriam. Alii antiochiam macularunt. Helvadius constantinopolitanus cum consortibus suis. nec non et omnes hereses. quas ipsi eorumque dissimili siue scismatica docuerunt vel scripserunt quorum nomina minime retinemus non solum repudiata. verum etiam ab omni catholica et romana ecclesia eliminata. atque cum suis auctoribus. auctorumque sequacibus sub anathematis in dissolubili vinculo in eternum confutem esse dampnata.

Ethimologie quedaz ad lectō nem pertinen tium.

Glosa grecuz est. Et interpretat lingua
quia quodammodo loquitur significa
tōnem subiecte dictōnis. Hanc philo
sophi aduerbium dicunt. Quia vocem
illam de cuius re queritur vno et singla
ri verbo designatur. verbi gratia. vt con
tinescere est tacere.

Codex mul
torum librorum est. Liber
vni^o voluminis. Et dicitur
codex per translatōnem a
corticibus arborum. quasi caudex. quod
ex se multitudinem librorum quasi ra
morum contineat. Volumen dicitur a
voluendo. Liber est interior cortex ar
boris. In quo antiqui ante vsu carte
vel membranarum scribere solebant. **D**icitur
et scriptores liberarios vocabant. Inde
dicitur est liber volumen. **S**ceda cuius
diminutiuum est cedula grecuz nomen
est. Et dicitur sceda proprie qd ad hoc
emendatur. et nec vum in libri redactum
est. Cartarum vsus primam apud mem
phi ciuitates egypti inuentus est. **D**icta
autem carta quod carpti papiri tegimē
decarptum glutinatur. Et sic carta con
ficiatur. Cuius genera plura sunt. **P**erga
menum dicitur a pergamis vbi est inue
ntum. **D**icitur autem membrana. qz ex mē
bris detrahatur. **F**iebant primum mem
brana lutei coloris. **P**ostea rome candi
da membrana reperta est. **O**melia dicitur
quasi sermo popularis sic vbi verbū sit
ad populum. **T**ractatus est vni^o rei mul
tiplex compositō. **D**ialogus est collatō
duorum vel plurimorum quez latini ser
monem dicunt. **S**ermo autem dicitur
quia fertur inter vtrūqz. **C**ommentaria
dicitur quasi cum mente. vel a cominiscor
Sunt enim interpretatōnes. vel cōmen
taria iuris vel euangelium dicunt qui
dam commenta appellanda gentiliuz li
brorum. **E**xpositōnes autem diuinouz

ExPLICIT quar
tus **I**ncipit qui
tus didascalico
hugonis. liber de
quibusdam sacre
scripture ppro
rietatibus. et mo
do legendi.

Non de :
bet onerosū esse stu-
dioſo lectori q̄ tam
varie multipliciq̄
numerum ⁊ ordinem
⁊ vocabula diuinorū librorū tractam⁹
Quia ſepe accidit vt hec minima ignora-
ta. magnarum rerū ⁊ vtilium noticiā ob-
ſcurent. Quia p̄pter ſemel ſe expediat le-
ctor. vt in hijs quaſi quibusdam clauſul-
prima frōte reſeruato libero grefſu. poſ-
ſit inde p̄poſitum iter currere. De in ſin-
gulis libris noua rudimenta q̄ſire oportet
hijs ergo expeditis. Peinceps cete-
ra que ad p̄poſitum opus valere vide-
buntur tractabimus.

De triplici itel- ligentia

Primo om-
nium ſciendum eſt. q̄ di-
uina ſcripta triplicē ha-
bet modum intelligendi
ſc̄z hiſtoriam allegoriam tropologiam. Sane
non omnia que in diuino reperiunt elo-
quio ad hanc intorquenda ſunt interp-
tationem. vt ſingula hiſtoriam allegoriam
⁊ tropologiam ſimul continere credunt
Quia ⁊ ſi in multis congrue assignari poſ-
ſit. vbiq̄ tamen obſeruare aut diſſicile
eſt aut impoſſibile. Sicut enim in citarij
⁊ huiſcemodi organo muſicis. nō qui-
dem omnia que tanguntur canorū ali-
quid reſonant. ſed tantum corde citere.
tamen in toto cythare corpe. ideo facte
ſunt. vt eſſet vbi p̄necterent. ⁊ quo tēde-
rentur il'la que ad cantilene ſuauiſſimam
modulaturus eſt artifex. Ita in diuinis

eloquijs quedam poſita ſunt. que tantū
ſpiritualiter intelligi volunt. quedā ve-
ro morum grauitati deſeruiunt. Quedā
etiam ſim̄ ſimplicem ſenſum hiſtorie di-
cta ſunt. Nonnulla autem que ⁊ hiſtori-
ce conuenienter exponi poſſunt. Vnde
modo mirabili omnis diuina ſcriptura
Ita p̄ dei ſapientiam p̄uenienter ſuis p-
tibus aptata atq̄ diſpoſita ē. vt q̄dā in
ea continetur. aut vice cordarum ſpi-
ritualis intelligentie ſuauiſſimam perſonet
aut per hiſtorie ſeriem ⁊ littere ſolidita-
tem miſteriorum dicta in vnum conne-
ctens. ad modū ligni p̄cavi ſup exteſas
cordas ſil' copulet. earumq̄ ſonum reci-
piens in ſe dulcōrem auribus referat.
quem non ſolum corda edidit. ſed et li-
gnum modulo corporis ſui formauit.
Sic ⁊ mel in fauo gratus. Et quicquid
maiori exercicio queritur maiori etiam
deſiderio inuenitur. oportet ergo ſic tra-
ctare diuinam ſcripturam. vt nec vbiq̄
hiſtoriam. nec vbiq̄ allegoriam. Nec
vbiq̄ queramus tropologiam. ſed ſin-
gula in ſuis locis. prout ratio poſtulat cō-
petenter assignare. Sape tamen in vna
eademq̄ littera omnia ſimul repiri poſ-
ſunt. vt hiſtorie veritas et miſticam ali-
quid per allegoriam inſinuet. Et quid
agendum ſit. pariter per tropologia de-
monſtretur.

Quod res eti- am ſignificent in diuina ſcri- ptura.

Sciendum

Sciendum est etiam quod in diuino eloquio non tantum verba sed etiam res significare habent. qui modus non a deo in scripturis inueniri solet. philosophus sola non ut vocum significacionem. Sed excellentior est valde rerum significatio quam vocum. quia hanc vsus instituit. Illam natura dictauit. Hec hominum vox est. illa vox dei ad homines. hec prolata perit illa creata subsistit. Vox tenuis est nota sensuum. res diuine rationis est simulacrum. Ergo sonus oris qui simul subsistere incipit et desinit ad rationem mentis est. hoc omne spacium temporis ad eternitatem. Ratio mentis intrinsecum verbum est quod sono vocis. id est verbo extrinseco manifestatur. et diuina sapientia quam de corde suo pater eructauit in se inuisibilis. per creaturas et in creaturis agnoscitur. Ex quo nimirum colligitur quod profunda in sacris litteris requirenda sit intelligentia. vbi per vocem ad intellectum per intellectum ad rationem. per rationem peruenitur ad veritatem. Quod dum quidam minus docti non considerant. Nullam in eis esse subtilitatem estimant. vbi exerceri possint ingenia. Et ob hoc ad scripturas philosophorum se transferunt. Quia profecto nil aliud ibi conspiciunt nisi solam littere superficiem. virtutes veritatis ignorantes. Quae autem rerum significacione sacra vtantur eloquia. breui quodam et aperto demonstrabimus exemplo. Dicit scriptura. Vigilate quia aduersarius dyabolus tanquam leo rugiens arcuit quem renem quem deuoret. Nisi dixeris leonem significare dyabolum. non vocem sed rem intelligere debemus. Si enim due hee voces dyabolus et leo vnam et eandem rem significant incompetens est similitudo rei ad seipsum. Restat ergo vt hec vox leo animal ipsum significet. animal vero dyabolus. Et ad hunc modum cetera omnia accipienda sunt. vt cum dicimus. venen vitulum lapidem. et alia huiusmodi cri-

stam significare.

De septem regulis sacre scripture

Illud quoque diligenter attendendum est quod septem esse inter ceteras regulas diuinarum scripturarum locutionis regulas quidam sapientes dixerunt.

Prima regula est de domino et eius corpore quod de vno aut ad vnum loquitur atque in vna persona modo caput. modo corpus ostendit. sic ysaias ait. Induit me dominus vestimento quasi sponsum decoratum. et quasi sponsam ornatum monilibus suis. In vna ei persona duplici vocabulo nominata. et caput id est sponsus. et ecclesiam. i. sponsam manifestauit. Proinde notandum est in scripturis. quando specialiter caput scribitur quando et caput et corpus. aut quando ex vtroque traheatur ad vtrumque. aut ab altero ad alterum. sicque quod capiti quod corpori pueniat. prudens lector intelligat.

Secunda regula.

est de domini corpore vero et permixto. Nam videtur conuenire vni persone. quod tamen non est vnius vt illud. Puer meus es tu. israel ecce delemi vt nube iniquitates tuas. et sicut nebulam peccata tua. conuertere ad me et redimam te. Hoc ad vnum non congruit. Nam altera pars est cui peccata delentur. et cui dicit.

Cursus

11 et puenit huius

11 et

puer meus es tu. Et altera cui dicit. Cō-
uertere ad me ⁊ redimam te. qui si puer
tantur peccata eorum delentur. Per hāc
enim regulam sic ad omnes loquitur scri-
ptura. vt boni redarguantur cum malis
⁊ mali laudantur cum bonis. Sed quid
ad quem p̄tineat qui prudenter legerit
dilect.

Tercia regula.

est de littera ⁊ spiritu. id est de lege ⁊ g̃-
tia. Lege per quas precepta faciēda am-
mouentur. Gratia per quam iuuamur.
vt operemur. vel q̄ lex non tātum histo-
rice. sed etiam spiritualiter sentiēda et
tenēda sit. Quāq̄ ⁊ historie oportet fi-
dem tenere ⁊ spiritualiter legem intelli-
gere.

Quarta regula

est de specie ⁊ genere. Per quam p̄ pro-
toto ⁊ totum pro parte accipitur. Delu-
ti si vni populo ⁊ ciuitati loquatur deus
⁊ tamen intelligatur omnem continge-
re mundum. Nam licet aduersus vnam
ciuitatem babiloniam per ysaiam pro-
phetam dominus cōminetur. tamē dūz
contra eam loquitur transit ad gētes de
specie ⁊ conuertit contra mōm sermonē
Certe si non diceret aduersus vniuersūz
orbem. non adderet infra generaliter. et
disperdam omnem terram ⁊ congrega-
bo super eos mala. ⁊ cetera que secuntur
ad interpretatōnem mundi pertinentia
Vnde ⁊ adiat. Hoc est consiliūz. quod
cogitavi super omnem terram. et hec est
manus extensa super omnes gentes. Itē
postq̄ sub persona babilonie arguit vni-
uersum mundum. rursus ad eandēz qua-
si de genere ad speciem reuertitur domi-
nus. q̄ eidem ciuitati specialiter contige-
runt. Ecce ergo suscitabo super omēs me-
dos. Nam balthasar regnante. obtenta
est a medis babilonia. Sic ex persona
vnius egipti totum vult intelligere mū-
dum dicendo. Et concurrere faciām egi-

ptios. regnum aduersus regnum. Cum
egiptus non multa regna sed vnum de-
scribatur habuisse regnum.

Quinta regula

est de partibus per quam aut maxia p̄s
temporis p̄ partem minoris inducitur.
Vt pars minima temporis. per partes
maiozem intelligitur. Sic est de triduo
dominice sepulture. dum nec tribus die-
bus plenis nec noctibus iacuerit i sepul-
cro. sed tamen a parte totum triduum ac-
cipitur. Vel sicut illud quod quadringē-
tis annis predixerat deus filios israhel
seruituros in egipto. ⁊ sic inde egressu-
ros. qui tamen dominante ioseph in egi-
pto dominati sunt. nisi statim post. cccc.
annos egressi sunt. vt fuerat repromissū
sed. cccc. xxx. pactis ab egipto recesserūt
Est ⁊ alia de temporibus figura. p̄ quas
quedam que futura sunt quasi iam facta
sunt narrantur. vt est illud. Foderūt ma-
nus meas ⁊ pedes meos ⁊ dinumerauē-
runt omnia ossa mea ⁊ diuiserūt sibi ve-
stem meam. ⁊ hīs similia. In quibus fu-
tura tāq̄ iā facta sunt ita narrantur. Sc-
cur q̄ aduc faciēda erāt iā facta dicūt. Qu-
ia que nobis futura sunt apud dei eter-
nitatem iam facta sunt. Quāpt̄er quā-
do aliquid faciendum esse pronunciat.
scdm nos dicitur. Quando vero q̄ futu-
ra sunt iam facta dicuntur fm̄ dei eter-
nitatem accipiēda sunt. apud quez iam
facta sunt que futura sunt.

Sexta regula

est de recapitulatōne. Recapitulatō est
cum scriptura redit ad illud cuius nar-
ratō iam transierat. Sicut cum filios fi-
liorum noe scriptura iam commemorat
set. dixit illos fuisse in linguis ⁊ gentibus
suis. Et tamen postea quasi hoc etiāz or-
dine temporum requiritur. Erat inquit
omnis terra labrum vnum. et vox vna
omnibus erat. Quomodo ergo fm̄ su-
as gentes ⁊ suas linguas erant. Si vna

lingus erat omnibus. Nisi quia ad illud
quod iam trāsierat reuerſa eſt narratō.

Septima regu:

la eſt de dyabolo ⁊ eius corpore. qua ſe-
pe dicuntur ipſius capitis que ſuo mag-
conueniunt corpori. Sepe vero vident
eius membrorum dicta ⁊ non niſi capi-
ti cōgruunt. Ex nomine quippe corporis
intelligitur caput. vt eſt illud in euange-
lio. De zizanijſ tritico admixtis dicere
domino. Inimicus homo hoc fecit. Do-
minem ipſum dyabolū vocat. ⁊ ex noie
corporis caput delignat. Item ex nomi-
ne capitis ſignificatur corpus ſic in euā-
gelio. Duodecim vos elegi. et vnus ex
vobis dyabolus eſt. Iudam vtique indi-
cans. quia corpus dyaboli fuit. Apoſto-
ta quippe angelus omnium caput eſt ini-
quorum. Et huius capitis corpus ſunt
omnes iniqui. Sicque cum membris ſuis
vnus eſt. vt ſepe quod corporis eius vi-
citur ad eum potius referatur. Rurſum
quod illi attribuitur ad membra ipſius de-
ruetur. Sicut in yſaia. vbi dum contra
babiloniam. hoc eſt contra dyaboli cor-
pus multa dixiſſet ſermo ꝑꝑheticus. Rur-
ſus ad caput id eſt dyabolū oracii ſen-
tentia deriuat dominus. Quomodo ce-
cidisti lucifer qui mane oriebaris ꝛꝛ.

Quid ſtudiū impediat.

Distquam
certam materiā ꝑſcripſi-
mus lectori. ⁊ eas ſcriptu-
ras que ad diuinam ꝑ-
cipue pertinent lectōnem. ſuis nominibꝫ

affignando determinauimus. Coſequēſ
videtur vt etiam de modo ⁊ ordine legē-
di aliquid dicamus. Quatenus ex hijs
que dicta ſunt agnoſcat. Cui rei ſtudiū
impendere debeat. Et hijs vero que dicen-
da ſunt eiſdem ſtudiū modum ⁊ ratioez
accipiat. Quia vero ſacilius quid agen-
dum ſit intelligimus ſi prius quod non
ſit faciendum agnouerimus. Inſtruen-
dum eſt primum quid cauere debeat. ac
deinde informandꝫ quicquid ea que ſunt agenda
ꝑſiciat. Dicendꝫ quoque quid ſit. quod ex
tanta turba diſcentium quorum multi et in-
genio pollent ⁊ vigēt exercitiō. Tā pau-
ci inueniant quibus ad ſcientiā peruent
re contingat. ⁊ vt de illis taceam qui na-
turaliter ſunt ebretes ⁊ tardi ad intelligē-
dum. Hoc maxime mouet ⁊ dignū que-
ſtione videt. vnde hoc accidat quod duo pa-
ri ingenio ⁊ equali ſtudio vni lectōni in-
tendunt. nec tamen ſimili effectu eiſ in-
telligentiam ꝑſeantur. Alter cito pene-
trat. Cito quod querit apprehendit. Al-
ter diu laborat ⁊ parum ꝑſicit. Sed ſien-
dum eſt quod in quolibet negotio duo ſunt
neceſſaria. Opus videlicet ⁊ ratio. operꝫ
que ita ſibi cōnexa ſunt. vt alterum ſine
altero. aut inutile ſit aut minus efficac.
Perūtamen vt videt. Melior eꝫ ꝑꝫdē-
tia fortitudine. Quia ⁊ pondera aliquā-
do que viribus mouere non poſſumus.
arte leuamus. Sic nimirum eſt in omni
ſtudio qui ſine diſcretōne operat labo-
rat quidem. ſed non ꝑſicit. ⁊ quaſi aerē
ꝫberis cineres in ventū ſūdū. Al ꝑꝫce du-
os ſilvam pariter tranſeuntꝫ. ⁊ hūc qui-
dem ꝑꝫ deuia laborantem. Illū vero re-
cti itineris compendia legētꝫ. pari mo-
tu curſum tendunt. ſed non eque ꝑꝫueni-
unt. Quid autem ſcripturam dixerim.
niſi ſilvam. cuius ſententijs quaſi fructꝫ
quosdam dulciſſimos legendo carꝑimꝫ
tractando ruminamus. Qui ergo in tā-
ta multitudine librorum legendi modū
⁊ ordineꝫ nō cuſtodit. qſi in deſſitate ſal-
tus oberrans. tramitem recti itineris ꝑ-
dit. Et ſicut dicitur Semper diſcentes.
⁊ nunquā ad ſcientiam ꝑꝫuenientes. tan-
tum enim valet diſcretō. vt ſine ipſa et

m

omne odium turpe sit et labor inutilis. ut
autem vniuersaliter complectamur. tria
sunt que precipue studijs legentium ob
esse solent. Negligentia. Imprudentia.
Fortuna. Negligentia est quando ea que
discenda sunt. vel prolixius pretermitti
mus vel minus studiose discimus. Im
prudencia est quando congruum ordi
nem et modum in hijs que discimus non
seruamus. Fortuna est in euentu et casu. siue
naturaliter continget. siue paupertate vel infir
mitate vel naturali tarditate. siue docto
rum raritate. Quia aut non inueniuntur
qui doceant aut qui bene doceant. aut a
proposito nostro retrahamur. In hijs
autem tribus de primo id est de negligē
tia lector admonendus est. De secundo
vero id est de imprudentia instruendus.
De tercio autem id est fortuna adiuuandus.

Quis sit fru ctus diuine itel ligentie

Quisquis
ad diuinam lectionem
erudiendus accesserit.
Primum qualis sit fru
ctus eius agnoscat. ni
hil enim sine causa debet appeti. nec de
sideris trahit. quod utilitatem non pro
mittit. Geminus est diuine lectionis fru
ctus. quia mentem vel scientiam erudit.
vel moribus ornatur. docet quod scire de

lectatur. quod imitari expediat. quorum
alterum. id est scientia magis ad histo
riam respicit et ad allegoriam alterum.
id est instructio morum magis ad tropo
logiam spectat. Omnis diuina scriptu
ra refertur ad hunc finem. Sane quis
expediat magis instum esse quam sapientem
Scio tamen plures in studio sacri elo
quij sapientiam magis querere quam vir
tutem. Ego autem quoniam neutrum im
probandum. sed utrumque laudabile et
necessarium esse censeo. quid cuiusque in
tentioni compedit. paucis absoluam. et
primum quidem de eo qui immortalita
tis gratiam amplectitur expediam.

De exemplo et doctrina

Qui virtu
tum noticiam et for
mam viuendi in sacro
querit eloquio. hos li
bros magis eligere de
bet qui huius mundi contemptum sua
dent. et animum ad amorem conditoris
sui accendant. rectumque tramitem docent.
qualiterque virtutes acquirunt et vicia de
clinari possint ostendunt. Primum enim
querite regnum dei et iustitiam eius. Nec
si aperte diceret. et celestis patrie gaudia
desiderate. et quibus iusticie meritis ad
eam perueniat sollerter inquirete. Dru
que bonum utrumque necessarium. amate et

querite. Si amor est, otiosus esse non potest. Si pervenire desiderat, discite, quomodo perveniatur quo tenditis. Nec vero scientia duobus modis cooperatur, videlicet exemplo et doctrina. Exemplo quando sanctorum sancta legimus. Doctrina quando eorum dicta ad disciplinam nostram pertinentia discimus. Interque beati gregorii scripta singulariter amplectendo estimo, que quia mihi pre ceteris dulcia et eterne vite amore plena visa sunt, silentio pretereire nolui.

Quomodo legenda sit sacra scriptura ad correctionem morum.

Portet autem, ut qui hanc ingressus fuerit viam, in libris quos legerit discat, non solum colore dictaminis, sed virtutum emolitione, provocari, ut eum non tam verborum compositas aut continuato que veritatis pulchritudo delectet. Sciat etiam ad proprium suum non conducere, ut animo raptus desiderio scientie, obscuras et profundas intelligere scripturas exquirat. In quibus magis occupetur animus quam edificetur. Nec sic eum sola lectio teneat, ut a bono opere vacare compellat. Cristiano philosopho lectio debet esse exhortatio non occupatio, et bona desideria pascere non necare. Relatum aliquando michi memini, de quodam satis probabilis vite viro, qui tanto scripturarum sacrarum amore fragrabat, ut eis continuo

impenderet studium. Cumque in dies crescente scientia cresceret, et desiderium eius cepit, tandem in sapientiam elatus impudenter spiritibus simplicioribus scriptis, et profunda quoque rimari. Atque enigmatibus prophetarum enudiandis et mysticis sacramentorum intellectibus vehementer insistere, sed mens humana tantum non sustinens pondus, cepit mox et rei magnitudine et intentionis ruditate deficere, tantoque huius importune occupationis cura confundi, non solum ab utilis sed et a necessariis actibus iam cessaret. Per se siquidem eventum in contrarium qui legere scripturas ad edificationem vite ceperat. Quia discretis moderamine uti non noverat, easdem nunc occasione erroris habebat. Sed miseratione divina tandem per revelationem ammonitus est, ne amplius harum scripturarum studio incumbere, sed sanctorum patrum vitas et meriti triumphos, aliasque simplici studio dictatas frequentare consuecisset scripturas, sicque in brevi ad pristinum statum redactus interne quietis gratiam accipere meruit, ut vere in eo illarum domini vocem diceret, qua ipse dolorem nostrum considerans, pie nos consolari voluit dominus. Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos, et deinceps invenietis requiem animabus vestris. Hoc exemplum ideo apposui, ut ostenderem eos qui in disciplina non litterature sed virtutum positi sunt, non oportere lectionem esse fastidium, sed oblectamento. Nam et propheta, Non novi inquit litteraturam siue negociationem introito in potentiam dei. Domine memorabor iusticie tue solius, deus docuisti me a iuventute mea. Qui enim ad occupationem scripturas, ut ita dicam, ad afflictionem spiritus legit, non philosophatur sed negociatur. Vix tam vehementer et indiscreta intentio, vicio superbie carere valet. Quid enim de lectione simplicis pauli dicam, qui ante implere legem voluit quam discere, quod nobis profecto satis exemplo potest esse, non auditores neque lectores legis, sed factores

potius iustos esse ante deum. Considerandum preterea est. quod lectio duobus modis animo fastidium ingerere solet. et affligere spiritum. qualitate scilicet si obscurior fuerit. quantitate si prolixior extiterit. In quorum utroque magno moderamine uti oportet. ut quod ad reflectionem quesitum est. non summatim ad suffocationem. Sunt qui omnia legere volunt tu noli contendere. nichil tua interest. an non omnes legeris libros. In finitus est librorum numerus. tu noli sequi infinita. Ubi finis non est. requies esse non potest. Ubi requies non est. pax nulla est. Ubi pax nulla est. deus habitare non potest. In pace inquit propheta factus est locus eius et habitatio eius in syon. sed in pace esse syon oportet. sed pacem non amittere. Contemplare et occupari noli. Noli auarus esse. Audi salomonem. Audi sapientiam et dilce prudentiam filii mi inquit amplius hijs non requiras. faciendi plures libros nullus est finis. frequenterque meditatio carnis afflicto est. Ubi ergo est finis. sine loquendi omnes pariter audiamus. Deum time et mandata eius obserua. hoc est omnis homo.

De lectione incipientium et opere perfectorum

Nemo ne
p hijs que superius commemoravi est met lectorum diligentiam reprehendere.
Cum ergo potius diligentes lectores ad propositum hortari intendas et eos qui

libenter discant laude dignos ostendere. Sed ibi locutus sum eruditis. Nunc autem erudiendis et doctrinam qui principium est discipline inchoantibus. illis studium virtutum. istis vero exercitium lectionis propositum est. sic tamen ut nec hijs virtute careant. nec illi. prius lectionem omittant. Nam sepe minus periculum est opus quod non precedit lectio. Et doctrina minus utilis quam non sequitur bona operatio. Oportet autem summo pe et illos cauere. ne forte ad ea que retro sunt aspiciant. et istos solari. si ubi illi sunt quandoque peruenire desiderant. utrosque ergo exerceri et utrosque promoueri conuenit. Ne retro abeat. ascendere licet. sed non descendere. Si vero nec dum ascendere potest. Ita in loco tuo liber a culpa. Non est quod alienum usurpat officium. Si monachus es quid facis in turba. Si amas silentium cur clamantibus assidue interesse detestaris. Tu semper ieiunij et fletibus insistere debes et si tu philosophari queri. Simplicitas monachi philosophia eius est. Sed docere inquis alios volo. Non est tuum docere sed plangere. Si tamen doctor esse desideras. audi quid facias. vilitas habitus tui. et simplicitas vultus. innocentia vite. et sanctitas conuersationis tue docere debet homines. Nemo suigendo mundum doces quod sequendo. sed aduc forte prosequaris. et quid inquires. Nonne saltem si volo discere mihi licet. Supradixi tibi. lege et occupari noli. Exercitium tibi potest esse lectio. sed non propositum. Doctrina bona est. sed incipientium est. Tu vero te perfectum fore permiseras. Et ideo tibi non sufficit si incipientibus coequaris. plus aliquid te te facere oportet. Considera ergo ubi sis. Et quid agere debeas facile agnosces.

De quattuor gradibus exercitij spiritalis.

Quattuor sunt in quibus nunc exercetur vita iustorum, et quasi per quosdam gradus ad futuram perfectionem subleuatur. Videlicet lectio siue doctrina meditatio, oratio, et operatio. Quinta denique sequitur contemplatio in qua quasi quodam precedentium fructu in hac vita etiam que sit boni operis merces futura pregustat. Unde psalmista cum de iudicijs dei loqueretur commendans ea statim subiungit In custodiendis illis est retributio multa. De hijs quinque gradibus. Primus gradus id est lectio incipientium est. Super premium id est contemplatio perfectiorum. Et de medijs quidem. Quanto plures quis ascendit tanto perfectior erit. Verbi gratia. Prima lectio intelligentiam dat. Secunda meditatio consilium prestat. Tercia oratio petit. Quarta operatio querit. Quinta contemplatio inuenit. Si ergo legis intelligentiam habes et nosciscis quid faciendum sit. initium boni est. Sed aduc tibi non sufficit. nondum perfectus es. Scande itaque in arcem consilij et meditare. qualiter implere valeas. quod faciendum esse didicisti. Multi enim scientiam habent. sed pauci sunt qui nouerunt qualiter scire oporteat. Rursum quoniam consilium hominis sine diuino auxilio infirmum est et inefficax. Ad orationem erigere eius adiutorium petere sine quo nullum potes facere bonum. videlicet ut ipsius gratiam que preuenien-

do te illuminat. subsequendo etiam pedes tuos dirigat in viam pacis et quod in sola aduc voluntate est. ad effectum producat bone operationis. Deinde restat tibi. ut ad bonum opus attingaris. ut quod orando petis. operando accipere merearis. Tecum vult operari deus. non cogaris sed iuuari. si solus tu nil proficis. si solus deus operatur nil mereris. Operetur ergo deus ut potius opereris et tu. ut aliquid merearis. via est operatio bona. qua itur ad vitam. qui viam hanc currit vitam querit. Confortare et viriliter age. habet hanc via premium suum. quotiens eius laboribus fatigati. superni respectus gratia illustratur. gustantes et videntes quoniam suavis est dominus. Sic quod sit quod supra dictum est. quod oratio querit contemplatio inuenit. Vides ergo quomodo per hos gradus ascendentibus perfectio occurrit. ut qui infra remanserit perfectus esse non possit. Propositum ergo nobis debet esse semper ascendere. Sed quoniam tanta est mutabilitas vite nostre ut in eodem stare non possumus. Cogimur sepe ad transacta respicere. et ne amittamus illud in quo sumus. repetimus quandoque quod transmittimus. Verbi gratia. Qui in opere strenuus est. oratione deficiat. qui precibus insistit. ne orando offendant meditatione quid orandum sit. Et qui aliquando in proprio consilio minus confidit. lectionem consulit. et sic euenit. Et cum ascendere semper nobis sit voluntas. descendere tamen aliquando tanquam nos cogat necessitas. ita tamen ut in voluntate non necessitate propositum nostrum consistat. Quod ascendimus propositum est quod descendimus propter propositum. Non hoc ergo. sed illud principale esse debet.

De tribus generibus legentium

Istis ut

puto manifeste demonstratum est. per factis et aliquid amplius de se promittentibus non idem esse propositum cum incipientibus. Sed sicut illis aliquid licite conceditur quod isti sine culpa minime agere possunt. Ita etiam ab istis aliquid requiri quo illi nondum obligati sunt. Nunc igitur ad promissa soluenda redeo. ut videlicet ostendam qualiter eis divina scriptura legenda sit. quae ad hoc in ea solum querant scientiam. Sunt nonnulli qui divinae scripturae sapientiam appetunt. ut vel diuitias auferant vel honores obtineant. vel famam acquirant. quorum intentio quantum peruersa tantum est miseranda. Sunt rursus alij quos audire verba dei et opera eius percipere delectant. non quia salutifera. sed quia mirabilia sunt. scrutari archana. et mandata cognoscere volunt. multa scire nihil facere. Inuaniunt mirantur potentiam. qui non amant misericordiam. Nos ergo quid aliud agere dicam. Prae conia divina in fabulas commutare. sicut theatralibus ludis. sic obscenis carminibus intendere solemus. ut scilicet auditum pasca mus non animum. Huiusmodi tamen non tam confundi quam admirari oportere censeo. quorum voluntas non utique maligna est. sed improuida. Illi vero idcirco sacram scripturam legunt. ut secundum apostoli preceptum pati sunt omni potestati reddere rationem. de ea fide in qua positi sunt. ut videlicet inimicos veritatis fortiter destruunt. minus eruditos doceant. ipsius veritatis perfectius viam

agnoscant. Et alius dei secreta intelligentes arcius ament. quorum nimirum de uoto laudanda est et imitatio digna. Tria ergo sunt genera hominum sacram scripturam legentium. Quorum primi quidem miserandi sunt. Secundi iuandidi. Tercij vero laudandi. Nos autem quia omnibus consulere intendimus. quod bonum est augeri cupimus. et quod persum commutari. omnes intelligere volumus. que dicimus. omnes facere quodhortamur.

ExPLICIT QUIN
TUS. INCIPIT
DIDASCOLICON
SEXTUS HUGO
NIS.

Quod tibi lector ordines scilicet et modum propono. que si diligenter inspexeris. facile tibi legendi patebit.

In horum vero consideratione nec omnia ingenio tuo relinqua. Neque per meam diligentiam satis fieri tibi promitto. Sed sic quidem breuiter prelibando transcurram. ut et posita aliqua quibus erudieris. et aliqua pretermissa quibus exerceris inuenias. Ordinem legendi quadripartitum esse supra commemoravi. Alium in disciplinis. Alium in libris. alium in narratione. Alium in expositione. que qualiter in diuina scriptura assignandi sunt. non dum ostendi.

De ordine qui est in disciplinis

Primum ergo hunc ordinem qui queritur in disciplinis Inter historiam. allegoriam. tropologiam. diuinum lectorem considerare oportet. Que horum alia legendi ordine precedant. In quo illud ad memoriam reuocare non est inutile quod in edificatis fieri conspiciatur. Vbi primum quidem fundamentum ponitur dehinc fabrica superedificatur. Sed vltimum consummato opere domus colore superducto vestit. Sic nimirum in doctrina fieri oportet.

ut videlicet prius historiam discas. id est rerum gestarum veritatem a principio repetens vsque ad finem. quid gestum sit. quomodo gestum sit. a quibus gestum sit. vbi gestum sit. diligenter memorie commendes. Deinde enim quatuor precipue in historia requirenda sunt. persona. negotium. tempus. locus. Neque ego te perlecte subtilem posse fieri puto. in allegoria. nisi prius fundatus fueris in historia. Noli contemnere minima hec. Paulatim defluit qui minima contempnit. Si prius alphabetum discere contempnisset nunc inter grammaticos tantum nomen haberet. Scio quosdam esse qui statim philosophari volunt. fabulas pseudoapostolis relinquendas aiunt. quorum scientia forme asini similis est. Noli huiusmodi imitari. Paruis imbutus temptab gradatutus. Ego tibi affirmare audeo. me nichil vnquam quod ad eruditionem pertineret contempnisset. sed multa sepe vididisse. que alijs ioco aut deliramento similia viderentur. Remini me dum a duce scholaris essem elaborasse. ut omnium rerum oculis subiectarum. aut in vsu veniendi vocabula scirem. Perpendens libere rerum naturam illum prosequi non posse qui earundem nomina aducignoraret. Quotiens sophismatum meorum que gratia breuitatis vna vel duab in pagina dictionibus signaueram a me metipso cottidianum exegi debitum. ut etiam sententiarum questionum et opinionum fere omnium quas didiceram et solutiones memoriter tenerem et numerum causas sepe informari et dispositis ad inuicem controuersijs. quod rethoris quod oratoris. quod sophiste officium esset. diligenter distinxerim. calculos in numerum posui. et nigris cartonibus pauimentum depinxi. Et ipso exemplo oculis subiecto que amblygonij. que ortogonij. que oxigonij differentia esset demonstrari patenter. Vtrum ne quadratum equilaterum duobus in se lateribus multiplicatis embadum impleret utrobique percurrentes podismo vididisse sepe nocturno Microscopus ad hiberna peruigil exca-

bani. **S**epe ad lignum protensum in li-
gno magada ducere solebam, et ut vo-
cum differentiam aure perciperem et ani-
mum pariter meli dulcedine oblectare.
Hec puerilia quidem fuerant, sed tamen
non inutilia. Neque ea nunc scire stoma-
chum meum onerat. **H**ec autem non ti-
bi replico ut meam scientiam que vln-
la vel parua est iactem. **S**ed ut osten-
dam tibi illum incedere aptissime, qui i-
cedit ordinate. Neque ut quidam, qui vix
magnum saltum facere volunt, precipi-
cium incidunt. **S**icut in virtutibus, sic i-
scientijs quidam gradus sunt. **S**ed vi-
cis. **M**ulta inuenio in historijs que nul-
lius videntur esse utilitatis que in huius-
modi occupator bene dicis. **M**ulta si-
quidem sunt in scripturis que in se consi-
derata nichil expectandum habere videtur,
que tamen si alijs quibus coherent
compareris, et in toto suo trutinare cepe-
ris, necessaria pariter et competentia esse
videbis. **M**ulta enim propter se scienda
sunt. **M**ulta autem quauis propter se non
videantur nostro latore digna, quia ta-
men sine ipsis illa enudeate sciri non pos-
sunt, nullatenus debent negligenter pre-
teriri. **O**mnia discere. **V**idebis postea ni-
chil esse superfluum, coartata scientia io-
cunda non est. **D**e libris autem qui ad
hanc lectonem utiles sunt, si quid michi
videatur queris. **H**os magis frequen-
tandos existimo. **G**eneseum, **E**xodum, **J**o-
sue, **L**ibri **J**udicum et regum et paralipo-
menon. **N**oni testamenti quatuor euan-
gelia. **P**ostea actus apostolorum. **V**ix
vnde cum magis ad historiam michi vi-
dentur pertinere, exceptis hijs quibus hi-
storiographus proprie appellamus.
Si tamen huius vocabuli significatōe
comunijs utimur, nullum est inconueni-
ens, ut scilicet historiam esse dicamus,
non tantum rerum gestarum narratōez
sed illam primam significatōem cuiuslibet
narratōis que sibi uertorum pro-
prietatem est, sibi quam acceptōem om-
nes utriusque testamenti libros ordine que
supra enumerati sunt, ad hanc lectonem

icōm litteralem sensum pertinere puto et
fortasse nisi puerile videretur in hoc lo-
co aliqua de modo construendi prece-
pta interponerem, quia noui diuinā scri-
pturaz magis ceteris omnibus in textu
suo esse consiliam, quibus tamen idcir-
co superfedere volo, ne nimia propo-
situm interpositōne extendam. **S**unt que-
dam loca in diuina pagina, que secūdu
litteram legi non possunt, que magna di-
sceretōne discernere oportet, ne per negli-
gentiam aliqua pretereamus, aut p im-
portunam diligentiam ad id ad quod
scripta non sunt, violēter intorqueam.
Hoc est ergo o lector: quod tibi propo-
nimus. **H**ic campus tui latoris, vome-
re bene sulcatus multiplicem tibi fructū
refert. **O**rdine cuncta gesta sunt, ordine
incede, per vmbra venitur ad corpo-
ris figuram, discere et inuenies veritatem.
Nec hoc ideo dico ut prius veteris te-
stamenti figuras labores enolere et mi-
stica dicta scruteris, priusque ad euange-
lij fluentia potāda accedas, sed sic vides
quod oīs edificatō fundamēto carens sta-
bilis esse non potest, sic est in doctrina.
Fundamentum autem et principium sa-
cre scripture historia est, de qua quasi
mel de fano veritas allegorie exprimi-
tur. **E**dificaturus ergo, primo fundamē-
tum historie pone. **D**einde per significa-
tōnem tipicam in arcem fidei fabricam
mentis erige. **A**d extremum vero per
mortalitatis gratiam quasi pulcherrimo
superducto colore edificium pinget, ha-
bes in historia quo dei facta miraris.
In allegoria ut eius sacramenta credas
In mortalitate quomodo eius perfectō-
nem imiteris. **L**ege ergo et discere. **Q**uia
in principio fecit deus celum et terram,
Lege quia in principio plantauit para-
disum voluptatis, in quo posuit hominem
quem formauerat, peccantem expulit, et
in erumpnas huius seculi deiecit. **L**ege
qualiter ab vno homine vniuersa hu-
mani generis propago descendit, qua-
liter deinde peccantea, vnda obruerit, que
litez noe iustum cum filijs suis in medijs

quis diuina clementia seruauit. Qualiter deinde abraham . fidei signaculum suscepit. post uero israhel in egiptu descendit. Quomodo deinde deus filios israhel de egipto in manu moysi ⁊ aarō per mare rubrum eduxit. in deserto paui. legem dedit. in terra promissionis locauit. Qualiter sepe peccantes in manus inimicorum suorum tradidit. ⁊ rursus penitentes liberauit. quomodo primū per iudices postea per reges populum rexit. Dauid seruum suum de post fetantes accepit. Salomones sapientia illustrauit. Ezechie flenti quindecim annos addidit. Dehinc preuaricantem populum captiuum in babilonem per manum nabuchodonosor misit. post .lxx. annos per ciurum reduxit. Ad extremum uero mutante iam seculo filium in carnem misit. uitam eternam penitentibus misit in mundum uniuersum apostolis promisit. De turum se in fine seculorum ad iudicandū predixit. reddere unicuique sicut opera sua. peccatoribus uidelicet ignem eternum. iustis autem uitam eternam et regnum cuius nō erit finis. uide quis ex quo mundus cepit usque in fines seculorum nō deficiunt miseraciones domini.

De allegoria

De le

ctōnem histo
rie superest al
legoriarum mi
steria inuesti
gare. ubi mea
exhortatōne o
pus esse nō pu

Pro cum ipsa res per se satis digna appareat. nosse tamen uolo o lector hoc studiū non tardos ⁊ ebetes sensus. sed matura expetere ingenia. que sic inuestigādo subtilitatem teneant. ut in discernēdo prudentiam non amittant. Solidus abusus est iste ⁊ nisi masticeatur transglutiri non potest. Tali ergo moderamine uti te oportet ut dum in querendo subtilis fueris. in presumendo temerarius non inueniaris. Recolens quod ait psalmista. **T**er cum suum tetendit ⁊ parauit illum. ⁊ in eo parauit uasa mortis. **R**eministi ut estimo supra me diuinam scripturā edificō similem dixisse. **O**bi primum fundamento posito structura leuatur. **P**lane edificō similis est. nam ⁊ ipsa structuram habet. **N**on ergo pigeat si hāc similitudinem paulo diligentius prosequamur. **R**espice opus cementarij. collocato fundamento lineam extendit et in directo perpendicularum dimittit. **T**ecum de lapides diligenter politos in ordine ponit. alios deinde atque alios querit. et si forte aliquos prime dispositōni non respondentes inuenit accipit limam. **P**ro mientia precidit. aspera planat. infor

nia ad formam reducit. sicq; deinde reliquis in ordinem dispositis adiungit. **S**i vero aliquos tales inuenit qui nec cominui possunt nec coaptari eos. nō assumit ne forte dum silicem comminuere laborat. limam frangit. **I**ntende. Rem tibi proposui inuentibus contemptibilem. **S**ed intelligentibus imitatione dignam. fundamentum in terra est nisi semper politos lapides habet. fabrica desuper terram et equalem structuram querit sic diuina scriptura multa scōm litteralem sensum continet que et sibi repugnare videntur. et nonnunq; absurditas aut impossibilitatis aliquid afferre. **S**piritualis autem intelligentia nulla admittit repugnantiam. In qua diuersa multa aduersa nulla esse possunt. **Q**uod etiam primam seriem lapidum superfundamentum collocandorum ad protensam lineam disponi vides. quibus scilicet totum opus reliquum innititur et coaptatur. significatione non caret. **N**am hoc quasi aliud fundamentum est et totius fabrice basis. **H**oc fundamentum et portat superposita et a priori fundamento portatur. primo fundamento insidiantur omnia. sed non omni modo coaptantur. **H**uic et insident et coaptantur reliqua. p̄mum fabricam portant. et est sub fabrica. **H**ec fabricam portat et est non solum sub fabrica sed et in fabrica. **Q**uod sub terra ē fundamentum figurare diximus. **H**istoriam fabricam que superedificatur. allegoriam insinuare. **H**nde et ipsa basis fabricae huius ad allegoriam pertinere debet. **M**ultis ordinibus consurgit fabrica. et quisq; suam basem habet. et multa sacramenta in diuina pagina continentur que singula sua habent principia. **D**is scire qui sunt ordines isti. **P**rimus ordo est sacramentum trinitatis. quia et hec scriptura continet quod ante omnē creaturam trinus et vnus fuit deus. **H**ic de nichilo omnem creaturam fecit visibilem et inuisibilem. ecce secundus ordo. **R**ationi creature liberum dedit arbitrium. et

gratiam preparauit vt eternam mereri posset beatitudinem. **D**einde sponte labentes puniuit. et persistentes vt amplius labi non possent confirmauit. **Q**ue origo peccati. quid peccatum sit. et que peccati pena. ecce tertius ordo. que sacramenta primum sub naturali lege ad reparationem hominis instituit. ecce quartus ordo. **S**acramentum incarnationis verbi. ecce quintus ordo. **S**acramentum noui testamenti. ecce sextus ordo. **I**psius deniq; resurrectionis. ecce septimus ordo. **H**ec est tota diuinitas. **H**ec est illa spiritualis fabrica. que quot continet sacramenta tot quasi ordinibus constructa in altum extollitur. **D**is etiam ipsas bases agnoscere. **B**ases ordinum sunt ipsa principia sacramentorum. **E**cce ad lectionem venisti. spirituale edificium edificatur. **I**am historie fundamenta in telocata sunt. **R**estat tibi nunc ipsius fabricae bases fundare. lineam tendis. ponis ex amulsum quadros in ordine collocas. et circumgirans quedam murorum vestigia figis. **L**inea protensa recte fidei trames est. **I**tem spiritualis operis bases. quedam principia fidei sunt quibus incipari. **D**ebet siquidem prudens lector curare. vt anteqm spaciofa librorum volumina persequatur sic de singulis que magis ad positum et professionem vere fidei pertinent instructus sit. vt quecuq; postmodum inuenierit tute superedificare possit. **D**ix enim in tanto librorum pelago. et multiplicibus sententiarum anfractibus que et numero et obscuritate animi legentis sepe confundunt. aliquid inde colligere poterit. qui prius summam in vnoquoq; (vt ita dicam) genere aliquod certum principium firma fide sibi fixum ad quod cuncta referantur non agnouit. **D**is vt te doceam qualiter fieri debeant bases iste. respice ad ea que paulo ante enumeravi. est autem sacramentum trinitatis. multi iam de illo libri facti sunt. multe vate sententie. difficiles ad intelligendum. et propterea ad soluendum. **L**5

gum tibi & onerosum est adhuc omnes
prosequi cum multa fortassis inuenias.
in quibus magis traharis q̄ edificeris.
Noli instare. sic nunq̄ ad finem venies.
Disce prius breuiter & dilucide quid te-
nendum sit de fide trinitatis. quid sane
profiteri & veraciter credere debeas. Cū
autem postea legere ceperis libros. & ml-
ta obscure. multa aperte. & multa ambi-
gue scripta inuenieris. que aperta inue-
ris adiunge base sue. si forte conueniant
que ambigua sunt ita interpretare. vt
non discordent. **Q**ue vero sunt obscu-
ra refera si potes. quid si intellectum eo-
rum penetrare non potes. transi nedum
presumere conaris q̄ non sufficias perici-
lum erroris incurras. **N**oli contemnere
ea sed potius venerare quia audisti qd̄
scriptum est. **P**osuit tenebras latibuluz
suum. **Q**uod si aliquid etiam inuenieris cō-
trarium illi. quod tu iam firmissima fide
tenendum esse vidicisti. **N**on tamen
expedit tibi cotidie mutare sententi-
am. nisi prius doctiores te consulueris
et maxime quid fides vniuersalis. que
nunquam falsa esse potest. inde iubeat
sentiri agnoueris. **S**ic de sacramento
altaris. sic de sacramento baptismatis
confirmationis. coniugij. et omnibus
que tibi supra enumerata sunt. face-
re debes. **V**ides multos. scripturas
legentes. quia fundamentum veritatis
non habent. in errores varios labi. et
tociens fere mutare sententiam. quot
legunt lectiones. **R**ursum alios vides
qui secundum illam veritatis agnitio-
nem qua intus firmati sunt. quaslibet
scripturas ad congruas interpretatio-
nes flectere nouerunt. et quid a fide sa-
na discordet. quid conueniat iudicare
in ezechiele legis. q̄ rote animalia se-
cuntur. non animalia rotas. **C**um am-
bularent inquit animalia. ambulabant
& rote iuxta ea. et dum eleuarentur ani-
malia de terra. eleuabantur simul & ro-
te. sanctorum quippe mentes quantum

virtutibus et scientia proficiunt. tan-
tum sanctarum scripturarum archana
profunda esse conspiciunt. vt que sim-
plicibus et adhuc stantibus in terram
tacere videbantur. erectis sublimes ap-
pareant. nam sequitur. **Q**uo cūq̄ ibat
spiritus illuc eunte spiritu et rote pa-
riter leuabantur sequentes eum. **S**pi-
ritus enim vite erat in rotis. vides quo-
modo rote hec animalia sequuntur. et se-
cuntur spiritum. **R**ursum alibi dicitur.
Littera occidit. spiritus autem viuificat
quia nimirum oportet viuinum lecto-
rem spiritualis intelligentie veritate es-
se soli datum. vt earum litterarum api-
ces. que et peruerse nonnunq̄ intelli-
gi possunt ad quelibet diuerticala non
indinet. **Q**uare antiquus ille populus
qui legem vite acceperat reprobus
est. nisi quia sic solam litteram occiden-
tem secutus est. vt spiritum viuifica-
ntem non haberet. **N**ec vero non ideo
dico vt quibuslibet ad voluntatem su-
am interpretandi scripturas occasione
prebeam. sed vt ostendam eum qui so-
lam sequitur litteram diu sine errore
non posse incedere. **O**portet ergo vt
sic sequamur litteram ne nostrum sen-
sum diuinis auctoribus preferamus.
et sic non sequamur. vt in ea totum ve-
ritatis iudicium pendere credamus. nō
litteratus. sed spiritualis omnia diindi-
cat. **E**t ergo secure possis iudicare lit-
teram non de tuo sensu presumere. sed
erudiri prius et informari oportet. et
quasi quandam inconcussam veritatis ba-
sem cui tota fabrica innititur fundare.
neq̄ a teipso erudire presumas. ne
forte dum te introducere putas ma-
gis seducas. **I**n doctoribus et sapien-
tibus hec introductio querenda est. qui
auctoritatibus sanctorum patrum & te-
stimonij scripturarum eā tibi. p̄t op̄
est. **E**t facere et aperire possint. **C**unq̄
iam introductus fueris testimonij scri-
pturarum legendo singula que docue-

runt confirmare sic michi videtur. Cui me in hoc imitari placuerit. libens accipio. cui visum fuerit non ita oportere fieri. faciat quid placuerit non contendo. Scio enim plures hunc modum in discendo non seruare. sed quomodo quidam proficiunt rursus ignoro. Si queris qui libri magis ad hanc lectionem valeant. ego puto principium genesis de operibus sex veteri. tres vltimos libros moysi. de legalibus sacramentis. ysaiam principium et finem ezechiels. Job. Psalterium. Cantica canticorum. Duo precipue euangelia scilicet matthei et iohannis. Epistolas pauli. Canonicas epistolas. et apocalipsum. precipue epistolas pauli. que etiam ipso numero designant vtriusque testamenti perfectionem in se continere.

De tropologia id est mortalitate.

Et tropologia

nihil aliud in presenti dicam quam quod superius dictum est. Excepto quod ad eam magis reuertitur.

quod vocum significatio pertinere videtur. In illa naturalis iusticia est. ex qua disciplina morum nostrorum. id est positia iusticia nascitur contemplando quid fecerit deus. quid nobis faciendum sit cognoscimus. Omnis natura domini loquitur. Omnis natura hominem docet. Omnis natura rationem parit. et nichil in vniuersitate infecundum est.

De ordine litterarum

Undem

ordo litterarum in historia et allegorica lectione seruandus est. Historia ordinem temporis sequitur.

Ad allegoriam magis pertinet ordo cognitionis. Quia sicut supra dictum est. Doctrina semper non ab obscuris sed a peritis etiam et ab hijs que magis nota sunt. exordium sumere debet. Unde consequens est. ut nouum testamentum in quo manifesta predicatur veritas in hac lectione veteri preponatur. vbi eadem veritas figuris adumbrata est. occulte pronunciat. eadem vtrobius veritas. sed ibi est occulta. hic manifesta ibi promissa. ibi exhibita. Audistis euz legeretur in apocalipsi. quia signatus erat liber. et nemo inueniri poterat. qui solueret signacula eius. nisi leo de tribu iuda. Signata autem lex. signate erant prophetie. quia occulte tempore veteris redemptiois pronuntiabantur.

Nonne tibi ille liber signatus esse videtur qui dixit. Ecce virgo concipiet et pariet filium. et vocabis nomen eius emmanuel. Et alias. Tu inquit bethleem. Effeta. paruulus es in milibus iuda. ex te egressus est qui sit dominator in israhel. egressus eius ab initio a diebus eternitatis. Et psalmista. Nunquid syon dicit homo. et homo natus est in ea. et ipse erit altissimus. Et rursus domini exitus exitus mortis. Et iterum. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis. Et pauca de eodem. Tecum principium in die virtutis tue. in splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Et danielis. Aspiciebat in visione noctis et ecce in nubibus celi filius hominis venit. Et usque ad antiquum dierum perueniebat. Et dedit ei potestatem honorem et regnum et omnes populi tribus. et lingue ipsi seruiunt. Potestas eius potestas eterna que non auferetur. Quis putat. hec antequam impleretur intelligere poterat solvere signacula nisi de tribu iuda. Venit ergo filius dei. et induit nostram naturam. natus est de virgine. crucifixus. sepultus. resurrexit. ascendit ad celos. et implendo que promissa erant. aperuit que latebant. Lego in euangelio. quod angelus gabriel ad mariam virginem mittitur parituram pronunciat. Recordor prophetie que dicit. Ecce virgo concipiet. Et lege quia cum esset ioseph in bethleem cum maria uxore sua pregnante. venit tempus eius pariendi. et peperit filium primogenitum quem angelus praedixerat regnaturum in throno dauid patris sui. Recordor prophetie. Bethleem effreta paruulus es in milibus iuda. ex te enim egressus est qui sit dominator in israhel. Lege rursus. In principio erat verbum et verbum erat apud deum. et deus erat verbum. Recordator prophetie. que dicit. Egressus eius ab initio a diebus eternitatis. Lego Verbum caro factum est et habitabit in nobis. Et ne forte singula prosequendo fastidius tibi faciam. nisi prius natiuitate christi. predi-

catōnem. passionem. resurrectionem. atque ascensionem. et cetera que in carne. et per carnem gessit agnoueris veterum figurarum mysteria penetrare non valebis.

De ordine narrationis

De ordine

narrationis illud maxime hoc loco considerandum est. quod ut uine pagine textus nec naturalem sem-

per. nec continuum loquendi ordinem seruat. Quia et sepe posteriora prioribus anteponebat. sicut cum aliqua enumerauerit subito ad superiora. quasi subsequenter narrans sermo recurrat. Sepe etiam ea que longo distant intervallo. quasi mox sibi succedentia connectit. ut videatur nullum disiunxisse spacium temporis illa que non discernit vllum interuallum sermonis.

De ordine expositionis.

xpositio

Ctria continet. litteraz
sensum 7 sententiam.
In omni narratione
littera est. Nam ipse
voce. etia3 littere sunt. S3 sensus 7 sen
tentia non in omni narratōne siml inue
niantur. Quedam habet litteram 7 sen
sum tantum. Quedam litteram 7 sentē
tiam tantum. Quedaz omnia simul hec
tria continet. Omnis autem narratō ad
minus duo debet habere. Illa vero nar
ratō litteram 7 sensum tantum habet. vt
per ipam prolātōnem sic aperte aliquid
significabitur. vt nichil aliud relinqua
tur subintelligendum Illa vero litteraz
7 sententiam tantum habet. vbi ex sola
pronunciatōne nichil concipere potest
auditor. nisi addatur expositō. Illa sen
sum 7 sententiam habet. vt et aperte ali
quid significatur 7 aliquid aliud subin
telligendum relinquitur quod expositō
ne aperitur.

De littera

Littera

Liquando per
fecta est. quādo
ad significādum
id quod dicitur
nichil preter ea
que posita sunt vel addere vel minuire
oportet. vt omnis sapientia a deo est.
Aliquando iminuta est. quando subau
diendum aliquid relinquitur. vt senior
electe domine. Aliquando superflua. qn
do vel propter inuicātōnem vel longā

interpretatōnem idem repetitur. vt ali
quid non necessariū adiungitur. vt pau
lus in fine epistole ad romanos dicit.
Et autem (et postea multis interpositis
infert) cui est honor et gloria. Aliud hic
superfluum esse videtur superfluum dico
id est non necessarium ad euuiciatōem
faciendam. Aliquando talis est littera.
vt nisi in aliam resoluatur nichil signifi
care. vel incongrua esse videatur. vt est
illud. Dominus in celo sedes eius. id est
sedes domini in celo. Et filij hominū de
tes eorum arma 7 sagitte. id est filiorum
hominum dentes. Et homosicut fenum
dies eius. id est dies hominis. Nomia
tius scilicet nominis. 7 genitiuus. pro
minis pro vno genitio nominis positi.
7 multa alia. similiter ad litteram cōstra
ctio 7 continuatō pertinet.

De sensu

Sensus

Sensus
alius congruus.
alius incōgruus
Incongruus. ali
us incredibilis.
alius impossibil
alius absurdus.

Sensus falsus. Multa huiusmodi inuenies
in scripturis. vt illud. Comederit iacob
7 illud sub quo curantur. Hii qui portāt
orbem. 7 illud. Elegit suspendium anima
mea. 7 multa alia. Sunt loca quedaz in
diuina scriptura vbi licet sit aperta ver
borum significatō. nullus tamen sensus
videtur. Vel ppter inusitatum modum
loquendi siue ppter aliquam circūstan
tiam que legentis intelligentiam impe
dit. vt est verbi gratia illud quod dicit
isaias. Apprehendent septem mulieres
virum vnum in die illa dicentes. Pa

nem nostrum comedemus. ⁊ vestimentis
nostris operiemur. tantummodo inuo-
cetur super nos nomen tuum. plana sunt
⁊ aperta verba. intelligis satis. ⁊ pre-
bent septem mulieres virum vnum. In-
telligis panem nostrum comedem⁹. In-
telligis vestimentis nostris operiemur.
Intelligis tantummodo inuocetur nomē
super nos. Intelligis. ⁊ miser obprobriū
nostrū. Sed fortasse quid hoc totum si-
mul significare velit intelligere non po-
tes quid dicere voluerit propheta. bo-
num promiserit. an malum minatus fue-
rit ignoras. Unde eueit vt spiritualiter
tantum intelligendum credas q̄ quali-
ter ad litteram dictum sit. non vides.
Dices ergo septem mulieres septem vo-
na esse spiritus sancti. qui vnum virū ap-
prehendunt. id est christum in hoc om-
nem plenitudinem gratie placuit inha-
bitare. quia ipse solus sine mensura spiri-
tum accepit. qui solus earum aufert ob-
probriū vt inueniat in quo requiescat
nullo alio viuente vt sancti dona posse-
bant. Ecce spiritualiter interpretat⁹ es.
Et quid sit ad litteram non intelligis.
Potuit tamen propheta per hec verba
etiam ad litteram aliquid assignare. q̄
enim supra de interpretatōne populi ꝑ
narratoris locus fuerat. Subiūgit nūc
tantam in eodem populo cladem futu-
ram. ⁊ vsq̄ adeo virorum genus dele-
ndum vt vix septem mulieres vnum vi-
rum inueniant. cum modo vna vnus ha-
bere soleat. Et ne forte vnus vir septem
mulieres ducere formidaret. tum vn-
de eas pasceret ⁊ vestiret non haberet.
dicunt ei. panem nostrum comedemus
⁊ vestimentis nostris operiemur. non te
oportet esse de nobis sollicitum. tantum
modo inuocetur nomen tuum super nos
vt dicaris vir noster ⁊ sis. ne repudiate
dicamur ⁊ steriles. ⁊ sine semine inoria-
mur. quod eo tempore magnum obpro-
brium fuit. Et hoc est quod dicunt. ⁊ mi-
ser obprobrium nostrum. Multa huius
modi inuenis in scripturis ⁊ maxime in
xteri testamento s̄m ydeoma illius lin-

gue dicta. cum ibi aperta sint nihil apud
nos signare videntur.

De senten- tia

Entē

tia diuina nun-
q̄ absurda nū-
q̄ falsa esse po-
test. sed euz in
sensu ut dictū
est inueniatur

multa contraria. Sententia nullam ad-
mittit repugnantiam sed cōgrua ⁊ sem-
per vera. Aliquando vnus enunciatō-
nis vna est sentētia. Aliquando vnus
enunciatōnis plures sunt sententie. Ali-
quando plurimum enunciatōnum vna
est sententia. Aliquando plurimū enun-
ciatōnum. plures sunt sententie. Euz igitur
diuinos libros legimus in tanta mul-
titudine verorum intellectuum qui de
paucis eruuntur verbis. ⁊ sanitate fidei
katholice muniantur. id potissimum dili-
gamus. quod certum apparuerit euz sen-
sisse q̄ legimus. Si aut hoc latet. id cer-
te quod circumstantia scripture non im-
pedit. ⁊ cum sana fide concordat. Si au-
tem ⁊ scripture circumstantia pertractari
ac discutitō pōt saltem id solū qd fides
sana p̄scribit. Aliud ē ei qd potissimū scri-
ptor senserit. vno scēt nō q̄ reglā pietatē

errare. Si vero vtrūq; vitetur perfecte se habet fructus legentis. si vero vtrūq; vitari non potest. si voluntas scriptorū incerta sit. sane fidei congruam nō inutile est eruisse scientiam. Item in reb; ob scuris atq; a nostris oculis remotissimis Si qua inde scripta etiam diuina lege rimul. que possint salua fide alijs atq; alijs parere sententijs. in nullam earum nos precipiū affirmatōe ita proiciam. vt si forte diligentius discussa veritas eam labefactauit. corrūamus. non p sententia diuinarum scripturarum. sed pro nostra ita dimicantes. vt eam velimus scripturarum esse que nostra est. tamen potius ea que scripturarum non nostrarum esse debeamus.

De modo legendi

De studio

gendi in diuidēdo cōstat. diuisio sit partitōne et inuestigatōne. Partitōne diuidimus quando ea que confusa sunt distinguimus. Inuestigando diuidimus. quādo ea que occulta sunt referamus.

De meditatione hic est premittendū

Etiam

ea que ad lectio- nem pertinet. qn̄to lucidius et cōpeditius potui- m' explicata sūt.

De reliqua vero parte doctrinē id ē meditātōne. aliquid in presenti dicere ob- mitto. Quia res tanta. speciali tractatu indiget. et dignum magis est omnino si- lere in huiusmodi. q̄ aliquid imperfecte dicere. Res enim valde subtilis est et si- mul iocunda. que et incipientes erudit. et exercet. consumatos in experta. Adhuc stilo ideoq; amplius prosequēda. Ho- gemus igitur nunc sapientiam. vt radi- care dignetur in cordibus nostris et il- luminare nos in semitis suis. vt introdu- cat nos ad puram nostris animabus ce- nam.

Diuisio plene continentium

De continē

tium virtutum ge- nera tria sunt. Sa- pientia virtus. ne- cessitas. Sapientia est comprehensio re- rum prout sunt. Virtus est habit' ani- mū modum nature ratōi consentane'. Necessitas est sine qua viuere non pos- sumus. sed felicias viueremus. Hec tria remedia sunt cōtra tria mala. quib; sub- iecta est vita humana. Sapientia con- tra ignorātiā. Vir' p̄ vicium Necessitas p̄ infirmitatem. Propter ista tria mala extirpanda. q̄ sita sunt ista t̄ remedia. et

propter hec tria remedia inuenienda inuenta est omnis ars 7 omnis disciplina propter sapientiam inuenta e practica, propter necessitatem inuenta est mechanica. Iste tres vsu prime fuerunt, sed postea propter eloquentiam inuenta e logica, que cum sit inuentione vltima prima tamē debet esse doctrina. Quatuor ergo sunt principales scientie a quibus omnes alie descendunt. Theorica practica, mechanica, logica. Theorica diuiditur in theologia, physicam, mathematicam. Theologia tractat de inuisibilibus substantijs, Physica de inuisibilibus visibilibus causis Mathematica de visibilibus visibilium formis. Et mathematica diuiditur in quatuor scientias. Prima est arismetica de numero 7 de quantitate discreta per se. Secunda est musica que tractat de proportioe, id est de quantitate discreta ad aliquid, quia ad sonum contracta. Tercia est geometria, que tractat de spacio, id est de quantitate continua immobili. Quarta est astronomia que tractat de motu id est de quantitate continua mobili. Elementum arismetice est vnitas, Elementum musicę est vnisonum, Elementum geometrie e puuctus, Elementum astronomie est instans. Practica diuiditur in solitariam priuatam, publicam. Solitaria docet quomodo vnusquisq; propriam vitam honestis moribus instituat et honoribus exornet. Priuata docet quomodo regendi sunt familiares, 7 qui per carnis affectus sunt affines. Publica docet qualiter populus totus 7 gens a suis rectoribus gubernari debeat. Solitaria pertinet ad singulos. Priuata ad patresfamilias. Publica ad rectores ciuitatum. Mechanica tractat de operibus humanis. Et hec diuiditur in septem. Prima est lanificiū Secunda armatura. Tercia nauigatio. Quarta agricultura. Quinta venatio. Sexta medicina. Septima theatrica. Logica diuiditur in grammaticam, 7 in ratōem differendi. Ratō differendi diuiditur in probabilem necessariam 7 sophisticam. Probabilis diuiditur in

eticam 7 rethoricam. Necessaria pertinet ad philosophos. Sophistica ad sophisticas. In hijs partibus philosophie talis ordo in doctrina seruari debet, vt prima ponatur logica. Secunda ethica. Tercia theorica. Quarta mechanica. Primum enim comperanda est eloquentia. Deinde, vt ait socrates in ethica per studium virtutis oculus cordis mundandus est, vt deinde in theorica ad inuestigationem veritatis perspicax esse possit. Nouissime mechanica sequitur que per se omnimodo inefficax est, nisi ratione precedentium fulciatur.

De arte magica

Magice re

peror: primus creditur sorostres rex bactrianorum, quem nonnulli asserunt ipsum esse Cham filium noe, sed nomine mutato hunc postea ninus rex assiriorum bello victus interfecit, eiusq; codices artibus maleficiorum plenos, igne cremari fecit. Scribit autem aristoteles de hoc ipso q; vsq; ad viginti ducentum milia versuum eius de arte magica ab ipso dictatos, libri eiusde vsq; ad posteritatis memoriam traduxerunt. Hanc artē postea democritus ampliauit, tempore quo ypcras in arte medicine insignis habebatur. Magica in philosophiam non recipitur. Sed est

extrinsecus falsa p[ro]fessione. omnis iniquitatis et malicie magistra. de vero mentiens et veraciter sedens. animos seducit a religione diuina. cultura demonum suadet. morum corruptiōnem ingerit. et ad omne scelus et nequam mentes sequacius impellit. Hec generaliter accepta quicquid complectitur genera maleficorum. Mantice[m] quod sonat diuinatiō. Mathematicam vanam. Sortilegia Malefica. prestigia. Mantice[m] quicquid continet species sub se. Primam nigromantiam que interpretatur diuinatiō in mortuis. Necros enim grece mortuus latine. Hec nigromantia diuinatiō. que fit per sacrificium sanguinis humani que[m] demones sicut et in eo delectantur effuso. Secunda est geomantia id est diuinatiō in terra. Tercia est ydromantia id est diuinatiō in aqua. Quarta est acrimantia id est diuinatiō in aere. Quinta est diuinatiō in igne. que dicitur piromantia. Barro enim quattuor dixit esse in quibus diuinatiō constaret. terram. aquam. ignem et aerem. Prima ergo id est nigromantia ad infernum videtur pertinere. Secunda ad terram. Tercia ad aequum. Quarta ad aerem. Quinta ad ignem. Mathematica diuiditur in tres species. in Aurspicinam. in Augurium. et in Horoscopica[m]. Aurspices sunt uicarii qui horarum inspectores qui obseruant tempora in rebus agendis. Aurspices quasi aras inspicientes qui in extis et in fibris sacrificiorum futura considerant. Augurium vel auspiciū aliter quando ad oculum pertinet. Et dicitur auspiciū quasi auis spaciū. quia in motu et volatu auium attenditur. Aliquando ad aures pertinet. et tunc dicitur augurium quasi garritus auium quia aures percipiuntur. Horoscopica que est constellation dicitur. est quando in stellis fata hominum queruntur sicut genethnati faciunt. natiuitates obseruant. qui olim spiritualiter magi nuncupabantur. De quibus in euangelio legimus. Sortilegi sunt qui sortibus diuinatiōes querunt. Malefica sunt qui per incantationes demoniacas siue ligaturas. vel alia quecumque execrabilia

remediorum genera cooperatio demonum atque instinctu nequam proficiunt. Prestigia sunt quando per fantasticas illusiones circa rerum imitationem sensibus humanis arte demonica illudunt. Sunt ergo omnes simul nouem. sub mantice quicquid. id est nigromantia. geomantia. ydromantia. aerimantia. piromantia. Sub mathematica tres. id est aurspicia. Aurspicium. Horoscopica. Postea tres alie. id est Sortilegium maleficum. prestigium. Prestigia mercurius dicitur primus inuenisse. Auguria frigens inueniunt. Aurspicinam rages primus etruscis tradidit. Ydromantia[m] primus aperis venit.

Explicit sextus
et per consequens
totus hugonis
didascalicon libri:
Qui est de
modo studendi et
ordine legendi
Anno. M. cccc.
lxxiiij. in vigilia
Simonis et iude.

ni
re
u.
us
ut
de
na
in.
nia
ra
pi
u.
u.
u.

s
is
bi
i:
de
z
i
:
a
:

D. XIV. 4.

restauriert April 1954 Nr.

restauriert April 1950 Wt.